DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

illiyet

INLARI

ARİH
DİZİSİ

KRUŞÇEV'in ANILARI

Dış Dünya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MİLLİYET YAYIN LTD. ŞTİ. YAYINLARI
Tarih Kitapları Dizisi : 8

●

Yayın hakkı (Copyright) : MİLLİYET Yayın Ltd. Şti. —
Little Brown and Company İNC.

●

Birinci baskı : Mart 1971

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu kitap SIRALAR Matbaasında dizilip düzenlenmiş ve basılmıştır

KRUŞÇEV'in ANILARI

II

Türkçesi

M. Ali KAYABAL

Milliyet
YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ KİTAP

DIŞ DÜNYA

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Birinci Bölüm

KARDEŞ ÜLKELER

Kruşçev'in 1945'teki Varşova seferi, kendi iddia ettiğinden çok daha önemliydi. Müthiş harap olmuş, merkezinde alevlerin kararttığı bir moloz yığınından başka birşey kalmayan şehrin yeniden inşasını planlayan komitenin başkanıydı. Varşova'da ve daha içli - dışlı olarak vatanı Ukrayna'nın yerle bir olmuş kasaba ve şehirlerinde; burada bir zamanlar bir şehrin varolduğunu belli edecek, karların arasından yukarı doğru uzanmış ve korkunç bir mezar görüntüsü veren, tuğladan, düzensiz baca dizilerinden başka hiçbir şeyin ayakta kalmadığı yerlerde karşılaştığı güçlükler, gerçekten de Kruşçev için bir şeyler ifade ediyordu. Öte yandan Kruşçev'in, Sovyetler'in uyduları ile olan ilişkileri konusunda anlattıkları gerçekten o kadar uzaktır ki; bir sürü hikâyenin

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dışında, başlıca ilginç yönü; Moskova'nın Polonya, Çekoslovakya, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'a ve bunların kukla hükümetlerine karşı tutumu hakkında kibarca, **«...Biz diğer sosyalist ülkeler üzerine baskı yapmaktan titizlikle kaçındık,»** diyebilen bir insanın zihniyetine ışık tutmasıdır. Komünist rejimin Sovyet ordusunun gücüyle desteklenen Stalinci ajanlar tarafından kurulduğu ve Rusların sonradan buralarda ünlü yargılamalar ve adlî cinayetlerle (Macaristan'da Rajk, Bulgaristan'da Kostov, Çekoslovakya'da Slansky ve daha sayılamayacak kadar çok) Orta ve Doğu Avrupa Komünist Partilerini 1930'lardaki büyük temizlik hareketlerinin amacına uygun olarak, Sovyet Komünist Partisi'nin sadık birer kopyası haline getirdiği dünyanın bir bölümünden bahsetmektedir.

1945 YILI Ocak ayında Stalin, Ukrayna'ya, bana telefon ederek:

«Derhal Moskova'ya gelebilir misin?» diye sordu. «Sana acele ihtiyacımız var.»

Kiev'den Moskova'ya uçakla gittim. Stalin beni pek keyifli karşıladı.

«Polonyalı yoldaşlar belediye hizmetlerini, özellikle su ve kanalizasyon şebekelerini onarmak için bizden yardım istediler,» dedi. «Varşova'yı kurtardık, ama şehir felâket durumda. Varşova'nın harabe halinde olduğunu söylüyorlar, ama işe nasıl ve nereden başlanacağını bilmiyorlar. Sen temel şehir hizmetlerinin çabuk onarımı hakkında hatırı sayılır tecrübe sahibi oldun; bu nedenle seni ora-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

daki çalışmalara nezaret için Varşova'ya göndermek istiyoruz.»

«Pekâlâ,» dedim. «Memnuniyetle giderim. Yalnız yanıma bazı belediye yöneticileriyle, elektrik mühendislerini de almak isterim. Yapılacak ilk iş, Polonyalıların enerji merkezlerini çalıştırmak, sonra su ve kanalizasyon şebekelerini işler hale getirmektir.»

Yoldaş Stramentov'dan da benimle beraber gelmesini istedim. Kendisinin iyi bir örgütçü ve uzman bir elektrikçi olduğunu biliyordum. Ayrıca enerji merkezleri, su ve kanalizasyon şebekeleri üzerinde ihtisas yapmış birkaç kişiyi daha aldım. Hep beraber uçakla Varşova'ya gittik.

Polonya hükümeti ya da o zamanki adıyla **«Komite»**, Vistül nehrinin sağ kıyısındaki Praga adlı banliyöye yerleşmişti. Osobka - Morawski, Başbakan; Yoldaş Bierut da Polonya Komünist Partisi Merkez Komitesi Sekreteriydi (1). General Spychalski ise Varşova Belediye Başkanıydı. Bierut'la daha önceden tanışmıştım, fakat Spychalski ile ilk defa tanıştım. Her ikisini de sevdim. Spychalski genç, enerjik, çok çalışkan biriydi, mimardı. Bierut gibi, onu da Marksizm - Leninizm dâvasına sadık, şerefli bir komünist olarak kabul ettim. Bir tek zayıf tarafı vardı: Çok yumuşak, iyi tabiatlı ve çabuk inanan cinsindendi. Sonraları meslektaşları bundan yararlanarak Polonya'da bazı anlaşmazlıklara sebep olacaklardı.

Bizim mühendisler Polonyalılarla birlikte üç gruba ayrılmışlardı. Gruplardan biri, elektrik enerjisi sağlayan merkezleri mümkün olduğu kadar çabuk onaracaktı. İkinci

(1) Komünist Polonya'nın ilk kukla hükümetini kurmak için Ruslar tarafından örgütlenen ünlü **«Lublin Komitesi»**nin üyeleriydi hepsi de. Osobka - Morawski 1944 - 47 arasında Başbakanlık yaptı. O tarihte gözden düştü ve 1949 temizlik hareketinde itibarını yitirdi. Bierut pek çabuk ilk Devlet Başkanı oldu. 1945'te Parti Genel Sekreterliği ise Gomulka'daydı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

grup su şebekesiyle uğraşacak; üçüncüsü de kanalizasyon sistemini tamir edecekti. Şehrin temizlenmesi işiyle de Polonyalıların kendileri uğraşacaktı. Bu iş için bizim hizmetlerimize başvurulmamıştı. Yoldaş Stramentov'u bütün işin başına getirdim; dolayısıyla gerek Polonyalı, gerekse Rus uzmanlar onun emrine girdi. Ortaya çıkacak özel sorunların üzerine eğilecek, bana ve diğer Polonyalı yoldaşlara genel durum hakkında bilgi verecekti.

Adamlarımız bir süre sonra bir takım iyi haberler getirdiler. Enerji istasyonunun yalnız dışı hasar görmüştü; içindeki araçlar ise düzenli olarak çalışabiliyordu. Polonyalılar bütün istasyonun harap olduğunu sanmışlardı. Şehre su pompalayan makineler de kullanılabilecek durumdaydı. Kanalizasyon şebekesi de görünüşte pek ağır hasara uğramamıştı. Bütün bunları öğrenmek beni pek memnun etti. Makinelerin ve türbinlerin durumu üzerinde birkaç gün yoğun bir araştırma yaptıktan sonra, yoldaş Bierut'a şaka yollu:

«Varşova'da onaracağımız elektrik enerjisinin yarısını, yol masraflarımız ve danışmanlık ücreti olarak bize versenize,» dedim. «Bunu pekâlâ Kiev'de kullanabiliriz.» O zamanlar Kiev'deki feci durumu belirtmiş oluyordum böylece. Buradaki enerji istasyonu Almanlar tarafından tamamen tahrip edilmişti.

Varşova elektrik enerjisine ve suyuna yeniden kavuştu. Bierut'un ağzı kulaklarına varıyordu. Bize bol bol teşekkür ederek, teşekkürlerini yoldaş Stalin'e de iletmemizi söyledi. İçtenlikle konuştuğu açıkça belli oluyordu. Ayrılmamızdan önce yoldaş Bierut bana bir teklifte bulundu: «Buradaki Polonya Komünist Partisinde Wladislaw Gomulka adında önemli bir kişi var,» dedi. «Kendisini apartmanında ziyaret etmenizi isterdim. Çok hasta olduğu için dışarı çıkamıyor.»

«Pekâlâ,» dedim. «Memnunlukla giderim.»

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yanıma bir de refakatçi taktılar ve yoldaş Gomulka'yı görmeye gittim. Loş, is kokan, tek odalı bir apartman dairesine götürüldüğümü hatırlıyorum. Gomulka'nın karısı çamaşır yıkıyordu. Gomulka'nın kendisi de bir iskemleye oturmuştu ve boynunu siyah atkıyla sarıp sarmalamıştı.

Yoldaş Gomulka pek iyi rusça konuşamıyordu, ama tercümanın aracılığı ile birbirimizi anlıyabiliyorduk. Gomulka, Polonya'daki genel durumun bir değerlendirmesini yaptı ve Parti çalışmalarının nasıl örgütlendiğini anlattı. Beni pek etkiledi. Parti ve hükümetin faaliyetlerinin nerede örgütlenmeye başlanacağını biliyor görünüyordu. Kısacası, 'ehil' bir politik lider ve devlet adamı olarak beni etkiledi: «Bu arada hastayım, fakat çok geçmez, ayağa kalkarım,» dedi.

Daha sonra Yoldaş Stalin'e gezim hakkında rapor verirken, ona Gomulka'dan da sözettim. Stalin'in bu adı önceden işitip işitmediğini bilmiyorum. Hiçbirimizin haberi bile yoktu; Stalin'in de işitmiş olacağından şüpheliyim. Fakat Gomulka'yı Stalin'e çok övdüm (1).

Stalin, Polonya hakkında verdiğim rapordan ve Polonyalılara yardımcı oluşumuzdan pek memnundu ve bu yardımın Polonya halkı, özellikle Varşovalılar üzerinde le-

(1) Gomulka, Stalin'in Polonya Komünist Partisini tasfiye edişinden, sadece bu sırada Polonya'da hapishanede bulunması sayesinde kurtulabilmiştir; oysa, bu sırada diğer arkadaşları Moskova'da katlediliyorlardı. Kruşçev'le bu karşılaşmasından hemen sonra Gomulka, Polonya Komünist Partisinin Birinci Sekreteri oldu ve 1949'da Tito taraftarlığı ile suçlanarak (bu defa Stalin tarafından) hapse atlıncaya kadar da bu görevde kaldı. Kurşuna dizilmemesi, büyük bir talih eseridir. Kruşçev onunla sonraları çeşitli şartlar altında yine karşılaştı. 1956'da Gomulka, Polonya'daki ayaklanmanın başına geçince, önemli bir Sovyet heyetinin (Kruşçev Kaganoviç, Mikoyan ve Molotov) Polonyalıları sindirmek için Varşoya'ya gelmesine rağmen, isteklerini reddetti [Gomulka Kuzey Polonya'da zamlar yüzünden meydana gelen son ayaklanmadan sonra görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Ç.N.]

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

himizde olacağını biliyordu. 1939 Antlaşması, (Ribbentrop - Molotov Paktı) Polonyalıları pek yürekten yaralamıştı ve yara hâlâ işliyordu. Stalin bu yarayı sarmak için her şeyi yapmaya hazırdı. Tabii, bunu bana açık açık söylemedi, ama ben ne düşündüğünü hissedebiliyordum.

Savaşın sonunda Polonya ve Macaristan'da üslenmiş askerî birliklerimiz vardı. Stalin, Çekoslovakya, Bulgaristan ve Romanya gibi, bu ülkelerin de sorunları ile etkili bir şekilde ilgilenmeye başladı (1). Stalin'in kendisi bizi o yöne iteleyinceye kadar, liderlikte rol alan diğerlerimiz, burnumuzu Doğu Avrupa'ya sokmamaya dikkat ediyorduk. Stalin genellikle dış politikayı, özellikle de diğer sosyalist ülkelere karşı güttüğümüz politikayı kıskançlıkla kendi işi olarak kabul ediyordu. Başkalarının öğütlerini hesaba katmak yolundan asla dışarı çıkmamıştı; bu, özellikle savaştan sonrası için doğruydu. Bizler de getir - götür işi yapan çocuklar gibiydik. Stalin haddini aşan herkese tehdit dolu bir öfkeyle kükrerdi.

Stalin'in Doğu Avrupa'ya karşı olan tutkusunun bir nedeni de, 'Soğuk Harp'in başlamış olmasıydı. Churchill, dünyadaki bütün emperyalist güçleri Sovyetler Birliği'ne karşı seferberliğe çağıran ünlü söylevini Fulton'da söylemişti. İngiltere, Fransa, A.B.D. ve Hitler Almanyası'nı yıkmak için bizimle işbirliği yapan diğer ülkelerle olan ilişkilerimiz, çeşitli niyetler ve maksatlar yüzünden mahvolmuştu.

Amerika dış politikasını kuvvet durumuna göre yönetiyordu. Atom bombasına sahiptiler ve Atom bombamızın olmadığını biliyorlardı. Düşmanımızın elinde Atom bombası oluşu kötü birşeydi. Daha da kötüsü, o zamanki Başkan Truman'dı ve kendisinin ne devlet adamlığı yetenekleri, ne de uysal bir kafası vardı; ayrıca Sovyetler Birli-

(1) Bu kitaptaki aklın alabileceği en büyük meseleyi küçültme çabası budur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğl'ne karşı düşmanlık ve garazla doluydu. Başkanlık bir yana, Truman'ın başkan yardımcılığına bile lâyık olduğunu kimin düşünebileceğini aklıma getiremiyorum.

Kızının kötü bir şarkıcı olduğunu yazan bir gazeteciyi nasıl tokatladığını, gazeteler aracılığı ile bütün dünya bilir (1). Birleşik Amerika başkanlığı gibi önemli bir göreve uygunluğunu bir yana bırakalım; sadece bu olay, Truman'ın devlet başkanlığı hakkında bize birşeyler anlatmıştı. Amerika'nın hava gücü o zamanlar uçaklarının sayısı ve kalitesi bakımından, dünyanın en iyisiydi. Amerikan **«uçan kaleler»**i ve **«süper kaleler»**i, Almanya ve Japonya'ya karşı savaşın kazanılmasında büyük rol oynamışlardı ve dünyada bunlara yaklaşan başka uçak yoktu. Hatta Amerika'nın yenilmez bir kuvvet olduğunu bile söyliyebilirim. İşte Amerikalılar bunu istismar ederek uçaklarını Avrupa'ya gönderiyor; sınırları ihlâl edip yalnız Çekoslovakya gibi ülkelerin değil, Sovyet Rusya topraklarının üzerinde bile uçuyorlardı. Amerikan uçaklarının Çekoslovak semalarını ihlâl etmeden geçirdikleri tek bir gün bile yoktu. Sovyetler Birliği'nde A.B.D.'nin askerlerini Çekoslovakya'ya göndererek, 1948'de Komünist Partisi'nin önderliğinde emekçi sınıfın devirdiği kapitalist hükümeti yeniden kuracağına dair büyük bir endişe vardı.

Stalin'in kardeş sosyalist ülkelerin, özellikle de Çekoslovakya'nın işlerine doğrudan doğruya ve kıskanç bir ilgi göstermesinde, bu tehlikenin de rolü vardı. Çekoslovak Komünist Partisi, Avrupa Partileri arasında göze çarpan bir nitelikteydi. Başarılı proleter liderleri vardı ve prestiji çok yüksekti. Gottwald da başkanıydı (2). Yıllar bo-

(1) Aslında Truman bu adamı tokatlamamıştır. Kızı Margaret'in şarkı söyleyişi üzerine aleyhte yazan Washington'lu bir müzik eleştiricisine, kaba bir mektup göndermiştir.

(2) Klement Gottwald. 1946 - 48 yılları arasında Çekoslovakya başbakanı, 1948'de komünistlerin iktidarı almasından, 1953'te ölümüne kadar da, Çekoslovakya Cumhurbaşkanıydı. Partinin Birin-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yunca Gottwald hakkında bir sürü iyi şeyler işitmiştim ve Stalin'in de onu iyi bellediğini biliyordum. Gottwald'la 1948'de, Çekoslovak Komünist Partisi'nin burjuva sınıfına karşı kazandığı zaferden ve proletaryanın liderliği ele geçirmesinden sonra tanışmıştım.

Bir gün Stalin telefonla beni aradı. Neşesi yerindeydi ve tatilini geçirmekte olduğu Kırım'a beni de çağırıyordu. Gottwald'la karısının da tatil için Kırım'a geldiklerini söyledi.

«Atla sen de gel!» dedi. «Gottwald sensiz burada bir gün bile geçiremiyeceğini söylüyor.»

Hemen ertesi günü uçakla Kırım'a gittim.

Stalin Yalta'da Çarların eski saraylarından birinde, savaşta Roosevelt ve Churchill'le buluştuğu yerde kalıyordu. Gottwald da aynı saraydaydı. Genellikle sofra başında bir sürü uzun konuşmalarımız oldu. Bunlar rasgele sohbetlerdi; merasimli ya da resmî bir yönü yoktu, ama ciddi sorunlardan sözediyorduk; daha çok da tarımdan ve ekonomiden.

Bir süreden beri Stalin bana şüpheyle:

«Gottwald, Çeklerin 30 bin ile 35 bin kilo arasında şeker pancarı ürünü aldığını söylüyor, doğru mu bu acaba? Oysa biz savaştan önce Ukrayna'da ancak 20 bin kilo ürün alırdık,» diye soruyordu.

«Yoldaş Stalin, doğrudur,» dedim. Gottwald'ın iddiası onun için pek yeni birşeydi. Bunun nasıl mümkün olduğunu sordu. Bununla ilgilenecek tarım uzmanlarım vardı. Uzmanların verdiği rapora göre, önce Çekoslovakya'da, Ukrayna'daki şeker pancarını kemiren solucan türleri yoktu; ayrıca Çekoslovakya yaz aylarında, bizim Ukrayna'da şeker pan-

---

ci Sekreteri de, 1945'ten 1951 yılı Kasım ayında tutuklanıncaya kadar, Rudolf Slansky idi. Slansky'nin tutuklanmasından sonra Gottwald, ünvan kullanmadan Parti Birinci Sekreterliği görevini de omuzlarına yüklenmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi https://rantey.org

cari yetiştirdiğimiz bölgelere oranla çok daha fazla yağış alıyordu (1).

Stalin'in memnun kalmadığı açıkça belliydi. Tarımımızın ve kollektif çiftçilik sistemimizin üstünlüğünü Gottwald'a kabul ettirmek istiyordu. Bizim her alanda, gerek tarımda, gerekse sanayide, en iyisini yapmamızı istiyordu. O zamanlar bizim en iyi tarım alanlarımız Ukrayna'da olduğundan, beni Kırım'a kimin tarımının daha ileri olduğu tartışmasında kendisini Gottwald'a karşı desteklemem için çağırtmıştı. Fakat ben daha işin başında doğruyu söyledim. Bu konuda tartışılacak hiçbir şey yoktu: Çekler bu alanda bizim Ukrayna'da ulaştığımızdan çok daha yüksek bir seviyeye erişmişlerdi.

Birkaç yıl sonra Gottwald'ı yine, Stalin'in cenaze töreninde Çek heyetine başkanlık ederken gördüm. Gottwald'ın kendisi de Moskova'da ciddi olarak hastalandı ve Prag'a geri götürüldü. Bundan sonra da pek yaşamadı.

O zamanlar Savunma Bakanımız olan Bulganin, Gottwald'ın cenazesinde Sovyetler Birliği'ni temsil etmekle görevlendirilmişti. Moskova'ya dönüşünde Prag'daki durumun pek kaypak olduğunu ve Gottwald'ın halefinin ne yapacağını kestirmenin mümkün olmadığını anlattı. Çekoslovakya ile ilişkilerimiz 'fevkalâde' olduğu halde, Gottwald'ın ölümü bizi endişelendirmişti; çünkü Partilerimizi ve devletlerimizi birbirine bağlayan sıkı işbirliğinin temeli oydu.

Gottwald zamanında Başbakan olan Zapotocky, Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin Başkanlığına getirilmişti. Birinci Sekreter Slansky'nin ölümünden, daha doğrusu tutuklanmasından (ve ölüm cezasının infazından) sonra, Novotny, Partinin başına geçti (2). Novotny'nin yükselişine sebep

(1) Elbette Çekoslovakya'nın tarımı herhangi bir Avrupa ülkesindeki kadar ileri, hatta bazılarından çok daha ileriydi. Bunda solucanlardan çok, hüner ve sunî gübrenin rolü vardı.

(2) Gottwald 1953'te, Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra öldü ve yerine 1948'e kadar Başbakan olan Zapotocky Başkan olarak

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olan olayların içyüzünü pek bilmiyorum. Ancak Novotny, Merkez Komitesi Birinci Sekreteri olduktan sonra, Çekoslovakya'yı ziyaret ettiğim devre hakkında konuşabilirim.

Terfi haberleri bize ulaştığında, Novotny'nin kim olduğu hakkında pek az bir fikrim vardı. Bu, onun uluslararası sahneye ilk çıkışıydı. Fakat Prag şehri Parti Komitesi sekreteri olduğunu, bunun da Çekoslovakya'daki en güçlü Parti örgütü olduğunu biliyorduk. Ayrıca Çekoslovakya Komünist Partisinde geniş prestij sahibi olduğunu işitmiştik. Fakat bunlar söylentiden ancak biraz daha ciddi olan bilgilerdi.

Novotny ile ilk tanıştığımda, kendisini pek sevdim. Hâlâ da Marksizm - Leninizm'e kendisini adamış; emekçi sınıfının dâvasına bağlı, iyi ve şerefli bir komünist olduğu inancındayım. Kısacası, kendisiyle olan ilişkilerim iyiydi.

Novotny'nin İçişleri Bakanı ile de tanıştım(1). O da

---

geçti. A. Novotny bunun üzerine Parti Sekreteri oldu. Zapotocky 1957'de ölünce, Başkan olarak yerine Novotny geçti ve ayrıca Parti liderliğini de muhafaza etti; dolayısıyla Çekoslovakya'nın diktatörü oldu. Novotny bir Nazi toplama kampında **(Mauthausen)** geçirdiği dört yıl içinde kötü bir ün kazanmıştı: Kısa bir süre içinde **«Kapo»** olarak sivrilmiş, Almanların güvenini kazanarak kendisi ve dostları için bir takım imtiyazları, daha az talihli mahkûmların sırtından elde etmişti. Bu özel durumundan yararlanarak düşmanlarını da ezmekten geri kalmamıştı. Novotny, savaştan sonraki sessiz yükselişini büyük çapta meslektaşı Slansky ve diğerlerinin sözde komplosunu meydana çıkarmasına borçludur. Bunun sonucunda Slansky ve diğerleri ihanetle suçlanmışlar, 1930'larda Sovyetler Birliği'ndeki yargılanmalarına benzeyen soruşturmalar açılmıştır. Novotny iktidarı ele geçirdikten sonra ülkesini Stalin gibi yönetmeye başlamış, ancak 1968 ilkbaharında halkın memnunsuzluk dalgası ile büyük reform hareketinin sonucunda devrilmiştir. O yılın başındaki bu hareketin lideri Alexandre Dubcek de, Sovyet istilâsı ile dramatik bir şekilde iktidara veda etmiştir.

(1) Rudolf Barak. Novotny kendisini 1962'de tutuklatıp 15 yıl hapse mahkûm ettirmişti. Böylece tek ve en tehlikeli rakibini tasfiye ettiği gibi, aynı zamanda kendisini kurtarmak için onu kurbanlık

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Sovyetler Birliği'nin sadık ve faal bir dostuydu. Ama bu arada tutuklandı, yargılandı ve daha başka şeyler oldu. Bunun hiç hoşuma gitmediğini kabul ediyorum, ama kendisini savunacak bir şey söyliyemem; çünkü ona karşı itiraz kabul etmez, yıkıcı deliller ileri sürülmüştü.

Ayrıca o günlerde biz diğer Sosyalist ülkeler üzerinde baskı yapmaktan titizlikle kaçınıyorduk. Her Komünist Partinin iç sorunlarını kendi başına çözümlemesi gerektiğini ve çözümleyebileceğini kararlaştırmıştık. Bu yüzden onaylamadığımız gelişmeler hakkında bilgi alınca, bazan görüşlerimizi ve şüphelerimizi ifade ediyorduk; ama kardeş Partileri kararlarını kendi başlarına almaya bırakıyorduk. Çekoslovak Partisi konusunda da bu uygulama, gerçeğe uygundu.

Buna rağmen Çekoslovakyalı liderlerle aramda bir çeşit gerginliğin hüküm sürdüğü bir devreyi hatırlıyorum. Çekoslovakya'ya gidecek Sovyet heyetinin üyelerinden biri de ben olacaktım. Yola çıkmadan önceki bir toplantıda yoldaşlara General Svoboda'yı özel olarak ziyaret etmek istediğimi, kendisine karşı beslediğim şahsî saygı ve savaşta oynadığı rol için Sovyet halkının şükran borcu olarak, ona tipik Rus hatıra eşyaları hediye edeceğimi söyledim.

1943'te Vatutin'le benim emrimde ordumuza bağlı olarak görev yapan Albay Svoboda komutasında bir Çekoslovak taburu vardı. Bu tabur, Harkov dışındaki savaşlarda dikkati çekmişti. Daha sonraları adamları birliği kusursuz bir tugay haline getirdiğinde, Svoboda'yı daha da iyi tanımak fırsatını elde ettim. Çekoslovakyalı komünistlerin bana savaş sırasında Svoboda'nın faal bir politik lider ve usta bir komutan olduğunu söylediklerini hatırlıyorum. Çe-

gibi kullanmış oluyordu. Çünkü Kruşçev'in Çekoslovakya'daki Stalin aleyhtarı hareket için ileri sürdüğü kesin istekleri bununla önlemiş, kendi tasfiyesini geciktirmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

koslovakya'nın o zamanki Anayasa'sına göre askerî birliklerde siyasal hücreler kurmak yasaktı; dolayısıyla Çek tugayındaki komünist örgütü kanun dışıydı. Fakat Svoboda'nın Parti örgütü liderine nasihat verip, ne tür bir politik çalışma yapılması gerektiğini anlatmasına engel olmadık. Çekler birinci Ukrayna cephesinde bizimle omuz omza çarpışıyorlardı. Ben Askerî Konsey üyelerindendim ve Svoboda da benim emrimdeydi. Svoboda ve diğer Çek liderleriyle, ordularımız ülkelerini kutardıktan sonra da karşılaşmak fırsatını elde ettim. Yeni kurulan Çek hükümeti, Kiev'den Prag'a geçmişti ve kendilerini ben kabul ettim. Svoboda, Sovyetler Birliği tarafından Lenin nişanı ile taltif edilmişti. Dolayısıyla, gerek onun yaptıkları; gerekse benim kendisiyle olan işbirliğim yönünden, Çekoslovakya'ya gidip de kendisini şahsen ziyaret etmemem ayıp olurdu.

Bizim heyetle birlikte Çekoslovakya'ya gitmek fırsatını da sonunda ele geçirdiğim sırada, Svoboda da gözden düşmüş durumdaydı. Aldığımız bilgiye göre, bir kollektif çiftlikte muhasebeci olarak çalışmaktaydı. Olacak şey değildi bu. Böyle küçük düşürülmeyi hak edecek birşey yapmamıştı. Yoldaşlara Svoboda'nın yapıcı bir şekilde kullanılabileceğini ve Almanya'ya karşı bizimle çarpışan tek Çek ordusu liderinin, bu hizmetine lâyık bir göreve atanabileceğini söyledim. Prestijini yükseltmek ve aktif politika hayatına katkıda bulunmasını sağlamak için birşeyler yapmalıydık. Sovyet Komünist Partisi liderliğindeki ve Sovyet hükümetindeki yoldaşlarım da benimle aynı görüşteydiler.

Çek dostlarıma General Svoboda'yı görmek arzumdan söz ettiğimde, kendisini iyi bir savaşçı ve şerefli bir yoldaş olarak tanıdığımı belli ederek etkilemek istedim ve sanki hiç varolmamış gibi kendisini unutamıyacağımı belirttim. Svoboda ile görüşmeme karşı oldukları bir nokta bulunup bulunmadığını sordum. Talebimden pek memnun kalmadıklarını söyliyebilirim, ama bana hayır diyemiyecek-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

lerini de biliyordum. Bana, «Aman ne iyi ediyorsun!» demediler; fakat durdurmaya da kalkışmadılar. Svoboda ile görüşmek istiyorsam, bunun benim bileceğim bir iş olduğunu ifade ettiler. Ben de Çekoslovakya gezimiz sırasında onu görmeyi kararlaştırdım (1).

Sosyalist ülkelerin halkları arasında Sovyetler Birliği için sağlam kardeşlik duyguları her zaman var olmuştur, ama Bulgarların bize besledikleri dostluğu özellikle pek ateşli bulmuşumdur. Bu duygularını anlamak mümkündür. Bulgaristan'daki savaş alanlarında ülkelerinin bağımsızlığını Türklerden koparıp almak için Rus savaşçılarının can verdiği yılların üzerinden pek çok zaman geçmemiştir.

(1) L. Svoboda 1968'de Novotny'nin düşmesinden sonra Çekoslovakya Cumhurbaşkanı oldu. Sovyetlerin zorbalığına karşı direndi. Çok daha önceleri, Benes zamanında komünist taraftarı bir Savunma Bakanıydı ve dolayısıyla Çekoslovakya'da Parlamenter rejimin devrilmesinde faal rol oynamıştı. Fakat 1948'e kadar Komünist Partisine girmemişti ve Stalin kendisinden aşırı derecede kuşkulanıyordu. 1950'de rütbesini indirmişti. Svoboda 1951'de politika sahnesinden kayboldu; bir süre hapishanede yattı, serbest bırakıldı ve bir bal çiftliğinde muhasebeci olarak hayatını sürdürdü. Yeniden aydınlığa çıkışını bütünüyle Kruşçev'e borçlu olduğu gerçektir. Adı öylesine unutulmuştu ki, nerede olduğunu hatırlaması için Novotny'nin polisleri bir hayli uğraşmak zorunda kalmışlardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İkinci Bölüm

KORE SAVAŞI

Bu bölümde de hakim olan izlenim, Stalin'in Sovyetler Birliği'nin güvenliğini kendi anlayışına göre öncelikle ilgilendirmeyen sorunları nasıl kayıtsız bir amatörlükle ele aldığını göstermesidir. Belki Stalin, Kore durumu hakkında Dışişleri Bakanlığından ayrıntılı tavsiyeler almıştı, fakat konu üzerinde pek ciddi şekilde durmadan, Kuzey Korelilere cesaret verdiği anlaşılmaktadır. Bu bölümden çıkan en önemli nokta şudur; Kruşçev, Kuzey Kore'nin savaş için sorumluluğu konusunda hiç çekinmeden konuşmaktadır: Güney Kore'nin suçlu olduğunu, hatta tahrikçilik yaptığını bile iddia etmemektedir. Kruşçev'in ileri sürdüğüne göre, tüm sorun, Kuzey Kore'nin istilâ isteği ve Stalin'in çok büyük bir yanlış hesabından doğmuştur. Ama Stalin'in hata-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sını Kruşçev'den çok daha önce anladığı da açıkça meydandadır. Kruşçev, efendisinin neden Sovyet danışmanlarını geri çektiğini ve kayıtsız kalışını —bir propaganda barajı dışında— anlayamamaktadır. Kuzey Koreliler için bu istilâ teşebbüsü, sonraları büyük bir savaş şeklinde gelişmişti. Kruşçev'in tekliflerine Stalin'in küçük gören bir gözle bakması önemli değildir. Bu teklifler dünyadaki güçlerin işleyişini henüz bilmeyen bir adamın teklifleriydi: Hatta A. B. D.'nden ayrı olarak bütün sorun içinde Birleşmiş Milletler'in oynadığı rolden bile habersiz olan bir adamın.

1949 YILI sonunda Ukrayna'dan Moskova'ya nakledildiğim sıralarda, Kim İl - Sung beraberindeki heyetle birlikte Stalin'e danışmaya gelmişti. Kuzey Koreliler süngülerinin ucuyla Güney Kore'yi dürtüklemek istiyorlardı. Kim İl-Sung, daha ilk davranışta Güney Kore'de bir iç patlama olacağını ve halk iktidarının baskın çıkacağını söylüyordu. Kuzey Kore'yi yöneten de bu iktidardı. Elbette, Stalin bu fikre karşı koyamazdı. Bir komünist olarak inançlarına başvurdu ve hepsinden çok, bunun Koreliler arasında çözümlenmesi gereken bir iç sorun olduğunu düşündü. Kuzey Koreliler, Syngman Rhee'nin çizmesi altında bulunan kardeşlerine yardım ellerini uzatmak istiyorlardı. Stalin, bu konu üzerinde iyice düşünmesi, bazı hesaplarını yapması ve somut bir planla dönmesi için Kim İl - Sung'u ikna etti. Kim, ülkesine döndü ve bütün çalışmalarını tamamladıktan sonra yeniden Moskova'ya geldi. Stalin'e başarıya ulaşacağından kesinlikle emin olduğunu söyledi. Stalin'in bir takım şüpheleri ol-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

duğunu hatırlıyorum. Amerikalıların bu işe karışmalarından çekiniyordu, ama biz savaş tez sürdürüldüğü takdirde —Kim İl - Sung da savaşın tez kazanılacağından emindi zaten— A. B. D.'nin müdahalesinin önlenebileceğini düşünmeye yatkındık.

Stalin, Kim İl - Sung'un teklifi hakkında bir kere de Mao Çe - tung'un düşüncesini öğrenmek istedi. Savaş fikrinin Stalin'e değil, Kim İl - Sung'a ait olduğunu söylemeliyim. Kim, bu işe önayak olandır. Tabii, Stalin de ona engel olmaya kalkışmamıştır. Benim görüşüme göre, gerçek hiçbir komünist, Kim İl - Sung'u, Güney Kore'yi Syngman Rhee ve 'reaksiyoner' Amerikan etkisinden kurtarmak isteğinden saptıramazdı. Bu türlü bir davranış, dünyayı komünist açıdan görmeye karşı olurdu. Kim'e cesaret verdiği için Stalin'i suçlamıyorum. Tersine, onun yerinde ben olsaydım, aynı karara varırdım.

Mao Çe - tung da olumlu cevap verdi. Kim İl - sung'un teklifini onaylayarak, bu savaşın Kore halkının kendi kendine karar vermesi gereken bir iç sorun olması nedeniyle, Amerika'nın müdahale edemiyeceği görüşünü ileri sürdü.

Stalin'in daşa'sındaki neşeli bir yemeği hatırlıyorum. Kim İl - Sung bize Kore'de yaşama şartlarını anlattı ve Güney Kore hakkında pek çekici şeyler sıraladı; pirinç yetiştirmeye çok elverişli bereketli topraklar ve uygun bir iklim, zengin bir balıkçılık endüstrisi ve daha başkaları. Güney ve Kuzey Kore'nin birleşmesinden, Kore'nin bir bütün olarak yararlanacağını söyledi. Kore sanayii için gerekli ham maddeyi kuzeyden sağlayabilir, halkını beslemek için gereken besin maddelerini de, güneyde bol olan balık, pirinç ve diğer tarım ürünlerinden elde edebilirdi. Kim İl - sung'a başarılar diledik ve bütün Kuzey Koreli liderler için kadeh kaldırdık, mücadelelerini kazanacakları günü beklediğimizi belirttik.

Zaten bir süreden beri Kuzey Kore'ye silah vermek-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

teydik. Gerekli miktarda tank, top, tüfek, otomatik tabanca, istihkâm araçları ve uçaksavar silahları almaları gerektiği açıkça ortadaydı. Hava kuvvetlerimize bağlı uçaklar da Pyongyang'ın bombalanmasında kullanılacak ve dolayısıyla Kuzey Kore'de üsleneceklerdi.

Kararlaştırılan saat geldi çattı ve savaş başladı. Saldırı başarılı bir şekilde başlatılmıştı. Kuzey Koreliler hızla güneye doğru ilerlemeye başladılar. Ama Kim İl-Sung'un kehanetleri; yani, silahların ateşlenmesinden sonraki iç ayaklanma ve Syngman Rhee'nin devrilmesi, yazık ki gerçekleşmedi. Syngman Rhee ve kliğinin tasfiyesi, sözde Kuzey Kore birliklerinin ilerlemesiyle birlikte gerçekleşecekti. Önce Kim İl-Sung haklıymış gibi göründü. Güney Kore rejimi istikrarsızdı ve kendisini savunacak gibilerden değildi. Direniş zayıftı. Syngman Rhee'nin aslında Güney Kore içinde pek büyük bir desteği yoktu, ama Güney Kore'de bir komünist ayaklanması için henüz yeterli güç de yoktu. Partinin örgütlenme hazırlığı çalışmalarının isabetli olmadığı görünüyordu. Kim, Güney Kore'nin Parti örgütleri tarafından kaplandığına ve Parti bir işaret verir vermez, halkın ayaklanacağına inanmıştı. Ama asla böyle birşey olmadı.

Kuzey Koreliler Seul'ü işgal ettiler. Hepimiz pek memnunduk ve Kim İl-Sung'a yeniden başarı dileklerimizi bildirdik. Çünkü bu bir kurtuluş savaşıydı. Bir halkın diğerine karşı savaşı değil, bir sınıf savaşıydı. Kuzey Kore İşçi Partisinin liderliği altında, o zaman sosyalist prensiplere bağlı olan ve bugün de bağlı kalmakta devam eden işçiler, köylüler ve aydınlar, kapitalistlere karşı savaşta birleşmişlerdi. Bu, başlı başına bir ilerici gelişmeydi.

Fakat Kim İl-Sung'un ordusu Pusan'a kadar uzandıktan sonra, gücünü yitirdi. Pusan, güneydeki en son liman şehriydi. Savaş bitmeden ele geçirilmesi gerekiyordu. Şehir işgal edilecek olursa, Kore'nin birleştirilmesi de ger-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

çekleşebilirdi. Kore daha uzun bir süre bölünmüş olarak yaşayamazdı. Ham madde, endüstri ve tarım alanlarında zengin, tek ve güçlü bir sosyalist ülke doğardı.

Fakat bu gerçekleşmedi. Syngman Rhee'nin Pusan'da örgütlediği direnç sayesinde, düşman avantajlı duruma geçti. Rhee, birliklerini Chemulpo'ya bir çıkartma için hazırlamıştı. Çıkartma gerçekleştirildi ve durum Kuzey Koreliler için birden pek ciddileşti. Bu çıkartma yüzünden güneydeki tüm Kuzey Kore ordusunun bağlantı yolları kesilmiş oluyordu ve silahlarını hepsi de Syngman Rhee'nin eline geçmişti. Bu tam bir bunalım çağıydı ve felâket, doğrudan doğruya Kuzey Kore'nin üzerine çökmüştü.

Stalin de Kuzey Korelilerin içine düştükleri tehlikeli durumdan bir bakıma sorumluydu. Kim İl - sung güneye yürüyüşe hazırlanırken, Stalin'in, Kuzey Kore tümen ve alaylarında danışman olarak görevli ve bir ordu kurmak işini omuzlarına yüklenmiş subaylarımızı neden geri çağırttığını ben hiç anlıyamadım. Stalin'e bunun nedenini sordum; ıslık gibi bir sesle şu karşılığı verdi:

«Danışmanlarımızın orada bulunmaları çok tehlikeli bir şey. Esir düşebilirler. Bizi suçlayabilecekleri deliller elde etmelerini istemeyiz. Bu iş, Kim İl - Sung'un işi!»

Danışmanlarımız böylece geri çağrıldı. Bunun sonucu olarak da Kuzey Kore ordusu daha işin başında güç duruma düştü. Chemulpo'dan sonra, meydan muharebeleri başlayınca, Kim İl - Sung'un feci durumunu anlatan haberler beni pek üzmeye başladı. Kim İl - Sung hesabına duyduğum üzüntü yüzünden, bir kere daha Stalin'e bir teklifte bulundum:

«Yoldaş Stalin, acaba Kim İl - Sung'a daha yararlı yardım göndermek iyi olmaz mı? Tüm Kore'nin hürriyeti ve bağımsızlığı uğruna, halkı için savaşmak istedi adam. Ama aslında kendisi bir asker değil ve şimdi de kusursuz Amerikan birlikleri ile karşı karşıya. Kuzey Kore'deki elçimiz,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi https://rantey.org

Leningrad Bölge Komitesi eski ikinci sekreteridir. Her ne kadar savaşta tümgeneralliğe terfi etmişse de, çekirdekten yetişme asker değildir. Hatta temel askerlik eğitimi bile görmemiştir. Vereceği öğütler, askerî harekâtı yönetmek için eğitim görmüş, seçme birinin nasihatlerinin yerini tutamaz. Sözgelişi, Malinkovski'yi (Sonradan Kruşçev'in Savunma Bakanı olacaktır) alın. Kendisi Uzak Doğu Askerî Bölgesi komutanıdır. Ne diye Malinovski'yi Kuzey Kore'ye göndermeyecekmişiz yani? Başka bir isim altında, Kim İl-Sung'un savaşı çok daha etkili bir şekilde yönetmesine yardımcı olabilir.»

Stalin sözlerime, aşırı bir düşmanlıkla tepki gösterdi. Hayretler içinde kalmıştım. Kim İl-Sung'u destekleyen Stalin değil miydi? Kim İl-Sung'a biz silah vermemiş miydik? Kim'in yanında değil miydik? Bizim yardımımız olmasaydı, bu işe kalkışma şansı hiç olmazdı; fakat yardımlarımız sadece silahtan ibaret kalmıştı. Askerî kuvvetlerinin dağıtılışını ve askerî harekâtı yönetecek seçme personel vermeyi reddetmeseydik, Kuzey Kore'nin zaferi kazanacağından hiç şüphem yoktu. Öyle sanıyorum ki, Kim'e bir, en çok iki tank kolordusu verilseydi, Pusan'ı işgal edebilirdi. Savaş da o zaman ve orada biterdi. Daha sonra Amerikan basını, Pusan işgal edilmiş olsaydı, A. B. D.'nin silahlı kuvvetleri ile müdahalede bulunmayacağını açıklamıştır (1).

(1) Kruşçev'in hafızası kendisini burada yanıltıyor. Kuzey Kore saldırısından hemen sonra, Amerika önce hava kuvvetleri, sonra da General Douglas MacArthur'un Japonya'daki garnizonundan sağlıyabildiği birliklerle hemen **«müdahalede»** bulunmuştur. Amerikalılar savaşın başında ağır kayıplara uğradılar ve bir tümgeneralleri esir düştü. Fakat Kore'nin güney ucundaki Pusan köprübaşında son güçlerine kadar direnecek yeteri kadar adam kalmıştı yine. Amerikalılar olmasaydı, hiç şüphe yok, Pusan işgal edilebilecekti. Bu arada MacArthur, o zaman için Kuzey Kore ordusunu yokedecek olan İnçon'daki ezici çıkartma hareketini hazırlamaktaydı. 1950 yılı sonbaharındaki Çin müdahalesi ise, savaşın yönünü bir kere daha değiştirmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tahmin edildiği gibi, uzun bir beklemeden sonra Amerikalılar da kendi başlarına bir çıkartma düzenlediler. Birlikleri Seul'ü geri alarak, 38. paraleli —Japonya'nın teslimiden sonra imzalanan barış antlaşması ile çizilmiş sınırı— aştılar. Durum, Kuzey Kore ve Kim İl - Sung için tam bir felâket halini almıştı.

Kuzey Kore Hava Kuvvetleri en yeni, en iyi ve manevra kabiliyeti çok yüksek olan Mig - 15 uçaklarımızla donatılmıştı. Savaş sırasında Amerikalılar da hava kuvvetlerini yeniden silahlandırmış ve bizimkilerden daha hızlı ve güçlü olan yeni bir savaş uçağı yapmışlardı. Bizim Mig-15'ler bunların karşısında âciz kalıp yenilmeye başladılar. Havadaki üstünlüğümüzü de kaybettik. Amerikalılar hava savunma hattımızı yarıp Kuzey Kore'yi acımadan bombalayabiliyorlardı. Artık şehirler ve enerji merkezleri üzerinde hava savunması yapamıyorduk.

Kuzey Kore'de bu feci durum gelişir ve Kim İl - Sung'la Kuzey Kore halkı hesabına daha çok üzüntü duyarken, birden Çu En - lai ortaya çıkıverdi. Kendisinin Stalin'le yaptığı görüşmede ben hazır bulunmadım. Stalin güneydeydi (Soçi'de) ve Çu En - lai kendisini görmek için doğru oraya uçmuştu. Daha sonra Stalin, Moskova'ya döndüğünde, Çu En - lai'nin kendisini Mao Çe - tung'un talimatı üzerine görmeye geldiğini söyledi. Bu arada Kuzey Kore ordusu hemen tamamen parçalanmıştı. Çu, Stalin'e, Çin birliklerinin, Amerikalıların ve Güney Korelilerin ilerleyişini durdurmak amacıyla Kuzey Kore topraklarına girip giremeyeceklerini sordu. Önce Stalin'le Çu, Çin'in müdahalesinin yararsız olacağı görüşünde birleşmiş gibiydiler. Fakat Çu En - lai'nin ülkesine döneceği sırada, ikisinden biri —Ya Mao Çe - tung'un talimatı üzerine Çu En - lai ya da Stalin'in doğrudan doğruya kendisi— konuyu yeniden açtı. Bu sefer Çin'in, Kuzey Kore'yi en etken bir şekilde desteklemesi konusunda anlaştılar. Çin birlikleri zaten sınır boyunda bek-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

liyorlardı. Stalin ve Çu bu birliklerin durumu tamamen değiştirebileceğine inanıyorlardı. Güney Kore ve Amerikan birliklerini geri püskürtebilirler ve durumun gerçek bir felâket halini almasını önleyebilirlerdi.

Çu En-lai uçakla Pekin'e döndü. Kendisi Mao Çe-tung'un en parlak ve etkili danışmanıydı, Stalin kendisine saygı duyardı. Hepimiz onu zeki, uysal, sözden anlar ve günün şartlarına uygun bir adam olarak kabul ediyorduk.

Çin savaş ilân etmedi, ama sadece Kore'ye gönüllü gönderdi. Bu birliklere Peng Te-huai komuta ediyordu ve Mao Çe-tung'un kendisine büyük saygısı vardı. Mao, Peng'in Çin'in askerî ufkunun en parlak yıldızı olduğunu söylemeyi âdet edinmişti.

Savaşlar yeniden başladı. Çinliler, Amerikalıların ve Güney Korelilerin ilerleyişini durdurmayı başarmışlardı. Üstüste meydan savaşları veriliyordu. Arşivlerde Peng Te-huai'nin durum hakkında Mao Çe-tung'a verdiği raporlarla ilgili belgeler bulabilirsiniz. Peng, Amerikalılara karşı uygulanacak ayrıntılı planları anlatan uzun telgraflar çekiyordu. Düşmanın iki cenahtan vurularak kuşatılıp işinin bitirilebileceğini kesinlikle ifade ediyordu. Peng'in Mao'ya, onun da Stalin'e gönderdiği bu raporlara göre, Amerikan birlikleri birçok defa ezildi ve savaş sona erdi.

Ama ne yazık savaş hiç de bu kadar çabuk sona ermedi. Çinliler birçok ağır yenilgiye uğradılar. Mao Çe-tung'un general olan oğlunun, bir karargâh üzerine yapılan hava baskını sırasında öldüğüne dair haberler aldık. Böylece Mao Çe-tung'un öz oğlu da Kore'de ölmüştü demek! Çin'in teknolojisi ve silahları, Amerikalılara oranla hatırı sayılacak derecede düşük olduğu için, çok ağır kayıplara uğruyordu. Gerek saldırı, gerekse savunmada Çin taktikleri daha çok insan gücüne dayanıyordu.

Savaş uzadıkça uzuyor, her iki taraf da inat ettikleri için, gittikçe daha kanlı bir hal alıyordu. Cepheler belirme-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ye başlamış gibiydi. Kuzey Koreliler, Güney Koreliler üzerindeki baskılarını arttırmaya başlayınca, Amerikan birlikleri Pyongyag'ı işgal ettiler ve Kuzey Korelileri yeniden Japon teslim antlaşmasıyla çizilen sınırın ötesine püskürttüler.

Kore savaşıyla ilgili anılarım, saklanmayacak şekilde üstünkörü bilgilere dayanmaktadır. Askerî ve teknik yardım sorununun tartışıldığı belgelerin hiçbirini görmedim. Fakat politikamızın temelinin ne olduğunu anladım. Elçimizden aldığımız belgelerin hepsini okudum. Savaşın başladığı sırada vatandaşlık haklarıma kavuşup, hükümetin muhaberat listesine alınmıştım. Ukrayna'da çalıştığım sırada ise; Ukrayna ve beni ilgilendiren konular dışında, Politbüro'dan hiçbir yazı almamıştım. Bu nedenle Moskova'ya nakledildikten sonra, Stalin gizli belgelerin bana da gönderilmesini bildirdi; çünkü bundan daha önce asla bu tür iç haberleşmeye katılmamıştım. Mao Çe - tung'un Peng Te - huai'den aldığı ve Stalin'e de gönderdiği raporları bu sayede görebildim ve Güney Kore'de gelişmekte olan durumla içli - dışlı olabildim.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Üçüncü Bölüm

TİTO İLE BARIŞ - GÖRÜŞMELERİ

Kruşçev'in 1955 yılı yazında Yugoslavya'ya yaptığı ve 1948'de Tito'yu afaroz eden Stalin'in açtığı yaraları sarmak amacını güden gezi, kendisinin uluslararası alanda ilk görünüşü olmuştur. O zamanlar Sovyetler Birliği Başbakanı olan Bulganin ile Mikoyan ve yeni Dışişleri Bakanı Şepilov da kendisine eşlik ediyordu. Bulganin, Kruşçev ne derse onu yapan, kafası dumanlı bir kukla rolündeydi. Mikoyan arka planda duruyor, Kruşçev fazla konuştuğu ya da sesini çok yükselttiği zamanlar, gerekli uyarıda bulunuyordu; çünkü, o sıralar Kruşçev hâlâ çok içiyor ve bazan aşırı derecede sarhoş oluyordu. Bu alışılmamış çevre içinde Kruşçev, çam üstüne çam devirdi; daha hava alanında verdiği söylevde, Sovyetlerin Yugoslavya'ya karşı tutumundan sorumlu olanın Sta-

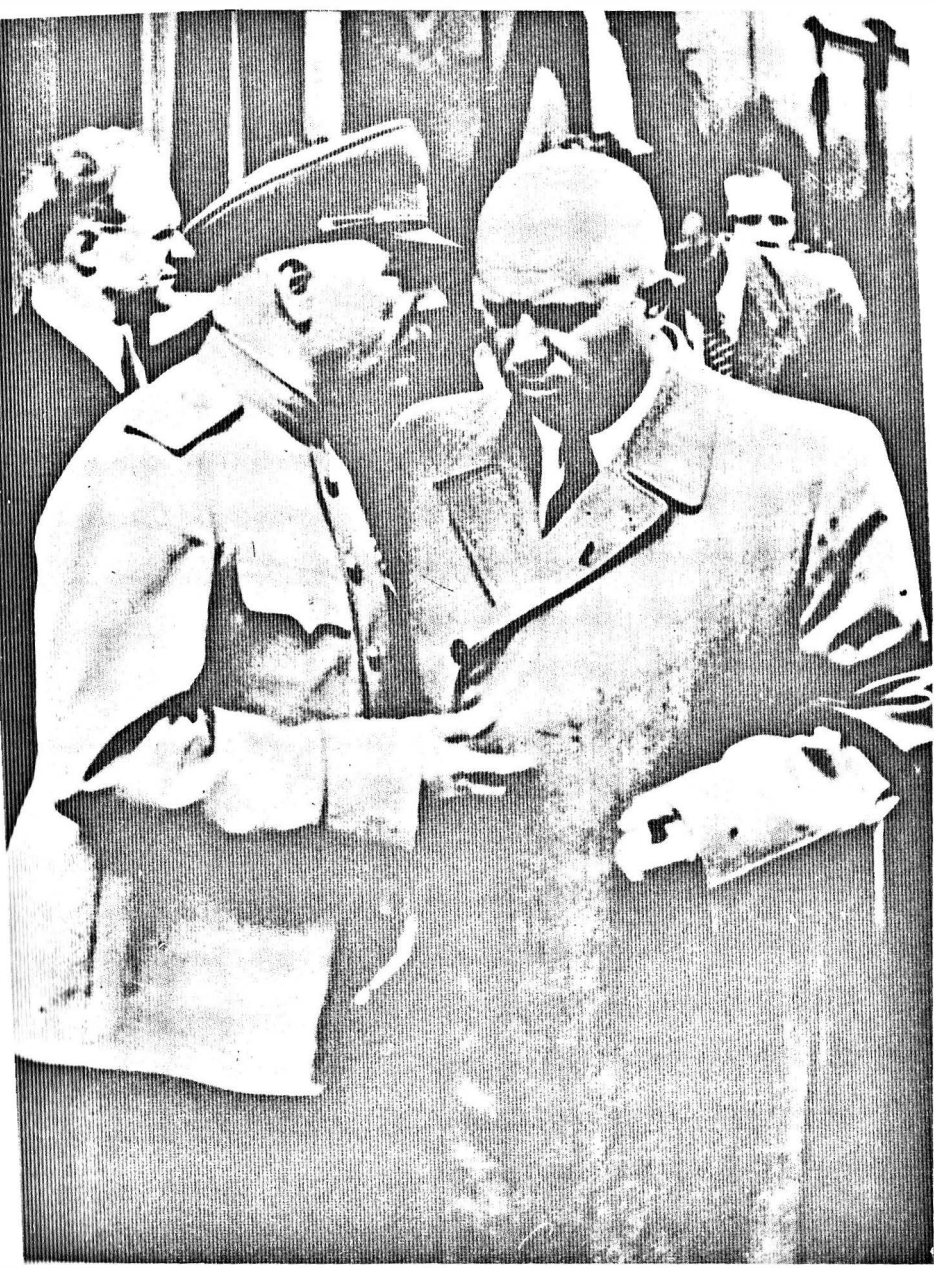
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lin değil, Beria olduğunu ileri sürerek, Tito'yu kızdırdı. Fakat aynı hatayı asla ikinci defa işlemedi ve herşeyi çabuk öğrenen, şüphe götürmez bir kişisel otorite sahibi olduğunu gösterdi. 1949'da Stalin'in Tito'yu devirmek için savaş dışında her çareye başvurduğunu —sınırda askerî birliklerin harekâtı, ekonomik abluka, etken bir yıkıcı faaliyet, şiddetli ve sinsi propaganda— hatırlamak gerekir.

STALİN öldüğü zaman ben CPSU Merkez Komitesi sekreterlerinden biri ve Moskova Şehir ve Bölge Komiteleri birinci sekreteriydim. Stalin'in ölümünden sonra Moskova Parti Komitesi görevinden alındım, ama Merkez Komitesi Sekreterliği'nde kaldım. Bir süre Partinin Birinci Sekreterliği'ne kimse seçilmedi. Derken bir Merkez Komitesi toplantısında Bulganin, yeniden Birinci Sekreterlik makamının kurulmasını istedi ve bu göreve beni aday gösterdi. İşte Prezidyum'un onayı ile ben, böyle CPSU Merkez Komitesi Birinci Sekreteri oldum. Bu ünvanla da 1955'te Yoldaş Tito ile iyi ilişkiler kurmak için Yugoslavya'ya giden heyetin başına geçtim.

Tito, İkinci Dünya Savaşı'ndan önce de Komintern'de iyi tanınıyor ve seviliyordu. Yugoslav halkının Hitlerci istilâcılara karşı giriştiği büyük mücadelede Tito, partizan lideri olarak büyük ün kazanmıştı. Savaşın daha başında Nazi işgaline karşı gösterilen direncin en göz alıcısının Yugoslav Komünist Partisinin örgütlediği direniş olduğunu söylersem; umarım, kimse gücenmez bana. Fransa, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinde de büyük hareketler vardı, ama Yugoslavya'daki bunların ilki ve en yoğun olanıydı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

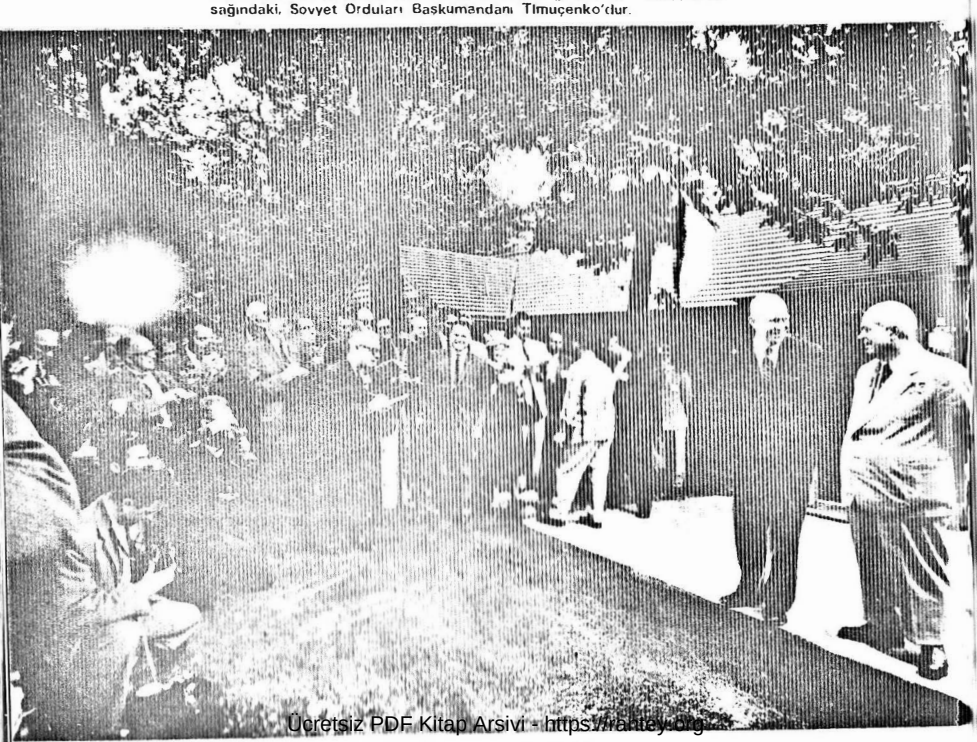

1949 yılında Mareşal Voroşhilov ve Kruşçev.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

1934 yılında Komünist Partisi Merkez Komitesine ve Politburo üyeliğine yükselen Kruşçev, bu yıllarda 1 milyona varan tutuklamalara karışmaktan özellikle kaçınmıştır. Yukarıdaki resimde, Kruşçev, Rusya'nın İkinci Dünya Savaşı'nın kumandanlarıyla görülüyor. Kruşçev'in sağındaki, Sovyet Orduları Başkumandanı Timuçenko'dur.

Dwight F. Eisenhower ve Nikita Kruşçev

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://kitaby.org

Tito ile ilk defa savaştan sonra, Kardelic ve Cilas'la Stalini görmeye geldikleri zaman karşılaştım. Yugoslavyalı yoldaşlar ülkelerine trenle dönmüşler ve geçerken Kiev'e de uğramışlardı. Bir tren penceresinden de olsa, ülkeyi görmek istemişlerdi. Stalin beni telefonla arayarak;

«Sen iyi bir karşılama hazırla ve Kiev'de bulundukları sırada onlara göz kulak ol,» dedi. «Ülkemizin Yugoslavya'ya derin dostluk hisleri beslediğini Tito'ya hissettir ve Ukrayna'nın onları sevdiklerini göster.»

«Pekâlâ,» dedim. «Her şey dilediğiniz gibi olacak. Yoldaş Tito'yu ağırlamak bizim için bir mutluluktur.»

Geldiklerinde onları gerektiği şekilde karşıladık, Rus ve Ukrayna misafirperverliğinin sunabileceği her şeyi ortaya koyduk. Henüz fakirdik, ama misafirlerimizi iyi ağırlıyabilirdik. Tito'nun isteği üzerine bir kolektif çiftliğe bir gezi düzenledik. Ekonomimiz hâlâ çöküntü içindeydi, tarımımız övünülecek durumda değildi, ama Tito yine de gördükleri karşısında etkilendi.

Tito'yu sevdim. Canlı bir kişiliği vardı ve sade bir adamdı. Kardelic'i de sevdim. Cilas'la ilk tanıştığımda, beni hızlı ve ince zekâsı ile etkiledi. İyi bir adam olarak çarptı gözüme. Şimdi kendisi hakkında tamamen başka bir düşüncem olduğunu inkâr etmiyorum, ama bu işin başka yönü. Bir akşam operada sahne arasında (Kiev'de) Cilas'ın bize bir kısmını kendisi uydurduğu hayvan hikâyeleri anlattığını hatırlıyorum. Özellikle bunlardan biri aklımda kaldı; burada da anlatmak isterim:

Bir zamanlar Yugoslavya'da bir kasabada bir köpek, bir inek, bir de eşek yaşarmış. Her geçen gün kasabada işler biraz daha kötüye gitmiş ve en sonunda köpek, inek ve eşek, kasabayı terkedip dağlara çıkmayı kararlaştırmışlar. Karınları acıkıncaya ve sıla hasreti çekmeye başlayıncaya kadar dağ - tepe dolaşıp durmuşlar. En sonunda durumun düzelip düzelmediğini anlaması için köpeği kasabaya gön-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dermeye karar vermişler. Köpek bir süre sonra, ayaklarının elverdiği kadar çabuk geriye dönmüş, «Kasabada yaşamak hâlâ çok güç,» demiş arkadaşlarına. «Havlamaya bile izin yok. Bir köpek, havlaması yasak edilirse, nasıl yaşar?» Bunun üzerine üç kafadar bir süre daha dağlarda dolaşmayı kararlaştırmışlar. Sonra da ineği kasabaya keşfe göndermişler. Köpekle eşek, ineğe, «Sen nasıl olsa havlamıyorsun, bu yüzden havlanmanın yasaklanması seni ırgalamaz,» demişler. Böylece inek yola çıkmış. Aradan bir süre geçmiş ve derken inek, hiç de memnun olmadığı anlaşılan bir suratla geri dönmüş. «İmkân yok! İmkân yok diyorum size!» diye bağırmış. «Kasabaya iner inmez herkes üzerime saldırdı. Meme başlarıma yapışıp emmeye ve çekiştirmeye başladılar. Kaçmaya çalıştım, ama az daha memelerim parçalanıp kopacaktı. Zor kurtuldum ellerinden!» Üç kafadar bu durum karşısında dağda yaşamaya devam etmişler. En sonunda bir denemeye daha kalkışmayı kararlaştırıp, bu sefer eşeği kasabaya göndermişler. Kısa bir zaman geçmiş aradan ve eşek, ayaklarının olanca hızıyla, koşa koşa geri dönmüş. «İmkânsız, kasabada yaşamak imkânsız!» diye basmış feryadı. Diğerleri, «Niçin?» diye sormuşlar; «Ne var? Ne oldu?» «Anlatayım,» demiş eşek. «Ben şehre iner inmez, tutup beni Partiye götürdüler. Seçim yapılıyordu ve beni de Parlamento'ya seçmek istiyorlardı. Zor kurtuldum ellerinden!»

Tito, sert sert Cilas'a bakıp;

«Bu hikâyenizle Parlamento'ya eşekleri mi seçtiğimizi söylemek istiyorsunuz?» diye sordu. Ama Tito şaka ediyordu. Güldü; Cilas da güldü; hepimiz güldük.

Daha sonra Stalin'e, Yugoslavların ziyareti sırasında esen samimi, dost havayı anlattım. Stalin, Tito'yu iyi ağırladığımız için pek memnundu ve Yugoslavlar, Ukrayna'daki ziyaretlerinden pek hoşlanmışlardı. O zamanlar Stalin bizim Yugoslavya ile iyi, kardeşçe ilişkiler kurmamızı istiyordu ve kuracağımızdan da emindi.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bir süre sonra Belgrad'taki elçimiz, akademi üyesi ve filozof Yudin —daha sonra Pekin'e elçi olan P. F. Yudin— bir Parti toplantısında Yugoslavların, Sovyetler Birliği ve özellikle Tito'nun isteği üzerine ülkelerinin kalkınması için gönderdiğimiz askerî ve teknik danışmanlarımız hakkında alaycı, saygısız ve hatta hakaret dolu sözler ettiklerini Stalin'e haber verdi. Yudin bu toplantıyı ayrıntıları ile anlattı ve Stalin de raporunun kopyalarını Politbüro üyelerine dağıttırdı. Ben de Kiev'de bir kopyasını aldım.

Derken resmî Yugoslav liderleri bizi kusurlu bulup tartışma çıkartmayı denemeye başladılar. Dostumuz olan ve hükümetin benimsediği bu Sovyet aleyhtarı politikaya karşı diye bilinen birçok Yugoslav hapishanelere atıldı. Hatta bazıları bunu hayatları ile ödediler. Bizim dostlarımız oldukları için değil, Yugoslav Komünist Partisinin liderlerine ve Yugoslav hükümetine karşı oldukları için cezalandırıldılar. Sovyetler Birliği, Yugoslavya'nın endüstrisini, bilimini ve ordusunu yeniden örgütlemeye yardımcı olan bütün danışmalarını geri çağırtınca, durum had safhaya ulaşmış oldu (1).

Stalin'in ölümünden sonra Yugoslavlarla yeniden iliş-

(1) Bu safhada Kruşçev'in karşılıklı tartışma yüzünden Yugoslavların neden suçlanması gerektiğini ileri sürüşü pek açık değildir. **«Gizli Söylev»**inde şöyle söylediğini naklettiği Stalin'i, kesinlikle suçlamıştır: **«Bileğimi koparıp atmaya hazırım; bundan böyle Tito diye biri olmayacaktır. Tito düşmelidir.»** Kruşçev şu yorumu yapmıştır: **«Stalin'in burada oynadığı rol utanç vericiydi.»** Edvard Kardelic ve Milovan Cilas'ın ikisi de Mareşal Tito'nun yakın meslektaşlarıydılar. Başbakanı olan Kardelic, hâlâ eski bir devlet adamıdır. Aç gözlü ve zeki bir Karadağlı olan Cilas ise, gözden düşecek ve komünist bürokrasisine karşı çıktığı, **«Yeni Sınıf»** adlı kitabında komünist sistemin temellerini eleştirdiği için eski efendisi tarafından iki defa hapse atılacaktır. **«Stalin'le Konuşmalar»** adlı kitabı daha da büyük bir suç sayılmıştır. Özellikle Stalin, genellikle de Komünizm karşısında uğradığı düş kırıklığının ilk tohumları, bu ziyaret sırasında ekilmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ki kurmak ve Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasında Stalin tarafından yaratılan düşmanlığı tasfiye etmek için liderler arasında görüş teatisine başladık. Fikir, başkaları tarafından sert bir muhalefetle karşılandı: «Yugoslavya geriye dönüp Kapitalizme kaydıktan sonra, Yugoslavlarla ilişkilerimizi yeniden nasıl düzeltebiliriz?» diye soruyorlardı. Ekonomileri tekelci Amerikan Kapitalizmi tarafından yutulmuştu; özel mülkiyet yeniden kurulmuştu; özel bankalar yeniden başkaldırmıştı. Özellikle Mihail Suslov, Yugoslavlarla aramızdaki gerginliğin giderilmesine karşı direnmekte inat ediyordu. Yugoslavya'nın artık Sosyalist bir ülke olmadığı konusunda ısrarla durdu.

Bence bütün bu saçma iddialar; kendimizi Yugoslavlardan fazla soğutmamız, onlar hakkında sürüyle suçlamalar ileri sürmemiz ve en sonunda bunlara kendimizin de inanmasıdır. Bu biraz da köy meydanında yürürken, her rastladığına, geldiği yerde herkese bedava kuzu kızartması ve pilav dağıtıldığını anlatan hocanın hikâyesine benzetilebilir. Hocanın sözleri çabucak köye yayılır ve herkes onun işaret ettiği yere doğru koşmaya başlar. Hoca köylülerin böyle telâşla koştuklarını görünce, birini durdurup «Ne oluyor, nedir bu telâş?» diye sorar. Adam, «Karşıda bedava kuzu kızartması ile pilav veriyorlarmış,» der. Bunu işitince, Hoca da kaftanının eteklerini toplayıp, masalı kendisi uydurduğu halde, bedava kızartma ile pilava konmak için koşmaya başlar. Yugoslavya ile de tıpkı böyle oldu. Yugoslavların yaptıkları müthiş şeyler hakkında bir masal uydurduk, sonra da bunu o kadar çok dinledik ki, en sonunda kendimiz de inanmaya başladık.

Stalin çağında oluşan eski tutumlarından sapmayı reddeden bazı kişilerin inatçılığı ile başedebilmek için, ileri sürdükleri fikirlere kendi fikirlerimizle karşı çıkmak gerektiği açıkça ortadaydı. Yugoslavya'nın kapitalist bir ülke olduğunu inkâr etmekle hiçbir şey elde edemiyecektik. Bu-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nu ispatlamamız gerekiyordu. Ben de, «Neden bu sorunu objektif bir şekilde incelemiyoruz?» diye bir teklifte bulundum. «İktisatçı ve diğer uzmanlardan bir kurul meydana getirip, Yugoslavya'nın gerçek sosyo-politik yapısının ne olduğuna karar verebilecek şekilde bütün etkenleri inceletelim.»

Şepilov ve diğer bazı yoldaşlar bu kurula atandılar ve yaptıkları araştırmanın sonucu olarak bize bir rapor verdiler; bunu, Merkez Komitesi arşivlerinde bulmak mümkündür. Varılan sonuca göre Yugoslavya'yı kapitalist ülke olarak saymak için bir sebep yoktu. İmtiyazlı bir sınıf olan köylüler, özel mülkiyet şartları içinde yaşıyordu ve topraklarını kendi hesaplarına işliyordu; fakat hâlâ kollektif çiftlikler ve devlet çiftlikleri de vardı. Bankalar, ticaret ve tüm üretim araçları devletin elindeydi ve devlet gücü de halkın elinde bulunuyordu; devlet, emekçi sınıfın diktatörlüğüne bağlıydı. Dolayısıyla Yugoslavya, Sosyalist bir ülke diye tanımlanabilirdi. Ben bundan hiçbir zaman şüphe etmemiştim zaten, ama başkalarına da ispatlamak için otoriter bir kurulun çalışması gerekmişti.

Yugoslavya'nın sosyalist dünyadaki yeri belirtildikten sonra, Stalin tarafından yaratılan anlaşmazlığın temeli artık geçerli sayılamazdı ve barış-görüşe karşı ileri sürülen fikirler de, iskambil kâğıdından bir ev gibi çökümüştü. Yeniden iki ülke arasında ilişki kurmaya ve Partilerimiz arasında iyi münasebetleri geliştirmeye karar verdik. Fakat diğer Partiler de, özellikle Sosyalist ülkelerin Partileri, Yugoslavya ile aramızdaki anlaşmazlığa karıştıkları için, doğrudan doğruya Tito'ya yanaşmadan önce, bunların da onayını almamız gerekiyordu. Sosyalist devletlerin Komünist Partilerine olduğu gibi, İngiliz, Fransız, İtalyan ve diğer Batılı Partilere de bir mektup gönderdik. Hepsi de onaylarını verdiler.

Tito'ya yaklaşmanın en iyi yolunun hangisi olacağı so-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

runu ortaya atılınca görüşmeler için Yugoslavların ayağımıza çağrılmasını isteyen sesler yükseldi. Bunun söz konusu olamıyacağını söyledim. Bir kere kabul edeceklerinden şüphe ediyordum. Şapkalarını ellerine alip, özür diler gibi bir duruma düşeceklerdi. İkincisi, onlarla ilişkilerimizi keserken, dizginleri biz ele almıştık; onlar bize saldırmadan önce, biz onlara karşı herkesin önünde saldırıya geçmiştik. İlişkilerimizdeki kesikliği sona erdirmek için de, önce biz davranmalıydık. Üçüncüsü de, biz komünist dünyasında büyük otorite ve prestiji olan büyük bir ülke, büyük bir Partiydik.

Bunun üzerine Belgrad'a bir heyet göndermeye karar verdik. Heyete ben başkanlık edecektim ve Bulganin, Mikoyan ve Şepilov da bulunacaktı. O sıralarda Yugoslavya'daki elçiliğimiz çok zayıf bir kadroyla çalışıyordu. Yugoslav yoldaşlara teklifimizle birlikte başvurduk; onlar da görüş teatisinde bulunmak için heyetimizi karşılamayı kabul ettiler. Yugoslavya'ya varışımızda, ziyarete gelen yabancı bir heyete gösterilecek nezaketle karşılandık. Fakat gösteriş ve kardeşçe duygular pek yoktu. Gerek liderler, gerekse halk, çekingen ve dikkatli görünüyordu. Bir nutuk söylemem için mikrofunu bana uzattılar. Sözlerim kollektif liderlik tarafından önceden tasarlanmıştı. Yani kendi görüşlerimden çok, CPSU Merkez Komitesinin görüşüydü. Konuşmamı bitirince Tito, «Güzel, konuşmanızı çevirmemizin hiç gereği yok, çünkü burada herkes Rusça anlar,» dedi. Öyle sanıyorum ki, havada hissettiğimiz çekingenliği bilerek göstermek istiyordu bize. Ayrıca ben Ukraynaca bilirim; fakat bu dili hızlı konuşan hatibin sözlerini anlayamam ve Ukrayna dili, Rusça'nın Sırp-Hırvat diline yaklaşmaktan çok, Rusça'ya daha yakındır.

Doğrusu hava alanında gördüğümüz soğuk kabulden bir bakıma düş kırıklığına uğramıştım; çünkü aramızda iyi

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ilişkiler kurulmasına karşı olan bizim liderler arasında bundan cesaret bulabilecekler çıkacağını biliyordum(1).

Tartışmalar başlayınca, görüş ayrılıklarımızı ortadan kaldırmayı teklif etmek için teşebbüsü biz ele aldık. Bir çeşit karşılıklı anlaşmaya varabileceğimizden kesinlikle emin olduğumu söyledim. Tutumumuzda henüz bazı kusurlar olduğunu kabul ettim. Yugoslavlar, Partilerimiz arasındaki kopma yüzünden, haklı olarak Stalin'i kusurlu gördüler. Biz de, çatışmaya Stalin'in önayak olduğu görüşünden çıkarak müzakereyi yürütüyorduk, ama Yugoslavya ile ilişkilerimizi normale döndürmek çabasını güttüğümüz şu sırada kimin suçlanması gerekeceğini tartışmaların dışında bırakmayı denedik. Stalin'in elindeki iktidarı kötüye kullanışının ve Partimizde sebep olduğu kan dökülüşün genişliğini henüz yeni takdir etmeye başlamıştık. Önceden de söylediğim gibi Yugoslavlarla böyle bir toplantı için psikolojik yönden henüz hazırlıklı değildik. Stalin'e köle gibi bağımlı olmaktan yakamızı daha kurtaramamıştık. Buna rağmen Yugoslavlar bir çeşit karşılıklı anlaşmaya varabileceğimizi kabul ettiler. Niyetlerimiz karşısında anlayışlı görünüyorlardı.

Yugoslavyalı liderler bizim için ülke içinde bir gezi düzenlediler. Şehirlerde ve kasabalarda karşılanışımız yine ölçülü oldu. Sokaklara dizilen halkın oraya içtenlikle koşup gelmediği belliydi. Bunlar örgütlenmiş Partililerdi. Bize karşı düşmanca bir davranışları yoktu, ama dostça bir davranışları vardı da diyemiyeceğim. Daha çok, «Çok yaşa Tito! Tito! Tito!» diye bağırıyorlardı (2).

---

(1) Kruşçev aslında Tito'nun hava alanındaki soğuk tutumu yüzünden düş kırıklığını uğramaktan da öteye kızmıştı. Küplere bindiği açıkça belliydi. Kruşçev'in talihsiz nutkunun sorumluluğunu daha da önceden kabul ettiğini not etmek de gerekir. Söylediğine göre kabahati Beria'nın omuzlarına yıkmasının nedeni, gerek kendisinin, gerekse arkadaşlarının, Stalin'in kötülüklerini bilmemeleridir.

(2) Kruşçev, Yugoslav halkının tutumu hakkında dürüst konuşmaktadır. Yugoslavlar kibarca bir düşmanlık göstermişlerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bütün bunlara rağmen ülke içindeki gezimiz sırasında Yugoslav halkının, Yugoslavya'nın Hitler'den kurtuluşu uğruna hayatlarını veren askerlerimizin anısına gereken saygıyı gösterdiklerini görmekle memnun olduk (1).

Tabii taşra illeri çok fakirdi. Yugoslavya, savaştan önce de fakir bir köylü ülkesiydi; üstelik Hitler istilâsı da uzun sürmüş, çetin geçmişti. Çiftçilerin ilkel tarım araçları kullandıklarını ve büyük çoğunluğunun traktörden yoksun olduğunu gördük. Geri kalmışlıklarını anlayışla karşılamak gerekirdi. Kapitalistlerin yardım iddialarına rağmen, Yugoslavya tek başına kalmış ve baştan aşağı yıkılmış bir ülkeydi (2).

Vukmanoviç Tempo ile konuştuğumu hatırlıyorum. İçtenliği, dehası, insanlığı ile beni çok etkilemişti. Bize karşı sert konuştuğu zaman bile kendisini sevdim. Pek ileri gitmemek için kendisini dizginlemeye çalıştığını hiç sanmıyorum. Bir kredi istemek için Amerika'ya nasıl gittiğini bize anlattı:

«Türlü cefayla karşılaştık,» diye açıkladı. «Mahsul hiç iyi olmamıştı ve kıtlık tehlikesi ile karşı karşıyaydık. Ülkemizle Sovyetler Birliği arasındaki gerginlik ise en yüksek noktasına erişmişti. Amerikalılar ne kadar umutsuz olduğumuzu biliyorlardı ve bundan yararlanmaya kalkıştılar. Verecekleri kredi karşılığında bize tek taraflı, elimizi kolumuzu bağlayacak şartlar ileri sürdüler. Kabul etmekten başka çıkar yolumuz olmadığını düşünmüşlerdi. Koşulan şart-

(1) Her ne kadar kaderleri kesinlikle Müttefiklerin diğer savaş alanlarındaki zaferlerine bağlı olmuşsa da, Yugoslavlar, Hitler istilâsından kendi kendilerine kurtulmuşlardır. Tito'nun, Stalin'den emir almayı reddediş nedenlerinden biri de budur.

(2) Kapitalist Batı âlemi bir süre Tito'ya yardım etmek için pek çekingen davrandı, çünkü Stalin'le çatışmasının ciddiyetinden şüphe ediyorlardı. Kruşçev'in dediği gibi, önce Yugoslavya'nın yutulmaması için bu yararlı oldu; ama Sovyet bloku dışında bağımsız varlığını sürdürmesine pek yardımcı olmadı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lar açıkça siyasî bir nitelik taşıyor ve Yugoslavya'yı sosyalist yoldan saptırıp, Kapitalizme yöneltmek amacını güdüyordu. Onlara bu tür şartları kabul etmektense, ölmemizin daha hayırlı olacağını söyledim. Ardımdan kapıyı çarparak dışarı çıktım. Amerikalılara görüşmelere yeniden başlama şansı tanımış olmak için, birkaç gün daha kaldım. Nasıl olsa biraz gerilemek zorundaydılar; çünkü bizi fazla sık boğaz etmiş olmaktan korkuyorlardı. Vatana kızgın dönecek olursak, Yugoslavya'yı Sosyalist bloktan saptırmak umudunu yitireceklerini biliyorlardı. İlk hedefleri, bizim Sovyetler Birliği ile barışmamızı önlemekti ya da kendi deyimleri ile bizi Stalin'e teslim olmaktan kurtarmak istiyorlardı. Sosyalist âlemdeki çatlağı büyütmek ve kendi Kapitalist âlemlerini güçlendirmek niyetindeydiler.»

Sınıf düşmanlığını ifade için bu kadar iyi koku alan birini görmek hoşuma gitmişti, ama Vukmanoviç - Tempo bana da acı sözler edince, doğrusu gücüme gitti. Bir toplantı sırasında, «Yine bir ülkeyle ilişkilerimizi gerginleştirmek isterseniz, bu görev için Yoldaş Tempo biçilmiş kaftandır,» dedim. Tito yüzüme baktı, sonra bastı kahkahayı. Daha sonra Vukmanoviç - Tempo ile çok iyi anlaştık. Kendisine büyük saygım oldu. Gururlu huyu, emekçi sınıfının düşmanlarına karşı beslediği kinden doğuyordu. Bu nedenledir ki, bize karşı da öfkeli bir dil kullanmak gereğini hissetmişti. Sonunda biz de en hafif deyimiyle, türlü cefalarla karşılaştığı bir sırada Yugoslavya'ya gereken sevgiyi göstermekten kaçınmıştık (1).

(1) Görüşmeler gergin bir hava içinde geçmiş ve sık sık yarıda kalma tehlikesiyle karşılaşılmıştı. Kruşçev, Sovyet ve Yugoslav Komünist Partileri arasında samimi ilişkileri yeniden kurmakta kararlıydı; bir başka deyimle, Yugoslavya'yı bir bütün olan komünist bloka yeniden katmak istiyordu. Tito'nun ise böyle bir niyeti yoktu. O, Sovyetler Birliği ile sadece hükümetler seviyesinde, bağımsız ülkeler arasında kurulabilecek bir ilişki istiyordu. Böyle de oldu. Uzun bir süre Yugoslav Sendika Örgütü'nün

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Yugoslavya'ya ilk ziyaretimizin sonunda bir ortak bildiri yayınladık. Bu açıklama sadece bir başlangıç noktasıydı. Tito bizim, diğer Partilerin ve ülkelerin iç sorunlarına karışmamak ve her ülkenin, dış baskı altında kalmadan, kendi istediğini yapabilmesi prensiplerine bağlı kalacağımızı açıklamamız hususunda ısrar etti. Biz de, iyi ilişkilerin ancak karşılıklı güven üzerine kurulacağına içtenlikle inanarak, bu konuda anlaşmaya vardık. Ortak bildiri, bertaraf edilseydi daha iyi olabilecek bazı sorunların ortaya çıkmasına yarayacaktı, ama çetin pürüzlerin çoğu yumuşatılmıştı. Elbette bu anlaşma, sadece bir başlangıçtı. Bu kadar uzun süren bir düşmanlıktan sonra ilişkileri düzeltmek için bir masa başına oturup karşılıklı birer kadeh şarap içmekten başka yapılacak daha çok işler vardı.

Moskova'ya döner dönmez Yugoslavlarla görüşmelerimizin nasıl yürütüldüğü hakkında bilgi verdik. Yugoslavya'nın Sosyalizm yoluna sıkı sıkıya bağlı bir ülke olarak göründüğünü söyledik; gerek halk, gerekse Parti, Marksizm-Leninizm'e sağlam bir şekilde bağlı görünüyordu. Moskova'da, Yugoslavlarla bir yol üzerinde buluşmak ve kendileriyle ilerdeki ekonomik işbirliğinin temellerini atmak için, bize olan büyük borçlarını bir kalemde silivermeyi kararlaştırdık. Derken Yugoslavlar bizden kredi istediler. Ne kadar olduğunu unuttum, ama oldukça büyük bir yekûndu. Bu parayı bir çelik fabrikası kurmak için istiyorlardı. Kendilerine istedikleri kredi miktarını verdik, ama bunu fabrikanın inşası ve donatımında kullanılacak makineler şeklinde göndermek şartını koştuk.

Tito daima iyi bir komünist ve bir prensip adamı olmuştu, ama onunla olan ilişkilerimiz düzelmeye başlama-

---

başı olan Vukmanoviç - Tempo, eski bir partizandı ve olağanüstü dürüst, katı bir insandı. Kruşçev'in ziyareti münasebetiyle diğerlerinin düşündüklerini, o diplomatça olmayan sözlerle ifade etmişti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dan önce, Yugoslavya daha çok Amerika, İngiltere ve diğer Batılı kumpanyalarla, kredi temini için işbirliği yapmıştı. Hatta Yugoslavya'nın Sovyet Rusya ile ticaret yapamayacağı konusunda anlaşmalar imzaladığına dair söylentiler bile dolaşıyordu. Gerçekte bu, Yugoslavya'nın kötülüğünü dileyen kişilerce, S. S. C. B.'de uydurulmuştu. Yugoslavya'nın Batı ile böyle bir antlaşması yoktu. Aynı zamanda Emperyalistler de, Yugoslavya'nın gözünü kaşını sevdikleri için hediye yağdırıyor değillerdi. Kardeş ülkeleri birer birer Sosyalist bloktan ayırmak o zaman için kapitalist ülkeler için çok kârlı bir işti, bugün de kârlı bir iş olmakta devam ediyor. Bu konuda Gomulka ile özel, fakat dostça bir konuşma yaptığımızı hatırlıyorum. Gomulka bizden, Polonya'ya buğday satmamızı istemişti. Bu isteğinin altında yatan gerçek niyeti sezinleyerek kendisine apaçık, «Yoldaş Gomulka içimde öyle bir his var ki, siz bizden kendi ihtiyaçlarınızı karşılamaktan başka bir nedenle buğday satın almak istiyorsunuz,» dedim. «Tabii Sovyetler Birliği dışında, bütün Sosyalist ülkeler içinde Polonya tarım alanında en gelişmiş ülkedir. Kendi ihtiyaçlarınızı karşılayacak kadar buğdayınız olduğu muhakkak. Dolayısıyla sizin aklınızda bir başka niyet olmalı.»

Bir süre düşünceli düşünceli bana baktı; sonra kendisini anladığımı görerek; «Evet Yoldaş Kruşçev, tamamen haklısınız,» diye gülümsedi. «Tabii besin ürünü olarak buğdaya ihtiyacımız yok. Fakat yem olarak ihtiyacımız var. Sizden buğday almak istiyoruz, çünkü bununla salam endüstrimizin temeli olan domuzları besleyeceğiz.» Polonyalılar gerçekten iyi domuz salamı yaparlar ve Amerikan piyasasında bu çok iyi para getirir. Amerikalılar, Sovyetler Birliği'nden ve diğer Sosyalist ülkelerden ithalatı kısıtladıklarında domuz salamı konusunda bir kaçak olacağından emindiler.

Buna benzer şekilde, Batı bloku Yugoslavya ile daima özel alışverişler yapmaktaydı. Batı ile geniş çapta ticareti

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

olduğu için, Sovyetler Birliği'nde Yugoslavya'ya karşı tabiatıyla bir hınç vardı Bu hınç ideolojik olmaktan çok, kıskançlığa dayanıyordu. Bizim için Amerika'dan makine satın almak kârlı bir işti, fakat Amerikalılar bize makine satmazlardı. Pekâlâ, demek Amerikalılar Yugoslavya'ya istediklerini satıyorlardı; fakat bunun için biz ne diye Amerikalılara olan öfkemizi Yugoslavların üzerine yıkacaktık? Yugoslavlar sadece fırsattan yararlanıyorlardı ve fırsat bizim elimize geçseydi, biz de aynı şeyi yapardık. Dolayısıyla ben Yugoslavya'ya kızmak için bir neden göremiyordum.

Yugoslavya dış politika alanında daima özel, bağımsız bir yol izlemiştir; özellikle Emperyalist ülkelerin düşman kuvvetleri ile başetmek zorunda kaldığı zaman bu böyle olmuştur. Yugoslavya daima şu ya da bu bloka katılmaktan titizlikle kaçınmıştır. Güttükleri bu politika her zaman için bizim dış politikamızla bağdaşmıştır diyemeyiz; bu yüzden bazan aramızda sürtüşmeler olmuştur. Yugoslavlar-Batı ile aralarında özel ticarî ilişkiler olduğu için, Varşova Paktı'na girmeyi reddetmişlerdir. Bu red olayı, ilişkilerimiz 1955'ten itibaren düzelmeye başladıktan sonra bile, aramızda hiç sönmek bilmeyen bir kıvılcım bırakmıştır. Tabii Yugoslavların Varşova Antlaşması'nı imzalamayı reddetmelerinin bir diğer nedeni de, Bulgaristan'la aralarındaki bir sınır anlaşmazlığıdır.

1956'daki Macaristan olaylarından sonra ilişkilerimiz yeniden gerginleşmiş ve Yugoslavya ile ilişkilerimizi düzeltmek amacını güden tedbirlerin bir kısmı terkedilmiştir. Sözgelişi, kredi konusundaki anlaşmaları ertelemişizdir. Fakat Yugoslavya ile bağları bir kere daha kesmek için sebep yoktu ve Tito ile Bükreş'te özel bir görüşme yaparak ihtilâfı tekrar hafiflettik.

Bununla ilgili olarak, Yugoslavya'nın durumunu 1957 ve 1960 yıllarında yapılan iki önemli Partiler konferansını da gözönüne alın. Yugoslavlar bu konferanslara danışman-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lıktan biraz daha kuvvetlice niteliği olan heyetlerle katılmışlardır. Tartışmalarda söz almışlar, ama konferans sonuçlarını imzalamamışlardır. Bu tutumlarının, o zamanlar beni çok sinirlendirdiğini inkâr etmiyorum (1). Neden böyle davrandıklarını bir türlü anlıyamıyordum, ama elimizde yapcak hiçbir şey de yoktu. Görünüşe göre Yugoslav yoldaşlar karar suretini imzalamanın omuzlarına yükleyeceği sorumluluklardan hiçbirini yüklenmek istemiyorlardı. Bu işe katılmayı reddetmekle yanıldıklarını sanıyorum, ama şimdi hiç olmazsa ne sebeple böyle davrandıklarını anlıyabiliyorum. Tito'nun benimle yaptığı bir sohbet sırasında dediği gibi; «Hiçbir bloka katılmadan kalmak istiyorsak, konferans kararlarının altını imzalamamız gerektiğini muhakkak kabul edersiniz,» sözüne inanmak gerekir. Yugoslavlar yeni kurulan ülkeler, kendilerini sömürgecilikten kurtaran ve birden sosyalist ve kapitalist blokların ortasında buluveren ülkelerin adına konuşmak istiyorlardı. Yugoslavlar bu durum için biçilmiş kaftandı ve bugün de öyle olmakta devam etmektedirler; bizler de, bizimle daha sıkı bir güçbirliğine yanaşmamalarına rağmen, onlarla ilişkilerimizi sürdürmeliyiz. Yine de Yugoslav Komünist Partisi'nin kabuğuna çekilme politikası, yıllarca bir engel teşkil etmiştir.

1955'te Yugoslavya'ya yaptığımız ziyaretten sonra, biz de Yoldaş Tito başkanlığında bir Yugoslav heyetini Sovyet Rusya'ya davet ettik. Tito'nun bu ziyaretten başka gezileri de oldu ve ülkemizi iyice tanıdı. Bir seferinde kendisini dinlenmek ve avlanmak için Kırım'a davet ettik. Av, yüzyıllar boyunca iki, ya da üç ülke liderlerinin bir araya gelip, karşılıklı çıkarlarını ve sorunlarını tartışma imkânı bulduk-

(1) 1957 ve 1960 yıllarında Tito'nun, Moskova'da yapılan ve bütün Komünist Partilerinin katıldığı toplantıya katılmayı reddedişi için Kruşçev'in kullandığı «sinirlenmek» sözü pek hafif kaçar. Bu nedenle Yugoslavya üzerine ağır bir baskı uygulanmıştır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ları bir vesile olmuştu. Av sırasında Tito ile yaptığımız tartışmaların havası hep sıcak ve dostçaydı.

Yugoslavlar da bizi ziyareti iade için ülkelerine davet ettiler. Birkaç defa Yugoslavya'ya gittim. Bu geziler sırasında ülkenin ekonomisi için yaptığı yeni ve alışılmamış bazı şeyleri, ilk elden incelemek fırsatını buldum.

Bütün dünyanın bildiği gibi, Yugoslavya Kapitalizmden Sosyalizme geçişi kolaylaştırmak için yeni yönetim metodları ve ekonomi usulleri bulduğunu iddia etmektedir. Bu yeni örgütlenme şeklinin çok daha demokratik olduğu, çünkü işçilerin, memurların ve bilginlerin halk ekonomisine katılmasına imkân hazırladığı da, onların iddiasıdır. Önce, bu sözde reformlara karşı çıktık. Buna rağmen Yugoslavya'yı ziyaretim sırasında fabrikaları gezerken, uygulamaları görmek beni ilgilendirdi. Bu yeni usullerin kendi şartlarımız altında, Sovyetler Birliği'nde ne çapta uygulanabileceğinin doğrusunu bulmak istedim.

Yugoslav yoldaşların bir seferinde beni Belgrad dışında bir traktör fabrikasına götürdüklerini hatırlıyorum. Mühendisler, müdürler, müfettişler, sendika temsilcileri ve parti yöneticileri hep birlikte bana planlarının ne kadar demokratik metodlarla belirlendiğini açıklamaya çalıştılar. Mülkiyet konusundaki yeni kavramlarının ne olduğu hakkında bana anlatmayı denedikleri şeylerden bir anlam çıkarmayı hiç başaramadım. Mülkiyet konusunda yaptıkları bütün konuşmaları bana daha çok vitrin süsü gibi geldi. Anlattıkları ne olursa olsun, benim kavradığım kadarıyla, planları yine hükümet hazırlamakta ve nasıl uygulandığını da sıkı bir şekilde kontrol etmekteydi. Kuşkularımı Yugoslav yoldaşlara açık açık anlattım, onlar da yarı yarıya bana hak verdiler. Fakat yine de sistemlerinin bizim Sovyetler Birliği'nde uyguladığımızdan farklı olduğuna beni inandırmaya çalıştılar; sistemlerinin çok daha demokratik, üre-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

tim hedeflerine ulaşmak konusunda da, halkın katkısını daha teşvik edici sayılabileceğini ileri sürdüler (1).

Bütün kuşkularıma rağmen, mantık tarzları şüphesiz biraz olsun üzerinde durulmaya değer nitelikteydi. Yaşadığım, çalıştığım, hükümet başkanlığında görev aldığım süreler içinde bizim ekonomimiz hep merkeziyetçi bir yönetime bağlı olmuştu. Benim çağımda merkeziyetçiliğin en iyi ve etkili sistem olduğunu sanıyorum. Merkeziyetçi yönetim şart olmakla beraber, belirli bir teşebbüsteki işçiler için öncekinden daha çok yönetimde hisse, şartlarının tespitinde de söz sahibi olmaları gereğini hissetmeye başladım. Hazırlanan planların daima tepeden uygulanması, dışardan kontrol edilmesi gerekmekle beraber, öyle sanıyorum ki gelecekte işçiler planların ve yönetimdeki paylarının hazırlanmasında ve bu planların nasıl uygulanacağı konusunda, daha etkili bir katkıda bulunacaklardır. Yugoslavlar tarafından ortaya atılan yeni örgütlenme şekillerinin kendi ekonomimizdeki yönetime yararlı bir katkıda bulunması için mantıklı bir davranışla bir başlangıç yapılabileceğini düşünmekteyim ve bunu inkâr etmenin hiç gereği yoktur.

Yugoslavlar, tüketicinin isteklerine cevap verebilmek için daha iyi ekonomik şartlar yarattıklarını ileri sürüyorlardı, ama onların da birtakım sorunları vardı. Ziyaretlerimden biri sırasında Tito bana:

«Burada birtakım talihsiz gelişmelerle başetmeye çalışıyoruz,» diye itiraf etti. «Öyle sanıyorum ki devlet teşebbüslerini yöneten bazı yoldaşlarımızın dışardaki ya-

(1) Kruşçev burada Yugoslavya'da merkeziyetçi plandan bağımsız olarak çalışan, fabrikaları, bankaları, teşebbüsleri ve her çeşit kuruluşları kendi kendilerini yönetmeye hazırlayan yeni bir Sosyalizm türü uygulamasından söz etmektedir. Yugoslavya'ya ilk ziyareti sırasında Kruşçev bu fikri alayla karşılamıştı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bancı kapitalist bankalarda döviz hesapları var. Bir başka deyimle, bunlar bizi soyup, ceplerini şişiriyorlar.»

Doğrusu benim görüşüme göre bu tür istismar olayları, Tito'nun ekonomik politikasının kaçınılmaz sonuçlarıdır. Belki de Yugoslavlar bugüne kadar bu sorunu çözümlemiş, ya da bir çeşit kontrol sistemi kurmuşlardır.

Bir toplum yeni bir sistem denemeye başladığı zaman, daima yetkileri kötü kullanma olaylarına ve hatalara rastlanır. Yugoslav denemesinin bütün cephelerinin de başarılı olmaması, şaşılacak birşey değildir. Fakat aynı belirtiler dolayısıyla Yugoslav denemesinin bütün cephelerini reddetmek de olmaz. Durumu ihtiraslardan uzak olarak araştırmalı ve Yugoslav sisteminin hangi bölümlerinin yararlı bir şekilde diğer sosyalist ülkelerin ekonomik örgütüne uydurulabileceğine karar vermeliyiz. Bu çıkar yolları bizim araştırmamızın her zaman sakin ve objektif ölçülerle olmadığını kabul ediyorum. Bazan karşılıklı serzenişler ve takılmalar olmuş, her iki taraf da tek ve yegâne haklı olanın kendisi sayılması gereğini savunmuştur. Hangi tarafın yüzde yüz haklı olduğunu ben hiçbir zaman çıkaramadım. Gerçeği yakaladığını ileri sürmek, zaten başlı başına bir hatadır. Herhangi birşeyi gerçekleştirmek için tek çıkar yolun sadece sizin seçtiğiniz yol olduğunda inatla ısrar etmek de yanlıştır, budalalıktır.

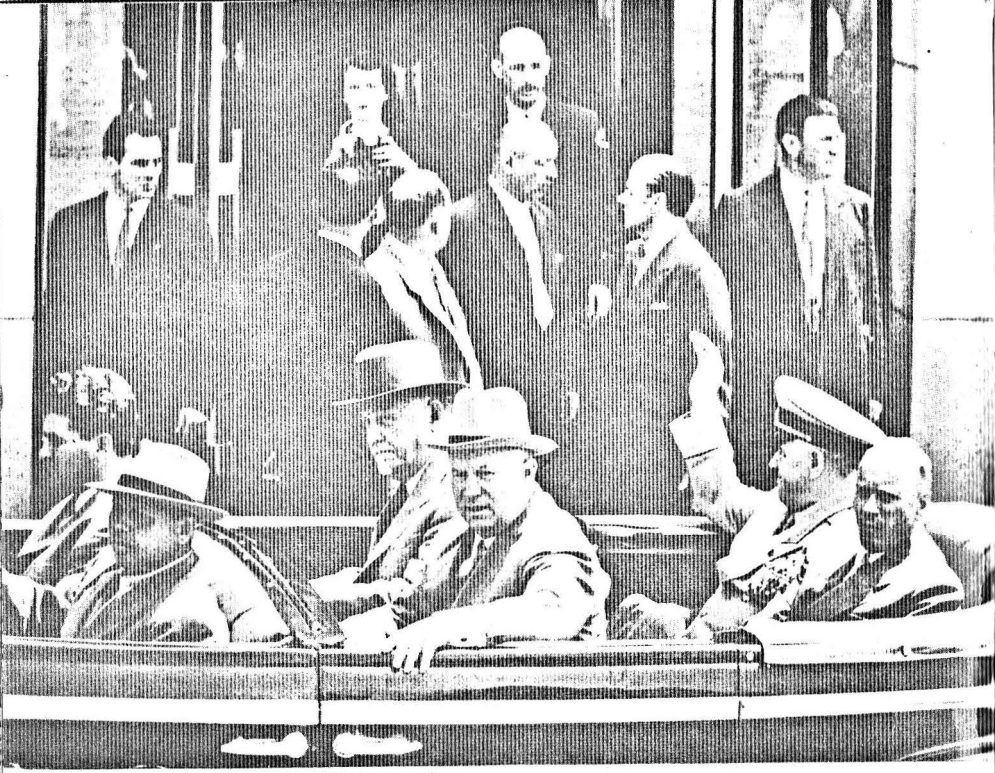
Yugoslavların doğru yolda göründükleri alanlardan biri, tarım alanıydı. Bu konuda bir seferinde Tito ile pek ilginç bir sohbet yapmıştık. Tito; «Sovyetler Birliği'yle ilişkilerimiz sertleşmeye başladığı zaman,» demişti; «Sosyalizmden sapan kişiler olarak sayılmayacağımızdan emin olmak istedik; bu nedenle de kollektifleştirme faaliyetini sonuna kadar sürdürebilmek için idarî tedbirler aldık. Nicelikle ilgili süre içinde kollektifleştirme çabalarımızı pekâlâ yürütebilirdik; fakat şehirlerde yaşayan halkın ve emekçi sınıfın ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeterli ürün almakta büyük güçlüklerle karşılaşmıştık. Buna rağmen kollek-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

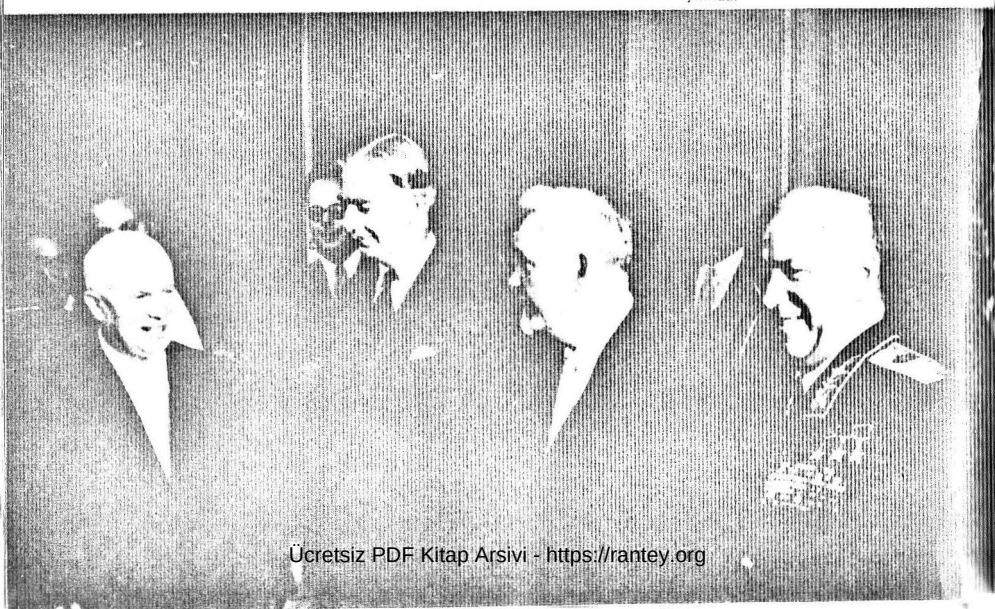
Gizli polis şefi Lavrenti Beria'nın tutuklanmasından sonra Kremlin'de yeni yönetim: Soldan sağa, Georgi Malenkov, Vyaşeslav Molotov, Nikita Kruşçev.

Ücretsiz PDF Kütüphanesi | https://cantay.org

Ivan Serov, Bulganin, Kruşçev, George Zukov 1955 yılında Cenevre Konferansında.

Kruşçev, Eden, Bulganin, Zukov 1955 yılında.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tifleştirme çabalarını gerçekleştirdikten sonradır ki kollektif çiftliklerden devlet çiftliklerine doğru bir geçiş dönemine girdik.»

Daha sonra tahıl yetiştirme, traktörle çiftçilik, süt üretimi ve tavukçulukla büyük baş hayvancılık gibi tarımsal devlet teşebbüsleri üzerine, bu çabalar için ayrılan toprağın yüzde oranını gösteren büyük bir rakam verdi. Devlet köylülerden çiftlik alıyor ve bunları birçok yönleriyle Sovyet Devlet Çiftliklerine benzeyen kuruluşlar haline getiriyordu.

Sosyalizmi nasıl inşa edeceğimiz hakkındaki kavramımıza karşı çıkmak bir yana, Yoldaş Tito'nun kooperatifçi devlet tarımcılığı politikası, üzerinde durmamız gereken bir konudur. Lenin bile köylü kooperatiflerinin ve devlet çiftliklerinin tarımın gelişmesinde ulaşılacak en ileri safha olduğunu söylerdi. Öyle sanıyorum ki; Yugoslavlar da kollektif çiftlikler yerine devlet çiftlikleri kurmaya başladıklarında, doğru bir adım atmışlardır [1].

Biz de 'Bâkir Topraklar' üzerine kollektif çiftçileri yeniden yerleştirmeyi denediğimizde, tarım sistemimizde ıslah teşebbüslerine kalkıştık. 'Bâkir Topraklar' kampanyasının, kimbilir kaç kuşaktan beri aynı yerde yaşayan bir aile-

[1] 1948'de Sovyetler Birliği ile çatışmadan önce ve bundan bir süre sonra, Yugoslav ekonomisi, endüstrisi ve tarımı sıkı sıkıya Sovyet hattına bağlıydı. Endüstride merkezî kontrol yerini **«kendi kendini yönetim»**e bıraktı; tarımda kollektif çiftlikler köylülerin gösterdiği düşmanlık karşısında ortadan kaldırıldı ve küçük toprak sahibi köylülerin acele katılmak için çağrıldığı köylü kooperatifleri, bunların yerini aldı. Köylülerin çoğu çağrıyı kabul ettiler. Kruşçev'in öteden beri pek sevdiği devlet çiftlikleri (devletin sahibi olduğu, maaşlı resmî memurlar tarafından yönetilen ve ücretli işçilerin çalıştığı çok büyük çiftlikler) gerçekte Yugoslavya'da pek yaygın değildi ve daha çok özel amaçlar için kurulmuştu: Sözgelişi, hayvancılık için. Kollektif çiftlikler ise teorik bakımdan bir kasaba köylülerinin, ya da bir grup küçük köy halkının malıdır ve ortak kâr için, kendileri tarafından işletilir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

yi buradan koparıp alışının yarattığı güçlükleri düşünebilirsiniz. Bu kendileri için çok acı birşeydi, ama birçok aileyi bu şekilde iskân etmek zorundaydık —sözgelişi, Ukraynalıları, Beyaz Rusları, Rusları—. Atalarının mezarlarından binlerce kilometre uzaklara göçeceklerdi. Yeni iskân kampanyası için büyük masraflar yapıldı. 'Bâkir Topraklar'da mesken inşasına katılan gençlere kredi ve malî yardım sağlandı. Bu yerlerde kollektif çiftlikler kurmamız gerektiğine inanmıştık; kollektif bir çiftlik, suni bir örgüttür; gerçek bir topluluk olmadığı için, kollektif çiftliklere halkı yerleştirmek pek pahalıya mal olabilirdi. Bu nedenle devlet çiftlikleri alternatifinde karar kıldık. Liderlik mevkiinde bulunduğum sürece en ucuz ekmeği 'Bâkir Topraklar'daki devlet çiftliklerinde elde ettik ([1]).

Tito'nun, kollektifleştirmeye karşı kooperatif çiftçiliğinin yararlarını gördükten sonra merkezî planlamanın önemini anlaması beni memnun etmişti. Sovyetler Birliği'nde Devlet Planlama Komisyonunun yüklendiği merkezî planlama, sosyalist ekonominin yönetimi için temeldir. Merkezî planlama olmazsa, 'pazar kuralı' —kapitalist devletin unsurları olan arz ve talep— kişiler ve kuruluşlar arasındaki gerçek sosyalist ilişkileri bozar ve yerini alır. Yoldaş Tito'nun liderliği altındaki Yugoslav devletinin, gerçek bir

([1]) Kruşçev'in burada söz konusu ettiği **'Bâkir Topraklar kampanyası'** özellikle Kazakistan'da tahıl yetiştirmek için steplerde geniş bir ekilir alan elde etmek amacını güden bir dev teşebbüstü. Başlangıçta, yani 1954 yılında, bu iş için hesaplanan arazinin genişliği 90 miyon İngiliz dönümü (bir İngiliz dönümü, 0,4 hektara eşittir) idi ve İngiltere'de, Fransa'da ve İspanya'da işlenen arazinin genişliğinden de çoktu. Avrupa Rusyası'ndan alınan yarım milyon **«gönüllü»** boş stepe sevkedilmiş, burada son derece ilkel şartlar altında, dev devlet çiftliklerinde yaşamışlardır. Başlangıçtaki (çok pahalıya mal olan) başarıdan sonra, denemenin çapı geniş şekilde daraltılmıştır: Pek çok kimsenin önceden tahmin ettiği gibi, toprak pek çabuk bir şekilde, 'içi toz dolu bir kova'ya dönüşmüştür.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sosyalist ekonomiyi sürdürmek için merkezî planlamanın önemini takdir edişi, benim için memnunluk verici birşey oldu.

Yugoslavya'ya yaptığım ziyaretler ve Tito ile konuşmalarım sırasında, hayal gücü kuvvetli ve teşebbüs sahibi bir lider olarak kendisine karşı güvenim daha da arttı. Bir seferinde kendisiyle birlikte taşra illerine yaptığımız bir gezi sırasında, şartların 1955'teki ilk gezimize oranla çok daha düzeldiğini gördüm. Halkın durumu da daha iyiydi. Hemen her tarafta fabrikalar yükselmişti. Bu arada Birleşik Amerika'dan ithal edilen makinelerle donatılmış bir plastik elyaf fabrikasının inşaat alanını gezdiğimizi hatırlıyorum. Donatım gerçekten çok ilgi çekiciydi ve fabrika tamamlandığı zaman Yugoslav halkı için çok yararlı olmayı vaadediyordu.

Bir konuşmamız sırasında Tito bana Yugoslavya'nın turizmden 1963 yılında 70 milyon dolara yakın bir gelir sağladığını söylemişti. Bu toplam İtalya, İsviçre, İsveç ve diğer Batılı ülkeler için önemsenmeyecek bir miktar sayılabilir; fakat Sovyetler Birliği de dahil, bütün sosyalist ülkeler için, bu, önemli bir toplamdı. Tito Yugoslavların daha çok turist çekmek için yeni oteller yaptıklarını ve yollar inşa ettkilerini de söyledi. Turizm, dış ticaret için gerekli olan yabancı dövizi sağlamaktaydı. Hatta bizim Sovyetler Birliği olarak turist çekme konusunda Yugoslavlara gıpta ettiğimizi söyliyebilirim.

Yugoslavların böylesine zengin bir turizm endüstrisi kurabilmeleri için neler yaptıklarını etrafta soruşturmaya başladım. En önemli şeyin iyi yollar olduğunu, bunun da ardından iyi oteller ve lokantalar geldiğini söylediler. Yugoslav otellerinde turistleri iyi bir şekilde ağırlamalarını öğrenmeleri için, adamlarını kapitalist ülkelere öğrenime gönderdiklerini eklediler. Buralarda nasıl yemek hazırlanacağını, bir otelin gerektiği gibi nasıl yönetileceğini öğreniyor-

lardı. Turistik otellerinden birkaçını gidip gördüm; hepsi de pırıl pırıl, temiz ve moderndi; servis de mükemmeldi.

Elbette, Yugoslavların çok büyük tabii bir avantajları var. Avrupa'daki sosyalist ülkelerin en güzellerinden biridir burası. Ben Yugoslavya'yı ziyaret etmeden önce, bizim Kırım ve Kafkas sahillerinin dünyanın en güzel manzaralı yerleri olduğunu sanırdım; gerçekten de insanın soluğunu kesecek kadar güzel yerlerdir. Fakat Dubrovnik ve Yugoslavya'daki diğer turistik merkezleri gördükten sonra, utandım. Böyle tabii güzelliklere sahip tek sosyalist ülke olduğumuzu iddia edemiyeceğimizi takdir ettim. Belki Yugoslavya'nın iklimi, kıyıları, tarihî anıtlarının zenginliği, bizim ülkenin güzelliklerini bile yaya bırakır.

Elbette turistler bazan birtakım sorunların çıkmasına da yol açarlar ve ben bir seferinde Yoldaş Tito'ya; «Yugoslavya'ya arabayla gelen bütün Batılı turistleri nasıl arıyorsunuz, söyler misiniz?» diye sordum. S.S.C.B.'nde turistlerin yollarını engelleyen dev bir bürokrasi aracı vardır.

Tito gülerek bana şöyle dedi: «Biliyor musunuz, biz bu sorunu pek basit bir şekilde çözümledik. İstenmeyen turistlerin, casusların ve daha başkalarının tutacakları her çeşit yol var Yugoslavya'da. Bunlara karşı sınır kontrolü hiçbir zaman bir garanti değildir ve sızmalara karşı mücadele etmek için başka yollar vardır. Bu nedenle bizim sınırlarımızdaki muhafızlar turistleri mümkün olduğu kadar az ararlar. Gerek sınırdan girmek, gerekse çıkmak için yapılan formaliteler, birkaç dakika sürer. Hele kimlik kontrolü diye birşey yoktur. Adam sadece nereye gideceğini söyler ve sınırdaki engel kalkar, o da geçer, gider. Bu, diğer yabancı ülkelerden Yugoslavya'ya gelenler için uygulanır, ama Yugoslav vatandaşları için de yabancı ülkelere gitmek hemen bunun kadar serbesttir. Sözgelişi, bizim birçok madencimiz bir süre çalışmak için Batı Almanya'ya gitmektedir. Sınır muhafızlarına sadece, 'Ben bir otomobil satın alabilmek için para kazanmaya gidiyorum,' der ve geçer gider.»

Bu serzeniş beni kuşkulandırmıştı. Vatana döndükten sonra bizim turizmle ilgili yoldaşlara bu uygulamayı anlattım ve bu konu üzerinde düşünmelerini söyledim. Ayrıca biz de oteller inşa etmek ve turist çekebilecek yerlerimizi değerlendirmek için geniş bir program hazırlamaya başladık.

Tito ile bir başka konuşmamız sırasında, kendisine sordum: «Edindiğiniz büyük tecrübeden yararlanmak üzere bizimkileri buraya göndermemize izin verir misiniz acaba? Onlarda büyük bir turizm endüstrisinin nasıl yönetileceğini anlasınlar.»

«Memnuniyetle,» dedi Tito. «Sizi ilgilendirecek herşeyi söylemek ve göstermek bizi mutlu kılar. Tabii, gelecek orta hali turistlerin hepsi zengin değildir; büyük kapitalist sayılmazlar. Çoğunlukla İtalya'dan ya da Almanya'dan gelen emekçilerdir. Orta derecede bir geliri vardır ve otomobilini de kendisi kullanır. Bizim turistler sağda-solda rahatça harcayacakları büyük paralar getirmezler, fakat turizm merkezlerimizin devamlısı olurlar ve üstelik hizmetlerimizin karşılığında döviz öderler.»

Tito'ya ayrıca özellikle otellerin çevresinde tur atan moda meraklısı genç kız ve erkekler sorununu da açtım ve böyle bir dertleri olup olmadığını da sordum. «Biz memleketimizde halkımızın yabancılardan birşeyler satın almalarından, pazarlık etmelerinden, hatta dilenmelerinden utanç duyuyoruz,» dedim. «Siz bu sorunu nasıl çözümlediniz?»

Tito, «Aslında bizim böyle bir sorunumuz yok,» dedi. «Nedenini de anlatayım: Gençler arasında birşeyin moda olduğunu ve tutulduğunu görünce, bunu üretmek için gereken donatımı dışardan ithal ediyoruz ve kendimiz üretmeye başlıyoruz. Tabii, tüketicinin zevki daima değişmektedir; ama, sizin yapacağınız şey, kafanızı kullanıp endüstrinizi modaya uydurabilmek ve tüketicinin taleplerine uyabilmektir.»

paçalı, soluk leylâk renkli, üstlerinden sarkan yazlık elbiselerini sırtlarından çıkarmamışlardı; Bulganin'in sırtında da etekleri yerleri süpüren açık bej renkli trençkotu bulunuyordu ve bu haliyle 1914'ten önceki otomobil yarışçılarına benziyordu. (Sovyet liderleri ancak Cenevre Konferansı'ndan sonra giyimleriyle ilgilenmeye başlamışlardır). Kruşçev gayri tabii sayılmayacak bir tarzda acısını çektiği zorluğun, garipliğin ve derin aşağılık kompleksinin içyüzü hakkında, açık ve canlı bir fikir vermektedir. Moskova'dan geldikleri iki motorlu İlyuşin uçağı yüzünden duyduğu utanç hisleri de çok şey anlatmaktadır.

STALİN ölünceye kadar bize; «Göreceksiniz, ben göçüp gittikten sonra emperyalist kuvvetler boğazınızı piliç gibi sıkıverecekler,» demeyi âdet edinmişti. Kendisine vaziyeti pekâlâ idare edebileceğimizi söylemeyi hiç denemedik. Bunun bir işe yaramıyacağını biliyorduk. Öte yandan Stalin'in güttüğü dış politika hakkında bizim de kuşkularımız vardı. Askerî güce sahip olmanın önemini fazla büyütüyordu ve bunun sonucu olarak silahlı kuvvetlerimize fazla güvenmekteydi. Devamlı olarak bir düşman baskısının dehşeti içinde yaşamaktaydı. Stalin için dış politika demek, Moskova çevresindeki uçaksavarların 24 saat aralıksız nöbette olmasıydı.

Stalin'in ölümünden sonra yabancı devletlerle kendi başımıza uğraşmayı denemek, bizim için ilginç bir meydan okumaydı. 1955'te burjuva devletlerinin temsilcileriyle görüşmek için birkaç defa dışarıya gitmiştik. Bunlardan çok

şey çıkardık. O yıl Cenevre'ye yaptığımız gezi burjuva devletlerinin başkanlarına bizi incelemek fırsatını verdi. Cenevre konferansı bizim için kritik bir sınavdı: Acaba ülkemizi ehil bir şekilde temsil edebilecek miydik? Toplantıyı ciddi bir hava içinde, gerçek dışı ümitlerden uzakta sürdürebilecek, karşı tarafın bizi sindirmeye kalkışmasına engel olabilecek miydik? Herşey dikkate alınacak olursa, sınavı başarıyla verdiğimizi söyliyebilirim.

Cenevre toplantılarının perde arkası hakkında da bir çift söz:

Churchill, Fulton'da verdiği nutukta, kapitalist ülkeleri Sovyetler Birliğini kuşatmaya davet ettiğindenberi, Batı ile olan ilişkilerimiz gerginleşmişti (1). Stalin'in ölümünden sonra yeni Sovyet hükümetiyle, üstelik de hemen ilişki kurma yollarını araştırmak fikri, zannediyorum ki Churchill'indi. Churchill yeni Sovyet hükümetinin henüz tam olarak kurulamadığına, bu yüzden baskılar karşısında daha kolaylıkla boyun eğeceğine inanıyor ve bundan yararlanmak istiyordu. Batı basını birden dört büyüklerin acele toplanmasını isteyen yazılar yayınlamaya başlamıştı. Biz de böyle bir toplantıdan yanaydık. Sovyet liderleri arasında da böylesine kanlı bir savaştan sonra, Batı ile barış içinde bir arada yaşama ve başka devletlerin iç meselelerine karışmama ilkelerine dayanan bir anlaşmaya varmak fikri hakimdi.

Diplomatik kanallardan yapılan temaslar sonunda konferans için bir yer —Cenevre— ve bir de tarih —1955 yılı yazı— kararlaştırıldı. Bu sırada Bulganin, Bakanlar Kon-

(1) Kruşçev'in burada **«kuşatma»** kelimesini kullanması çok ilginçtir. Söz konusu etmek istediği, Orta ve Doğu Avrupa'nın büyük bir bölümünün Sovyetleştirilmesinden sonra ortaya atılan Amerikan durdurma politikasıdır. Savunma emeli güden durdurma politikası, Sovyetlerin açısından hiç şüphe yok, yoğun bir saldırgan kuşatma gibi görünmekteydi.

seyi Başkanı olmuştu. Öyle sanıyorum ki Cenevre Konferansı'na katılmayı kabul edişimizin nedenlerinden biri de, Malenkov'un Başkanlık görevlerinden alınmış olmasıdır. Malenkov'u tanıyan herkesin size söyliyeceği gibi, Stalin'in ölümünden sonra kendisi her türlü teşebbüsten uzak ve ne yapacağı belli olmayan biri haline gelmişti. Tehlikeli olabilecek derecede tutarsızdı, çünkü başkalarının baskı ve etkisi altında kalıyordu. Beria'nın pençeleri altına düşmesi de bir kaza sonucu değildi. Beria da ondan daha sevimli değildi, ama o hiç olmazsa çok daha cinfikirli ve iradeli adamdı.

Dış politika konularında hazırlıklı olmadığı ve diplomatik müzakerelere yatkınlığı bulunmadığı halde, Başbakan olarak heyetimize Cenevre'de Bulganin başkanlık ediyordu. Diğer üç hükümetin —Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa— Dışişleri Bakanları da, Başbakanlarına eşlik ettikleri için, Merkez Komitesi Prezidyum'u, bizim Dışişleri Bakanı Molotov'u da göndermeye karar vermişti. Heyete benim de katılmam bu sırada teklif edildi. Benim heyetteki varlığımın diğer heyetler için güçlükler çıkartabileceğini, çünkü benim bir bakanlık sıfatım olmadığını ikaz ettim; ben sadece Partiyi Birinci Sekreter olarak temsil ediyordum. Molotov, «Heyete kimin katılacağına karar vermek bizim kendi işimizdir,» cevabını verdi. «Ayrıca siz Sovyet Yüksek Prezidyumu üyesisiniz; bu, Sovyetler Birliği'nin en yüksek yönetim kuruluşudur. Bence gelebilirsiniz.»

Konferansa katılmamın benim için iyi olup olmadığı konusunda hâlâ emin değilim; ama bu işe üzülmek için artık vakit çok geç. A.B.D., İngiltere ve Fransa'nın temsilcileriyle karşılaşmak ve uluslararası sorunların çözülmesine katılmak için can attığımı da saklamıyacağım.

O zamanki Sovyet dış politikasının temeli, barış içinde bir arada yaşamaktı. Oysa Batılı liderlerin aklında başka şeyler yatıyordu. Yakın Doğu'daki siyasal durum üzerinde bizimle bir anlaşmaya varmak istiyorlardı, ama bunu

kendi şartlarını kabul ettirerek gerçekleştirmek niyetindeydiler. Sovyetler Birliği'nin ve diğer sosyalist ülkelerin çıkarlarını, ya da isteklerini gözönüne almak niyetinde değillerdi. Tabii, İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyet orduları tarafından kurtarılan ülkelerde yeniden kapitalizmi kurmak da emelleri arasındaydı ve özellikle Polonya'yı, sosyalist blok dışına çekmek istiyorlardı. Fakat İngiliz, Amerikan ve Fransızların Cenevre'de izleyecekleri asıl hedefin, gerçekte sosyalist kuvvetlerin Alman Demokratik Cumhuriyeti'nden kovulması demek olan «Almanya'nın birleştirilmesi» sorunu olduğunu biliyorduk. Bir başka deyimle, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde Sosyalizm tasfiye edilecek ve tek bir kapitalist Almanya yaratılarak, hiç şüphesiz bu da NATO'ya üye alınacaktı. Bu konudaki bizim durumumuza gelince, biz sadece her iki Almanya'nın da varlığını kabul eden ve her iki devletin halkının dilediği yönetimi geliştirmesini garanti altına alacak bir barış antlaşması imzalamak istiyorduk.

Cenevre Konferansı sırasında asıl önemli şeyin, barışı korumak olduğunu hissetmiştim, fakat Batılı büyük devletler sürekli bir barışın temellerini atmak için gerekli tedbirleri almakta hâlâ isteksiz davranıyorlardı. Bu yüzden de Cenevre Konferansı daha başlamadan başarısızlığa mahkûm edilmiş görünüyordu. Yine de birkaç önemli konuda faydalı olmuştur denilebilir. Hiç olmazsa dört büyük devletin liderlerinin daha çok resmî toplantılardan sonraki yemekler sırasında birbirlerini yakından görüp samimi bir şekilde aralarında görüş teatisinde bulunmalarını sağlamıştır.

Fakat bizim heyet daha Cenevre havaalanına indiğimizde güç bir durumla karşı karşıya kalmıştı. Diğer üç heyetin liderleri dört motorlu uçaklarla gelmişlerdi; biz ise mütevazi bir çift motorlu İlyuşin uçağı ile geldik. Onların uçakları su götürmez bir şekilde bizimkinden daha göz alıcıydı ve aralarında yapılacak bir kıyaslama bizim için can sıkıcıydı.

Havaalanında dört heyet için bir tören düzenlenmişti; askerî bir geçit töreninden sonra her heyetin lideri, şeref kıtasını denetlemeye davet ediliyordu. Bu tören sırasında hiç de hoş olmayan bir olay cereyan etti. Heyetimizin başı olarak Bulganin geçit töreninden sonra öne geçecek ve şeref kıtasını denetleyecekti (1). Tam bunu yapacağı sırada İsviçreli bir protokol memuru birden sağ ön tarafımda beliriverdi ve sırtını burnuma çevirip durdu. İçimden ilk gelen şey, adamı itip geçmek oldu. Sonra bunu İsviçre hükümetinin talimatı üzerine yaptığını düşündüm. Kıtayı denetlemek için Bulganin'le birlikte önden yürümememem için emir almış olmalıydı. Törenin bu bölümüne benim katılmama izin yoktu. İsviçre hükümeti bunu sağlamak için önüme kabaca bir adam dikmişti.

Kalacağımız yerlere doğru yola çıkınca, Eisenhower'in muhafızlarının, arabasının yanında koştuklarını gördüm. Bu bize pek çirkin geldi. Hareket halindeki bir otomobilin peşinden koşmak bir insan için kolay değildi; bir otomobilin de koşan bir adama ayak uydurması kolay sayılamazdı. Dört yıl sonra Amerika gezime başlıyacağım sırada Eisenhower beni Washington havaalanında karşıladığında, yine aynı şeyi gördüm. Şehre döndüğümüz otomobilin ardından yine aynı yüreği pek adamlar koşarak geliyorlardı. Bunlar Başkan'ın özel muhafızlarıydı.

Cenevre Konferansı, Eisenhower'le ilk buluşmam değildi. İkinci Dünya Savaşının sonunda Moskova'ya geldiği zaman, 24 Haziran 1945 günü Lenin mozolesinin üzerinde Zafer Geçidini seyrederken de kendisiyle tanışmıştım. Fakat bu, meslek hayatlarımızın henüz başlangıcıydı ve o bir general, ben de Ukrayna Partisi ve devleti başkanıydım.

(1) Kruşçev yine Sovyet heyetinin başı olmadığını tekrarlamaktan zevk almaktadır. Aslında Bulganin'e gereken saygıyı göstermekten hiç geri kalmıyordu. Fakat 'kumanda mevkii'nde onun olduğu, herkes için apaçık meydandaydı.

Şimdi ise, aradan on yıl geçtikten sonra, Cenevre'de ülkelerimizin temsilcileri olarak yine karşı karşıya geliyorduk. Önceden bir tribünde yanyana durmuştuk; şimdi ise toplantı masasının zıt taraflarında, karşı karşıya oturacaktık.

Kendileriyle alış verişim olan iki Amerikan Başkanını kıyaslayacak olursam, —Eisenhower ve Kennedy— bu kıyaslama Eisenhower lehine sonuç vermez. Görevleri Eisenhower'i yakından incelemek olan bizimkilerin verdikleri bilgiye göre, ona orta derecede bir askerî lider ve zayıf bir Başkan gözüyle bakılabilir. Kişiliğinin yumuşak bir yönü vardı. Cenevre'de farkettiğim gibi, danışmanlarına çok bağımlıydı. Birleşik Amerika'nın Başkanı olmanın kendisi için pek baş ağrıtıcı birşey olduğunu açık-seçik görebiliyordum.

Amerikan heyetiyle yaptığımız konuşmalar genellikle iki taraf için de yapıcı ve yararlı oluyordu. Hem iki taraf da karşımıza çıkan sorunların çözümünde tutumunu hiç değiştirmediği halde. O günlerde Birleşik Amerika en mantıklı tavizlerde bulunmayı bile reddediyordu, çünkü John Foster Dulles henüz hayattaydı. Birleşik Amerika'nın dış politikasını çizen Eisenhower değil, oydu. Bu iddiamı göstermek için, Cenevre Konferansı'ndaki izlenimlerimden birini anlatabilirim: Dört heyetin de liderleri toplantılarda sırayla başkanlık görevini yükleniyorlardı ve sıra Eisenhower'e geldiğinde, sağında Dulles oturmaktaydı. Ben de Bulganin'in solundaydım; şöyle ki, Dulles'ın tam yanına düşmüş oluyordum. Belki aramızda bir de tercüman vardı. Ama yine de Dulles'ın kurşun kalemle birtakım notlar aldığını, bunları ufak ufak büküp, Başkan Eisenhower'in avucuna kaydırıverdiğini gözetledim. Eisenhower kâğıtları alıp açıyor ve hangi konu olursa olsun bir karar vermeden önce bunları okuyordu. Tıpkı öğretmeninin gösterdiği yoldan çıkmayan 'vazifeşinas' bir öğrenci gibi, bu işi bilinçli olarak Konferans boyunca sürdürdü. Bir devlet başkanının yabancı ülkelerin

heyetleri önünde böyle bir duruma düşmeyi göze alışını düşünmek, doğrusu bizim için pek güçtü. Eisenhower'in kendisi yerine Dulles'ın düşünmesine fırsat verdiği apaçık ortadaydı.

Dulles hakkında bir çift söz. Birkaç yıl sonra New York'ta yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısında Sovyet heyetine başkanlık ettiğim sırada, Bay Nehru bana Dulles'ı sordu. Lâf arasında Nehru'nun da çok çekici bir kişiliği olduğunu söyliyeyim. Daima gülümsüyordu ve yüzünde çok kibar bir ifade vardı: «Söyleyin bakalım Bay Kruşçev,» dedi, «Cenevre'deki görüşmeleriniz sırasında Bay Dulles ile nasıl anlaşabildiniz?» sorusu beni hiç şaşırtmamıştı. Nehru bizim politikamızla Dulles'ın politikasının şaşmaz bir şekilde zıt olduğunu biliyordu. Cenevre'de bir yemek sırasında Dulles'la samimi konuşmak fırsatını yakaladığımı, kendisinin çok sert bir kişiliği olduğunu gördüğümü söyleyerek cevap verdim; gerçekten de en çok hangi yemekleri sevdiğimizden başka birşey konuşmamıştık.

Dulles sık sık Birleşik Amerika'nın amacının, Avrupa'da sosyalizmi yeniden Sovyetler Birliği'nin sınırlarına kadar sürmek olduğunu söylemişti ve kuşatma fikri kendisinde âdeta bir tutku halini almıştı. Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı uyguladığı ekonomik ambargoyu, kültürel ilişkilere kadar genişletmişti. Sovyet turistlerinin ve satranç oyuncularının bile Amerika'yı ziyaretine izin verilmiyordu. Hatta Amerika'nın bir uluslararası konvansiyon düzenlediği zaman, bizim heyetin buna katılmasına izin vermediğini bile hatırlıyorum.

Yine de kendisi hakkında şunu söylemek isterim: Dulles bizi nereye kadar itebileceğini biliyordu ve bizi asla bundan daha öteye itmemiştir. Sözgelişi 1958'deki Suriye ve Lübnan olayları sırasında iki ülkenin kuvvetleri Yakın Doğu'da karşı karşıya geldiğinde, Dulles savaşın eşiğinden geri dönmüştür. Birleşik Amerika'nın ve İngiltere'nin 'reak-

siyoner' kuvvetleri, birliklerini geri almış, bunda kamuoyunun baskısı kadar, Dulles'ın ihtiyatlılığı da rol oynamıştır. Sovyetler Birliği'nin prestiji ise, dünyadaki bütün ilerici ülkeler nezdinde artmıştır.

Dulles öldüğü zaman dostlarıma, Komünizmden nefret ederek yaşadığını ve soluk aldığını belirtmekle beraber, asla söylevlerinde savurduğu tehditleri uygulamaya kalkmadığını da belirtmiştim; ve sadece bu yüzden geçmişi için yakınabilirdik.

Eisenhower Savunma Bakanını da —Charles E. Wilson— 1955'te Cenevre'ye getirdiği için, biz de kendi Savunma Bakanımız Mareşal Jukov'u heyete katmıştık. Savaş sırasında Jukov, Eisenhower'in dostu olmuştu ve tanışıklıklarının, ülkelerimiz arasındaki gerginliğin ortadan kaldırılmasında yararlı olabilecek görüşmelere zemin hazırlayacağını düşünmüştük. Ümidimiz, Eisenhower ile Jukov'un birlikte konuşma fırsatını ele geçirmeleri ve barış içinde bir arada yaşamanın gereği üzerinde görüş teatisinde bulunabilmeleriydi. Fakat hırçın ve kaba Dulles hep Eisenhower'in çevresinde dolanıyor, çizgiden biraz dışarı çıkacak olsa, kendisini hemen uyarıyordu. Dulles, Sovyetler Birliği ile barış içinde bir arada yaşamak fikrine asla tahammül edemezdi. Eisenhower yine de Jukov'a bir makara filim hediye etti ve eşiyle kızına da 'şahsî hürmetlerini' gönderdi; fakat bu tür nezaket gösterilerinden başka, Jukov'la Eisenhower'in görüşmesinden birşey çıkmadı.

Cenevre Konferansı devam ederken, Eisenhower her oturumdan sonra serinletici birşeyler içmek için bir araya gelmemizi ve günü hoş bir hava içinde bitirmemizi teklif etti. Niyeti gündüz oturumu sırasında sert tartışmalar geçmişse ya da gergin bir hava doğmuşsa, bunu martini içerek yumuşatmaktı. Bu samimi toplantılardan birinde Eisenhower'in beni Nelson Rockefeller'e tanıştırdığını hatırlıyorum. Kendisi bir çeşit danışman olarak Amerikan heyetin-

de bulunuyordu. Bana göre adamın hiçbir olağanüstü hali yoktu. Doğrusu demokratça giyinmişti ve şu, ya da bu yoldan insanı pek etkileyecek bir tarafını da bulamadım (1). Kendisiyle tanışınca, «Demek Bay Rockefeller'in ta kendisi bu ha!» diyerek dirseğimle kaburga kemiklerine şakadan şöyle bir dokundum. O da bunu şaka kabul edip, aynı biçimde bana karşılık verdi.

Birleşik Amerika'dan 6 milyar dolar tutarında bir kredi almak konusunda Rockefeller ile müzakerede bulunmak istiyorduk. Fakat Amerikalılar parayı Ödünç Verme ve Kiralama'dan kalan borcumuzla birlikte ödememiz konusunda bizi sıkıştırıyorlardı. Kendilerine bir miktarını ödemek istediğimizi bildirdik. Bize 6 milyarı vermeye razı olurlarsa, bu konuyu çözümleyebilirdik. Bu konuda bir hayli tartıştık, ama birşey çıkmadı.

Cenevre'de en iyi ilişkilerimiz Fransızlarla oldu. **«Edgar Fiyodoroviç»** adını taktığımız Edgar Faure, misafirperverlik göstermek konusunda çok titiz davranan, büyüleyici bir adamdı. Fakat o zamanlar Fransız hükümetleri pek çabuk değişiyordu ve bu yüzden de Cenevre'deki Fransız heyetine ciddi bir dikkat göstermeye gerek yoktu (2).

İngiliz heyetiyle olan ilişkilerimiz, Fransızlarla olan ilişkilerimiz kadar dostça değildi, ama Eden'le olan konuşmalarımızın havası —muhakkak ki— sıcaktı. Tabii, o da Amerikalılarla aynı hattı izliyordu, fakat çok daha esnek görünmekteydi ve mantıklı sebepler ileri sürüldüğü zaman, daha anlayışlıydı. Bir akşam yemek sırasında Eden bize;

---

(1) Nelson Rockefeller'in **«doğrusu demokratça giyindiği»** hakkındaki söz, bir övgüdür ve Sovyetlerin, Batı'yı nasıl gördükleri hakkında ışık tutmaktadır.

(2) Kruşçev'in, kendisini çok sevdiğini söylemesine rağmen Bay Faure'a gereken ciddiyeti göstermekten uzak kalışını Fransız bakanlarının sık sık değişmesine bağlaması, Sovyet hükümet görüşünün sınırları üzerinde ilginç bir yorumdur.

«Büyük Britanya'ya resmî bir ziyarete davet edilecek olsanız, ne dersiniz?» diye sordu. «Böyle bir gezinin hükümetlerimiz için yararlı olacağını düşünmüyor musunuz?» Biz de bunun gerçekten yararlı olacağını ve böyle bir daveti memnunlukla kabul edeceğimizi söyledik. Hemen orada iş bağlandı. İngilizler bizi resmen davet edecekler, biz de kabul edecektik.

Cenevre Konferansı'nın sonunda dört heyetin de durumunu ortaya koyan bir ortak bildiri hazırladık. Bildiri öyle bir hazırlanmıştı ki; her heyete anlamını kendi dilediği şekilde yorumlamasına fırsat veriyordu. Metin, hepimizin altına imzamızı atmamızı mümkün kılan çeşitli tavizlerin bir sonucuydu. Konferans hakkında birşeyler ortaya koymadan dağılmak istememiştik. Öte yandan hiçbirimiz, metinde tarafların karşısı lehinde feragatte bulunduğu havasını uyandırmak istememiştik.

Vatana dönüş sırasında Batı Berlin'e de uğradıktan sonra, Alman Demokratik Cumhuriyeti liderleriyle buluştuk ve onlarla da ortak bir bildiri yayınladık. Berlin'de parlak bir karşılama töreni hazırlamışlardı. Bizi alkışlamak için kalabalık halk kitleleri sokaklara dökülmüştü. Önceden de Almanya'ya gitmişliğim vardı, ama resmî bir görevle ilk defa uğruyordum. Aleyhimizde birtakım gösteriler yapılmasını beklemekteydim; fakat hiçbirşey olmadı. Birkaç asık suratla karşılaştım, ama sayıları pek fazla değildi bunların. Aslında içten bir heyecanla karşılanmıştık. Berlin'de gördüğümüz sıcak karşılama, Almanların artık savaşmak fikrinden caydıkları hakkındaki inancımızı kuvvetlendirdi ve bizimle sağlam, dostça ilişkiler kurmak istediklerine inandırdı.

Cenevre'den Moskova'ya elle tutulur sonuçlar almadığımızı bilerek döndük. Fakat cesaretimizi bulmuştuk; çünkü muhtemel düşmanlarımızın bizim kendilerinden korktuğumuz kadar, bizden korktuklarını takdir etmiştik. Savaş

tehditleri savurmuşlar ve bizden çok kendileri için yararlı olacak anlaşmalar imzalamamız için bize baskı yapmışlardı; çünkü bizden çekiniyorlardı. Cenevre'deki görüşmemizin sonucu olarak düşmanlarımız şimdi baskılarına direnebileceğimizi takdir etmişler ve kurnazlık yaptıklarını anlamışlardı. Artık bizimle şerefli ve açık bir şekilde görüşmek gerektiğini de sezinlemişlerdi. Sınırlarımıza ve haklarımıza saygı göstermek zorundaydık. İstediklerini, kuvvet kullanarak, ya da şantajla elde edemiyeceklerini görmüşlerdi. Gerçekten barış istiyorlarsa, bizimle ilişkilerini yeni anlamlar ve temeller üzerine kurmak gerektiğini de takdir etmişlerdi. Cenevre Konferansı diplomatik alanda bizim için önemli bir yarma hareketi oldu. Uluslararası alanda sözümüzü geçirebileceğimizi ispatlamıştık. Eden'in bizi İngiltere'ye resmî bir ziyarete davet etmesi de başarımızın bir deliliydi.

Beşinci Bölüm

LONDRA ZİYARETİ

1956 yılı ilkbaharında Bulganin'le beraber Londra'yı ziyaret ettiğinde; Kruşçev 1954'te Pekin'i görmüş, 1955'te ise ünlü Hindistan turunu, Belgrat gezisini ve Cenevre seferini yapmış bulunuyordu. Artık olgun bir gezgin olmaya başlamıştı. 20. Parti Kongresi ve «Gizli Söylev» arkada kalmış, Bulganin Başbakanlık görevini sürdürmekle birlikte, kimin 'kumandan' olduğundan kimsenin şüphesi kalmamıştı. Hem de Kruşçev, muhalefeti ancak 1957 yılı yazında dağıtıp, en sonunda Malenkov, Molotov, Kaganoviç ve diğerlerini altedebildiği halde. Başbakanlıktan ayrılmış olmakla beraber Parti Prezidyumu üyeliğini devam ettiren Malenkov'un, yol hazırlamak ve ülkenin nabzını ölçmek için İngiltere'ye daha da önceden çok başarılı bir gezi yaptığından Kruşçev bura-

da sözetmemektedir. Kruşçev ve Bulganin'in gezileri, büyük ziyaretin güvenlik yönünü denetlemek için gönderdikleri ünlü polis şefi General Serov yüzünden bir aralık havasından kaybetmişti. İngiliz basını protesto sesini yükseltince, Serov da Sovyetler Birliği'ne geri dönmek zorunda kaldı. Kruşçev, İngilizlerin Serov'u neden bir türlü benimseyemediklerini bir türlü anlamaya muvaffak olamadı.

SAVAŞTAN sonra iktidara gelen İngiliz İşçi hükümeti, Sovyetler Birliği'ne karşı doğrusu hiç de dostça olmayan bir yol seçmişti ve bizim iyi ticarî ilişkiler kurmak çabalarımız bir sonuç vermemişti. Britanya ile olan ilişkilerimiz ancak Stalin'in ölümünden sonra, işçiler bizi görmeye ve çeşitli konularda tartışmaya geldiklerinde biraz düzelir gibi olmuştu. Derken İşçilerin yerini Muhafazakârlar almış, Eden de Başbakan olmuştu (1).

Eden'i bir Muhafazakâr olarak oldukça ilerici diye kabul ediyorduk ve savaştan önce Dışişleri Bakanlığında bulunduğu sırada, Hitler Almanyası'na karşı Büyük Britanya ve Sovyetler Birliği kuvvetlerini birleştiren bir antlaşmadan yana olduğunu takdirle hatırlıyorduk. Chamberlain, Hitler'i bize karşı kışkırtmak için hırçın bir Sovyet aleyhtarı politika izlemeye başlayınca, Eden istifa etmişti (2). Bu ne-

(1) Muhafazakârlar yeniden iktidara geçtiklerinde, Churchill Başbakandı; sonra yerini Eden almıştır.

(2) Anthony Eden Dışişleri Bakanlığından her şeyden önce Neville Chamberlain, Mussolini'yi Almanya'dan koparmak için sakinleştirmeye kalkıştığından dolayı istifa etmişti. Chamberlain, Hitler'i, **«Rusya'ya karşı kışkırtmak»** için hiçbir şey yapmamıştı: Hit-

denledir ki Eden'in iktidara dönüşü, İngiltere ile olan ilişkilerimizi düzelteceğimiz konusunda bize umut vermişti.

İngiltere'ye resmî bir ziyaret yapmak konusunda Eden'le Cenevre'de mutabık kaldıktan sonra, diplomatik notalar teati ederek herşeyi düzenlemiş ve heyetimizin 1956 Nisan'ında Londra'ya doğru yola çıkması kararlaştırılmıştı. Bu Nisan ayının ikinci yarısında olmalı, çünkü doğum günümü İngiltere'ye giderken yolda kutladığımı hatırlıyorum. Doğum günüm ise 17 Nisan'dır.

Bulganin hâlâ Bakanlar Konseyi Başkanıydı ve resmen heyetimizin başı görünüyordu (1). Beni de Cenevre'de Eden'le çok iyi ilişkiler kurduğum için heyete katmışlardı. Eden herkesten çok benimle konuşmuştu ve ben de heyetimiz adına ona cevaplar vermiştim. Akademi üyesi Kurçatov'u da heyete almıştık, çünkü İngiliz bilim çevreleriyle ilişki kurmak istiyorduk (2). Kurçatov parlak bir bilgin olduğu kadar, cazip ve nüktedan bir adamdı.

İngiltere'ye bir savaş kruvazörü ile gittik. Londra'ya trenle gidebilmek için deniz yolunu tercih etmiştik. Böylece memleketin içini de görebilecektik. Yola çıkmamızdan önce Moskova'daki Büyük Britanya Elçiliği, deniz ataşelerinden birinin bizimle yolculuk edip edemiyeceğini sordu. Razı olduk. Elbette İngiliz ataşesinin askerî sırlar peşinde koşacağını ve kruvazörde teknik bilgiler toplamaya çalışacağını ileri sürenler çıktı. Bu, Stalin çağından miras kalan budalalıklardan biriydi. İngiliz deniz ataşesi aslında çok terbiyeli ve hoş bir adamdı. Doğum günüm olan 17 Nisan'da

---

ler'in kışkırtılmaya hiç ihtiyacı yoktu zaten. Chamberlain'ın politikası, Çekoslovakya'nın bir parçasını vererek Hitler'i teskin etmekti. Fakat bu iş olmayınca, aslında gönülsüzce, Rusya ile bir antlaşma yapmak istemişti.

(1) Önceden de izlendiği gibi, aslında 'kumanda' Kruşçev'deydi.

(2) Rus Atom bombasının babası diye bilinen ünlü atom fizikçisi I.V. Kurçatov.

kendisini heyetimizle birlikte yemeğe davet etmeyi kararlaştırdık. Tabii, sofrada içki de vardı. İngiliz görevlisi de içkiye pek düşkün biri çıktı. O kadar çok içti ki, değil geminin ötesinde berisinde askerî sır toplamak için dolaşmak, kamarasına bile zor döndü. Sonradan bu konuda Eden'le şakalaştım. Kendisi bana, «Acaba askerî ataşemiz gemideyken gerektiği gibi davrandı mı Bay Kruşçev?» diye sordu.

«Gerçekten çok iyi davrandı. Büyük Britanya'yı pek bilinçli bir şekilde temsil etti.»

«Yani, sizi casuslamadı mı demek istiyorsunuz? Herşeyi incelemek için geminin dört bir tarafında dolanmadı mı?»

«Ha, evet; yalnız buna imkân yoktu. Çünkü ancak bir tahtakurusunun sığabileceği köşelere saklandı durdu. Bu-ralarda görülecek ne varsa, onları görmüştür.»

Eden güldü. Bu ataşenin nasıl sarhoş olduğunu kendisine önceden söylemişler miydi, bilmiyorum. Her ne olursa olsun, onun hakkında benimle ve Bulganin'le şakalaşmak istemişti.

Gemimiz İngiltere'de limana yanaşınca, tam bir askerî tören ve ağırlamayla karşılandık. Londra'ya gidecek trene bindik. İsviçre'de görebildiğimizden de çok ülkenin içini bu sayede görebildik. Tabii Cenevre'yi saymazsak, ben ilk defa dışarıya çıkıyordum. İngiltere üzerine ilk ve en uzun süren izlenimim, küçük, kırmızı tuğladan evler oldu. Bana çocukluğumda Donbass'ta gördüğüm evleri hatırlattıkları için, bunlar iyice belleğime kazılmıştı. Babam, Galli John Hughes'e (1) ait olan Yuzovka Maden Fabrikasında çalışmıştı. Hughes burada İngiltere gezisinde gördüklerime benzeyen kırmızı tuğladan, küçük evler yaptırmıştı. Donbass'ta yazın bu evlerin yalnız pencerelerini görebildiğimizi hatırlıyorum; çünkü diğer taraflarını sarmaşıklar kaplardı.

(1) Yuzovka ya da Hughes - ova, John Hughes'ün adından alınma bir addı.

İngiltere'deki otelimiz çok güzeldi. Servis de şahane. Bütün bunlar bizim için hep yeni şeylerdi. Önceden yabancılarla pek temasımız olmamıştı. Mahallî halk üzerinde çok etkili olduğumuzu sanıyorum. Bir gün otomobillerimizden inip otele doğru yürürken, Londralıların derhal çevremizde toplanıverdiklerini hatırlıyorum. Özellikle sakallı Akademi üyesi Kurçatov, karşısındakileri büyüleyiveriyordu. Küçük çocuklar onu parmaklarıyla gösteriyor, sonra heyecanla zıp zıp yerlerinde zıplıyorlardı. Bütün dünya çocuklarının yaptıkları gibi.

Yerimize iyice yerleştikten sonra, İngiliz hükümetinin liderleriyle görüşmelere başladık. Onların tarafından Eden ve Lloyd vardı. Macmillan'ın da bu görüşmelere katıldığını sanıyorum. Fakat görüşmelerimiz Cenevre Konferansı'nda elde edilen şeylere fazla bir katkıda bulunmadı. Başlıca sorunlar yine Almanya, silahsızlanma ve barış içinde bir arada varolmaydı. Biz Batı dünyasının bu çok önemli sorunlar üzerinde ciddi olarak tartışacak kadar hazırlıklı olmadığını görmüştük. Batılı devletler hâlâ yüzümüze gülerek bize kendi şartlarını kabul ettirmeyi deniyorlardı.

Londra'daki görüşmelerimizin havasını veren bir olayı çok iyi hatırlıyorum. Bulganin, Lloyd ve ben, bir eğitim kuruluşunu ziyaret etmeye giderken, aynı otomobile binmiştik. Lloyd dürüst ve dostça konuşuyordu. Bir aralık benden yana dönerek; «Biliyor musunuz, geçen gün omzuma konan bir kuş kulağıma, sizin Yemen'e silah sattığınızı fısıldadı,» dedi.

«Galiba bugünlerde çeşit çeşit kuslar uçuyor çevremizde,» diye cevap verdim. «Hem de türlü şeyler fısıldıyorlar. Çünkü biri de benim omzuma kondu ve sizin de Mısır'la Irak'a silah sattığınızı söyledi. Aynı küçük kuş bana sizin her isteyene silah sattığınızı da fısıldadı; hatta sizden satın almak istemeyenlere bile sattığınızı da ekledi.»

«Galiba haklısınız. O kadar çeşitli kuşlar var ki! Bir

kısmı sizin, bir kısmı da bizim kulağımıza birşeyler fısıldıyorlar.»

«Evet,» dedim; «fakat bu küçük kuşlar kulaklarımıza hep birden 'Hiç kimseye silah satmamak konusunda karşılıklı vecibeleriniz olması gerektiğini' söylese, daha iyi olmaz mı? O zaman bütün kuşlar ortak amacımız olan barışa bir katkıda bulunmuş sayılmazlar mı?» (1)

Tabii, bu tür konuşma şakadan ibaretti. İngilizlerle yaptığımız görüşmelere ciddi bir anlam vermediğimiz şeklinde yorumlanmamalıdır. Hepsinden ayrı olarak, toplantılar bize kendi durumumuzu aydınlatmak fırsatını da sağlamıştı. Batılılar da bizimle yapılacak müzakerelere aynı nedenle önem vermekteydi. Ayrıca İngiltere'nin silahlı bir çatışmaya, özellikle Yakın Doğu'da bir savaşa karşı olduğu anlaşılıyordu. Mısır'a silah satmamamız konusunda bizimle anlaşmak istediler. Prensip yönünden biz de buna razıydık, ancak onların da Yakın Doğu ülkelerine silah satmayacaklarını garanti etmeleri şartıyla bir antlaşma imzalayabilirdik.

Bir pazar günü Eden beni ve Bulganin'i, bizim **«daşa»** adını verdiğimiz sayfiye evine davet etti. Bu evi zengin kapitalistlerden birinin, hangi partiden olursa olsun, başbakanlığa getirilecek kimsenin kullanması için hükümete hediye ettiğini anlattı. Yemekten önce Bulganin'le beraber evin kenarındaki yolda bir yürüyüşe çıktık. Arazi bize, bizim Orel ve Kursk eyaletlerimizdeki sayfiye yerlerini hatırlatıyordu.

Eden'in «Chequers» diye adlandırılan sayfiye evinin dört bir tarafına çiçekler dikilmişti. İçinde antrasit kömürü yakılan demir sobalarla ısıtılıyordu. Donbass'ta edindiğim tecrübelerime dayanarak, antrasit kömüründe bol miktarda

(1) Bu boş konuşmanın gerçeğe uygun şekilde aktarılıp aktarılmadığını ancak Selwyn Lloyd söyleyebilir.

kükürt olduğunu biliyordum; evin içindeki kötü kokunun izahı da buydu herhalde.

Macmillan, Lloyd gibi bazı etkili Muhafazakârlar da yemekte bize katıldılar. Eden'in karısı ev sahibeliği yapıyordu. Elçiliğimiz kendisinin Churchill'in yeğeni olduğunu ve bu yüzden içki içmek konusunda Churchill'in alışkanlıklarını aldığını bize çıtlatmıştı. İçki ikram edildiği zaman doğrusu bize eşlik etmeyi reddetmedi, ama benim söyliyeceğim kadarıyla, Churchill geleneğini de istismar etmedi.

Yemek sırasında Bayan Eden bize sordu:

«Bana ne tür füzeleriniz var, söylesenize. Çok uzaklara erişebiliyorlar mı?»

«Evet,» dedim; «menzilleri çok uzundur. Kolayca sizin adanıza kadar uzanabilirler, hatta daha uzaklara da gidebilirler.»

Dilini ısırdı. Doğrusu kendisine biraz sertçe cevap vermiştim. Belki o bunu bir çeşit tehdit olarak kabul etmişti. Biz, elbette kimseyi tehdit etmek istememiştik. Sadece diğer ülkelere güçlü olduğumuzu ve saygı görmemiz gerektiğini, bizimle ültimatom verir gibi bir tonla konuşulamıyacağını hatırlatmak istemiştik.

Eden beni ve Bulganin'i geceyi Chequers'te geçirmeye davet etti. Bize üst katta ayrı ayrı odalar gösterdiler. Ben sabah erken uyandım ve Bulganin'i de uyandırmak için, odasını bulmak amacıyla hole çıktım. Bulganin'in diye odalardan birinin kapısına vurdum. Bir kadın sesi cevap verdi: Şaşırdığı ve korktuğu açıkça belliydi. Az daha Eden'in karısının odasına girmek üzere olduğumu anladım. Özür bile dilemeden ve kendimi tanıtmadan, hemen dönüp kendi odama kaçtım. Sonradan Bulganin'le bu olay üzerine bir hayli güldük; fakat ev sahiplerine birşey söylememeye karar verdik.

Ertesi gün Kraliçe Elizabeth'i ziyaret etmek için bir randevumuz vardı. Özel kıyafet giyecek değildik. Kraliçe

bizi gündelik kıyafetlerimizle kabul etmekte bir sakınca görmezse, çok iyi olacağını önceden Eden'e söylemiştik. İtiraz edecek olursa, çok fena olacaktı bu. Bu tür törenlere karşı bizim bir takım peşin yargılarımız vardı ve Kraliçe'nin huzuruna kabul edilmek için şart koşacakları kuyruklu frakları ve silindir şapkaları giyemezdik. Anastas İvanoviç Mikoyan'ı Pakistan'daki resmî temsilcimiz olarak böyle iki dirhem bir çekirdek giyinmiş gösteren bir belgesel filim seyrettiğimi hatırlıyorum Moskova'da. Bu görüntüye hep birlikte kahkahalarla gülmüştük. Çünkü tıpkı modası geçmiş bir Avrupalı centilmene benzemişti. Yabancı diplomatların elçilerden bekledikleri süslü havalara Anastas İvanoviç'in de hiç yabancı olmadığını belirtmek isterim.

Sıcak, hoş bir günde Kraliçe'nin sarayına vardık. Eden'e göre nisan ayı mevsimin en güzel çağıydı; çünkü en az yağmur bu ay yağardı. Saray meydanını dolaşan turist grupları görünüyordu. Eden, bize Kraliçe'yi çok basit, fakat o derece de zeki ve hoş bir kadın olarak bulacağımızı söylemişti. Kraliçe saraya girerken bizi karşıladı. Kocası ve iki çocuğu yanındaydı. Kendisine takdim edildik. Kapalı, beyaz bir elbise giymişti. Çok güzel bir yaz günü, öğleden sonra, Gorki caddesinde yürürken görüp tanışmak isteyeceğiniz bir genç kadın tipi vardı üzerinde.

Bizi sarayın çevresinde dolaştırdı, sonra kendisiyle birlikte bir bardak çay içmeye davet etti (1). Çaylarımızın başına geçtik ve şundan bundan sözetmeye başladık. Kocası Leningrad'a karşı büyük bir ilgi gösteriyordu. Bu şehre hiç gitmediğini ve birgün fırsatını bulup gitmeyi hayal ettiğini söyledi. Kendisine burasının gerçekten çok ilginç bir şehir olduğunu ve onunla iftihar ettiğimizi söyledik. Ayrıca hayalini kolayca gerçekleştirebileceğimizi de ekledik. Kendisini dilediği zaman davet edebileceğimizi ve dilediği

(1) Ruslar çayı fincanla değil, bardakla içerler.

sıfatla, ister hükümet temsilcisi, ister ordu komutanı olarak gelebileceğini söyledik. Bize teşekkür etti ve fırsat bulur bulmaz nezaketimizden yararlanacağını ekledi.

Kraliçe de, biz İngiltere'de iken postamızı getiren uçağımız Tu - 104'le özellikle ilgilenmişti. Biz aslında Londra'da iken postamızı her gün bu uçakla, İngilizlere mükemmel bir jet yolcu uçağımız olduğunu göstermek için getirtmiştik. Tu - 104 dünyanın ilk jet yolcu uçaklarından biriydi ve ev sahiplerimizin bunu bilmelerini istiyorduk. Kraliçe uçağı sarayının üzerinden, alana inmek üzere geçerken görmüştü. Kendisine teşekkür ederek; «Doğru,» dedik; «çok iyi bir uçaktır; moderndir ve hiç şüphe yok, dünyadakilerin en iyisidir.»

Kraliçe beni çok etkilemişti. Öyle nazik, sakin bir sesi vardı ki. Kibirsiz, bir kral ailesi mensubundan beklenilmeyecek kadar kurumsuzdu. İngiltere Kraliçesi olabilirdi, ama bizim gözümüzde her şeyden önce kocasının eşi ve çocuklarının anasıydı. Daha sonra İngiltere içinde dolaşırken rastladığım bir İngiliz kadını; «Demek Kraliçe ile tanıştınız,» dedi. «Peki, ne düşünüyorsunuz onun hakkında?» Kraliçeyi çok beğendiğimiz cevabını verdim. Kadın üzgün üzgün başını salladı ve; «Bilseniz onun hesabına ne kadar üzülüyorum, hiç rahat bir yaşantısı yok,» dedi.

«Neden böyle diyorsunuz?» diye sordum.

«Çünkü o da genç bir kadın. Herhalde o da yaşıtları gibi normal bir hayat sürmek isterdi, ama yazık ki elinde değil; çünkü Kraliçe o. Tıpkı bir akvaryumda yaşar gibi. Sürekli olarak kendisini göstermek zorunda ve her zaman Kraliyet ailesi mensupluğuna yakışacak şekilde davrandığından emin olması gerek. Bu çok ağır bir sorumluluktur ve hayatını kendisine zehir etmektedir. İşte bu yüzdendir ki ona karşı büyük sempatim var, hatta onun hesabına üzülüyorum.» Bu kadından pek hoşlanmıştım. Kraliçe hakkında söyledikleri çok insanî ve kadınca bir tepkiydi.

Belki Nekrasov (N. A. Nekrasov, XIX. yüzyıl şairlerinden) **«Rusya'da Kim Alabildiğine Bağımsız Yaşıyor ki?»** derken haklıydı. Çünkü Çar bile rahat değildi. Aynı şey Kraliçe II. Elizabeth için de geçerliydi.

Teknik yönden Bulganin devlet başkanıydı ve heyetimizin de başıydı; ben de heyetimizin sadece bir üyesiydim. Fakat İngilizlerle yaptığımız müzakereleri sonuçlandırmak bana düşmüştü. Ben tabii, böyle bir niyette değildim; fakat Bulganin kendi yerine hep beni ileri sürmüştü. Bazan öyle anlar oluyordu ki, bizim tarafın bir beyanda bulunması gerekiyordu; Bulganin'in birşeyler söylemesini bekliyordum; sıkıcı bir sessizlik oluyor, sonra Bulganin bana dönerek; «Haydi, sen söyle bakalım,» diyordu. Tabii, sıkıcı durumdan kurtulmak için de benim birşeyler söylemekten başka çıkar yolum kalmıyordu.

Sözgelişi, Amirallik Birinci Lordu bizim için samimi bir resepsiyon vermişti. Toplantıda her çeşit insan, özellikle deniz subayları vardı. Birinci Lordun konuşmasına cevap vermeyi kararlaştırdığımızda, Bulganin bana dönüp, «Haydi sen konuş,» dedi. Sert, açık, atılgan bir konuşma yapmayı kararlaştırdım ve İngilizlere hücum etmeyi kafama koydum:

«Baylar, burada bir zamanlar denizlere hükmeden Britanya'nın temsilcileri olarak bulunuyorsunuz,» diyerek söze giriştim. «Fakat bu çağ artık geçmişte kalmıştır ve olaylara gerçekçi bir açıdan bakmamız gerekmektedir. Her şey değişmiştir. Uzmanlarınız bana, bizi buraya getiren kruvazörümüze hayran kaldıklarını söylediler. Şimdi ben size bir şey söyliyeceğim. Eğer gerçekten istiyorsanız, bu kruvazörü size satabiliriz; hem de memnuniyetle, çünkü zaten modası geçti. Yeni çıkan silahlar yüzünden, silahları da demode oldu. Ayrıca bizimki cinsinden kruvazörler artık savaşta önemli rol oynamaktan uzaktır. Uçak gemileri de öyle. Bugün denizlere denizaltılar, göklere de füzeler

hâkim olmuştur. Hedeflerini çok uzaklardan bulabilen füzeler.» (1) Konuşmamı izleyen soru-cevap bölümü sırasında açıkça görüş teatisinde bulunduk ve her iki taraf da durumunu örtbas etmeye kalkışmadı. Kimse savaş tehditleri savurmadı. İngilizlerin sordukları soruların altında hafif bir alay, hatta bıyık altından bir gülüş seziliyordu. Bu resmî bir görüşme değil, sadece bir şişe viski etrafında yapılan samimi bir sohbetti.

Ertesi gün Eden'le buluştuğumuz zaman, gülümseyerek bana sordu: «Denizcilerimizle anlaşabildiniz mi dün?»

«Çok usta denizcileriniz var. Bütün dünyaya ün salmışlar. Fakat tebessümünüzden anladığıma göre, size dünkü tartışmamızı nakletmişler bile.»

«Evet,» dedi, «hepsini biliyorum. Bana naklettiler. Uyarmalarınızın da ne olduğundan haberdarım.»

«Peki, bunlar için ne düşünüyorsunuz?»

«Biliyor musunuz, aslında sizinle aynı fikirdeyim. Yalnız ben Başbakanım ve deniz subaylarımızla sizin konuştuğunuz gibi konuşamam; gemilerinin ve silahlarının modasının geçtiğini söyleyemem. Ayrıca bazı uçak gemileri dışında, bütün gücümüz bu donanmadan ibaret. Şimdilik ellerinde bulunan yegane silaha olan güvenlerini sarsamam; sarsabilir miyim?»

Amirallik dairesindeki uyarılarım sonradan Amerikan basınında yayınlanarak büyük gürültüye ve kıyamet kopmasına yol açtı. Uçak gemilerinin ve diğer donanma ünitelerinin modasının geçtiği hakkında iddialarımı çürütmek için Amerikalılar türlü fikirler ileri sürdüler. Fakat hayat bana hak verdi ve bugün, artık Amerikalılar da uçak gemi-

(1) Gerçekten de bunlar Kruşçev'in o zamanki görüşleriydi. Fakat herkesin bildiği gibi Ruslar sonradan görüşlerini değiştirmişler ve güçlü bir donanma kurmuşlardır. Donanmanın yapımına da Kruşçev daha iktidarda iken başlanmıştır.

lerinin yararsızlığını ve yerlerini füzelerin alması gerektiğini kabul ediyorlar.

Eden, memleket içinde yapacağımız tur için insanın soluğunu kesen bir program düzenlemişti. Sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar durmadan otomobilden inip uçağa biniyorduk. Artık adımlarımı sürüklemeye başlamıştım ve memnuniyetsizliğimin anlaşılması için uğraşıyordum. En sonunda İngiltere'nin falanca şehrinden sonra İskoçya'ya uçacağımız söylenince, dayattım. Eden'i bir kenara çekerek, «Bay Eden, bacaklarım artık beni bir adım daha fazla taşıyamaz,» dedim. «Yarın greve başlıyorum ve otelden dışarı adımımı atmıyacağım.»

Güldü. «Bay Kruşçev, rica ederim, yalvarırım size,» dedi. «Bugün ziyaret etmemiz gereken şehre gitmekten vazgeçebilirsiniz, ama İskoçya gezisine mutlaka gidin. Dosdoğru oraya uçacağız. Siz İskoçyalılar hakkında anlatılanları hiç işitmediniz mi? Çok gururlu birer milliyetçidirler. Beni bir dakika huzur içinde bırakmazlar. Siz İskoçya'ya gitmeyecek olursanız, 'ihtilâl' çıkartırlar ve İngiliz Uluslar Topluluğu'ndan ayrılmaya kalkarlar. Sizden rica ediyorum, lütfen gidelim.»

Bulganin'le bakıştık ve bu gezi ikimiz için de pek değerli bir şey olmadığı halde, gitmeye karar verdik. İskoçyalılar da gerçekten çok ilginç insanlar çıktı. Ama kendilerini ancak şöyle ayak üstü görebildik; o da ancak gelip geçerken. Önceden kararlaştırılan resmî kişiler dışında, mahallî halkla temas etmemize engel oldular. Büyük Britanya'da kaldığımız sürece buna çok dikkat ettiler.

İskoçya'ya vardığımızda, bizim için çalan ve yürüyen bir şeref kıtası tarafından karşılandık. Geçit törenini, bizi sinsi sinsi yağan ince bir yağmurdan koruyan bir çadır altında seyrettik. Bize İskoçya'da hep yağmur yağdığını söylemişlerdi. İskoçyalıların askerî üniformalarından sözedildiğini de duymuş ve savaş sonunda bir kaç tanesini Berlin

ve Viyana'da görmüştüm. Üniformaları pek alışılmamış şeylerdi —çelik grisi renginde eteklikler—, müzikleri de garipti. İskoçyalılara özgü müzik araçları ile çalınıyordu (1).

Kraliçenin saygıları ile şerefimize bir yemek hazırlandığını söylediler. Demek Elizabeth, İskoçyalıların da Kraliçesiydi! Yemeğin verildiği yapının Mary Stuart'ın sarayı olduğunu da anlattılar. Ev sahiplerimiz bu Kraliçe ve ülkelerinin geçmişi hakkında pek saygılı bir şekilde konuşuyorlardı. Oğlum Seryozha (Sergei) de bu gezide bana eşlik ediyordu. İki yaşlı kadınla birlikte bir masaya oturmuştu. İçlerinden biri tercümandı. Diğer kadının bir prenses olduğunu söyleyerek Seryozha'yı etkilemeye çalışıyordu. Bu sözünün oğlum üzerinde pek etki yaratmadığını görünce de, son derece kesin bir eda ile, kendisiyle yemek yiyenin halktan biri değil, gerçek bir prenses olduğunu tekrarlamış. Seryozha sonradan bu olayı bana anlattı ve bunun üzerine bir hayli güldük. Oğlumun tercümanının kibirlilik tasladığını sanmıyorum; sanırım, gerçek bir prensesle aynı masada oturmak kendisini gerçekten etkilemişti ve Rusya'dan gelen delikanlının bu şerefi takdir edememesi karşısında da, kızmıştı.

İskoçya'dan Londra'ya döndükten sonra Eden bize hükümet binasında bir yerde bir yemek verdi. Yemekten önce Eden'in çalışma dairesine uğradık. Burada ilk bakışta Çar II. Nikola'nın olduğunu sandığım duvara asılı bir portre gördüm. Duvardaki adamın şaşılacak derecede bizim eski Çar'a benzediğini belirttim. Eden, bunun Nikola'nın yeğeni olduğunu söyledi (Kral V. George). Bu konunun üzerinde fazla durmadım, çünkü tablodaki adamın kuzeninin 1918'de

(1) İskoçyalılar için Rusların kendilerini nasıl gördüklerini bilmek, ilginç birşey olsa gerek.

Sverdlovsk'ta öldürüldüğünü hatırlatacak olursam, herhalde hoş olmazdı (1).

Yemekten önce Eden, Churchill'in de sofrada bulunacağını ikaz etti. Ben Churchill'in hemen sağına oturmuştum. Çok yaşlanmış, şişmanlamıştı ve her tarafı titriyordu. Oturduk ve sıradan söylenmesi gereken sözler ettik; bunun dışında pek fazla birşey konuşmadık. Derken önümüze istiridye getirdiler. Churchill bana, «Hiç istiridye yediniz mi?» diye sordu.

«Hayır Bay Churchill.»

«Öyleyse bakın ben nasıl yiyorum. Ben pek severim istiridyeyi.»

«Peki, ben size bakar ve öğrenirim.» Ben çorbamı içerken, o da istiridyelerini yemeye başladı, ben de seyrettim. O tamamladıktan sonra da, ben önümdekileri bitirdim.

«Nasıl, beğendiniz mi?» diye sordu.

«Açıkça söylemem gerekirse, pek beğenmedim.»

«Alışmamışsınız da, ondan.»

Belki de haklıydı, ama ben hâlâ istiridye sevmem.

Churchill'le bütün konuştuklarım bundan ibaret kaldı. Bir kere de sözü Stalin'e getirdi: «Biliyor musunuz, savaş sırasında Stalin'e büyük saygım vardı,» dedi. Churchill'in işten konuşmak için çaba göstermediği açıkça belliydi. Artık hükümet başkanı olmadığı için, ciddi konuların tartışılmasını Eden'e bırakıyordu.

Churchill'i ikinci defa Parlamento'nun bir toplantısında hazır bulunmak üzere davet edildiğimiz zaman, ziyaretçiler locasından gördüm. Genç bir Muhafazakâr, rehber ve tercüman olarak heyetimize katılmıştı. Rusçaya son derece hakimdi ve isterse kamyon şöförleri gibi bile konuşabi-

(1) İngiltere Kralı V. George gerçekten de son Çar'a çok benzerdi ve II. Nikola eşi ve çocukları ile birlikte o zamanki adıyla Ekaterinburg'da bir hücrede öldürülmüştü.

liyordu. Gerek kusursuz rusçası, gerekse halktan biri gibi görünme çabası ile bizi etkilemek için çok çaba harcıyordu, ama biz kendisine karşı kayıtsız kalıyormuş gibi davranmayı ve çabalarını görmezlikten gelmeyi tercih ettik. Alt katta Parlamento'nun oturumu devam ederken, bu genç adam birden bize dönerek fısıldadı: «Bakın, Churchill geliyor!» Churchill salona girerek yerine oturdu. Rehberimiz, «Beş-on dakikadan fazla dayanamaz, sonra uykuya dalar,» dedi. Gerçekten de kısa bir süre sonra Churchill başını iskemlesinin kenarına dayadı ve hemen uyuyuverdi.

Bir seferinde de Londra'yı görmek için bir tura çıktık. Kralların ve kraliçelerin halkı öldürttükleri Londra Kulesini, muhafızların nöbet değiştirmelerini seyrettik. Ne kadar renkli bir törendi o! Bunun neden turistler için çekici bir seyir olduğunu anlıyabildim. İngilizlerin geçmişlerine gösterdikleri saygı ve nöbet değiştirmekte olduğu gibi tarihlerini canlandırışlarını genellikle pek beğendim. Fakat gördüğümden biri bana pek gülünç göründü. Lordlar Kamarasını ziyaretimiz sırasında Başkan (Lord Şansölye) bizi pek komik bir kılıkla karşılamaya çıktı. Sırtında kırmızı bir pelerinle, kırmızı bir entari vardı ve başında da kocaman bir peruka taşıyordu. Lordlar Kamarası'nın oturumlarını yönettiği kürsüyü bize gösterdi. Bu bir tahta kalastan başka birşey değildi. Bir sürü ciddi adamın türlü ciddi konuları böylesine garip kılıklar içinde ve çevrelerinde türlü şarlatanlıklarla yönetmeleri karşısında pek şaştım. Bu garip tiyatro sahnesini seyrederken gülümsemekten kendimi alamadım.

Fakat İngiltere'deki ziyaretimizin sonuna doğru iki can sıkıcı olay meydana geldi.

Bunlardan biri, savaş kruvazörümüzün rıhtıma yanaştığı limanda oldu. Biz kaptana gereken güvenlik tedbirlerini almasını bildirmiştik. Birden denizcilerimizin, kruvazörümüzün etrafında yüzen birini gördüklerine dair bir rapor

aldık. Fakat bizimkiler henüz birşey yapmaya vakit bulamadan, adam kaçmıştı. Bu, adamın son görülüşü oldu. Olup bitenleri ev sahiplerimize bildirdik. Nasıl bir açıklamada bulunduklarını şimdi unuttum. Her ne kadar birinin gemimizin altına mıknatıslı bir mayın yerleştirmesi ihtimali varolmakla beraber, konuyu fazla kurcalamadık. Bizim askerî şahsiyetlerden bazıları olup biteni bir teori halinde açıklamayı teklif ettiler. Daha sonra İngiltere'de Yarbay Crabbe adında bir istihbarat subayının cesedi bulunduğunda, istihbarat servislerimiz bu İngilizin gemimizin pervaneleri ve tekne yapısı hakkında bilgi almak için dalmış olabileceğini ileri sürdüler. Her ne hal ise, biz olayın bu cephesi üzerinde de durmadık. Fakat İngilizlerin deniz ataşelerine Sovyet Rusya'dan gemimizle gelmesine izin vermemizle yetinmediklerini ve misafirlerini casuslamaya kalkıştıklarını belirtmeye değer. Biraz bu olaydan dolayı, fakat tamamen bu yüzden olmamakla birlikte, İngiltere'de daha fazla zaman kaybetmemeye ve vatana dönmeye karar verdik (1).

Londra'da bulunduğumuz sırada muhalefetteki İşçi Partisi ile bir toplantı düzenlemişti. İşçiler birlikte yemek yememizi teklif ettiler. Bu toplantının yararlı olmayacağını bildiğimiz halde, kabul ettik. İşçilerin, Muhafazakârlara oranla bize karşı daha düşmanca davrandıklarını farketmiştik. Mantıksız gibi görünen bu tutumu açıklayabileceğimi sanıyorum. Muhafazakârlardan bütün bütüne zıt kutuplarda bulunuyorduk. Onlar büyük sermayeyi ve büyük iş çevrelerini; biz de emekçi sınıfını ve Komünist Partisi'ni temsil ediyorduk. Biz onların, onlar da bizim nerede bulunduğumuzu biliyorlardı. Olduklarından başka görünmek iddiaları yoktu; dolayısıyla bizler de kendileri hakkında herhangi bir

(1) Crabbe olayı zamanında büyük bir skandala sebep olmuştu ve kamu oyu için bugün de esrarını muhafaza etmektedir. Acaba Crabbe'ı Ruslar mı öldürdü, yoksa kendisi mi battı? Ve neden Sovyet savaş gemisinin altında yüzüyordu?

hayal beslemiyor, büyük şeyler ummuyorduk. Bu nedenle onlarla karşılıklı ve devlet adamlığına uygun şekilde görüşebilirdik. İşçiler ise, apayrı bir konuydu. Kendilerini emekçi sınıfının temsilcileri sayıyor ve güttükleri politikanın, emekçi sınıfının politikası olduğuna inanıyorlardı. Kısacası, bizim ne kabul ettiğimiz, ne de tanıdığımız türlü isteklerde bulunuyorlardı.

İşçi Partisi'nin bize verdiği yemek, Parlamento'da, bir çeşit lokantada düzenlenmişti. O zamanlar İşçi Partisi'nin liderlerinden biri de, bizim dostumuz olarak bilinen Wilson'du. Kendisi açıkça tutucu olduğu halde, iktidara gelirse, bize karşı Eden'den daha dostça bir politika güdeceğini ileri sürüyordu. Fakat bakın bunca yıldır iktidarda geçirdiği yıllara: Bize karşı güttüğü politika, Muhafazakârların politikasının aynı!

Yemek için yerlerimize yerleşir yerleşmez, vazgeçilmez İngiliz viskisi de arzı endam etti. Önce her yemekte olduğu gibi Kraliçe'nin şerefine kadeh kaldırıldı. Biz de kadehlerimizi kaldırıp Kraliçe'nin şerefine içtik. Sonra iki tarafın heyetlerinin şerefine kadeh kaldırıldı.

Gaitskell, hiç olmazsa yemekten sonraki sözlerinde bir ustalık gösterdi; ama birden (George) Brown selâmsız sabahsız ortaya çıkıp, çevreye hakim oldu. O zamanlar Brown, parti liderliği için bir takım emeller besliyordu ve bize pek düşmandı. Asla kabul edilemeyecek, rezilce bir konuşma yaptı. Bizler, yani misafirleri, karşısında bulunuyorduk ve o, politikamıza karşı saldırıya geçmişti. Ben de saldırılarına cevap verirken ağzımda bakla ıslatmadım.

«Bay Brown, size aklımdan ne geçiyorsa, onu söyliyeceğim,» dedim. «Bizler sizin misafirleriniziz ve buna uygun muamele görmek isteriz. Bize daha fazla hakaret etmeye devam edecek olursanız, korkarım yemeğe teşekkür edip, burasını terketmekten başka çıkar yolumuz kalmayacak.»

Bunun ardından gösterişli bir şekilde salonu terkettik ve yemek sona erdi (1).

Bir-iki gün sonra Lordlar Kamarası'nda şerefimize bir kabul töreni düzenlenmişti. Brown da oradaydı. Yanıma gelip bana elini uzattı. Gözlerinin içine baka baka;

«Bay Brown, geçen geceki olaydan sonra, sizin elinizi sıkamam,» dedim.

«Elimi sıkmayacak mısınız yani?» Elini hızla uzattı ve iki defa geri çekti yine.

Hiç kımıldamadım ve; «Hayır, sıkmayacağım,» dedim.

Eli yana düştü ve birbirimizden uzaklaştık. Brown'u tersleyişimi uzaktan seyreden diğer İşçi Partililer bana merhaba demek için yanıma geldiklerinde pek dikkatliydiler. Ellerini kuşkuyla, acaba sıkacak mıyım, sıkmayacak mıyım korkusuyla uzattılar. Hepsinin ellerini sıktım. Brown olayına hâlâ canım sıkıldığı halde, kendileriyle şakalaştık bile. Daha sonra üç kişilik bir İşçi Partisi heyeti, Brown'un kaba davranışı için gelip özür diledi. Onun yalnız kendi adına konuştuğunu ileri sürdüler. Brown, koyu Sovyet aleyhtarı bir kişi olarak kabul ediliyordu. İlişkilerimizi bozmak için ziyaretimizi fırsat bilmişti ve bundan yararlanmaya kalkmış, başarılı da olmuştu (2).

---

(1) Avam Kamarası'nda geçen İşçi Partisi olayı, o zamanki gazetelerin manşetlerinde yer almıştı. İngiliz İşçi Partisinin lideri Gaitskell'di. Gaitskell de, Kruşçev'e bir liste vererek, listede adları bulunan ve ortadan kaybolan bazı Doğu Avrupa sosyalist liderlerinin başına ne geldiğini sordu (Tabii bunların hepsi kurşuna dizilmişlerdi). George Brown ise kendisini kaybedip Kruşçev'e çıkıştı, o da bunu hakaret kabul etti. Kruşçev'in de belirttiği nedenler yüzünden, Sovyet komünistleri Avrupalı sosyalistlerden daima nefret etmişler, tutuculardan çok, onlardan çekinmişlerdir.

(2) İlişkileri bozmak üzerine edilen söz, ilginçtir. Ne Kruşçev, ne de bir başka Sovyet lideri, bir insanın komünist baskısına karşı hiçbir art düşüncesi olmadan, sadece derin bir şeref duygusu ile konuşabileceğini takdir edemez.

Brown olayından sonra Eden'i gördüğümde, bıyık altından gülüyordu diyebilirim.

«Ee, İşçilerle yemeğiniz nasıl geçti bakalım?» diye sordu. Tabii olup bitenlerin hepsinden haberi vardı.

Ben de ona gülümseyerek cevap verdim:

«Biliyorsunuz canım, herşey olması gerektiği gibi cereyan etmedi.»

«Ben size en iyisi Muhafazakârlarla alışveriş edin, demiştim. Bu İşçi Partililer uzlaşmaz adamlardır.»

Eden, İşçi Partisi ile aramızdaki anlaşmazlıktan yararlanmak fırsatını kaçıracak politikacı değildi. Muhafazakârlar, İşçilerle ilk temasımızın pek kötü geçmesinden dolayı büyük memnunluk duyuyorlardı.

Eden'e şaka yollu hangi partiye girmek için düşünmekte olduğumuzu söyledik. Gülerek; «Muhafazakârları seçmenizi tavsiye ederim,» dedi.

«Düşüneceğiz. Belki de dediğinizi yaparız.»

Londra'daki görüşmelerimiz sırasında Eden'i, Sovyetler Birliği'ni ziyarete davet ederek, gösterdiği misafirperverliğin karşılığını vermek istedik. Teşekkür ederek kabul etti. Fakat bu geziyi yapmak kendisi için hiçbir zaman mümkün olmadı. Biz Londra'dan döndükten sonra, Polonya'da olaylar patlak verdi, Macaristan olayları çıktı ve —en önemlisi— Büyük Britanya, Fransa ve İsrail, Mısır'a karşı saldırıya giriştiler. Biz, Mısır'dan yanaydık ve saldırganların savaşa son vermeleri için gerekli diplomatik temaslarda bulunduk. Biz işe karıştıktan 22 saat sonra, savaş sona erdi. Fakat basındaki karşılıklı tartışmalar en kızgın noktaya erişmişti ve Eden'in Sovyetler Birliği'ni ziyareti söz konusu olmadı.

Altıncı Bölüm

MACARİSTAN'DA DÜZENİ YENİDEN KURUŞ

1956 yılındaki Macar ayaklanması üzerine Kruşçev'in aşırı savunma halinde verdiği hesap, genellikle kabul edilen etkenlerden o derece ayrılmaktadır ki, görüşlerini nokta nokta yalanlamak ve olayların gerçek yönünü ortaya koymak için, küçük bir kitap yazmak gerekir. Fakat birkaç ana nokta mutlaka belirtilmelidir. Ayaklanmanın sorumlusu İmre Nagy değildi. Bir halk ayaklanması sonunda Nagy geçici bir iktidarın başına getirilmişti ve ayaklanmayı asla kontrol altına almayı beceremememişti. Stalinci Parti Birinci Sekreteri Matyas Rakosi 1956 yılı Haziran ayında, Mikoyan'ın başkanlık ettiği Macar Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin bir toplantısında görevinden uzaklaştırılmıştı. (Mikoyan, Moskova'dan özel olarak gelmişti; çünkü Budapeşte'deki Sovyet Elçisi, eğer Rakosi görevinden

uzaklaştırılmayacak olursa, bir ihtilâl patlak vereceğini haber vermişti.) Birinci Sekreterliğe Rakosi'nin yerine baskı tedbirlerini devam ettiren Gero getirilmişti. O sırada Nagy tutuklu bulunuyordu. Daha çok hürriyet isteyen harekete, öğrencilerin ve aydınların yanı sıra komünistler de katılmışlardı. En sonunda 23 Ekimde patlama olmuş, iki yüz binden fazla gösterici, hürriyet ve Nagy'yi isteyerek Budapeşte'de sokaklara dökülmüştü. Kan dökülmüştü. Gero göstericilere karşı ordu ve polis birliklerini sürmüş, fakat bunlar da yer yer silahlarını öğrencilere teslim ederek, onlara katılmışlardı. İmre Nagy'nin kendisi ise hiçbir zaman öne geçmemişti. Halkın isteğine uygun olarak, Mikoyan ve Suslov tarafından öne çıkarılmış, Partiyi toplayacağı ve ayaklanmayı kontrol altına alabileceği ümidiyle seçilmişti. Buna rağmen Nagy, Parti karargâhında Stalin taraftarlarının karşısında gerilemiş, Stalinciler Sovyet Ordusunu yardıma çağırmışlardı. Bunun sonucunda Macar ordusunun büyük bir kısmı, Ruslara karşı dönmüştü. Macar Komünist Partisi görünüşte varolmaktan çıkmıştı. Herkes Rusların askerlerini geri çekmesini isteyen Nagy'nin ardında birleşmişti. Ruslar uzun süren bir kararsızlıktan sonra geriye bir dönüş yapmışlar ve kuvvete başvurmayı kararlaştırmışlardı. Her türlü direnişin şiddetle silip süpürülmesinden sonra, Janos Kadar, Ruslarla işbirliği yaparak, Sovyetlerin himayesi altında bugünkü rejimi kurmayı başarmıştı.

1956'da Budapeşte'de kanlı bir çatışma patlak verdi. İmre Nagy halkı ayaklanmaya ve kardeş kavgasına sürüklemek için, hile ve sindirme usulleri kullandı. Ünlü kişileri mikrofonların karşısına çıkartıp, bunları kendi liderliğini desteklemeye ve Rakosi rejimini inkâra zorladı. Bazıları Nagy'nin isteklerine korkudan, bazıları da ne olup bittiğini anlıyamadıkları için boyun eğdiler. Faal Parti üyeleri, özellikle Çeka'cılar sokaklarda kovalandı. Parti komiteleri ve Çeka örgütleri yerle bir edildi. İnsanlar öldürülüyor, lâmba direklerinden aşağı sallandırılıyor, bacaklarından asılıyordu. Her türlü aşırılık vardı. Başlangıçta karşı devrim havası çoğunlukla çoluk-çocuk tarafından estirilmişti. İyi de silahlanmışlardı; çünkü askerî depoları ve cephanelikleri talan etmişlerdi. Daha sonra silahlı birlikler de onlara katıldı ve Budapeşte sokaklarında çarpışmalar başladı. Bu silahlı birliklerden bir kısmı ellerine top, daha çok uçaksavar topları geçirerek, bunları şehre çevirdiler. Macar mültecileri, genellikle Viyana'dan geri dönmeye başladılar. Mültecilerin hemen hepsi gerici elemanlardı ve Hitler ezildikten, sosyalist bir hükümet kurulduktan sonra ülkeden kaçmak zorunda kalmış kişilerdi. NATO ülkeleri de kendilerini bu olaya karışmaya yetkili görmeye başlamışlardı. Devrimci hükümetin devrileceği umuduyla yangına körükle gidiyor, devrimin getirdiklerinin silip süpürüleceğini, Macaristan'da yeniden Kapitalizmin kurulacağını hayal ediyorlardı.

İmre Nagy, bütün Sovyet birliklerini Macaristan dışına çıkarmamız için bir talepte bulunmuştu. Varşova Paktı uyarınca, ancak meşrû yollardan kurulmuş bir hükümetin talebiyle birliklerimizi geri çekebilirdik. Elbette bir darbe liderinin bizden istediği şeyi yapmak niyetinde değildik. Bizim görüşümüze göre küçük bir klik, Rakosi rejiminin ha-

talarından yararlanarak, meşrû Macar hükümetini devirmişti. Kesinlikle meşrû açıdan bakılacak olursa, Nagy'nin isteğinin parlamento desteği de yoktu ve dolayısıyla kanun kuvvetinde değildi.

Kendisi de bir komünist olduğu halde, Nagy, artık Macar Komünist Partisi adına konuşmuyordu. Yalnız kendisi ve karşı devrimcilere yardım etmek için sürgünden dönen bir avuç mülteci adına konuşuyordu.

Ayaklanmanın ve Nagy hükümetinin işçilerinden, köylülerden ve bir bütün olarak ülkenin aydınlarından destek görmediğini derhal anladık. Emekçi sınıfı karşı devrimi desteklemeyi reddediyor ve Nagy'nin kollektif çiftlikleri kendisine katılmaya çağırmasına rağmen, köylü sınıfı olayların dışında kalıp, Nagy'nin oyununa gelmeye yanaşmıyordu. Kollektif çiftliklerin pek çoğu çalışmalarına devam ederek, Budapeşte radyosunun yayınladığı kollektifleştirmeye karşı sloganları duymazlıktan geliyordu (1).

İmre Nagy'nin isteklerinden ayrı olarak biz birliklerimizi Budapeşte dışına çıkartıp havaalanı civarında üslendirmeye karar verdik. Fakat birliklerimiz artık Budapeşte içinde bulunmadığı halde, şehirde kalan elçilik personeli sayesinde durum hakkında bilgi alabiliyorduk.

Ayaklanmayı Merkez Komitesi Prezidyumu'nda da tartıştık ve bizim için tarafsız kalmanın ve emekçi sınıfın karşı-devrime karşı giriştiği savaşta kendisine yardım etmenin affedilmez bir hata olduğuna karar verdik. Bu konuda oybirliği ile bir karar sureti hazırladık. Anastas İvanoviç Mikoyan ve Suslov bu toplantıda bulunmuyorlardı. Çünkü Budapeşte'deydiler. Gündüzleri şehre gidiyor, gece-

(1) Bu bölümdeki tek gerçeğe uygun açıklama, köylülerin çoğunun çarpışmaların dışında kaldıkları iddiasıdır. Köylüler çarpışmalarda şehirdeki işçileri, öğrencileri ve ordunun bir kısmını yalnız bırakmışlar ve tarlalarına çalışmaya gitmişlerdir.

leri de birliklerimizin üslendiği havaalanına dönüyorlardı.

Bu, tarihî bir andı. Çetin bir seçme yapmak zorunluluğu ile karşı karşıyaydık: Birliklerimizi tekrar şehre sokup ayaklanmayı bastırmalı mıydık, yoksa iç kuvvetlerin kendi kendilerini kurtarmalarını ve karşı-devrimi bastırmalarını mı beklemeliydik? İkinci yolu seçersek, karşı devrimin, geçici de olsa, bir süre ülkeye egemen olması ve proletarya sınıfının kanının dökülmesi rizikosu her zaman için var demekti. Ayrıca karşı devrim başarıya ulaşır ve NATO, sosyalist ülkelerin bağrına sokulacak olursa; bu, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya, hatta Sovyetler Birliği için büyük bir tehlike demekti.

Hangi yolu seçecek olursak, ulusal değil, uluslararası amaçlar gütmemiz ve kardeş proletarya dayanışması amacından şaşmamamız gerekiyordu. Bu konuda bütün ülkelerin bizi doğru olarak anlayacaklarından emin olabilmek için, diğer sosyalist ülkelerle danışmayı uygun bulduk ve ilk defa ve öncelikle kardeş Çin Komünist Partisine yanaştık.

Mao Çe-tung'a başvurarak, Macaristan olayları hakkında danışmak üzere bize bir temsilcisini göndermesini istedik. Çinliler derhal cevap verdiler. Liu Şao-çi başkanlığında bir heyet uçakla geldi. Liu büyük tecrübesi ve prestiji olan, tarafımızdan da çok sayılan bir kişiydi.

Merkez Komitesi Sekreteryası bizi temsil etmek için beni seçmişti. Ponomarev de heyetimizin üyelerindendi.

Çinlilerle olan görüşmelerimizi Lipky'de, eskiden Stalin'in daşa'sı olan ve şimdi bir dinlenme evi haline getirilen yerde yaptık. Bütün bir gece masa başında kalıp, Macaristan'da silahlı kuvvet kullanmanın lehinde ve aleyhinde olan fikirleri tartıştık. Liu Şao-çi önce bunun gerekli olmadığını söyledi; Macaristan'dan çekilmemizi ve emekçi

sınıfının karşı devrime tek başına karşı çıkması gerektiğini ekledi. Biz de kabul ettik.

Fakat bu konuda anlaşmaya vardıktan sonra durumu yeniden tartışmaya başladık ve biri, emekçi sınıfın da karşı devrimi benimseyebileceği tehlikesini ortaya attı. Özellikle Macar gençliği pek çabuk etkileniyordu.

Ne yapacağımız hakkında doğrusu kaç defa karar değiştirdiğimizi ben bile hatırlamıyorum. Bir karara vardığımızı sandığımız sırada Liu Şao-çi, Mao Çe-tung'la 'istişare' etmek üzere kalkıyordu. Lideriyle telefon bağlantısı kurmak Liu için bir sorun değildi, çünkü Mao, puhukuşundan farksızdı; bütün gece boyunca çalışıyordu. Liu ne tavsiye ederse, Mao hep onaylıyordu. Bütün gece süren bu toplantıyı en sonunda Macaristan'da askerî kuvvet kullanmamak kararıyla bitirdik. Bu karara vardıktan sonra, ben eve döndüm. Liu ile beraberindeki heyet ise daşa'da kaldılar.

O sabah yatağa uzandığımda, aklım dinlenmeye fırsat bulamayacak kadar bu sorunla meşguldü. Kafamın içini sanki bir şey kemiriyordu ve bu uyumama engel oldu.

Sabah Merkez Komitesi Prezidyumu, Çin heyetiyle görüşmelerimizin nasıl geçtiği hakkındaki raporumu dinlemek üzere toplandı. Kendilerine durumumuzu birçok defa nasıl değiştirdiğimizi ve en sonunda Macaristan'da askerî kuvvet kullanmamaya nasıl karar verdiğimizi naklettim. Bunun ardından da, karşı devrimciler saflarını pekleştirmeden önce Macar emekçi sınıfına yardım elimizi uzatmazsak, bunun sonuçlarının neler olabileceğini anlattım.

Uzun konuşmalardan sonra Prezidyum, Macaristan'ın yardımına koşmamanın affedilmeyecek, sadece affedilmeyecek birşey olacağını kararlaştırdı. Varşova Paktı birliklerinin komutanı olan Mareşal Konev'e, «Size Macaristan'da düzeni sağlamak için emir versek ve karşı-devrimci güçleri ezmenizi istesek, ne kadar zaman alır?» diye sorduk.

Bir süre düşündü ve cevap verdi: «Üç gün, daha fazla değil!»

«Öyleyse hemen hazırlığa başlayın. İşe ne zaman girişeceğinizi biz size ayrıca duyuracağız.»

Böylece karar verilmiş oldu. Fakat Liu Şao-çi aynı akşam Pekin'e uçakla dönecekti ve hâlâ bizim Macaristan'da askerî kuvvet kullanmayacağımızı sanıyordu. Durumumuzun değiştiğini ona haber vermek gerektiğini düşündük ve Vnukovo havaalanında kendisiyle danışmak üzere ayarlandık. Kendisinden planladığından da önce alana gelmesini istedik, böylece havaalanında görüşmeye vakit bulabilecektik; o da gecikmeden yola çıkabilecekti.

Prezidyum tam kadro halinde havaalanına gitti. Liu ve yoldaşları da geldi ve hemen toplandık. Hiçbir fikir ileri sürülmedi. Görüşme kardeşçe bir hava içinde geçti ve Çinliler, Sovyet halkının kuşkularını paylaştıklarını açıkça gösterdiler. Hepimiz Macar emekçi sınıfının ve Macar halkının geleceğini düşünüyorduk. Liu harekete geçmek ve birliklerimizi ileri sevketmek kararımızı kabul etti, doğru olduğunu söyledi.

«Şu anda Yoldaş Mao Çe-tung'un onayını almam imkânsız,» dedi, «fakat sanırım o da sizi destekleyecektir. Pekin'e varır varmaz Çin Komünist Partisi Poiltbürosu'nu durumdan haberdar edeceğim ve kesin kararımı size bildireceğim. Fakat bizim de sizi desteklediğimizi düşünebilirsiniz.»

Bu sorun da çözümlendikten sonra, Çin heyetini uğurladık (1).

Bundan sonra yapacağımız ikinci iş, Polonya ile istişare etmekti. Bu ülkede başımıza açılan dert, Macaristan'dakinden çok daha az ciddiydi. Polonya'da silahlı bir ayak-

(1) Çinliler daha önce Polonya'da bir askerî müdahaleye karşı çıkmışlardı. Uzun bir kararsızlıktan sonra Macaristan'da buna razı oldular. Daha sonra bu yüzden bir hayli itibar kazandılar.

lanma olmamıştı ve yoldaş Gomulka ile yoldaş Cyrankiewicz ve diğer güvendiğimiz yoldaşlar, kabul edilir cinsten bir liderlik kurmuşlardı bile. Polonya'daki durumun istikrara kavuştuğunu düşünmekte haklıydık (1). Polonya halkının kendi ülkelerinin kaderi bakımından Polonyalı liderlerle istişare etmek yeter sebepti. Macaristan'daki olayların sonucu bakımından onlar büyük destek olabilirlerdi. Budapeşte üzerine askerî birlikler sevketmek gibi çok ciddi bir adım atmadan önce, yalnız Polonyalı liderlerle temas etmiş olmakla kalmak istemiyor, ayrıca Polonyalı yoldaşların cevabının olumlu olmasını da istiyorduk. Desteklerine ihtiyacımız çoktu. Böylece Yoldaş Gomulka ile Cyrankiewicz'in ve diğer yoldaşların Sovyet-Polonya sınırının hemen yakınında, Sovyet topraklarında bir noktada buluşmak üzere gelmelerini sağladık. Prezidyum da, ben, Malenkov ve Molotov'dan meydana gelen bir troyka'nın bizi temsil etmesini kararlaştırdı.

Polonyalılarla görüştükten sonra ben Malenkov'la beraber Bükreş'e uçtum. Romanyalı yoldaşlardan başka, Novotny'nin başkanlığındaki Çekoslovakya Komünist Partisi heyeti ve Jikov'un başkanlığındaki Bulgar yoldaşlar da oradaydılar. Bütün yaptığımız şey, durumu izah etmek oldu. Kesin bir eyleme girişmek için hiç kimseyi ikna etmek zorunda değildik, çünkü hepsi de elçilerimiz tarafından daha önceden Budapeşte'de gelişmekte olan durum hakkında bilgi almışlardı. Ayrıca Macaristan'ın sınır bölgelerindeki bazı yerlerde halk, Çekoslovakya ve Romanya'dan, kendi-

(1) Kruşçev, Polonya'ya müdahale teşebbüsü hakkında söyleyecek birşeyi yokmuş gibi davranmaktadır. Orduya Polonya'da harekete geçmesi emri verilmiş, fakat Sovyet ordusu komutanı olduğu halde Polonya Savunma Bakanı olan Mareşal Rokosovsky, Kremlin'li liderleri uyararak Polonya ordusunun buna karşı olduğunu ve Gomulka'nın ardında yer alarak tek vücut halinde çarpışacağını bildirmişti. 1956'daki olaylar sırasında Polonya Başkanı, J. Cyrankiewicz'di.

lerini İmre Nagy'nin karşı-devrimci hükümetine karşı savunmak için silah almaya başlamışlardı bile. Kardeş sosyalist ülkelerin liderleri görüş birliğine varmışlardı: Harekete geçmeliydik ve tez davranmalıydık.

Romanyalılar ve Bulgarlar devrimci Macar işçilerine, karşı-devrimcilere karşı girişecekleri mücadelede askerî yardımda bulunabileceklerini de bildirdiler. Buna, Potsdam Antlaşması uyarınca halen Macaristan'da bulunan Sovyet birliklerinden başka birliklerin harekâta katılmalarına lüzum olmadığı cevabını verdik. Bu arada Romanyalı yoldaşlara, şaka yollu, 1919'da Bela Kun'un Macar devrimini ezmek için karşı-devrimcilere nasıl yardım ettiğini, şimdi ise karşı-devrime açılan savaşa katılmak için can attıklarını hatırlattık. Romanyalı yoldaşlar güldüler. Sonra bize iyi şanslar dileyerek tez davranmamızı söylediler.

O akşam geç vakit ben Malenkov'la birlikte Yoldaş Tito ile istişarede bulunmak üzere Yugoslavya'ya hareket ettim. Hava alabildiğine kötüydü. Yaman bir fırtınanın ortasında, gece vakti dağları aşmak zorunda kaldık. Çevremizde durmadan şimşekler çakıyordu. Bir an bile gözümü kırpamadım. Özellikle savaş sırasında çok uçağa binmiştim, fakat bu kadar kötü şartlar altında uçtuğumu hiç hatırlamıyorum. General Tsibin adında çok tecrübeli bir pilotumuz vardı. Fırtına arasında önümüzde giden refakat uçağımızla bağlantıyı da kaybetmiştik. Yugoslavya kıyısındaki Brioni adasına doğru ilerliyorduk. Mahallî havaalanının donatımı pek fakirdi. Savaş sırasında inşa edilen ilkel havaalanlarından biriydi bu. Fakat Yoldaş Tsibin'in ustalığı sayesinde, kazasız belâsız bu işi de becerdik. Yere adımımızı atar atmaz, bizim diğer uçağın da gelip gelmediğini sorduk. Yugoslavlar diğer uçaktan haberleri olmadığını söylediler. Mürettebatın âkıbeti hakkında çok endişeliydik.

Bizi iskeleye kadar götüren bir otomobil hazır bekliyordu. İskelede bir motora atladık ve Yoldaş Tito'nun

Brioni adasındaki sarayına doğru yola çıktık. Malenkov'un yüzü bir cesedinki kadar sararmıştı. Onu iyi bir yolda bile otomobil tutardı. Şimdi de, düşünebileceğiniz en kötü şartlar altında bir uçuştan sonra, çalkantılı, hırçın bir denize açılmıştık. Hem de ufak bir tekneyle. Malenkov motorun içinde yere serildi ve gözlerini yumdu. Rıhtıma yanaştığımızda doğrusu kendisinin hali beni ürküttü, ama başka çıkar yolumuz yoktu. Eski bir Rus söyleyişiyle, kıyıda oturup havanın düzelmesini bekleyemezdik.

Adaya vardığımızda Tito bizi bekliyordu. Samimi bir şekilde karşıladı. Son zamanlara kadar ilişkilerimiz hayli gergin olduğu ve Macaristan'daki olaylar geliştikçe daha da gerginleştiği halde, kucaklaşıp öpüştük.

Tito'ya ziyaretimizin nedenini bildirdik ve Budapeşte'ye asker sevketme kararımızı ona da duyurduk. Tepkisinin ne olacağını sorduk. Tito'dan, Polonyalı yoldaşlarla tartışırken karşılaştığımızdan da sert itirazlar bekliyorduk. Fakat hoş bir sürprizle karşılaştık. Tito kesinlikle haklı olduğumuzu ve mümkün olduğu kadar çabuk askerlerimizi sevketmemiz gerektiğini söyledi. Macaristan'ın karşı - devrimi ezmesi için yardımcı olmamızın görevimiz sayılacağını ekledi. Bu tedbirleri almakta tamamen haklı olduğumuz konusunda bizi temin etti. Biz bir direnişle karşılaşmaya hazırdık, oysa yürekten bir destek bulduk. Hatta acele ve kesin bir karar almak konusunda bizden de ileri gittiğini söyliyebilirim.

Bu karara varır varmaz, «Pekâlâ, öyleyse biraz dinlenelim, çünkü sabah erkenden Moskova'ya dönmek zorundayız,» dedik.

«Hayır,» dedi Tito; «gitmeyin. Neden birkaç gün burada kalmıyorsunuz?» Yoldaş Tito'ya teşekkür ettik, fakat vaktimiz olmadığını, çünkü derhal Moskova'ya dönmemiz gerektiğini belirttik. «Söyleyin bakalım, Budapeşte'de düzeni kurmaya ne zaman başlamak niyetindesiniz?» diye sordu.

Günü kesin olarak tespit etmediğimizi, fakat yakında olacağını söyledim. Tito bunun doğru olmadığını sezinlemiş olmalıydı, fakat ben kim olursa olsun, birliklerimizin ne zaman Budapeşte'de harekete geçeceklerini söylemek istemiyordum. Bu işte Yugoslavlar dolaysız bir rol oynamayacaklarına göre; kesin tarihi bilmelerine ihtiyaçları yoktu. Dostlarımız da dahil, ne kadar az insan bilirse, o kadar iyiydi. Başlangıç tarihini başkalarına duyuracak olursak, bu bize çok pahalıya mal olabilirdi.

«Şimdi biraz uyumaya çalışsak, iyi olacak,» dedim.

«Beni dinleyin,» dedi Tito. «Ne diye şimdi yatacaksınız? Aceleniz ne? Neden geceyi konuşarak geçirmiyoruz? Daha şafağın sökmesine birkaç saat var; birlikte geçireceğimiz bu zamanı değerlendirmek isterim.»

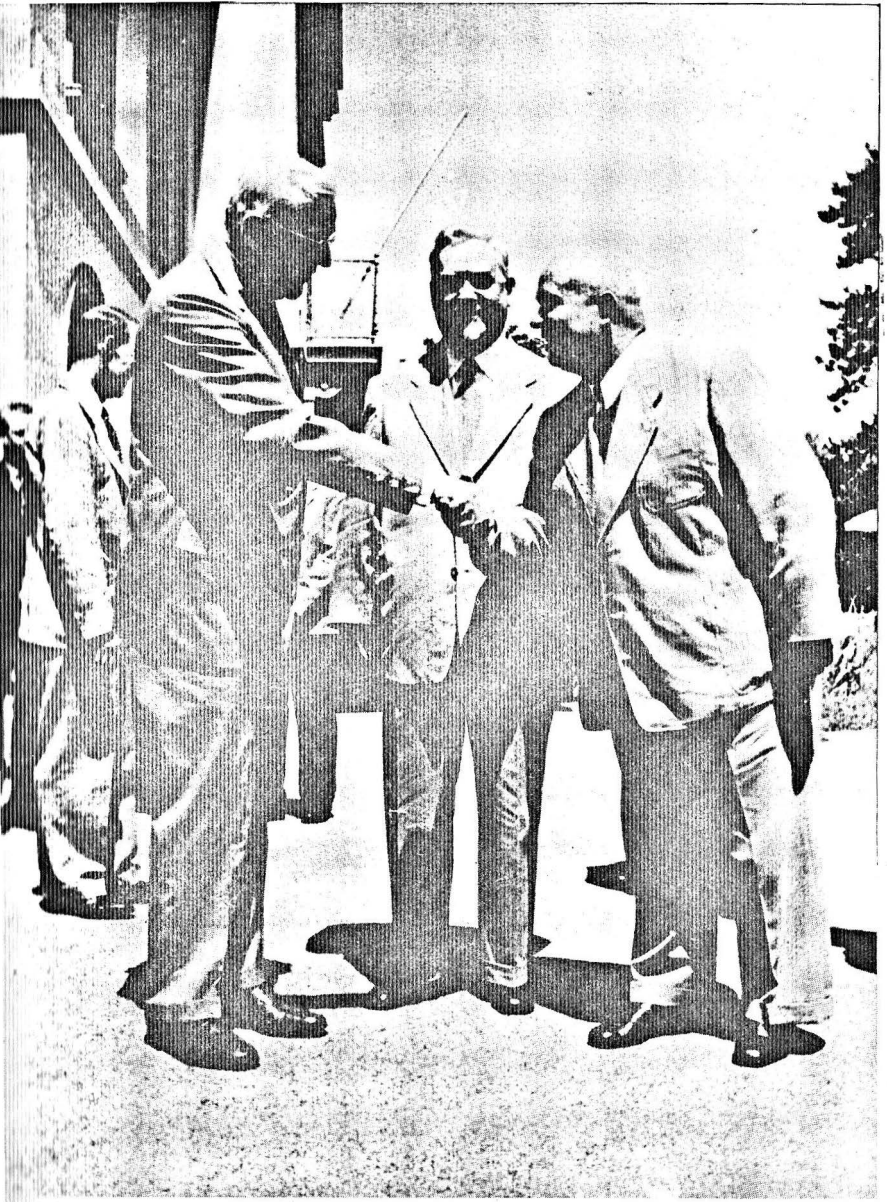
«Peki, öyle olsun,» dedim. «Biz de Moskova'ya dönerken uçakta şekerleme yaparız biraz.»

Şafak sökünceye kadar uyanık kalmak üzere ayarlandık. Sabah Tito uğurlamaya geleceğini söyledi. Bizi kendi kullandığı otomobiliyle rıhtıma kadar götürdü. Eski dostlar gibi vedalaştık ve iki yanağımızdan da birbirimizi öptük. Bize iyi yolculuklar ve girişeceğimiz işte başarılar diledi (1).

Akşama doğru Moskova'ya vardık. Prezidyum üyeleri bizi havaalanında karşıladılar ve doğru Kremlin'e gittik.

Konev'e birliklerini harekete geçirmesini söyledik ve halkın inatçı bir direniş gösterdiği Budapeşte dışında her yerde, kısa bir süre içinde düzen sağlandı. Macar ordusunun subayları da ayaklanmaya katılmışlardı ve birliklerimiz iyi örgütlenmiş bir savunma ile karşılaştılar. Hatta apartmanların üst katlarına toplar yerleştirilmiş, sokaklar bun-

(1) Tito'nun Macaristan olayı karşısındaki tutumu kararsızdı. Rakosi'yi görevden uzaklaştırmaları için Rusları sıkıştırmıştı, ama Nagy'ye karşı büyük sempatisi olduğu halde, ayaklanma'nın şiddeti karşısında telâşlanmıştı.

Dulles, Bulganin, Kruşçev 1955 yılında.

1958 yılında Pekin'de Kruşçev ve Mao Tse-tung. Mao'nun sağında arka planda Liu Sao Si ve Çu En-Lai

Nikita Kruşçev ve şimdi A. B. Devletlerinin Başkanı olan Richard Nixon, 1959 yılında askeri gösteride ünlü «Kitchen Cabinet» tartışmalarında. Sağdaki adam şimdi Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Merkez Komitesi Sekreteri olan Leonid Brejnev'dir.

larla kontrol altına alınmıştı. Fakat Mareşal Konev'in önceden kestirdiği gibi, Budapeşte'nin direnişi üç günden daha kısa sürdü. Çok daha çabuk ezilebilirdi, fakat bunun için daha ezici tedbirler almamız ve daha çok kurban verilmesi gerekirdi. Bu da bizim çıkarımıza olmazdı.

İmre Nagy, hareketin diğer lideriyle birlikte Budapeşte'deki Yugoslav Elçiliğine sığınmıştı. Bu gelişme, Yugoslavya ile olan ilişkilerimizi kesinlikle gerginleştirdi. Macar yoldaşlar Nagy ve adamlarının geri verilmesini ve işledikleri suçlar için yargılanmalarını istediler. Yugoslavlar inatla direndiler. Macaristan'ın Kadar ve Munnich tarafından yönetilen geçici devrim hükümeti, Yugoslav yoldaşlar Nagy ve bütün adamlarını daha fazla koruyamayacak hale gelinceye kadar beklemekle yetindiler (1). Yugoslavlar en sonunda Nagy'yi bıraktıklarında, güvenliğinin sağlanacağı ko-

(1) Geçici Macar Devrimci Hükümeti, Budapeşte'deki Nagy hükümetinin iktidarda kalacağının anlaşılması üzerine Ruslar tarafından kendi topraklarında kurulmuştu. Tamamen dağılan eski Macar Komünist Partisinin kalan üyelerinin meydana getirdiği kukla bir örgüttü. Macaristan'ın bugünkü yöneticisi olan Janos Kadar bile, Nagy hükümetine katılmış ve kamu oyuna onu desteklediğini söylemişti; Munnich de birkaç gün Nagy'nin İçişleri Bakanı olmuştu. Fakat bu iki adam 2 Kasım'da birden ortadan kayboldular; bunalımın orta yerinde Nagy'yi terkettiler ve Uzhgorod'daki Rus kampına gittiler. İki gün sonra da Kadar ünlü radyo konuşmasını yaparak, sözde Doğu Macaristan'dan hitap ettiğini, burada yeni bir hükümet kurduğunu ve ayaklanmayı bastırmak için Ruslardan asker istediğini bildirdi. Munnich'le birlikte Rusların yanında Budapeşte'ye döndü ve Rus tanklarının desteğinde, o günden beri başında bulunduğu yeni bir rejim kurdu. Munnich de, Savunma ve İçişleri Bakanı olarak Macaristan'ı hizaya getiren sert tedbirlerin alınmasından sorumlu kişi oldu. Kadar, Parti Birinci Sekreteri olarak kalırken, o 1958'de Başbakan oldu. Munnich'in tabii şartlar altında ölümünden sonra Kadar biraz da haince ve Quisling'vari geçmişini unutturmak için, Macaristan'da bir takım reform hareketlerine girişti. Kruşçev'in Munnich'i övmesi kendi kişiliğini aydınlattığı gibi, bir Sovyet liderinin uydularına karşı tutumunu da göstermektedir.

nusunda garanti istemekte direndiler. Macar yoldaşlar bunu reddettiler ve Nagy apartmanına iade edilir edilmez, derhal tutuklandı. Tutuklanması da gerekirdi (1). Yoldaş Kadar bu sırada Nagy'nin düzen sağlanıncaya ve hükümet Macaristan'da hayatı normale döndürünceye kadar, Nagy'nin Bükreş'e gönderilmesini teklif etti.

Geçici Macar Devrim Hükümeti, düzen kurulduktan sonra Uzhgorod (Sovyet Ukrayna'sındadır)'dan Macaristan'a geçti ve Sosyalist İşçi Partisi adını aldı. Yeni liderler güçlerini toparlamaya başladılar ve durum tatmin edici bir şekilde dengeye kavuştu.

Herşey halledildikten sonra Romanyalı yoldaşlar İmre Nagy'yi Macaristan'a iade ettiler. Macaristan'daki olaylar sırasında Yugoslavya'nın tutumu yüzünden, Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasında bir gerginlik meydana gelmişti. Bu nedenle Yoldaş Tito iyi ilişkiler kurmak amacıyla buluşup görüşmemizi istedi. Önce gizli olarak Tuna nehrinde, Romanya ve Yugoslavya arasındaki sınırda, bir gemi içinde buluşmayı teklif etti. Sonra tam benim yola çıkacağım sırada, saklanmadan Bükreş'te buluşmamızı ileri sürdü. Stalin'in ölümünden sonra Tito ile aramızdaki bir anlaşmazlığı tasfiye etmiştik ve bir yenisini başlatmaya hiç niyetimiz yoktu. Ticaret ilişkilerimizi nasıl geliştirebileceğimiz üzerinde konuştuk. Yugoslavya konusunda hegemonya iddiamız bulunmadığını söyledim ve Yugoslavya'nın içişlerine karışmak prensibi üstüne verdiğimiz sözü tekrarladım.

---

(1) Bu, gerçeğe uygun değildir. Gerçekte Macarlar, Nagy sığındığı Yugoslav elçiliğinden çıkacak olursa, kendisine birşey yapmayacakları konusunda Tito'ya söz vermişlerdir. Nagy tutuklanınca, Tito küplere binmiştir. Kruşçev, Nagy'nin daha sonra hapishaneden alınarak kurşuna dizildiği gibi küçük bir ayrıntıdan söz etmemektedir. Müzakere etmek için gittiği Rusya'da Ruslar tarafından tutuklanıp kurşuna dizilen General Pal Maleter'den de söz yoktur.

Aradan bir süre geçti ve tekrar Macaristan'da işlerin pek yolunda gitmediğini gördük. Durumu Prezidyum'da tartıştık ve bunun daha fazla sürüncemede kalmasına göz yumamayacağımızı kararlaştırdık. Prezidyum, benim Macar liderleriyle görüşmek üzere Budapeşte'ye gitmemi gerekli gördü.

Ümidim Munnich'teydi. Kadar'dan çok, onunla daha iyi anlaşabileceğimi düşündüm. Munnich, Bela Kun'la birlikte Macar devrimine katılmış, kurnaz ve güngörmüş bir ihtiyar tilkiydi. Uzun bir süre Sovyetler Birliği'nde yaşamıştı ve bence Macaristan'ın hâlâ karşı karşıya bulunduğu sorunu çözümleyebilecek en yetkili kişiydi.

Havaalanında karşılandım ve şehre götürüldüm. Budapeşte'yi 1946'da görmüştüm ve şehir hâlâ o zamanki gibi güzeldi, ama duvarlarda açılmış mermi delikleri, hatta yıkıntılar gibi sokak savaşlarının belirtileri yer yer duruyordu.

Karanlık bir salonda şerefime bir yemek düzenlenmişti. Işıklandırmanın neden bu kadar kötü olduğunu bilmiyorum. Batı'da şamdanların ışığında verilen yemeklerde bulunmuştum, ama bu şenlik icabıydı. Burada, Budapeşte'de ise, şenlik falan yoktu ve sadece aydınlatma pek fakir olduğundan ışıklar kötüydü. Liderlerin hepsi hazırdı. Macarlar nefis gulaşlarını ve fevkalâde şaraplarını ikram ettiler.

Sohbet döndü dolaştı ve politikaya dayandı. Eleştirilerime karşılık Munnich;

«Biliyorsunuz, ben Rakosi çağında ülkemin Moskova elçisiydim,» dedi. «Dolayısıyla bu devrede olup bitenlerden dolayı sorumlu tutulamam.»

Hizaya gelmediği açıkça belli olan Macar basınını sordum ve şu cevabı verdi: «Bana bakın Yoldaş Kruşçev, ben gazetelere gözkulak olmak zorunda değilim. Bu başka yoldaşların işidir.»

Kısacası daha bir sürü mesele vardı ortada. Bir ülke

ve bir Parti böylesine amansız bir kargaşalık atlatınca, hep böyle olur. Ayaklanma sonrasının sıhhatsız sonuçlarından biri de, Macar ordusunun bütün moralini yitirmiş olmasıydı. Ordu bütünüyle karşı - devrim hareketine katılmamıştı, fakat az sayıda subay, etken bir biçimde rol oynamıştı (1). Karşı - devrim ezildikten ve İmre Nagy ile çetesi toparlandıktan sonra da, ordudaki subaylar arasında kıpırdanmaya devam edenler vardı. Bu nedenlerdir ki Yoldaş Kadar ve Munnich'in yeni hükümeti tutan subayların geçen olaylar karşısındaki siyasal tutumlarını belirtmelerini ve Macar halkına şerefle hizmet edecekleri, Macar hükümetinin emirlerini yerine getirecekleri üzerinde söz vermelerini istemişti. Az sayıda bir takım subay buna pek hevesli görünmemekteydi. Kararsızlıkları, bu unsurların Macaristan'da Sosyalizmin kurulması için gereken şartları kabul etmeyi reddetmeleri nedeniyle, tasfiyelerini gerektirmişti. Bunun sonucu olarak da ordu sayıca azalmış, fakat kalitesi artmıştı.

Burjuva basınının suçlama dolu yaygaralarına ve Sovyetler Birliği'nin Macaristan'da bir halk ayaklanmasını bastırdığı yolundaki yabancı ülkelerde yapılan propagandaya rağmen, ülkenin hayatı normale dönmeye başlamıştı.

Yoldaş Kadar ve Macar Komünist Partisi Merkez Komitesi, Sovyetler Birliği Merkez Komitesi'ne başvurarak, yeniden örgütlendirmek için danışmanlar göndermesini istemişti. Macar hükümetinin ve Macar Merkez Komitesi'nin istekleri üzerine 1957'de Macaristan'a çeşitli geziler yaptım.

Bir seferinde Macaristan'da bulunduğum bir yaz günü, Kadar Birleşik Amerika Elçiliği karşısındaki alanda bir miting düzenlediklerini söyledi. Bu, çok önemli bir miting olacaktı, çünkü (Kardinal) Mindszenty ve Amerikan Elçiliği personeli, mitingi balkondan izleyeceklerdi. Mindszenty,

(1) Gerçekte Macar ordusunun büyük bölümü ayaklanma hareketine katılmıştı.

Macaristan Katolik Kilisesi'nin başıydı. 1956'da Macaristan'da Sosyalizmin kurulmasına karşı çıkan karşı-devrimci kuvvetlerin en gerici kanadını temsil ediyordu. Karşı-devrim ezildikten sonra da, Amerikan Elçiliği'ne sığınmıştı ve yıllardan beri de orada kalmaktadır.

Mindszenty ve Amerikalılar meydanda yapılacak konuşmaları işitemezlerdi, ama hiç şüphe yok, kalabalık arasında dolaşacak olan ajanları, olup bitenler hakkında bir takım notlar tutacaklardı.

Toplantıyla ilgilenmemiz için bir başka sebep daha vardı. Benim Macaristan'a geleceğim duyulduğu zaman, Amerikalı gazeteciler Kruşçev'in yüzünü halka göstermeye cesaret edemeyeceğini, borazanlar çalarak ilan etmeye başlamışlardı. Karşı-devrimi ezmek için Kruşçev'in kuvvet kullandığını Macarlar asla affetmeyecekler, diyorlardı. Amerikan basınından ne gibi saçmalıklar yükseleceğini biz çok iyi biliyorduk.

Mitingi Kadar açtı. Macar yoldaşlar benim de konuşmamı istediler ve o kadar ısrar ettiler ki, reddedemedim. Konuşmamda, ülkelerinde bir karşı devrime izin verdikleri için işçilere ve Macar aydınlarına 'târizde' bulundum.

Miting sırasında Kadar;

«Şuraya, sola bakın, Amerikan elçisinin adamları ile bizi izlediğini göreceksiniz,» dedi. «Aralarında Mindszenty'yi de görebiliyorum.»

Miting sona erince;

«Yoldaş Kadar, haydi kürsüden inip dosdoğru halkın arasına karışalım,» dedim.

Kadar gülümsedi ve; «Biliyorsunuz, aşağıda çok adam var,» dedi.

«Daha iyi ya! Biz de Amerikan gazetecilerine, Amerikan elçisine ve Mindszenty'ye, Kruşçev'in boynunun koparılmasından korkmadığını, halkın arasına karışabildiğini göstermiş oluruz. Amerikan gazetecilerinin deyimiyle, Sov-

yetler Birliği ve Macaristan'ın kötülüğünü isteyenlerin beyinlerini yıkayalım haydi!»

Macaristan'ın en büyük makine fabrikasında da buna benzer bir konuşma yaptım. Buradan Yoldaş Kadar'la birlikte, kendisinin savaş yıllarında bir yeraltı Parti lideri olarak çalıştığı kömür ocakları bölgesine gittik. Ben de eski bir madenci olduğum için, onlara sert bir dille hitap edebileceğimi hissettim. Karşı-devrime seslerini yükseltemeyen, yumruklarını sıkamayan kardeş maden işçilerinden utanç duyduğumu belirttim. Madenciler ayaklanmada etken bir rol almamışlardı, fakat bir direniş de göstermemişlerdi. Moralleri bozulmuş ve kendilerini bir şaşkınlığa kaptırmışlardı. Konuşmam bitince, madenciler çok pişman olduklarını söylediler. Böylesine büyük bir siyasî hata işledikleri için utanç duyuyorlardı. Bir daha böyle birşey olduğu takdirde, ellerinden geleni yapacaklarına dair söz de verdiler.

Daha sonra Tuna üzerinde, bizim verdiğimiz araçlarla donatılmış bir çelik fabrikasına gittik. Fabrika, bir zamanlar Stalinovarash diye anılan bir şehirdeydi; fakat adını sonradan değiştirmişlerdi. Bir aralık Yoldaş Kadar bana sordu:

«Acaba bizim aydın sınıfın temsilcileriyle görüşsek, bir sakınca var mı? Bilimler Akademisi ve diğer fikir işçiliği kuruluşlarının üyeleriyle bir toplantı yapabiliriz.»

Kabul ettim ve bu toplantıda aydınların da, alınmış olan tedbirlerin gerekliliğini anlamış olduklarını görmekle kıvanç duydum.

Bütün bu toplantılarda dünya karşı-devrim kuvvetlerinin ve dünya Emperyalizminin Macaristan'da Kapitalizmi yeniden kurmak amacını güttüğünü ortaya koyan konuşmalar yaptık. Öte yandan Macar yoldaşlarımız da burjuva basınına, Macar halkının Sovyetler Birliği'ne kin beslemek şöyle dursun; minnet duyduğunu, ayrıca karşı-devrimci ayaklanmayı bastırmaya yardım ederek uluslararası görevini yapan ordumuzu da minnetle andığını gösterdiler. Üstelik

bu toplantılarda yalnız bizden yana olan kimselerin konuştukları sanılmasın. Söz alan herkes, gerçek duygularını dile getirdi ve hazır bulunanların hepsi, kafalarında olan şeyi söylemekte hürdü. Toplantıların havasına heyecan ve coşkunluk hakimdi. Macar halkı, yeni Macar Komünist Partisi liderleri ve hükümeti tarafından alınan tedbirleri onayladığını ispatlamış oluyordu.

Yeni liderlerle ayaklanmanın Stalin'in iktidarını kötüye kullanmasından doğduğu ve hoşnutsuzluk tohumlarının Macaristan'da Stalin'in danışmanı Rakosi tarafından dağıtıldığı görüşünde birleştik. Bir başka deyimle, bu karşı-devrim, Lenin'in «**Vasiyetname**»sinde (1) sözettiği Stalin'in hasta kişiliğinin bir başka sonucuydu.

Doğu Avrupa'da üslenmiş olan Sovyet Ordusu'nun azaltılmasını öngören bir tasarı üzerinde Macar yoldaşların tepkisini öğrenmek istediğimde, şu soruyu sorduğumu hatırlıyorum:

«Yoldaş Kadar, acaba birliklerimizi Macaristan'dan geri çekmek tasarısı hakkındaki görüşünüz nedir? Böyle birşeyi salık verir misiniz? Bu konuda sizin yargınıza değer veriyoruz. Siz ne derseniz, onu yapacağız.»

«Yoldaş Kruşçev, buna siz kendiniz karar verseniz çok daha iyi olur, sanırım. Ben size sadece iki şey söyliyebilirim. Bir: Ülkemizde, askerlerinizin burada bulunuşuyla ilgili olarak en ufak bir kin ve öfke yoktur. Bunu son derece açık söylüyorum. İki: Bence Macar halkını düşündüren sadece bir tek nokta var; işçisi, köylüsü ve aydını aynı düşünüyor: O da Rakosi'nin tekrar Macaristan'a dönmemesi!»

O sırada Rakosi Sovyetler Birliği'nde yaşıyordu. Anlaşıldığına göre, Macaristan'da hâlâ onu tutanlar ve iktidardan düşmesine yananlar bulunmaktaydı. Tıpkı Sovyetler Birliği'nde suçlarını Parti'nin gözleri önünde ispatladığımız

(1) Önceden her şeyi Nagy'nin başlattığını söyledikten sonra, Kruşçev şimdi de çark edip, suçu Stalin ve Rakosi'ye yüklüyor.

halde, Stalin sağ olsa oylarını ona verecekler bulunacağı gibi.

Kadar hükümetinin Moskova ve taraftarı olduğunu, bizim himaye ve etkimiz altında kurulduğunu ileri sürecekler çıkacağına inanıyorum. Biz de, «Ya İmre Nagy hükümeti kimin himayesi altında kurulmuştur? Burjuva ajanları ve karşı - devrimci mülteciler dalgalar halinde kimin planları ile Macaristan'a geri dönmüştür?» diye bir soru soracak olursak, bu saldırıyı aynen iade etmiş oluruz. Sorunun cevabı da, dünyadaki emperyalist güçlerin, özellikle Birleşik Amerika'nın himayelerinde ve planları uyarınca geri döndükleridir [1]. Ayrıca Kadar hükümetinin üyeleri liderlik mevkiine Macar Komünist Partisinin Rakosi'nin başkanlık ettiği bir kongresinde seçilmişlerdir.

Bu yüzden Kadar ve hükümetinin en acı deyişle bizim kuklamız olduğunu ileri süren bu adamların iddialarını reddediyorum.

Şu nokta üzerinde son derece açık olmak istiyorum: Biz Sovyetler Birliği olarak dünyadaki bütün devrimci güçleri destekliyoruz. Bunu uluslararası vecibelerimiz olarak yerine getiriyoruz. Kızıl bayrak altında, **«Dünya Birliği Proletaryası»** sloganı ile başlatılan kavgaya yürekten katılıyoruz. Devrimlerin ihracına karşıyız, ama karşı - devrim ihracına da karşıyız. Bu yüzden de herhangi bir ülkenin emekçi sınıfın Kapitalizm kuvvetlerine karşı savaşında kendisine yardımcı olmamamız düşünülemez ve affedilemez.

Macar halkının karşı - devrimci hareketi ezmesine yardım etmekle, Macaristan olayları sırasında çetin bir sınava tutulan sosyalist blok arasındaki işbirliğinin, düşman

---

[1] Batı'nın Macar ayaklanmasında etken bir rol oynadığına Kruşçev'in gerçekten inandığını söylemek imkânsızdır. Macar mültecilerinden bazılarının olayların başlangıcında Macaristan'a geri döndükleri doğrudur. Fakat Batılı devletler başlarındaki Süveyş bunalımı derdiyle, Macaristan olaylarına göz yummuşlardır.

tarafından parçalanmasını önlemiş olduk. Ayaklanmayı bastırmakta ve ayaklanma sonrası sonuçlar mümkün olduğu kadar çabuk tasfiye etmekte Macarlara yardım ederek, diğer sosyalist blok ülkelerine de yardım etmiş olduğumuzun farkındaydık. Karşı-devrimi ezmek için Macarlara uzattığımız yardım eli, sosyalist ülkelerin emekçi halklarının tümü, dünyadaki bütün ilerici güçler tarafından da onaylanmıştır.

Bu nedenle, evet diyorum! 1956'da Macaristan'a yardım ettik. Bir Parti toplantısında da söylediğim gibi, 1848'den beri tepemizde asılı duran bir borcu, böylece Macarlara ödemiş olduk. O yıl Macaristan'da başarılı bir devrim gerçekleştirilmiş, fakat Çar I. Nikola askerlerini ileri sürüp devrimi ezmiş, Macaristan'da Avusturya Krallığı egemenliğinin yeniden kurulmasını sağlamıştı. Bu çok kötü birşeydi. Elbette ki bu kara hareket I. Nikola ve çevresindekiler tarafından işlenmişti; suç, eski Rus imparatorluğunun emekçi ve köylü sınıflarının omuzlarına yüklenemez. Ama yine de ülkemizin Macar halkına tarihî bir borcu vardı. En sonunda, 1956'da, bu borcu ödedik. Şimdi eşitiz (1).

(1) Macarlar bunu başka açıdan görmüşlerdir. 1848'de Avusturyalılara karşı ulusal devrim hareketi, Ruslar tarafından ezilmiştir; 1956'da Ruslar yine ortaya çıkmışlardır.

Yedinci Bölüm

NASIR, SÜVEYŞ VE ASSUAN BARAJI

Kruşçev, Kremlin'in Başkan Nasır ile olan ilişkileri konusunda anlattıklarında, Orta Avrupa hakkında söylediklerine oranla kendisini daha az gemlemektedir. Amerikalıların Assuan barajı projesinden çekilmeleri ve daha sonraki Süveyş bunalımı ile daha da kolaylaşan Orta - doğu'ya Sovyet sızmaları, daha çok bir başarının hikâyesidir. Her ne kadar Kruşçev, Sovyetlerin rolünü daha belirli ve kesin göstermek için bazı etkenleri değiştirmekteyse de, Kremlin'in eylemlerini saklamakta bu sefer pek büyük bir çaba göstermemektedir. Bu bölümün en ilginç yönü, Süveyş Kanalı'nın 1956'da millîleştirilmesinden önce, Sovyetlerin Mısır'ın gerçek durumu, daha sonra da Irak'ın durumu hakkında ne kadar cahil kaldıklarının ortaya çıkmasıdır.

SOVYET aleyhtarı elemanlar Polonya ve Macaristan'da kritik bir durum yarattıklarında, bir takım güçlüklerle karşılaştığımızı inkâr etmiyeceğim. Biz bu sorunlarla uğraşırken, Londra ve Paris'teki ikinci sınıf İngiliz ve Fransız diplomatları da, bir fincan kahve ya da bir kadeh şarap başında, elçilik personelimize şöyle diyorlardı:

«Anlaşıldığına göre Polonya ve Macaristan'da başınız dertte. Bunun ne demek olduğunu biz çok iyi anlarız. Bizim de Mısır'da başımız dertte. Gelin bir anlaşma yapalım: Siz, uygun gördüğünüz biçimde kendi sorunlarınızı çözümleyin, biz de aynı şeyi yaparken, karışmayacağınızı temin edin.»

Bir başka deyimle emperyalistler bizim Polonya ve Macaristan'da karşılaştığımız güçlüklerden yararlanarak, yeniden sömürge düzeni kurmak için askerlerini Mısır'a sevketmeye hevesleniyorlardı (1).

Neyse, Polonya'daki dertlerimizi çabuk çözümledik, Macaristan'daki ayaklanmayı da tasfiye eder etmez, sömürgecilerin Mısır Başkanı Nasır'a karşı başlattıkları savaşı sona erdirmek işini ön plana aldık (2).

İngiltere, Fransa ve İsrail'in 1956'da Mısır'a karşı saldırılarını durdurmak için uluslararası baskımızı kullanmamız, tarihî bir dönüm noktası olmuştu. Bundan önce Sovyetler Birliği —ve daha da önce Çarlık Rusyası—, Yakın Doğu'yu İngiltere ve Fransa'ya ait bir bölge olarak görmekteydi. Bir seferinde Kral Faruk, İngiliz askerlerini Mısır'dan çıkartmak için Stalin'den silah istemişti, ama Stalin reddetmişti. Stalin benim önümde, Yakın - doğu'nun Britanya'nın etki

(1) Kruşçev'in Batılı diplomatların Ruslara, Polonya ve Macaristan'da dilediklerini yapabilecekleri teklifinde bulundukları iddiası, Macar durumuyla ilgili önceki anlattıkları ile tezat teşkil etmektedir. Kruşçev, Macar ayaklanmasının **«emperyalist»** güçler tarafından desteklendiğini ileri sürmüştü.

(2) «Ayaklanma» sözcüğünün kullanılışı ilginçtir. Macar başkaldırışı 9 Kasım'da ezilmişti; Süvey harekâtı ise 29 Ekim'de başladı.

alanı içinde olduğunu ve Mısır'ın işlerine burnumuzu sokamıyacağımızı söylemişti. Aslında Stalin, Yakın Doğu'ya sızmak isterdi —hatta çok isterdi—, ama gerçekçi bir görüşle, kuvvet dengesinin lehimizde olmadığını kabul etmiş ve Britanya'nın bizim işe karışmamıza müsaade etmeyeceğini anlamıştı.

Daha sonraki yıllarda işler değişti. Ekonomimiz, silahlı kuvvetlerimiz ve uluslararası sorunlarda etkimizin ağırlığı büyük çapta arttı ve 1956'da işe karışıp Başkan Nasır'a ve Arap ulusuna yardım edecek hale geldik. Niyetimiz Mısır ve diğer Arap ülkelerin de İngiltere'nin yerini alıp, bu ülkeleri sömürmek değildi. Bencil ve sömürgeci çıkarlarla harekete geçmiyorduk. Tam aksine, bu halkların sömürgeci efendilerinin bağımlılık boyunduruğundan kurtarılmasında yardımcı olmak istiyorduk. Bizim Yakın Doğu'daki görevimiz, soylu bir amaca dayanıyordu. Diplomasimize, Lenin'in dış politikasının ilkelerini sokmuştuk ve Arap uluslarının gelecekleri için yaptığımız yatırımların meyvelerini toplamaya da başladık.

Mısır sorunu ile etkili şekilde ilgilenmeye başladığımızda, tutumumuz çok dikkatliydi ve sınırlı bir iyimserliğimiz vardı. Mısır'daki devrimden sonra Nasır iktidara gelince,[1] ülkesinin sosyal-politik yapısını değiştirmek gibi bir politika izleyeceğinden emin değildik. Darbeden ve Albay Nasır'ın devlet başkanlığına yükselişinden sonra, bir süre subaylardan meydana gelen yeni hükümetin dış ve iç politikada hangi yönü tutacağından da emin olamadık. Yeni Mısır liderleri çoğunlukla Mısır ordusunun üst kademelerinden geliyordu; yani bir başka deyimle emekçi sınıfından değil, burjuvaziden yanaydılar. Bu adamlar bütünüyle imti-

---

[1] Bu paragraflarda olaylar bir bakıma iç içe geçmiştir: Mısır ulusal ve Cumhuriyetçi hareketini General Necip başlatmış; sonradan yerini Nasır almıştır.

yazlı ve özel statüleri olan kişilerdi; ama yeni rejim de sosyal bir bütünlüğe sahip olmaktan uzaktı.

Nasır'ın darbesinin, Güney Amerika'da görmeye çok alıştığımız askerî diktatörlüklerden biri olduğuna inanmaya yatkındık. Bundan yeni bir şey çıkacağını ummuyorduk. Fakat bekleyip görmekten başka çıkar yolumuz da yoktu.

Gördüğümüz ise hoşumuza gitti. Mısırlılar övülmeye lâyık bir politika izlemeye başlamışlardı. Birliklerini geri çekmeleri için İngilizleri etkili bir baskı altına almışlardı. İngilizler için başka çıkar yol yoktu ve sonunda Mısırlıların isteklerine boyun eğmek zorunda kaldılar.

Artık Nasır'a saygı besliyorduk ve iktidarı ele geçirdikten sonra eski politikayı sürdüren hükümetlerden birini kurmadığını anlamıştık. Hayır, yeni Mısır hükümeti, halkının ulusal çıkarlarını düşünüyordu ve bu yönden destek ve saygımıza lâyıktı. Nasır'ın sömürgecilere karşı savaşına devam etmesini istiyorduk.

Fakat yeni Mısır hükümetinin sosyo-politik amaçlarını belirtmek yine de güçtü. Ülkede hâlâ büyük çapta yabancı sermaye yatırımları vardı ve hükümet özel bankaların işlerini sürdürmelerine hâlâ izin veriyordu. Nasır'ın hükümetinin milliyetçi olduğu apaçık ortadaydı, ama bir burjuva hükümeti olmaya yöneldiği de belliydi. Nasır'ın burjuva liderliğini desteklemek yine çıkarlarımıza uygundu, çünkü bu bile İngilizlerin Yakın-doğu'daki sömürgeci etkisini zayıflatmavı vaadediyordu. Bu da Sovyetler Birliği'nin işine geliyordu (1).

Nasır'ın Yoldaş Tito ile olan ilişkileri, bizimle olan ilişkilerinden çok daha iyiydi. Tito Hindistan'a giderken, gemiyle Süveyş kanalından geçmişti. Yugoslav basını da Mı-

(1) Kruşçev, Rusya'nın Mısır'a Batı emperyalizmine karşı açılan kampanyanın bir bölümü olarak, **«Sovyetler Birliğinin çıkarları»** için mi, yoksa soylu nedenlerle mi yardım ettiği konusunda bir karar veremiyormuş gibi görünmektedir.

sır hükümetine övgüler yağdırıyordu. Biz ise hâlâ Yugoslavlarla ilişkilerimizi doğru dürüst yoluna koyamamıştık. Fakat kısa bir süre sonra, ben Tito ile buluşup uluslararası sorunlar üzerinde görüş teatisine başlayınca, Yoldaş Tito bana Nasır ve politikasından övücü sözlerle konuştu.

Nasır'ın söylevlerine bakıp da Mısır'da ilerici bir rejim kurmak niyetinde olduğu hakkında etkilenmemek, fakat bundan emin olmak da mümkün değildi. Çünkü hâlâ burjuva sınıfına ve bankalara dokunmamıştı.

Yoldaş Tito, Nasır'ın fazla politik tecrübesi olmayan genç bir adam olduğunu söyledi. İyi niyetleri vardı, ama henüz iktidarı yerine oturmamıştı. Tito, Nasır'a karşı şüpheyle davranırsak, ilerde gerek Komünizmin, gerekse Mısır halkının yararına, üzerinde hayırlı bir etki sahibi olabileceğimizi söylüyordu. Mısır'da Sosyalizmin ve halkın çıkarları, birbiri içine girmişti. Sosyalizm meyvelerini bütün dünya uluslarına sunabilirdi. Dolayısıyla Mısır hükümetinin gidişini etkilemeye kalkışmak, bir ülkenin bir başka ülkeye tuzak hazırlaması anlamına gelemezdi. Bu, tecrübemizi bir başka ulusla paylaşmak gibi tabii bir istekten başka birşey değildi (1).

Darbeden hemen sonra, Mısırlılar İngilizleri kovmaya karar verince, Nasır'ın temsilcileri bize askerî yardım istemek için geldiler. İngilizler üzerinde baskı yapabilmek için, bir orduya sahip olmak gerektiğini söylediler. Biz de kabul ettik. Kendilerine tüfekten topa kadar her türlü silah sağladık, fakat hatırladığıma göre başlangıçta hiç uçak vermedik. Buna karşılık tank ve deniz teçhizatı sağladık. Nasır özellikle torpidobotlara ihtiyacı olduğunu söyledi. Mısır'a

(1) Burada Sovyetler Birliği'nin sözde istemeden bir takım zorluklar yüklendiği anlatılmak isteniyor. Bu sözleri, Stalin'in Orta Doğu'ya Sovyet sızması hakkındaki tutumu ile ilgili önceki sözleriyle karşılaştırın.

ticarî esaslar üzerinden, fakat çok düşük fiyatlarla silah verdiğimizi sanıyorum.

Nasır bizden silah aldıktan sonra —bu arada Tito ile de çok sıkı fıkı olmuşlardı— Sosyalizmi kurmak tasarılarından bahsetmeye başladı. Fakat Sosyalizmden öyle bir şekilde sözediyordu ki, kendi söylediklerini anlayıp anlamadığından emin değildik. Ayrıca sosyalist dâvayı ilerdeki bir amaç için benimsemiş olması ihtimali de vardı. Modern çağlarda Sosyalizm sözcüğü pek moda olmuştu ve pek kolaylıkla kullanılıyordu. Hitler bile Sosyalizm hakında saçmalamış, bu sözcüğü Nazi Partisinin adında kullanmıştır. Hitler'in kafasında ne tür bir Sosyalizm olduğunu bütün dünya bilir. Dolayısıyla Sosyalizm sözcüğünü seçen, fakat aslında sadece bizden silah sızdırmak amacını güdenlere karşı çok dikkatliydik.

Mısır halkının en büyük rüyası, bereketli Nil nehrinden sulamada yararlanmak ve elektrik gücü elde ederek, ekonomilerine katkıda bulunmaktı. Çok eski çağlardan beri Mısırlılar, Nil nehrinin sularından kıyılarındaki toprakları sulamak için yararlanmışlardı. Nil nehrinin suları, tarımlarının damarlarına hayatiyetini sağlayan kan olduğu gibi, tükenmez bir hidroelektrik gücü kaynağı da olabilirdi. Nasır iktidara gelince, bir baraj inşa ettirerek Nil'in türbinleri çevirmesini sağlamak fikrine sarıldı. Bu amaçla da Amerikalılarla müzakerelere girişti, sözde **«uluslararası»** bir Amerikan bankası ile de anlaşmaya vardı. Bu banka barajın inşası için gereken krediyi sağlayacaktı. Mısırlılar yüzyıllardan beri kurdukları hayalin gerçekleşeceği fikrine artık iyice bağlanmışlardı.

Ama bu hayalleri çok uzun sürmedi. Mısır, Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransa'nın çizdiği yolda yürümeyi reddetti ve bunun sonucu olarak emperyalistler küplere bindiler. Baraj inşası için verilmesi kararlaştırılan kredilerin birden iptal edildiği açıklandı.

Başkan Nasır bunun üzerine öfkeyle parladı ve Süveyş kanalını millîleştireceğini açıkladı. Bu eylem, uluslararası politik durumu, tehlikeli şekilde gerginleştirmişti.

Emperyalistler Mısır'a saldırdıklarında, Molotov'la istişarede bulundum. Kendisi artık faal görevde bulunmadığı halde, uzun bir süre Dışişleri Bakanlığı yapmıştı ve en tecrübeli devlet adamlarımızdandı. Kendisini telefona çağırtıp, fikrim hakkındaki tepkisini söylemesini istedim: «Viyaşeslav Mihailoviç, ben Birleşik Amerika başkanına başvurarak, Mısır'a saldıranlara karşı ortak bir harekete geçmeyi teklif etmeyi düşünüyorum.»

Molotov dürüst bir şekilde görüşünü, «Eisenhower, bizimle birlikte İngiltere, Fransa ve İsrail'e karşı güç birliğine asla yanaşmaz,» diyerek açıkladı.

«Elbette yanaşmayacaktır, ama biz de saldırıyı kınayan açıklamasının iki yüzlülüğünü ortaya koymuş oluruz. Bir daha ağzından çıkan sözü tartmasını sağlarız. Eğer gerçekten saldırıya karşı ise, Mısır'ın bağımsızlığını kurtarmak için bizimle ortak hareket teklifini kabul eder.»

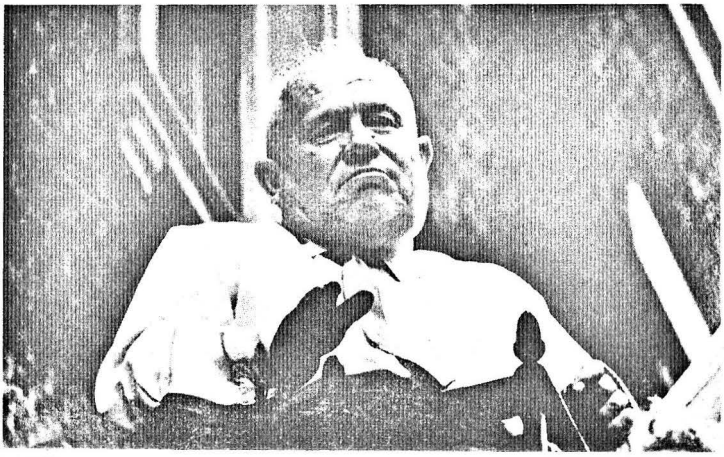
Molotov'a bu konuyu derhal Prezidyum'a getirmemiz gerektiğini söyledim. Prezidyum üyelerini acele bir toplantı için Kremlin'e çağırttım. Fikrimi tartıştık ve hazırladığımız teklif tasarısını, yeni Dışişleri Bakanımız Şepilov, Başkan Eisenhower'e gönderdi. Eisenhower'e gönderilen notamızda kuvvetlerimizi Birleşmiş Milletler bayrağı altında birleştirmemiz isteniyordu. Ayrıca İngiltere, Fransa ve İsrail başbakanlarına da, Mısır'a karşı giriştikleri saldırıya derhal son vermelerini isteyen notalar gönderdik.

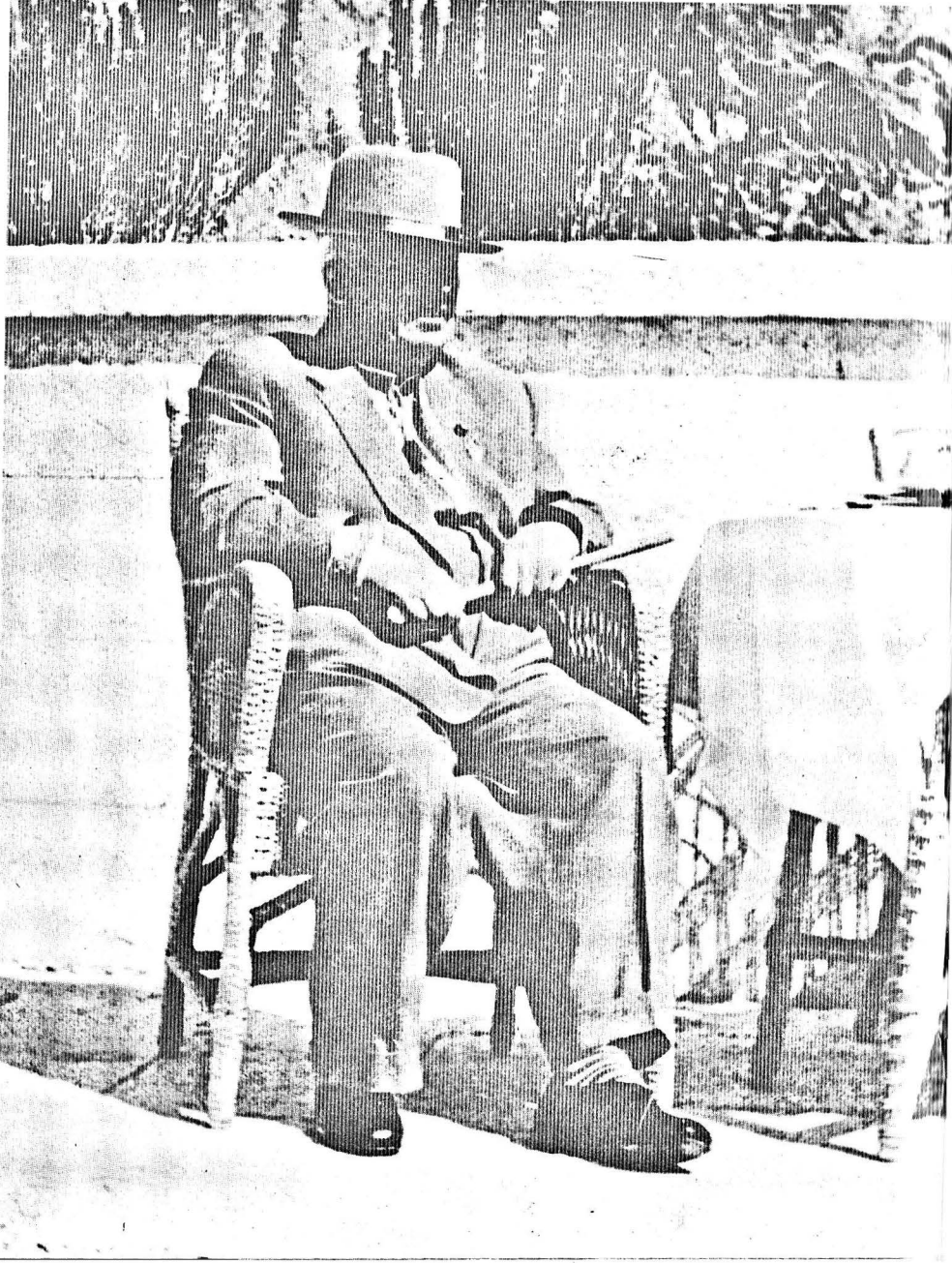
Mesajımızın Eisenhower'e verilmesinden kısa bir süre sonra, bunu basına da açıkladık. Aldığımız bilgiye göre, Başkan notamızı alınca, «İnanılacak şey değil! Ruslar ciddi mi acaba? Britanya, Fransa ve İsrail'e karşı olanlarla birlik olacağımı düşünmeleri mümkün mü?» diye sormuştu gazetecilere. Notamız tam beklenen sonucu vermiş olu-

1960 yılında
New York'taki
basın konferansında
Sovyetler Birliğine
ayrılan balkonda
Kruscev'in üç degisik
pozu

1960 yılında Kruşçev tatilde.

yordu. Amerikalıların barış, adalet ve saldırmazlık uğruna dövüştükleri iddialarının yalan olduğu anlaşılıyordu. Belki lâfta dövüşüyorlardı, ama gerçekte değil ve biz, Amerikalıların maskesini düşürmüştük (1).

1956 yılı ilkbaharında Londra'da bulunduğumuz sırada Eden, Lloyd, MacMillan, Butler ve diğer İngiliz devlet adamları ile konuşurken, kendilerine açıkça çeşitli menzillerde roketlerimiz olduğunu söylemiştik. Daha sonra İsrail, İngiltere ve Fransa Mısır'a saldırdıklarında, Sovyetler hükümeti İngiltere başbakanına gönderilen bir mesajda şunları belirtti: İngiltere'nin kendisi, her çeşit modern, tahrip edici silahlara sahip daha kuvvetli bir diğer ülkenin saldırısına uğrarsa, tutumu acaba ne olur? Mesajda bu ülkelerin, İngiltere kıyılarına savaş gemisi ya da uçak filoları bile göndermeden, başka araçlarla, sözgelişi roketlerle bu işi yapabilecekleri de belirtiliyordu. Sovyetler hükümetinin bu sözlerinin İngilizleri etkilediği açıkça bellidir. Biz Sovyetler Birliği'nin güçlü roketlere sahip olduğunu önceden söylediğimizde, herhalde blöf yaptığımızı sanmışlardı. Ama sonra gerçekten roketlerimiz olduğunu anlamışlardı. Bu da tesirini gösterdi.

İşte Yugoslavya kıyısındaki Brioni adasına Yoldaş Tito ile Macaristan olaylarını görüşmek üzere bu sırada gittim. Tito hastalandığı ve doktorlar kendisine deniz banyoları salık verdikleri için, adada bulunuyordu. Kendisine, «Mısır'da kan gövdeyi götürürken burada bulunmanın tehlikeli olduğunu düşünmüyor musunuz?» diye sorduğumu hatırlıyorum. «Bir uçak gelip adanın üzerine bir bomba salladı mı, ne sen, ne de daşa'n kalır. Kimse de bunun bir kaza

(1) Kruşçev, Süveyş harekâtının Amerikanın aşırı baskısı ile durdurulduğunu bilmezlikten gelmektedir. Harekâtın Washington'a haber verilmeden ve Amerika'nın arzusuna karşı başlatıldığına Kruşçev'in gerçekten inanmamış olması, hâlâ da inanmadığını söylemek, imkânsızdır.

olmadığını ispatlayamaz. Unutma, İngilizlerle Fransızlar senin Nasır'la olan ilişkilerin hakkında her şeyi biliyorlar ve bu dünyada her şey olabilir.»

Rankovic (Yugoslav İçişleri Bakanı) bunun üzerine şöyle dedi: «Evet, ben de Yoldaş Tito'ya Yakın - doğu'da savaş devam ettiği sürece Belgrad'a dönmesini söylüyorum, ama kendisi istemiyor. Sağlığı için deniz banyolarına ihtiyacı olduğunu ileri sürüyor.» Kendisinin şahsen tehlikede olduğunu kabul etmemesine rağmen, Yoldaş Tito Yakın - doğu'daki durumdan ötürü çok kuşkuluydu. Mısır ve Nasır için olduğu kadar, Yugoslavya hesabına da endişe duyuyordu.

Mısır'a karşı saldırıyı yöneten üç hükümete gönderdiğimiz notalarda, «Mısır'a sizden çok zayıf olduğunu bildiğiniz için saldırdınız,» diyorduk. «Ordusu, yeteri kadar silahı olmadığını da biliyordunuz. Fakat Mısır'ın yardımına koşacak başka ülkeler de vardır.»

Bu ülkenin Sovyetler Birliği olacağını açık seçik belli ediyorduk ve gerekirse müdahalede bulunmaya hazır olduğumuzu söylüyorduk. Bu konuda tarafsız kalamıyacağımızı, çünkü Yakın - doğu'da savaş yaygınlaştığı takdirde, kendi çıkarlarımızın da zedeleneceğini ihtar ediyorduk. İngiltere ve Fransa hükümetleri, Eisenhower'in davranışlarını mahkûm eden konuşmasının tam bir görünüşü kurtarma jesti olduğunu çok iyi biliyorlardı. Ama biz sert ihtarımızı üç saldırgan devlete bildirdiğimizde, bizim kamuoyu ile oyun oynamadığımızı da biliyorlardı. Bizi son derece ciddiye aldılar. Guy Mollet'nin notamızı alınca pijamalarla telefona koşup, Eden'i aradığını bana anlatmışlardır. Bu hikâyenin doğru olup olmadığını bilmem, fakat ayağında pantolon olup olmaması, notanın verilmesinden yirmi dört saat sonra saldırının durdurulduğu gerçeğini değiştiremez. Bunun için de bizim bir tek ihtarda bulunmamız yetmişti. Oy-

sa, Çinlilerin ihtarları bir etki gösterinceye kadar belki bin defa tekrarlanır(1).

İsrail'in, Fransa ve İngiltere'nin yardımı ile elde ettiği topraklardan neden geri çekildiğini izah edebileceğimi sanıyorum. Birleşmiş Milletler'in saldırıyı kınamasını sağladıktan başka, Mısır ordusu saflarında tankçı, pilot, top uzmanı olarak savaşacak gönüllüler toplamakta olduğumuzu basında açıklamıştık. Başka bir deyimle Mısır'a her çeşit silahı kullanabilecek insan gücünü temin etmekte, elle tutulur bir yardım yapmakta kararlıydık. İsrail'e şartlarımızı hiç üstü kapalı olmayan bir şekilde duyurmuştuk: İsrailliler ya birliklerini geri çekecek ve Birleşmiş Milletler kararlarına uyacaklardı ya da Mısır ordusu ile çatışmayı göze alacaklardı; ama, bu defa gönüllülerimizle karşı karşıya gelmeleri de mümkündü.

Güttüğümüz politika, Mısır halkı ve Nasır tarafından çok takdir görmüştü. Bunalıma son verdiğimizde, bu bizim için gerçekten büyük bir zafer oldu. Ayrıca dünyadaki bütün ilerici güçler için de bir zafer oldu. Sovyetler Birliği'nin prestijini yalnız Mısır halkının nezdinde değil, sömürge esaretinden yeni kurtulan bütün ulusların nezdinde pek yüceltti. Bağımsızlıkları için hâlâ savaşanlara da güç verdi.

1956'da Mısır'ın lehine müdahalede bulunmamızdan sonra, Mısır politikamız hakkında birçok övücü, fakat her şeye rağmen doğru sözler etti. Mısır'ı savunmamızda hiçbir art düşünce yoktu. Eylemlerimiz insancıl temellere dayanıyordu, altında çıkarcılık yoktu. Gerçekten de Mısır'dan birşey bekliyor değildik. Ürettikleri her şey bizde vardı; hatta biz onların üretemediklerini de yetiştiriyorduk. Kendi pirincimiz de vardı, zeytinyağımız da. Biz çok daha zengin bir ülkeydik ve kendi tabii kaynaklarımıza güvenebilirdik.

---

(1) Bir önceki (1) no. lu dipnotuna bakınız. Sovyet ihtarları tehlike geçmeden önce yayınlanmamıştı, ama o zaman bunu pek az kimse fark edebilmişti.

Eğer bir şeye ihtiyacımız olursa, bunu da ülkelerden, ticaret antlaşmaları ile satın alırdık. İstediğimizi elde etmek için sömürgecilerin aksine, savaşa ya da politika oyunlarına başvurmazdık.

Sömürgecilerin saldırı tehdidi ortadan kalktığı halde, Mısırlılar çok ciddi bir durumla karşı karşıya idiler. 1956 Haziranına kadar Süveyş'te çalışan personelin ve gemileri kanaldan geçiren kılavuzların çoğunluğu hep Fransızdı. Nasır kanalı millîleştirdiğinde, bütün bunlar geri çağrılmış ve kanalı işletecek kimse kalmamıştı. Batılılar Mısır'ın kanalı kendi başına işletemeyeceğine inanıyor ve umuyorlardı; bu yüzden malî ve siyasal zorluklarla karşılaşılacağını, bunun da Nasır rejiminin itibarını zedelemesini bekliyorlardı. Mısır hükümeti bunun üzerine bizden yardım istedi, biz de derhal kendilerine kılavuz ve mühendis gönderdik. Bunun sonucu olarak da Mısır işleri yavaş yavaş düzene koydu ve kanal bir süre sonra Mısırlıların yönetiminde işletmeye açıldı.

Bütün bunlar Yakın - doğu'da büyük devletler arasında büyük kızgınlıklara sebep olan sürtüşmelere yol açmıştı. Bunalım, bir bakıma Dulles'ın baskı politikasının bir sonucuydu. Ama son bir tahlil, Dulles'ın politikasının geri teptiğini ve Mısır'la bizi birbirimize yakınlaştırdığını göstermektedir. Dulles bir bakıma gerçek dostlarının ve gerçek düşmanlarının kimler olduğunu göstererek Mısır'a hizmette bulunmuştur. Nasır bu olayı değerlendirmiş ve 1958'-de bizden Sovyetler Birliği'ni ziyaret edip edemiyeceğini sormuştur. Liderler seviyesinde bu talebini tartıştıktan sonra, kendisini dilediği zaman buyur edebileceğimizi bildirdik. Mısır'ın tartışılmasını isteyeceği bütün konuları, liderler arasında görüş teatisinde bulunarak gözden geçirdik. Durumumuz iyice belirdikten sonra, benim Nasır'la tek başıma görüşmeme karar verildi. Bu kendisiyle ilk karşılaşmam oldu.

Nasır, Yugoslavya'da geçirdiği tatilden sonra bizi görmeye geldi. Kendisiyle daha tanışır tanışmaz etkilendim. Hâlâ genç, kendine hakim, zeki, gülümsemesi dudaklarının kenarından hiç eksik olmayan bir adamdı. Bana görüşümü soracak olursanız, Nasır'ı çok sevdim derim. Toplantımız Novoye Ogarevo şehri dışında yapıldı. Nasır'ın yanında büyük elçisi Galip de vardı. Galip son derece parlak ve ilginç bir adamdı ve gerçekten saygımıza değer bir kişiydi. Rusçayı iyi konuşuyordu ve Nasır'a tercümanlık yapıyordu.

Birden Bağdat'da bir askerî darbe olduğu haberini aldık. Tabii bu haberi memnunlukla karşıladık, çünkü dünyanın en reaksiyoner terör rejimlerinden biri sona ermiş oluyordu. İngiliz Emperyalizminin kurnaz ve eski ajanlarından biri olan diktatör, öldürülmüştü (1). Darbeye devrimci bir hareket gözüyle bakılabilirdi ve Irak'ın yeni lideri Kasım'ın, ülkesinin ilerici güçlerini temsil ettiğini görebiliyorduk. Kasım hakkında biraz bilgimiz vardı. Komünistlerle bazı ilişkileri olmuştu; hatta kendi kendisine **«komünist»** derdi. Darbeyi haber verdiğimizde gösterdiği tepkiden anlaşıldığına göre, bu Nasır için gerçekten bir sürpriz olmuştu. Heyecanlandığı açıkça belliydi ve acele Orta-doğu'ya dönmesi gerektiğini söyledi. Darbeden kısa bir süre önce Irak, Mısır ve Suriye, Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurmuşlardı ve Nasır şimdi Irak'ın, Mısır'ın politika hattına döneceği konusunda umutlar beslemekteydi. Bu, anlaşılır bir istekti; ama Nasır'ın ümitleri gibi, bizim de Kasım hakkında edindiğimiz bilgiler doğru çıkmadı. Kasım son derece dengesiz bir politikacı olduğunu gösterdi.

Fakat ben daha da ileri gideceğim: Irak'taki darbenin haberleri bize ilk ulaştığında, Nasır, Yugoslavya'ya dönme-

(1) Burada Nuri Sait Paşa'nın katlinden söz edilmektedir. Anlaşıldığına göre, Ruslar, Irak'taki durumdan tamamen habersizdirler. Diğerleri hakkında olduğu gibi, Kasım hakkında da pek az şey bilmektedirler.

ye kararlıydı; oradan da ailesiyle birlikte ve gemiyle İskenderiye'ye geçecekti.

Bu konu üzerinde bir süre düşündüm, sonra; «Bay Başkan,» dedim, «Akdeniz'i gemiyle geçerek ülkenize dönmenizi tavsiye etmem; Irak'taki darbe bu bölgede son derece kararsız bir durum yaratmış bulunuyor. A. B. D., İngiltere ve diğer ülkeler eyleme geçmek üzere askerî birliklerini harekete geçirmiş durumdalar. Gerginlik gittikçe artıyor. Siz Batılı ülkelerin sempatisinden yoksunsunuz. Geminizi batırmaları kendileri için çok kolay olur ve hiç kimse de ne olduğunu ispat edemez. Siz Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Başkanı olarak, silahsız bir gemide bulunacaksınız ve bu gemi herhangi bir uçak ya da denizaltı için çok kolay bir av sayılabilir. Ben size Baku'dan İran'a, oradan da Irak'a, sonra da Suriye'ye uçmanızı hararetle tavsiye ederim. Şam'dan Kahire'ye gitmeniz ise hiç zor olmaz.»

Nasır bunun üzerinde düşündü ve kabul etti. Bu sırada İran'la olan ilişkilerimiz kötü değildi, ama pek de iyi sayılamazdı. Bu yüzden de İran semalarını özel izin almadan kullanamıyorduk. Yine de Şah'ın gereken izni vermekten kaçınmayacağını sanıyordum, çünkü kendisinin Sovyetler Birliği'ni ziyareti sırasında ilişkilerimizin düzeltilmesi konusuna büyük ilgi beslediğini hissetmiştim. Tabii İran üzerinden uçuş izni isterken, uçaktaki yolcumuzun B. A. C. Başkanı olacağını söylemedik. Bir masal uydurduk ve hiç gecikmeden gereken izni aldık. Nasır'ın ayrılmasından sonra çok geçmedi; kendisinin sağ salim Suriye'ye vardığını öğrendik.

Bizi devamlı ziyarete gelen Mısır askerî heyetine genellikle Mısır Ordusu Başkomutanı Amr başkanlık ediyordu (1). Bu Amr'ın sonradan feci bir sonu olduğunu belirtme-

(1) Mısır Silahlı Kuvvetleri Başkomutan yardımcısı. 1967 Ağustos ayında 6 Gün Savaşı'ndan sonra tutuklanmıştı; 1967 yılı Eylül ayında da intihar etti.

liyim. Mısır ordusunun uğradığı acı bir yenilgi yüzünden intihar etti. Yenilginin sorumluluğunu üzerine aldı. Belki bir bakıma suçluydu da; bunu ben yargılayacak durumda değilim. Fakat kendisini tanıdığımda, şerefli, dürüst, Mısır halkının dâvasına varlığını adamış bir insan olarak beni etkilemişti.

Amr, Kahire'deki elçilik personelimize yaptığı ilk yanaşmadan sonra, Assuan barajını bizim inşa etmemiz teklifiyle Moskova'ya geldi. Önce reddettik.

O zaman bu fikri Mısırlıların kafasına Tito'nun soktuğunu ve barajı bizim yapmamız için üzerimizde dostça her türlü baskıyı kullanacağı hakkında söz verdiğini düşünmüştüm. Böyle düşünmemin nedeni, —bugün de aynı şekilde düşünmekteyim— Tito ile her buluşmamızda, bana Nasır'ı içtenlikle övmesi ve göklere çıkarmasıdır. Bana daima Mısır'a yardım etmemiz gerektiğini savunmuştur ve bence haklıydı da. Biz de sonunda Tito'nun öğüdünü yerine getirdik. Elbette aramızda görüş ayrılıkları vardı. Basınımız arada sırada Mısır üzerine eleştirici yazılar yayınlıyordu, ama en güç anlarında Mısırlılar yanlarında bizi bulacaklarından emindiler.

Mısırlılar, Assuan barajı konusunda hayır dememize tahammül edemezlerdi. Amr da sıkıcı olmadan istemesini çok iyi biliyordu. Ne zaman Moskova'ya gelse, benimle özel bir görüşme talebinde bulunuyordu. Mısır'ın barajı bizim yapmamız hakkındaki teklifinin karşılıklı çıkarlara dayandığı ve Mısır kadar bizim de bundan yararlanacağımız konusunda beni inandırmaya çalışıyordu. Baraj sayesinde Mısır'ın ekilebilir arazisini üçte bir oranında arttıracağını, bunun ülkesi için büyük zenginlik demek olduğunu ve buraya yatırım yapacakların da meyvelerini toplamakta gecikmeyeceklerini ileri sürüyordu.

Bunları kabul ettiğimi, fakat barajın inşası için gereken büyük sermaye yatırımını göze alamıyacağımızı söyle-

dim. Bu toplantılardan birinden sonra Mısırlıların talebini liderler seviyesinde konuşacağımızı söyledim ve Devlet Planlama Komisyonu'ndaki ekonomi uzmanlarına, Mısırlıların teklifini dikkatle incelemeleri için talimat verdik. Bunun faydalı bir yatırım olup olmayacağını tespit etmek istiyorduk. Elbette dost bir ülkenin ekonomisini kuvvetlendirmek ve ilişkilerimizi daha da sıkılaştırmak isterdik. Fakat bu politik bir değerlendirmeydi; ayrıca paramızın boşuna harcanmayacağından da emin olmalıydık. Mısırlıların düzenli aralıklarla ve uzun elyaflı pamukları, pirinç ve diğer ürünleri ile borçlarını ödeyeceklerine güvenmeliydik.

Bununla beraber Mısırlılara para hırsıyla yardımda bulunduğumuz izlenimini yaratmak istemem. Tam aksine. Biz ekonomiden çok, politikayla ilgiliydik. Barajı inşa etmekle, Mısır halkının değeri ölçülemeyecek kadar büyük güven ve minnettarlığını kazanacaktık. Hatta yalnız Mısırlıların değil, bütün Arapların. Hatta hatta yalnız Arapların da değil, özellikle Afrika'daki bütün az gelişmiş ülkelerin. Mısırlılara yardım etmekle, dünyada sömürge boyunduruğundan kurtulan diğer muhtaç halkların da, Sovyetler Birliği'ne güvenmelerini temin edecektik. Ayrıca Arap ülkelerini kuvvetlendirmekle, düşmanlarımızın blokunu da zayıflatacağımızı biliyorduk.

En sonunda Assuan barajının inşası için Mısırlılarla bir antlaşma imzaladık.

Görüşmeler sırasında Mısırlılar projenin müteahhitliğini de bizim yapmamızı teklif ettiler. Diğer ülkelerle bu tür bir anlaşma yapmayı o zamana kadar reddetmiştik; bu sefer de reddettik. Müteahhit olmak istemiyorduk; çünkü bu, Mısır insan gücünü kiralayıp çalıştırmak anlamına gelecekti. Bizimle Mısır halkı arasında bir çalıştıranla çalışan ilişkisi doğacak, en sonunda bizi istismarcı olarak görmeye başlayıp diş bileyeceklerdi. Mahallî halkla anlaşmazlığa düşmemek için, kredi verdiğimiz ülkelerde müteahhitlik yapmamayı prensip olarak benimsemiştik.

Bu nedenle Mısırlılara, «Size ihtiyacınız olan bütün araç ve gereçleri, planları, bakım kolaylıklarını ve teknik denetimi sağlarız,» dedik; «fakat uzmanlarımız onaylamanız için her konuyu size sunacaklar ve sizler de, işçi kadrosunu sağlayacaksınız.»

Assuan barajı inşası ile ilgili antlaşmanın imzalanması, Mısır'la olan ilişkilerimizde bir dönüm noktası oldu. Sömürgeciliğin boyunduruğundan kurtulan bütün ülkelere karşı gerçek niyetlerimizin ne olduğu hakkında doğru ve çok iyi şeyler vaat eden bir görüntü ortaya çıktı.

Mühendis ve bilginlerimiz barajın projeleri üzerinde çalışmalara başladılar ve bunları hazırlayarak Batılı mühendislere aktardılar. Adamlarımız nehrin kaynaklarından enerji elde etmek için çok daha ileri, dahiyane ve etkili bir yol bulacaklarına inanıyorlardı. Bunun, olayların gerçekçi açıdan ortaya konuşu olduğunu sanıyorum ve böbürlenmeden söyleyebilirim ki, hidroelektrik santralleri inşasında bizim uzmanlar, dünyanın en tecrübeli elemanlarıdır.

Çalışmalara başlamak için herşey hazır olunca, Mısırlı liderler bir Sovyet heyetinin Sovyet - Mısır işbirliğinin nasıl yürüdüğünü göstermek için Assuan'a gelmesini teklif ettiler. Mısırlılar ayrıca gelecek heyetin başında beni görmek istediklerini belirttiler ki, bunun nedenini çok iyi anlıyorum: Niyetleri çok daha iyi ilişkiler kurmaktı ve bunun en iyi yolunun da zirveden, doğrudan doğruya benimle konuşarak açılacağını biliyorlardı.

Doğrusu Mısır'ı ziyaret etmek, bu masal ülkenin eski kültürünü gözlerimle görmek için büyük bir istek duyduğumu inkâr etmiyorum. Assuan barajı projesinin temel atma töreninde de hazır bulunmayı çok isterdim, fakat bu daveti kabul etmek imkânını bulamamıştım.

Aradan bir süre daha geçti. İş hızla ilerliyordu; gerek Assuan barajının, gerekse diğer projelerin sonuna yaklaşıyorduk. Bu arada bir çelik fabrikası, bir ilâç fabrikası, di-

ğer bazı sanayi tesisleri daha yaptık, daha doğrusu finanse ettik. Assuan barajının yapımı bizi gerek Mısır halkına, gerekse hükümetine yakınlaştırdı. Uzmanlarımız, onların mühendisleri ve köylüleri ile omuz omza çalıştılar, karşılıklı bir güven ve saygı havası yaratılmış oldu.

Assuan enerji merkezinin yapımının sonuna doğru —nehir kanalının kapanması ve hidro türbinlerin montajı sırasında— Mısırlılar, Mısır halkının dualarının kabul edileceği zafer anında benim de hazır bulunmam için çok ısrar ettiler. Nasır benim yalnız tören için değil, Mısır'da bir tatil geçirmek üzere ülkesine gelmemi istedi. Rahat bir atmosfer içinde görüşmeler yapabileceğimizi ve bunun ikimiz için de yararlı olacağını söyledi. Gelmemi sağlamak amacıyla son bir teşebbüs olarak hâlâ hapishanede yatan birkaç komünist bulunduğunu da bana hatırlattılar ve Başbakan ziyaretim şerefine bunların salınacağı hakkında söz verdi.

Ziyareti yapmayı kararlaştırdık. 1964 Mayıs'ında da gittik. Dışişleri Bakanımız Andrei Andreyeviç Gromiko ile Savunma Bakanı yardımcısı Greçko da bana eşlik ediyorlardı. Greçko'yu Birleşik Arap Cumhuriyeti'ndeki asker yoldaşlarla temasta bulunması için heyete almıştık. Gromiko'ya gelince; dış işler hakkındaki geniş bilgisi, onu kaçınılmaz biri haline sokmuştu.

Assuan'a vardığımızda, fırına atılmış gibi olduk. Mısır'da bana havaların çok sıcak olduğunu ve sadece yılda birkaç defa yağmur yağdığını söylemişlerdi. Elbette ki bu bazı hastalıklar için çok yararlı bir iklim olabilir, ama bizim için dayanılmaz birşeydi. Kızgın güneşten kaçıp kurtulmaya imkân yoktu. Neyse ki kaldığımız yerlerde havalandırma düzeni vardı, ama soğuk bir duş yapmak imkânsızdı. Soğuk dedikleri su, ancak suni yoldan ısıtılmadığı için soğuktu.

Yüksek görevime ve Mısır'la olan iyi ilişkilerimize uygun bir şekilde karşılandık. Nehir üzerindeki barajın açı-

lacağı zafer saati gelip çatınca, Başkan Nasır tören sırasında bana dönerek;

«Bu baraj bizim, ama gerçekte sizindir,» dedi. «Siz finanse ettiniz, sizin adamlarınız projelerini hazırladı ve eğer siz olmasaydınız, biz bu işe asla kalkışamayacaktık. Bu yüzden Nil'i eski yatağından saptıracak şalterin kolunu birlikte çekmemizi istiyorum.»

Elbette bu benim için büyük bir şerefti ve reddetmem için mantıklı bir sebep yoktu; Başkan'a teşekkür ederek, memnunlukla kabul ettiğimi söyledim. Başkanla birlikte şalterin kolunu ittik. Hava bir patlama ile sarsıldı ve sular yeni mecrasına doğru akmaya başladı. Töreni büyük bir kalabalık izlemekteydi. Mısır'a yeni bir yaşama düzeni sağlayacak olan gururlu suların türbinleri çevirmeye başlamasıyla birlikte aydınlanan yüzleri ve ışıldayan gözleri görmek, ne kadar hoş birşeydi, anlatamam. Sonradan iki kişinin tünellere düştüğünü ve sularla sürüklenip gittiğini bana söylediler.

Öğleden sonra bizim uzmanlara ait kulüpte benim için bir kabul resmi düzenlenmişti. Beni birkaç söz söylemem için davet etmişlerdi. Memnunlukla kabul ettim. Hepsi yüce fikirli kişilerdi. Onlara memleketimizden iyi haberler verdim.

O akşam güneşin batışına yakın büyük bir toplantı düzenlenmişti. Başkan Nasır burada bir söylev verecekti ve biz de davet edilmiştik. Gösteri gece tertiplenmişti, çünkü gündüz halkın o kavurucu güneş altında durup nutuk dinlemesine imkân yoktu.

Nasır'ın ilk defa o geceki nutkunda Mısır'ın sosyalizmi kuracağını söylediğine inanıyorum. Mısırlıların toplumlarını **«bilimsel sosyalizm»**in temelleri üzerine inşa edeceğini ifade ediyordu; bu, Marksizm demekti. Türlü nedenlerle Marx ve Lenin'in adlarını anmadı. Birincisi, kendi zihninde Marksizm deyimleriyle hâlâ çatışma halindeydi. İkin-

cisi, düşmanlarından bazılarının tutumunu gözönüne almak zorundaydı. Ama en önemlisi, müttefiklerinden bazıları hâlâ Marksizmin kendilerine ne kazandıracağını anlamakta yaya kalıyorlardı. Dolayısıyla **«Bilimsel Sosyalizm»** deyimini kullanması, bu çeşitli elemanlar ve düşünceler karşısında bir çeşit taviz anlamına geliyordu, ama yine de ileri doğru atılmış büyük bir adımdı. Kısacası, söylevinden memnun kalmıştım.

Ben de önceden hazırlanmış kısa bir söylev verdim ve halk tarafından bu da çok iyi karşılandı. Benden sonra Bin Bella (Cezayirli liderlerden) konuşacaktı. Kendisi Mısır'da tanıdığım en etkileyici kişilerdendi. Bana kültürlü, Sosyalizmin kuruluşunda çıkış yollarını anlayan, eğitilmiş biri olarak göründü. Olağanüstü bir konuşma yaptı.

Derken Arif (Irak) söz aldı. Konuşmasında Arap halkı şöyledir, Arap halkı böyledir, Arap halkının çıkarları şunlardır, vb. diye söyledi durdu. Arif konuşurken, Bin Bella benden yana bakıyordu. Gülümsemekteydi. Arif'in konuşmasından hoşlanmadığı fikrini benim de paylaştığımı biliyordu. Arif bitirince, Bin Bella yanıma geldi ve Arif'in söylediklerine cevap vermek için beni ikna etmeye çalıştı. Kendisine bir defa söz alıp konuştuğumu, hazırlanmış başka konuşmam olmadığını söyledim. Ayrıca benim misafir olarak toplantıyı bir açık oturum havasına sokmaya da hakkım yoktu. Tartışma çıkartacak olursam, bunun Nasır için hoş olmayacağını ileri sürdüm. Fakat bu noktada Nasır söze karışarak bana:

«Kürsüye çıkıp Arif'e cevap vermenizi candan isterim,» dedi. «Polemiği başlatmazsınız. Hatta Arif'in adından sözetmenize bile lüzum yok. Çıkın ve bu konuda görüşünüzü açıklayın. Bu gerek Arif, gerekse diğerlerimiz için yararlı olur.»

Ben de kabul ettim. Kürsüye çıktım ve işte söylediklerim:

Arif anlaşıldığı kadarıyla bütün Arapların çıkarları birdir, Arap halkları sınıflara bölünmemiştir ve Arap liderleri, Arap halkına karşı bir bütün olarak görevlidir demek istiyordu. Ben de bu konuda birkaç yıl önce Nasır'la bir tartışma yapmıştım; ama Nasır bu çağı geride bırakmıştı ve düşünce tarzı, gereken gelişmeyi göstermişti. Oysa Arif, Arap toplumunun tabiatı üzerine beslenen yanlış anlamanın üstesinden henüz gelememişti. Ben Arap halklarına tek, ayrılmaz bir bütün olarak bakmanın muhakkak yanlış olduğunu söylemiştim. Arap toplumunun da, diğer toplumlar gibi, karışık bir sosyal yapıya sahip olduğunu açıklamıştım. Arap dünyası bir bütün değildi. Köle Araplar ve Arap kapitalistleri vardı; Arap köylüleri ve toprak ağası Araplar vardı; bir Arap emekçi sınıfı ve Arap burjuvazisi vardı. Bir Arap lideri, demin olduğu gibi **«Arap halkı»**ndan ve **«Arap çıkarları»**ndan sözederken, kendisine pekâlâ kimin adına konuştuğu sorulabilirdi. Bir Arap köylüsü kendi toprağını işlemek isterken, Arap toprak ağası toprağını vermemektedir; köylüyü istismar etmek istemektedir. Arap işçileri daha az çalışmak, daha yüksek ücret almak isterken, kapitalist Arap işverenleri, işçilerini daha çok çalıştırıp daha az ücret ödemek niyetindedir. «Öyleyse siz hangi Araplar adına konuşuyorsunuz?» diye sordum. «Arap işçileri adına mı, yoksa Arap kapitalistleri adına mı?»

Benim açıkça Arif'e saldırdığım belliydi, ama kimse aldırmadı bile. Konuşmamı bitirdiğimde, ben bile söylediklerimden memnun kalmıştım. Toplumun sınıf yapısı üzerine doğru anlamayı sağlayacak tohumları ektiğimi hissediyordum.

Yine de Arif'in **«Arap Sosyalizmi»**ni belirtişindeki nedenleri sempati ile karşılayabilirdim. Arap halkı yıllar boyunca İngiliz sömürgeciliğinin boyunduruğu altında ezilmişti, sonra da topraklarını işgal eden İsraillilere karşı savaşmak zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Kendileri için **«Arap**

Sosyalizmi», ortak dış düşmana karşı Arap birliği anlamına geliyordu. Arif'in **«Bilimsel Sosyalizm»** yerine, **«Arap Sosyalizmi»**nden sözederken, aslında Nasır'a karşı çıkmadığını biliyordum. Bu söz konusu değildi. Arif'in gözünde Nasır, mutlak otoriteyi temsil ediyordu. Ben sadece Arif'in kendi düşünce tarzında fazla ileri gidemediğini sanıyorum. Sınıf bilinci kafasında henüz olgunlaşmamıştı ve sınıf mücadelesi sorunuyla sıkı-fıkı olmamıştı.

Bin Bella da, Nasır da konuşmamdan pek memnun kalmışlardı. Özellikle Bin Bella çok hoşnuttu, çünkü benim konuşmamı ilk o istemişti. Sonra yanıma gelip —bu sefer dikkat ettim, **«yoldaş»** diye hitap etmişti— şöyle dedi:

«Yoldaş Kruşçev, Arif'in durumunu eleştirmekte son derece haklı olduğunuzu bilmekle beraber, bizim onunla alış verişimiz olduğunu anlayacağınızdan eminim. Hatta onu sonuna kadar savunacağız. Arif, yol boyunca bizimle olacak ve asla ayrılmayacaktır bizden. Bugün için Arap birliğini kendi görüşüne göre yorumlamaktadır, ama sizin söylediklerinizi de anlıyacağı gün gelecektir.»

Daha sonra bizimkiler arasında Arapça bilenler, dinleyiciler içindeki Arapların konuşmamı çok iyi karşıladıklarını bana söylediler. Uzmanlarımızdan biri de, Arap şöförünün kendisine konuşmamın gözlerini açtığını, yeni bir Arap birliği kavramı getirdiğini söylediğini nakletti. Şöförün bizim uzmana, «Bunu önceden hiç düşünmemiştim, elbette biz Araplar arasında da çeşitli sınıf çıkarları var,» dediğini de öğrendim. Bizim için tabii bu alfabe kadar basit bir gerçekti, ama Araplar için yepyeni birşeydi. Kimse kendilerine bunu daha önce söylememişti. Bunun bir nedeni de, Arap dünyasında Komünist Partisi'nin daima yeraltı örgütü olarak çaba göstermesi ve düşüncelerinin halk tabakalarına yayılamamasıydı.

Mısır ziyaretim pek hoş geçti. Nil deltasını ziyaret ettik, Süveyş kanalı boyunca bir tren gezisi yaptık ve Kı-

zıldeniz'de iki - üç günlüğüne bir vapur yolculuğuna çıktık. Bizim yoldaşlardan bazıları denize girip yüzdüler de, ama ben rağbet etmedim. Bunun yerine balık tuttum. Balık bol ve iyiydi. Kızıldeniz'in kıyıları bize Hazer kıyılarını hatırlattı. Vapur gezintisi sırasında teklifsiz, fakat yararlı sohbetlerimiz oldu. Üstelik burada nefes almak, Assuan'daki çölde solumaktan çok daha kolaydı.

Mısır firavunlarının başkenti Luksor'u da ziyaret ettik ve Assuan barajının sularından kurtarmamız gereken çok zengin tarihî anıtları gördük (1).

Ayrıca yardımımız ve işbirliğimizle yapılan ve bir kısmı çalışmaya başlayan fabrikaları da dolaştık. Finanse ettiğimiz bir ilâç fabrikasını ziyaret ettiğimizi de hatırlıyorum. Eskiden fakir bir halk olan Mısırlılar, ilâç için İngiltere'ye büyük paralar ödüyorlardı, ama artık ilâçlarını kendileri, hem de çok daha ucuza mal edeceklerdi.

Nil vadisinin iki yakasındaki toprakların çöl olduğunu bilecek kadar coğrafya bilgim vardı; fakat yine de bölge üzerinde uçakla uçarken hayat demek olan yeşilin, ölüm demek olan çölün susuz genişliği içinde yanyana bulunduğunu hayretle gördüm. Süslü tasvirler yapan yetenekli kişilerle yarışacak değilim, fakat Mısır hakkındaki izlenimlerimi yine de anlatmak isterim. İnsanın alışmakta güçlük çektiği sert iklimine, ter döktüren, asap bozucu atmosferine rağmen, Mısır yine de güzel ve zengin bir ülke. Çocukluğumda mahalle okulunda eski yazıları okurken, papaz bize resimler gösterir ve cennet hakkında hikâyeler anlatırdı. İşte Nil vadisi bana çocukluğumdaki bu hayalî cenneti hatırlattı.

Mısır, tabiatın güzellikleri ile donatılmış, yeşili bol, egzotik kuşları da eksik olmayan zengin bir ülkedir.

---

(1) Eski Mısır anıtlarını ve heykellerini baraj sularının altında kalmaktan kurtarmak için girişilen uğraşı, tabii çok büyük, uluslararası bir harekâttır.

Mısırlı ev sahiplerimizin ilginç yönlerinden biri de, alkollü içkiden kaçınmalarıydı. Tabii ki Müslümanlara içkinin yasak olduğunu önceden de biliyordum, ama bütün Müslümanların da, Peygamberlerinin buyruğuna sıkı sıkı uyduklarını sanmam. Oysa, Mısır'da verilen ziyafetlerin hepsinde sofrada meyva suyundan başka birşey ikram edilmediğini gördüm. Bu meyva suları gerçekten nefis ve hareketi kesiciydi. Çeşitli meyva türlerinden yapılmıştı. Müthiş sıcaktan korunmanın en iyi çaresinin, Mısırlıların meyva suları olduğunu tecrübemle öğrendim. Müslümanlara alkollü içkiyi yasak eden Peygamberlerine minnetimi belirtmek isterim.

Nasır'ın lider olarak Mısır halkı nezdindeki prestiji de beni pek etkiledi. Nereye gitse, hep «Nasır! Nasır! Nasır!» sedaları ile karşılanıyordu. Fakat Nasır'ın sıhhati karşısında endişe duydum. Beraber çıktığımız bir gezinti sırasında —galiba İskenderiye dışında— birden fenalaştı. Arabayı durdurttu. Gözleri yuvalarından âdeta arkaya kaydı ve otomobilin arka koltuğuna uzandı. Benden özür dilediktен sonra da, İskenderiye'ye geri döndü; fakat bizim yolumuza devam etmemiz için ısrar etti. Amr hemen hep yanımızdaydı. İkisi de çok iyi iki yakın dosttu. Yanyana dairelerde yaşıyorlardı ve aileleri de bir aile gibiydi. Çocukları da hep bir arada oynuyordu. Böylesine sıkı dost olmuş iki zeki ve yargıları sağlam insanın, Mısır'ın geriliğinden ve fakirliğinden kurtularak ilerici ve zengin ekonomisi olan bir toplum haline gelmesi için birlikte çaba harcamalarını görmek, beni pek memnun etmişti.

Nasır ve Amr beni taşrada gezmeye götürdüklerinde, çiftliklerin topraklarını en iyi şekilde işlemek için ellerinden geleni yaptıklarını, hükümetin de daha insancıl şartlar yaratmak amacıyla, köyler için çalıştığını gördüm. Fakat edindiğim genel izlenime göre, o zaman uygulanmakta olan tarım reformu, ileri ve devrimci prensiplere dayanmıyor-

du. Tabii bu gözlemlerimi kendime sakladım. Bir misafir olarak dinleyip bakabilir, fakat yersiz öğütler veremezdim. Fakat Mısırlıların karşılaştıkları güçlükleri, bizim Orta Asya'daki Özbekistan, Türkistan ve Tacıkistan Cumhuriyetlerinde giriştiğimiz tarım kampanyalarının başarısıyla kıyaslamamak elimde değildi. Yeni tarım alanları açmakta eski bir usta olarak, düşüncelerimi Nasır'a söylemek için içim içimi yiyordu.

Birkaç gün sonra Başkan Nasır'la İskenderiye'de bir villâda birlikte yemek yiyorduk. Konuyu dikkatle açtım. Kendisine Başkan Nasır mı, yoksa Yoldas Nasır mı diye hitap ettiğimi hatırlamıyorum, ama dediklerimin aslı aklımda: «Sizinle paylaşmak istediğim birkaç düşüncem var, fakat bu tamamen sizin işiniz olduğu için, biraz tereddüt ediyorum,» dedim.

«Durmayın, söyleyin aklınıza geleni.»

«Barajı sulama için kullanmaya başladığınız zaman açılacak yeni tarım alanları üzerinde düşünüyordum.»

«Evet, ne dersiniz bu topraklar için? Biz bunları bölüp halka dağıtmak suretiyle geliştirmeyi düşünüyoruz. Şimdiden köylümüz büyük bir toprak sıkıntısı içinde.»

Bunun benim için yeni bir yanı yoktu. «Büyük bir projeye girişeceksiniz elbette ve bunun size çok şeyler kazandıracağını da biliyorum. Fakat lütfen müsaade edin de, size birkaç izlenimimi aktarayım. Fakat bana gücenmemenizi peşinen isteyeceğim. Bir misafir olarak, gösterdiğiniz müsamahayı istismar etmek istemezdim. Söyleyeceklerim benim kişisel düşüncelerimdir ve öğütlerimi dinleyip dinlememek tamamen size kalmış birşey.»

«Lütfen anlatın.» dedi: «sizi dinliyorum.»

«Ben sizin yerinizde olsam, yeni açılan tarım alanlarını köylüler arasında bölüştürmezdim. Bunun yerine devlet çiftlikleri kurdururdum; biz bunlara Sovyet Devlet Tarım Teşebbüsleri diyoruz. İklim ve toprak koşulları sizin-

kine çok benzeyen Orta Asya Cumhuriyetlerinde biz bu sistemi uygularken, büyük tecrübeler edindik. Çıplak steplerde büyük toprak geliştirme projeleri uyguladık. Buralarda kollektif çiftlikler yerine, şehirden farksız yerleşme merkezleri kurmak yolunu seçtik. Okulundan berberine kadar, çiftçilerin gündelik bütün ihtiyacını karşılayacak herşeyi olan kuruluşlar. Elbette bu proje çok büyük sermaye yatırımı gerektirir, fakat biz kendi tecrübelerimizle üç - dört defa başarılı ürün almakla, bir devlet çiftliğinin kendisini kurtarabildiğini gördük. Size temin ederim ki devlet çiftliği sistemi, ekonominize çok şey kazandıracaktır.

«Size başka birşey daha söylersem, kızmayacağınızı umarım. Devrimden önce ben okulda iken, I. Ramses devrinde Mısır'da toprakların nasıl sulandığını gösteren resimler seyretmiştim. Gördüğüm kadarıyla bugün de, I. Nasır zamanında, aradan binlerce yıl geçtiği halde, hâlâ aynı sistem uygulanıyor. Niçin bu böyle? Çünkü bir karış toprağı işleyen tek bir kişi, arazisine bir tulumba yerleştiremez, ekin ekme makinesi alamaz, pamuk balyası saracak makine edinemez. Hatta modern tarımın gerektirdiği bu büyük araçlar bir avuç toprak içinde barındırılamaz bile.

«Toprakları köylüler arasında paylaştırdığınız zaman, bunun halk tarafından benimseneceğini ve ilericiliğiniz, cömertliğiniz için sizi tanrılaştıracaklarını kabul ediyorum. Fakat yine de tarım reformlarınızın bir bölümü olarak teknolojiyi tarım sektörüne sokamayacaksınız, çünkü modern çiftçilik araçları bir avuç toprakta ne gereklidir, ne de bir işe yarar. İnanın bana, yeni kazanılacak toprakları küçük parçalar halinde tek tek çiftçilere dağıtacak olursanız, Mısır köylüsü yine yüzyıllardan beri olduğu gibi, toprağının kölesi olarak yaşamaya devam edecektir.»

Nasır beni dikkatle dinledi ve şöyle dedi: «Korkarım ki teklif ettiğiniz yol, bizim için imkânsız birşey. Bir devlet çiftliği sistemi kurmak için gerekli ne uzmanımız, ne de kontrolcumuz var. Bir de suiistimal konusu unutulmamalı.

İhtilâs ve karaborsayı önlemek için etkili bir kontrol sistemi de kurmaktan âciziz. Bunun sonucu olarak da devlet çiftliklerimiz büyük kayıplara uğrayabilir.»

«Tabii,» dedim; «karar vermek size düşer. Ben size bir tavsiyede bulundum. Muhakkak ki siz halkınızı benden çok daha iyi tanırsınız. Ekonominizin potansiyelini ve sorunlarını da benden iyi bilirsiniz. Yalnız suiistimallerin kontrolü konusunda bizim de bazı olaylarla karşılaştığımızı ve bunu kontrol altına almayı becerdiğimizi size söylemek isterim. Uzmanlara gelince, bunları genç subaylar arasından seçebilirsiniz. Bunları bize, Sovyetler Birliği'ne gönderin. Sistemi öğrenmeleri için onları bir yıl süreyle bizim devlet çiftliklerinde çalıştırırız; biz de bu arada Assuan barajını bitiririz. Böylece baraj tamamlanıp yeni alanlar tarıma açılınca, toprağı tam verimle işlemek için hazır hale gelmiş olursunuz.»

Sulama konusunda da kendisine de Gaulle'ün daveti üzerine İspanya sınırı yakınında bir zamanlar ziyaret ettiğim Fransız çiftliğinden sözettim. Bu metodun ne kadar verimli olduğunu görünce pek şaşmıştım. Su, takviyeli beton kanallarla hiç sızmadan toprağa veriliyordu. Tepelerin yamaçları, su seviyesini kontrol altında tutabilmek için dikkatle düzenlenmişti. Bütün sistem makineleştirilmişti. Bu beni çok etkilemiş ve sistemi inceletmek üzere mühendislerimizi Fransa'ya göndermiştim (1). Nasır'a, Fransız sulama metodunun Mısır'da çok etkili olacağını söyledim ve uygulamasının kolaylığını belirttim. Beni daha büyük bir dikkatle dinlemeye başladığını ve bazı sorular sorduğunu görüyordum.

Birkaç gün sonra kaldığım saraydan Nasır'ın villâsına gidiyordum. Bana doğru döndü ve gülümseyerek;

«Biliyor musunuz Yoldaş Kruşçev, geçen günkü ko-

(1) Pireneler'deki Fransız sulama metodu için Kruşçev hayranlık ve heyecanını, anılarında pek rastlanmayan canlı ve sempatik bir şekilde dile getirmektedir.

nuşmamız üzerinde uzun boylu düşündüm,» dedi. «Bu konuyu Amr'a da açtım. Teklifiniz çok cazip ve bu fikri benimsemenin bizim yararımıza olacağını şimdi daha iyi takdir ediyorum. Ayrıca sizin için de yararlı olabilir.»

Ben de şu cevabı verdim: «Teklifimin sizin için ilerici bir hamle olacağını düşünüyorsanız, bu ziyaretimin değeri nazarımda daha da artacaktır.»

Kendisine devrimi sindirmek için Mısırlı liderlerin, bir avuç topraklarını ilkel araçlar ve tekniklerle işlemeye çalışan bütün köylüleri, geniş yönetim üniteleri halinde güçlendirmek, bir başka deyimle kollektifleştirmek amacını gütmelerini söyledim. Nasır'a bunun ne kadar güç bir görev olduğunu takdir ettiğimi de belirttim. Sovyetler Birliği'nde de tarımı kollektifleştirirken birtakım güçlüklerle karşılaşmıştık ve güçlük derken, bu biraz da meseleyi küçültmek oluyor. Fakat Mısırlılar bütün toprakları devlet kontrolü altına aldıktan sonra, köylüleri kooperatifler halinde örgütleyebilir ve devlet çiftlikleri kurabilirlerdi. Ondan sonra da yararlı bir şekilde, yavaş yavaş işleri geliştirirlerdi. Daha sonra gazetelerden Nasır'ın birlikte tartıştığımız fikri uyguladığını öğrendim. Devlet çiftliği sistemini incelemek üzere bir Mısır heyeti de. Sovvetler Birliği'ne geldi. Mısır'da bulunduğum sırada yüklendiğim görevden ayrıldıktan sonra bile öğüdümün dinlenmiş olması, beni pek memnun etti. Bu da Nasır'ın dediğimle ilgilendiğini, yalnız mevkiime bakmadığını ispatlamaktadır. Öğüdümün hikmetine gerçekten inanmış olmalıydı.

Özet olarak, Mısır'a karşı güttüğümüz politikanın tartışmasız doğru olduğunu ve şimdiden karşılığını aldığımızı söyliyebilirim. Yargılarımın doğru olduğuna hâlâ inanıyorum: hem de Mısır'la ilişkilerimizi bozmaya kalkışan alçakların, Mısır'la aramızdaki suları bulandırmaya kalkışan dar görüşlülerin homurdanmalarına rağmen (1).

(1) Bu anı ve şaşırtıcı öfke, belli ki bizim hiç bilmediğimiz Kremlin içindeki bir çatışmayı dile getirmektedir.

Mısır bugün dar bir boğazdadır. 1964'teki ziyaretim sırasında Nasır'la yaptığım son konuşmayı hatırlıyorum. Gerek kendi ülkesinde, gerek Arap âleminde can sıkıcı sorunlarla karşı karşıya olduğunu söylemişti. Bir İsrail devletinin kurulmasıyla açılan yaranın asla kapanmayacağını, çünkü Arapların bu yüzden ülkelerinden dışarı sürüldüklerini ve şimdi bu Arapların ekonomik ve politik yönden gerçekten güç durumda olduklarını anlattı. İktidardan ayrılmadan önce, zaman zaman İsrail'in saldırgan politikasına karşı konuşmalar yaptım. Nasır'ın durumuna muhakkak ki yardımcı oldum.

Mısır'a karşı savaşa (1967'de) İsrail'in başladığından hiç şüphem yok ve öyle sanıyorum ki İsrail'in müzakere yoluyla bir çözüm bulunması için direkt temasa hazır olduğu hakkındaki açıklamaları, bir propaganda taktiğinden başka birşey değildir. Gerçekten de savaştan sonra İsrail, her zamandan çok saldırgan bir politika izlemeye başlamış, Mısır Silahlı Kuvvetleri'ni ezmek için fırsat kollamış ve Mısır'ın İsrail'in şartlarına boyun eğerek bir barış antlaşması imzalaması amacını gütmüştür.

Fakat İsrail'in Mısır'a saldırısından önce cereyan eden birkaç olay var ki, bunlardan birşey anlıyamıyorum. Mısır'ın, U Thant'tan, sınırdaki Birleşmiş Milletler askerlerini geri çekmesini istemesi, bence aydınlığa kavuşturulmamıştır. Bu kuvvetler İsrail saldırılarına karşı önleyici bir güçtü. B.M.'in Yakın Doğu'ya bir Barış Gücü göndermesi için bizim lehte oy kullandığımızı hatırlıyorum. Mısır'ın bu gücün geri çekilmesini neden istediği, anlaşılır iş değildir.

Mısır'ın, İsrail'in Akdeniz'den Kızıldeniz'e en önemli geçit yolu olan Süveyş kanalını kapatmakla ne gibi bir hedef güttüğünü de anlıyamıyorum.

İsrail bu eylemlerden Mısır'ın aleyhine yararlandı. Saldırgan İsrail kuvvetleri Mısır topraklarını işgal ettiler ve İsrail bugün bile toprakları sömürmektedir ve bu Mısır için çok ağır birşeydir.

Ve bir başka şey daha: Mısır, İsrail'e karşı bir savaşa hazırlıklı idiyse, nasıl oldu da İsrail, Mısır ordusunu altı gün içinde eziverdi?

Bütün bu sorular zihnimi kurcalıyor, ama karşılıklarının ne olduğunu da bilemiyorum; çünkü olaylar geliştiğinde, ben zaten iktidardan çekilmiştim. Benim bildiğim, Yakın Doğu ile etkili bir şekilde ilgilendiğimiz devrede, Leninci ruhta bir politika izledik. Politikamız, barış içinde bir arada yaşama ve kendi kaderini kendi tayin etme prensiplerine inanan Sovyet halkları ile bütün dünya ülkelerinin verdiği bir meyvedir.

Sekizinci Bölüm

BERLİN BUNALIMI

Bu bölümde pek iyi bilinen bir konuda Moskova'nın görüşünü buluyoruz: Kruşçev'in nazarında Almanya sorunu. Bölümün özellikle ilginç yönü, Kruşçev'in sınır kontrolü diye nitelediği Berlin Duvarı'nın inşası sırasında Sovyet ve Amerikan silahlı kuvvetlerinin karşı karşıya nasıl geldiklerinin anlatılmasıdır. Kruşçev, iki Berlin bunalımının kronolojisini yansıtmaktadır: Birincisi, Moskova'nın Batılılara Berlin'i boşaltmaları için 6 aylık bir mühlet verdiği 1958 yılı kasım ayındaki bunalım; ikincisi de, 1961'de, Kruşçev'le Başkan Kennedy'nin Viyana'da, Kruşçev'in yeni Başkanı korkutacağı gibi yanlış bir fikre saplandığı toplantıdan sonraki bunalımdır.

HİTLER ezildikten sonra Doğu ve Batı Almanya'nın herbiri ayrı politik sistemler seçmişlerdi. Doğu Almanya, sosyalizmi kurmak yolunda karar kıldı; Batı Almanya ise kapitalizm yolunu tuttu (1).

Stalin'in ölümünden sonra Batı Berlin sorunu ile yüzyüze gelince, Berlin ablukasına son veren antlaşmanın (1948 - 49) haksız olduğunu takdir ettik (2). Batılılar abluka yüzünden genelleşen gerginliği istismar etmek ve Doğu Almanya'ya, Potsdam antlaşması ile kabul edilen şartlardan daha ağır ve tek taraflı şartları empoze etmek için çalışmışlardı. Avrupa'da uluslararası durum baştanbaşa çok kararsızdı ve bu nedenle Alman Demokratik Cumhuriyeti'nde (Doğu Almanya) iç huzur da sağlanamıyordu. Almanya bir çeşit barometreydi. Dünya politikası atmosferi üzerindeki en hafif bir oynama, tabiatıyla iki taraf kuvvetlerinin karşı karşıya bulundukları noktada kendisini derhal belli ediyordu.

Batı Berlin etrafında meydana gelen tehlikeli gerilimi biz elbette gevşetmek istiyorduk ve bunun için tek çıkar yolun Batı ile bir antlaşma imzalamak olduğunu da biliyorduk. Bu ortaya bir sorun atıyordu: Batılılarla hangi temeller üzerine bir antlaşmaya varmak mümkün olabilirdi? Almanya'yı birleştirecek bir antlaşmadan bahsetmek için zaten artık vakit çok geçti; çünkü ne Doğu, ne de Batı Almanya, diğerinin sosyal-politik sistemini kabule yanaşmazdı. Bunu biz de anlayıp kabul ettik. Fakat yine de du-

(1) Aslında Doğu Almanya'nın seçeceği başka yol yoktu. Sovyet Birlikleri ile Batı Almanya'dan koparılmıştı. Moskova'da eğitim görmüş Otto Grotewohl, Wilhelm Pick, Walter Ulbricht gibi komünistler tarafından yönetiliyordu. 1953'te Stalin'in ölümünden üç ay sonra, Sovyet tankları bir halk ayaklanmasını bastırdı.

(2) Müttefiklerin hava köprüsü sayesinde altedilen abluka, Berlin'e ulaşılmasını önlemek için Ruslar tarafından konmuştu. Burada bahsedilen gerilimler Stalin tarafından yaratılmıştı.

rumu istikrarlı bir hale getirecek, daha sonra barışa yardımcı olacak ve herkesin haklarını gözleyecek, işleyebilir ve her iki taraf için de yararlı bir antlaşmanın imzalanabileceğine içtenlikle inanıyorduk. Süregelen durumun tehlikeli olduğu apaçık ortadaydı ve her iki taraf da silahlı bir çatışmadan kaçınmak istiyordu.

Buna uygun olarak biz Almanya'nın durumunu Potsdam antlaşmasına göre daha da sağlamlaştıracak bir barış antlaşmasının üzerinde çalışmak gerektiği sonucuna vardık. Potsdam antlaşması, Müttefiklerin Almanya ile imzalayacakları barış için şartlarını ortaya koyan geçici bir çözüm yoluydu. Teklifimize göre bu geçici durum, sürekli bir hale getirilmiş olacaktı. Biz sadece Almanya'da uzlaşmaz iki sosyal - politik durumun varolduğunun, Doğu Almanya'da sosyalizm, Batı Almanya'da kapitalizm sistemlerinin uygulandığının karşı tarafça kabulünü istiyorduk. İki Alman cumhuriyetinin de resmen tanınmasını ve ikisinin de antlaşmayı ayrı ayrı imzalamalarını istiyorduk. Teklifimize göre Batı Berlin bir serbest şehir olarak özel bir statüye bağlanacaktı (1).

Potsdam antlaşmasının şartlarından bazılarının modasının geçtiği apaçık belliydi. Hiç olmazsa Batı Berlin'e gitmek için Doğu Almanya topraklarının kullanılmasına ilişkin maddelerin yeniden düzenlenmesi gerekiyordu. Uluslararası hukuka uyma bakımından, Batılıların hiç olmazsa bu konuda bizimle uzlaşmaları gerekiyordu. Batılılar ise Doğu Alman Cumhuriyeti'nin sınırlarını kontrol etme hakkı sorununu tek taraflı olarak, kendilerince yorumluyorlradı. Potsdam antlaşmasında bu sorun öngörülmemişti ve antlaşmadaki bu unutkanlığı Batılılar kendi amaçlarına uygun şekil-

(1) Burada 1958 bunalımından sözediliyor. Ruslar, Almanya'nın resmen bölünmesinden de fazlasını istiyorlardı. Müttefik kuvvetlerin Batı Berlin'den çekilmesini talep etmişlerdi.

de kullanıyorlardı (1). Neden sürekli bir barış antlaşması gerekliliğinin nedenlerinden biri de buydu. DAC'nin meşrû hakları sallantıdaydı. Bu durum bugün de devam etmektedir.

Batılılar iki Alman cumhuriyetinin de tanınması için yaptığımız teklifi reddetmişlerdi. Biz de tek taraflı bir barış antlaşması için teşebbüse geçmekten başka seçecek yol bulamıyacağımızı kendilerine ihtar ettik. Bazı ülkeler imzalamayı reddetseler bile, biz işi yürütüp, DAC ile bir antlaşmaya varacaktık. O zaman da çeşitli konularda yeni antlaşmanın şartları uyarınca davranmak zorunda kalacaktık, ki Batı Berlin'e gitmek de bunun içindeydi.

Bu arada Walter Ulbricht ve DAC'ndeki diğer yoldaşlarımız ciddi kargaşalıklarla karşılaşmaktaydılar. Bunların nedeni, Batı Berlin'in türlü yorumlara elverişli statüsüydü. Berlin ortaya iki sorun çıkartan bir açık şehirdi: Birincisi, Doğu Berlin'den Batı Berlin'e geçenler sorunu vardı. DAC, ekonomik yönden çok güçlü olan bir düşmanla başetmek zorundaydı ve bu düşman, DAC'nin vatandaşlarına çok çekici geliyordu. Her iki halk da aynı dili konuştuklarından, Batı Almanya, Doğu Almanya için daha cazipti. Uygun meslek yetenekleri olan bir Doğu Almanyalının, Batı Almanya'ya göç ettiği zaman iş bulması hiç zor değildi. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan işçi sıkıntısı, DAC'nde feci bir durum yaratmaktaydı. Oysa, zaten Doğu'da el emeği ve kalifiye işçi sıkıntısı çekiliyordu. İşler bir süre daha böyle devam edecek olursa, sonunun neye varacağını ben de bilmiyordum. Bir çıkar yol bulmak için hayli düşündüm. Doğu Almanyalı gençlerin Batı Almanya'ya göç etmelerini önlemek için ne gibi tedbirler bulabilirdik? Burada önemli bir sorun ortaya çıkıyordu; gençlerin Doğu'da kalmalarını sağlayacak teşvik edici şeyler bulmak! İş gücünü düzenli bir

(1) Potsdam Antlaşmasında Almanya'nın zorla ve sürekli olarak bölüneceği öngörülmemişti.

duruma kavuşturmayı başaramayan DAC'nde şartlar nasıl yaratılabilirdi? (1)

İkinci sorun da; Batı Berlinlilerin, Doğu Berlin'e kolayca geçebilmeleriydi. Batı Berlinliler serbestçe Doğu Berlin'e geçip türlü hizmetlerden, sözgelişi berberlerden ve daha başkalarından yararlanıyorlardı. Doğu Berlin'de fiyatlar çok daha düşük olduğundan, Batılılar büyük çapta tüketilen ürünleri de Doğu'dan sağlıyorlardı: Et, hayvanî yağlar, diğer besin maddeleri... Bu yüzden DAC milyonlarca mark kayba uğruyordu. Biz bir barış antlaşması imzalasak bile, bu sorunları yine çözümleyemeyecektik; çünkü Berlin'in açık şehir statüsü de antlaşmada belirtilecek ve kapılar yine açık kalacaktı.

Bu durumu Yoldaş Ulbricht ve Varşova Paktı'nın üye Partilerinin diğer liderleriyle tartıştım. Ulbricht'ın omuzlarında özellikle ağır bir yük taşıdığını söyledim. Bütün diğer ülkelerin kendi kanunları, kendi sınırları vardı ve dilediklerini gibi iç ve dış politikalarını çiziyorlar, ancak kendi halklarının çıkarlarını gözetiyorlardı. Oysa DAC'nin ne bu hakları vardı, ne de hürriyeti.

DAC'nin ekonomisi, Doğu ve Batı Berlin arasında sınır kontrolünün kurulmasıyla hatırı sayılacak çapta rahatlamıştı (2). Yoldaş Ulbricht'ın bizzat kendisi sınır kontrolünün konmasından hemen sonra DAC'nin ekonomisinin düzelmeye başladığını söylemişti. Doğu Berlin'deki besin ürünleri için olan istek azalmıştı; çünkü artık Batılılar burada alış veriş yapmak imkânından yoksundular. Bu demek-

(1) Kruşçev buradan itibaren 1961 bunalımından sözetmektedir. Temmuz'dan itibaren Doğu Almanya'dan Batı'ya geçenler bir çığ gibi artmıştı. Haftada ortalama 10.000 kişi iltica ediyordu ve Doğu Almanya'nın ekonomisi bunun sonucu olarak tarifsiz sıkıntıya düşmüştü.

(2) Burada **«sınır kontrolünün kurulması»** sözüyle 13 Ağustos 1961'de yapılan Berlin Duvarı kastedilmektedir.

ti ki, sınırlı miktarda olan tüketim malları, yalnız Doğu Berlinlilerin emrinde olacaktı.

Berlin'de sınır kontrolünün kurulması halkın bilinci üzerinde de son derece olumlu bir etki yaratmıştı. Kendilerine güç vermiş, sosyalizmi kurma görevinin sağlam ve sürekli bir meydan okuma olduğunu, Doğu Almanyalıları kapitalizme kaydırma hedefini güden Batı Almanya propagandasının geçici sayılacağını anlatmıştı. Sınır kontrolünün uygulanması, Doğu Almanyalıların hayatlarına düzen ve disiplin de getirmisti. Almanlar ötedenberi disipline değer vermişlerdir. Hükümetlerinin kendi sınırlarını sağlamlaştırdığını gören Doğu Almanyalılar, ülkelerinin de sağlamlaşıp güçlenmesi karşısında cesaretlenmişlerdir.

Elbette bunun da birtakım güçlükleri vardı. Doğu Berlin'de yaşayıp Batı Berlin'de işi olan bir kısım halk, birden işsiz kalıvermişti. Fakat bir işsizlik sorunu asla sözkonusu değildi. Zaten bu durumda olanların çoğu yapı işçilerlydi ve kendilerine Doğu Almanya'da da çok ihtiyaç vardı.

Batı'ya geçmek için kanun dışı teşebbüsler de oldu; bu da bazı olaylarda hoşa gitmeyecek sonuçlar yarattı. Bunları beklemek lâzımdı. Sınırı tecavüz olaylarını önlemek için sınır muhafızlarına gereken silahlar verilmişti (1). Olaylar Batılılar tarafından istismar edildi ve fazla büyütüldü.

Sınırları kapatarak DAC'nin egemenliğini takviye ettiğimizde, Doğu Almanya vatandaşlarının isteklerine kulaklarımızı tıkadığımızı ileri sürerek bizi eleştiren, özellikle burjuva toplumları çıktı. Sosyalizm cennetinin kapılarının silahlı muhafızlar tarafından korunduğunu söyleyenler olduğunu da biliyorum. Bir eksiklik olduğunun farkındayım, fakat bunun gerekli ve sadece geçici bir eksiklik olduğuna

(1) Ülkelerin çoğunda sınır muhafızları kendi vatandaşlarının dışarı çıkmalarını önlemek için değil, istenmeyen yabancıların içeri girmelerini engellemek için kullanılır.

da inanıyorum. Biz daima DAC halkının istediği koşulları yaratmak istemişizdir. DAC bir gün emekçi sınıfın diktatörlüğü sayesinde ulaşacağı moral ve maddî potansiyele erişecek olursa, Doğu ve Batı Berlin arasında serbest geçişe izin verilecektir elbet. Ne yazık, DAC —ve yalnız DAC değil, daha başkaları da— Batı ile yarışabilmek için daha üstün bir gelişme seviyesine ulaşmak zorundadır. Bunun nedeni de, sadece Batı Almanya'nın maddî potansiyelinin daha üstün oluşu ve dolayısıyla DAC'nden daha fazla mal üretmesidir. Tabii, bizim aklıevvel komünistlerden bazıları çıkıp, «Hayır, siz başarılarımızı küçümsüyorsunuz,» diye itiraz edeceklerdir. Öyleyse herşeye ciddi olarak bir göz daha atalım. Maddî potansiyelimiz daha üstün olsa ve maddî taleplerimizi daha rahat karşılayabilsek, halkımız da sahibi olduğu ile yetinir ve bundan hoşnut kalır, kitleler halinde Batı'ya geçmeye kalkışmaz. Kaçanların sayısı DAC gibi bir devleti tehdit eden bir sorun olmaktan çıkar (1).

Bu şartları Almanya'da yaratmak, benim en büyük rüyamdı ve DAC'nin moral, politik ve maddî yönlerden başarılı, Batı dünyasının hayranlığını kazanacak bir örnek olmasını diliyorum. Eski müttefiklerimizi bir barış antlaşması imzalamaya ikna için giriştiğimiz mücadelenin bir sebebi de buydu ve devletlerimiz arasında ilişkileri normale döndürerek, ticaret, kültürel alışveriş ve turizmin gelişmesini istiyorduk.

DAC'nin vatandaşlarının istediği şartları yaratmış olsaydık bile, yine de sınırları muhafaza etmek zorunda kalacaktık. Maddî şartların elverdiği kadar çok hürriyet getirecektik; ama, tabii ki emekçi sınıfın diktatörlüğü altında mutlak bir hürriyet asla olmaz! Hür oldukları için yüksekten atan diğer ülkelere gelince; aslında onlarda da mutlak hürriyet diye birşey yoktur. Moral zorlamanın, baskının, ya

(1) Bu açıksözlülük Kruşçev'in lehinedir. Sovyet politikacılarının ifadelerine yeni bir hava getirmektedir.

da moral kuralları karşısındaki köleliğin hissedilebilmesi için, insanın çok yüce bir insancıl hürriyet kavramına sahip olması gerekir. Çok kimse hâlâ hürriyeti ya da hürriyetsizliği, bir ruble karşısında ne kadar et, ne kadar patates ya da ne cins ayakkabı alacağı ile ölçmektedir (1).

DAC sınırlarında kontrolü sağladıktan sonra, bunun sürdürülmesini savaştan sonra Almanya'da üslenen silahlı kuvvetlerimize devrettik. Fakat bir yandan Alman yoldaşlarımızın çıkarlarını korumak için tedbirler alırken, öte yandan da bugünkü sınırları meşrû hale getirecek ve Batı Berlin'in tarafsızlığını, serbest bir şehir olarak kendi kaderini kendisi seçme hakkını garanti altına alacak teklifimizi de geri almamıştık. Ama Batılılar teklifimizi yine reddettiler ve çizdiğimiz sınırın kaldırılmasını istediler. Ayrıca bizi kuvvete başvurmakla tehdit ettiler. Hazırladığımız barikatları ve diğer engelleri buldozerlerle yıkacaklarını açıkladılar. Gerekirse bunu gerçekleştirmek için askerî güce başvuracaklarını, bunu da Batı ile Doğu Berlin arasında eskiden varolan serbest geçiş şartlarını yeniden sağlamak için yapacaklarını söylediler.

Biz sınır boyunca sağlam bir duvar çekmiştik, fakat bazı kamyonlar olanca hızlarıyla bunlara bindirip yine de Batıya geçtiler. Aynı şeyin bir daha olmaması için biz de bu noktalara daha sağlam duvarlar yaptırttık.

Batılılar çok istekli olsalardı, paçaları sıvayıp bir tahrik yaratabilirlerdi. Fakat girişecekleri böyle bir hareket, kendileri için çok ciddi sonuçların doğmasına sebep olabilirdi. İyi bir talih eseri olarak Amerikan basınında, gelişen yeni durumu tasfiye etmek için askerî güç kullanmanın doğuracağı rizikoları belirten ve bir parçacık olsun mantıklı yazılar yayınlanmaya başlamıştı.

Bundan Batılıların savaş istemedikleri sonucunu çı-

(1) Hürriyetin niteliği üzerine ileri sürülen bu filozofça gözlemler, alışılmamış havası ile dikkati çekiyor.

karttık ve vardığımız sonuçta yanılmadığımız belirleşti. Berlin yüzünden bir savaş çıkartmak, budalaca birşey olurdu. Hiçbir gereği yoktu. DAC'nde bizim sınır kontrolü kurmamız, Batılılara aramızdaki anlaşmazlığı savaş yoluyla çözümlemek için ne bir hak, ne de sebep sağlıyordu.

Bu sırada Beyaz Saray'da Başkan Kennedy vardı. Daha Berlin olayları su yüzüne çıkmadan önce, Kennedy ile Viyana'da buluşmuştum. Bana Eisenhower'den çok daha iyi bir devlet adamı olarak görünmüştü. Kennedy'nin her konu üzerinde kesinlikle belirleşmiş bir fikri vardı. 'Kancık' Nixon'a karşı seçimi kazanmasında çok etkili olan davranışlarda bulunduğumuzu söyleyerek kendisiyle şakalaştım. Bana ne demek istediğimi sorduğunda da, U-2'nin pilotu Gary Powers'i Amerikan seçimlerinden sonra serbest bırakmakla, Nixon'ın seçimlerde Ruslarla başedebileceğini iddia etmesini önlediğimizi açıkladım. Çevirdiğimiz dolap, en az yarım milyon oyluk bir fark yaratmış ve Kennedy'ye ihtiyacı olan arayı sağlamıştı.

Ben Kennedy ile ilk defa iki yıl önce, Amerika gezim sırasında, Senato Dış İlişkiler Komisyonu'nun onuruma verdiği bir yemekte, Lyndon Johnson'ın beni genç Senatöre takdim etmesiyle tanışmıştım. Kennedy beni pek etkilemişti. Tatlı, tabii bir gülümsemeyle aydınlanan yüzünden hoşlandığımı hatırlıyorum. Nixon'a gelince, onunla geçmişte hep içli - dışlı olmuştuk. Nixon, (Joseph) McCarthy'nin kuklasıydı, ama McCarthy'nin yıldızı sönünceye kadar; sonra ona da sırt çevirdi. Dolayısıyla Nixon kontrolsüz bir kuklaydı; türünün en tehlikelisidir. Kennedy'nin seçimi kazanmasına çok sevinmiştim ve Viyana'daki buluşmamızdan da genellikle memnun kalmıştım. Bu toplantıda her ne kadar somut bir anlaşmaya varamadıksa da, Kennedy'nin dünya sorunlarına barışçı bir çözüm yolu bulmak ve Sovyetlerle çatışmaktan kaçınmak için ilgi duyduğunu söyleyebilirim. Kennedy mantıklı bir adamdı ve Berlin yüzünden bir savaşa sebep olursa, haklı görülmeyeceğini biliyordu.

Kennedy herşeye rağmen yine de gücünü göstermeyi kararlaştırdı. Amerikan garnizonunu takviye ettikten sonra, Berlin'deki Batılı kuvvetlere komutan olarak Clay adında bir generali atadı. Kennedy âdeta İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki günlere dönüyor gibiydi (1).

Burjuva basını da aleyhimizde propagandaya başlamıştı. Bu sırada biz Yirmiikinci Parti Kongresi'ne gitmek üzereydik. Kennedy'nin başlattığı meydan okumayı kabul etmeyi kararlaştırdık. İstihbaratımız sayesinde Batılıların Berlin'deki yığınaklarını güçlendirmek için ne gibi tedbirler alacaklarını biliyorduk ve biz de buna uygun olarak kendi garnizonumuzu hazırladık. Berlin'deki birliklerimizin başına komutan olarak Mareşal Konev'i getirdik. Yere atılan mendili eğilip almıştık ve düelloya hazırdık.

Şurasını açıklamak isterim; bizim Mareşal Konev'i komutan olarak atamamız, aslında Batılılara, sorunu en az onlar kadar ciddiye aldığımızı göstermek için alınmış **«idarî»** bir atamaydı (2). Berlin'de bulunan ve Konev'den rütbece daha küçük olan komutanımız, görevi başında kalmıştı; Konev ise Moskova'da bizimle temas halindeydi. Konev'in zamanının büyük çoğunluğunu Moskova'da geçirmesi de, bizim bu karşılaşmanın geniş bir askerî harekât haline dönüşeceğine inanmadığımızı ispatlamaktadır.

Konev, aldığı istihbarata göre, Batılıların hangi gün ve saatte bize karşı eyleme girişeceklerini bildirmişti. Sınır tesislerimizi yıkmak için buldozerler hazırlamaktaydılar. Buldozerleri tanklar izleyecek, onların da ardından dalgalar halinde ciplere bindirilmiş piyadeler gelecekti. Bu ey-

---

(1) General Luclus Clay, Berlin ablukası sırasında Berlin'de Amerikan sektörünün komutanıydı. Gerçekten bir geriye dönüş vardı, ama kim dönüyordu acaba?

(2) Maresal İ.S. Konev son zamanlarda Varşova Paktı Kuvvetleri Başkomutanlığına getirilmiştir. Uydurma, ya da «idarî» atanışı, Sovyetlerin yaptığı blöfün ilginç bir örneğidir.

lemin, Yirmiikinci Parti Kongresi'nin açılışıyla aynı zamana düşmesi ayarlanmıştı.

Görüşmeye çekildik ve bu eyleme karşı cevabımızın ne olacağını önceden hazırladık. Sınır boyundaki kontrol noktaları yakınında bulunan yan sokaklara piyadelerimizi yığınak yaptık. Tanklarımızı da gece ileri sürüp, yakınlarında mevzilendik. Artık bundan sonra bizim için Batılıların ne yapacaklarını bekleyip görmekten başka birşey kalmamıştı.

Derken Konev Amerikan buldozerlerinin, tanklarının ve ciplerinin ileri harekete başladıklarını ve kontrol noktalarına doğru yaklaştıklarını haber verdi. Bizimkiler ise son derece sakin bir şekilde, hiç kımıldamadan bekliyorlardı. Hatta buldozerler sınırın üzerine vardıklarında bile yerlerinden kıpırdamadılar. Derken birdenbire yan sokaklarda bulunan tanklarımız homurdanarak meydana çıkıp Amerikan tanklarının üzerine doğru ilerlemeye başladı.

Amerikan buldozerleri ve tankları birden durdular. Cipler ise arkadan gelip öndeki araçları geçti ve sınırı aşıp Doğu Berlin'e girdiler. Bunları durdurmayı denemedik; çünkü Potsdam antlaşmasına göre Müttefik askerî araçları Berlin'de bir sektörden diğerine serbestçe geçmek hakkına sahipti. Bu yüzden kapıları açtık ve Amerikan ciplerinin geçmesine izin verdik. Amerikalılar kontrol noktalarından biraz uzaklaştıktan sonra, yan sokaklarda mevzilenmiş bizim askerleri gördüler ve üzerlerine doğru ilerleyen tanklarımızla karşılaştılar. Bunun üzerine Amerikalılar ciplerini tersyüz edip yıldırım hızıyla Batı Berlin'e doğru çekildiler.

Her iki tarafın da tankları ve askerleri o geceyi sınır boyunda, safta bekleyerek geçirdiler. Mevsim, Ekim'in sonuydu ve hava iyice serindi. Herhalde tankçılarımız için bütün bir geceyi buz gibi madensel kutular içinde geçirmek, çok çetin bir sınav olmuştur. Ertesi sabah Mareşal Konev gerek Amerikan tankçılarının, gerekse bizimkilerin ısınmak için araçlarından dışarı çıktıklarını haber verdi;

ama sınır boyunca tank toplarının namluları yine de birbirlerinin üzerine çevrili kalmakta devam etmişti.

Konev'in haberinden sonra ben tanklarımızı geri çekmeyi, yeniden yan sokaklardaki mevzilerine sokmayı teklif ettim. Ondan sonra ne olacağını oturup bekleyebilirdik. Biz tanklarımızı geri çekersek, Amerikalıların da kendi tanklarını çekecekleri konusunda arkadaşlarıma garanti verdim. Tanklarını sınıra doğru sürmek için ilk davrananlar, onlar olmuştu ve şimdi biz kalkar da Amerikalıları, tanklarımızın namlularına arkalarını çevirip geri çekilmeye zorlarsak, moral bakımından zor bir duruma düşerlerdi. Dolayısıyla teşebbüsü biz ele almalı ve bizim tankların tehdidinin ortadan kalktığını gören Amerikalılara da geri çekilmeleri için bir fırsat tanımalıydık. Yoldaşlar da benim fikrimi kabul ettiler. Onlara bizimkileri geri çekmemizden yirmi dakika sonra, Amerikalıların kendi tanklarını geri çekeceklerini söyledim. Bu, tank komutanlarının davranışımızı karargâhlarına bildirmeleri ve üstlerinden ne yapmaları konusunda emir almaları için gereken zamandı.

Konev, tanklarımıza sınırdan geri çekilmeleri için emir verdi. Tam beklediğim gibi, yirmi dakika sonra Amerikalılar da aynı şekilde davrandılar.

Böylece Batılılar, namlularını göstererek sinirlerimizi denemek istemişler ve meydan okumalarını kabule hazır olduğumuzu görmüşlerdi. Bizi korkutamıyacaklarını öğrenmişlerdi. Bence bu bizim hesabımıza kazanılmış büyük bir zaferdi ve tek bir defa tetiğe basılmadan kazanılmıştı (1). Batılıların sindirme teşebbüsü karşısında gerilemeyi reddederek, DAC'nin kendi topraklarını ve sınırlarını kontrol etmek hakkını garantiye almıştık. Bu moral ve maddî zaferi kutlamak hakkımızdı; çünkü Batılıları, DAC'nin kâğıt üzerinde yazılı olmayan haklarını kabule mecbur etmiştik.

(1) Batılı müttefikler duvara boyun eğmişlerdi. Fakat askerî birlikleri de Batı Berlin'de kaldı.

Dokuzuncu Bölüm

MAO ÇE-TUNG VE KOPMA

Kruşçev ve Stalin'in, Mao Çe-tung ile olan ilişkilerini çok kişisel ve hikâye biçiminde anlatan bu bölümde, Çin - Sovyet anlaşmazlığının doğuşu ve gelişmesi hakkında Batı'da kabul edilen açıklama tarzını yalanlayan hiçbir şey yoktur; aksine bunu onaylayan çok şey vardır. Kruşçev, bilinen hikâyeye yeni birşey katmamakta (gerçekten de bizim bildiklerimizin pek çoğundan sözetmemektedir bile), süslemeye kalkışmamaktadır. Büyük kopmanın kişisel görünüşleri üzerinde durmakta (Bu kopma başlangıçta bir ideolojik anlaşmazlık, ya da iki büyük ülke arasındaki çıkar çatışması olarak görülmüş olsa da), dünya komünist eylemi üzerindeki sarsıntılarını incelemektedir. Her şeye rağmen anlaşmazlığın burukluğu üzerine bize yeni ve değerli bilgiler vermekte,

hepsinden ayrı olarak kendisinin bütün olaya duygusal şekilde nasıl dokunduğunu anlatmaktadır. Rusların büyük çoğunluğu gibi, Kruşçev'in de Çin karakterini anlaşılmaz ve aşırı antipatik bulduğu ve bulmakta devam ettiği apaçık ortadadır. Mao ve taraftarları ile Çin halkını birbirlerinden ayrı tutmak için görünür bir çaba harcadığı ve Çinlilerden, hiç de inandırıcı olmayan bir biçimde, **«bizim gibi insanlar»** diye sözettiği görülüyor. Bölüm, eski, ağzı kalabalık Kruşçev'in, Çin usullerini beğenmemesi ve biraz da korkuyla, daha da tizleşen sesinin bir yankısını getirmektedir.

POLİTİKA bir oyundur ve Mao Çe-tung, Asyalı kurnazlığında politikayla oynamış, kendine özgü güzel sözlerle aldatma, hıyanet, vahşice intikam alma ve hile kurallarıyla oyununu yürütmüştür. Çevirdiği dolapları anlamamızdan birkaç yıl önce bizi düş kırıklığına uğratmıştı. Talleyrand bir gün, 'Tanrı diplomatlara düşüncelerini saklamak için bir dil vermiştir' demiş. Politikacı için de aynı söz geçerlidir ve Mao Çe-tung, gerçek düşüncelerini ve niyetlerini saklamakta her zaman büyük bir ustalık göstermiştir. Yirminci Parti Kongresi'nden sonra Mao'nun şöyle dediğini hatırlıyorum: **«Yoldaş Kruşçev gözlerimizi açtı ve bize görmemiz gereken bir ışık tuttu. En sonunda bize gerçeği söyledi. Reform yapmalıyız.»** Fakat ben ona karşı daima tetikte oldum. Bizi ne zaman dil dökerek kandırmaya kalkışacağını anlıyabiliyordum.

Görevimden ayrıldıktan birkaç yıl sonra SSCB ile Çin arasındaki tartışmayı başlatanın ben olduğum hakkında hi-

kâyeler dolaşmaya başladı. Bu iftirayı yalanlamayı bile gerekli görmüyorum. Tarih çoktan yalanlamıştır bile.

Daha Mao ile ilk tanıştığım zaman —bunu diğer yoldaşlara da söylemişimdir— biliyordum ki Mao, dünya komünist hareketi içinde kendisininkinden üstün bir diğer Partiyle hiçbir zaman anlaşamaz. Buna tahammül etmeyi beceremez. Stalin biraz daha yaşamış olsaydı, Çin ile aramızdaki anlaşmazlık çok daha erken ortaya çıkacak ve kuvvetli bir ihtimalle ilişkilerin tamamen bozulması şeklinde belirecekti (1).

Stalin, Mao'yu daima açık açık eleştirmiştir. Mao'ya bir ad takmıştı ve onu tamamen marksist bir açıdan tarif ediyordu. Stalin, Mao'nun bir **«Margarin Marksist»** olduğunu söylemeyi âdet edinmişti. (Yumuşak, uydurma marksist anlamına).

Mao'nun muzaffer devrimci ordusu Şanghay'a yaklaşırken, Mao ilerleyişi durdurmuş, şehri zaptetmeyi reddetmişti. Stalin, Mao'ya sordu: «Neden Şanghay'ı işgal etmediniz?»

Mao; «Şehirde 6 milyon insan var,» diye cevap verdi. «Şehri işgal edecek olursak, bu halkı bizim beslememiz gerekecek. Nereden bulacağız bu kadar besin maddesini?»

Şimdi size soruyorum, bu bir marksist konuşma tarzı mıdır?

---

(1) Bu, biraz şüpheli bir tezdir. Aslında Stalin ile Mao arasında pek sevgi bağları yoktu. Stalin, Çang Kay - şek'i desteklemiş ve bu davranışı ile Mao'ya hakaret etmişti. Mao 1948'de zafere ulaşan hareketine girişmeden kısa bir süre önce de Stalin kendisine Çin'de herhangi bir devrim hareketi için zamanın henüz erken olduğunu söylemişti. Yine de Mao, Stalin'e Kruşçev'in hayal bile edemiyeceği bir saygı göstermiştir. Stalin de hiçbir zaman Kruşçev gibi kendisini bir öfke bunalımına kaptırmamıştır. Stalin daha yaşasaydı, Mao ergeç onunla da çatışacaktı; ama er değil, daha çok geç olarak.

Mao Çe-tung emekçi işçi sınıfına değil, daima köylülere dayanmıştır. Şanghay'ı işgal etmemesinin nedeni de budur. İşçilerin iyiliği için sorumluluk yüklenmek istemiyordu. Stalin kendisini gerçek Marksizm'den saptığı için gerektiği şekilde eleştirmiştir. Fakat şu gerçek de ortadadır; Mao işçi sınıfını bilmemezlikten gelip, köylülere dayanarak zafere ulaşmıştır. Elde ettiği zafer bir çeşit mucize değildir, ama proleterya sınıfı olmadan gerçekleştirildiği için marksist felsefeden sapmadır. Kısacası, Mao Çe-tung bir küçük burjuvadır ve çıkarları başkadır, emekçi sınıfın çıkarları ile hiçbir zaman bağdaşmamıştır.

Mao iktidara geldikten sonra, Stalin'le olan ilişkileri, ticaret ve sanayi alanlarındaki işbirliği ve ideoloji seviyelerinde gerginleşmekte gecikmedi. Stalin, Sin Kiang'daki maden kaynaklarının ortaklaşa işletilmesi için Çin'le bir anlaşma imzalamıştı. Bu anlaşma Stalin yönünden bir hataydı. Hatta Çin halkına bir hakaretti, diyeceğim. Fransa, İngiltere ve Amerika yüzyıllar boyunca Çin'i sömürmüşlerdi ve şimdi de yerlerini Sovyetler Birliği alıyordu. Sömürü kötü birşeydi, ama örneği de yok değildi: Stalin buna benzer **«ortak»** şirketleri Polonya, Almanya, Bulgaristan, Çekoslovakya ve Romanya'da da kurdurmuştu. Biz daha sonra bu şirketlerin tümünü tasfiye ettik.

Buna benzer bir olay daha geçti. Stalin birgün hepimizi topladı ve, «Çin'in altın ve elmas yataklarının nerede olduğunu bilen var mı?» diye sordu. Tabii hiçbirimiz bilmiyorduk. Bilmemiz de imkânsızdı. Bu konuda aramızda şakalaştığımız da oluyordu. Beria; «Bunu kim bilir, biliyor musunuz?» diye soruyordu; «Kozlovski bilir! (1). Çünkü durmadan **'Sayamazsın elmasları'** şarkısını söyleyip duruyor...» (Bizet'nin **'İnci Avcıları'** operasından.)

(1) İ.S. Kozlovski, Bolşoy operasının ünlü Rus tenoru; Batıda pek tanınmamakla beraber, gençliğinde belki de Caruso'dan beri yetişmiş en büyük tenordu.

Beria, Çin'de büyük zenginlikler olduğunu, Mao Çe-tung'un bunları bizden sağladığını, Mao'ya kredi açacak olursak, bize karşılığında birşeyler verebileceğini söyleyerek, Stalin'i kışkırtmaya bayılıyordu.

Birgün Stalin'in çevresinde toplanmış, kapitalistlerden ham kauçuk almadan, kauçuk endüstrimizin taleplerini nasıl karşılayabileceğimizi tartışıyorduk. Ben kredi ve teknik yardım karşılığında Çin'de bir kauçuk plantasyonu kurmamız konusunda Mao'ya teklifte bulunmamızı ileri sürdüm. Mao'ya planı açıklayan bir telgraf çektik. Çinliler, kendilerine kredi verecek olursak, Hainan adasını kauçuk plantasyonu olarak kullanmamıza izin vereceklerini bildirdiler. Aramızda imzalanacak bir antlaşmanın taslağını hazırladık, ama Hainan adasında kauçuk yetiştirmek için bize verilen arazinin çok küçük olması karşısında, bu fikirden vazgeçildi.

Derken Stalin birden ananas konservesine aşırı bir düşkünlük göstermeye başladı. Her zaman usta bir sekreter olan Malenkov'a derhal bir mesaj dikte ettirdi. «Çinlilere bir haber salın; bize içinde bir ananas konservesi fabrikası kuracağımız bir alan verirlerse, memnun olurum.»

Söz alıp şöyle konuştum: «Yoldaş Stalin, komünistler Çin'de iktidara henüz geldiler. Zaten ülkelerinde bir sürü yabancı fabrika var; şimdi de kardeş bir sosyalist ülke, Çin'de kendi fabrikasını kurmaya kalkışacak. Bu düpedüz Mao Çe-tung'a hakaret olur.»

Stalin öfkeli öfkeli bana baktı ve ben de başka birşey söylemedim. Telgraf gönderildi. Bir - iki gün sonra Çinlilerin cevabı geldi: Mao Çe-tung; «Teklifinizi kabul ediyoruz,» diyordu. «Eğer ananas konservesiyle ilgiliyseniz, bize gereken krediyi verin, fabrikayı biz kuralım.» Stalin düşünüp piposunu tüttürürken ben hiç ses çıkarmadım. Şüphelendiğim gibi, Stalin, Mao'ya hakaret etmişti.

Benim zamanımda kendi imzamla ya da hükümetimi-

zin imzasıyla Çinlilere bu tür bir sömürü konusu teklifi taşıyan telgraflar gönderilmemiştir. Çinliler bize hakaret etmeye başlayıncaya kadar, biz asla Çinlileri kızdırmamaya dikkat ettik. Ama hakaret etmeye başladıklarında da, ben peygamber olmadığım için, öbür yanağımı çevirmedim tabii.

Sovyetler Birliği'nin Çin'le çatışmasından benim sorumlu olduğum hakkında sinsi dedikodular dolaşmaya başlayınca, özellikle şaşırdım, üzüldüm; Mao'yu bugünkü kişiliğine bürünmeye zorlayan insanın ben olduğum masalını uyduranlar arasında Yudin'in de bulunduğunu öğrenince, kızdım da. Bugün Yudin burada olsaydı da, yüzüme karşı aynı şeyi söyleseydi, kendisine Mao Çe-tung ile olan anlaşmazlığımızı ilk başlatanın o olduğunu ispatlayacak belgeyi de gösterirdim. Tartışmanın başlangıcında kendisi Çin'deki elçimizdi. Yudin beni kendisiyle karşılıklı ithamlaşmaya zorlayacak olursa, haklı olarak kendisinin elçi olarak gönderildiği her ülkeyle ilişkilerimizi bozduğunu söyleyebilirim. Yudin, Yugoslavya'ya gönderildi ve Tito ile çatıştık. Yudin, Çin'e gönderildi ve Mao ile bozuştuk. Bu, bir rastlantı değildir.

Bir noktada Yudin'e hak verebilirim. Ne diye ilk olarak Çin'e o gönderilmişti? Bu iş şöyle oldu: Mao Çe-tung, Stalin'e bir mektup yazarak, çalışmalarını yayınlamak için Çin'e gelebilecek bir marksist Sovyet filozofunu kendisine göndermesini istedi. Mao çalışmalarını bir biçime koymasına yardım edecek ve eserleri yazılı olarak yayınlanmadan önce marksist felsefe ile çelişki halinde olan fikirlerini düzeltecek bilgili birini istiyordu. Yudin bu iş için seçilerek Pekin'e gönderildi (1).

(1) P.F. Yudin bir zamanlar **«Sürekli Barış, Halk Demokrasisi»** diye patırtılı bir de adı olan Kominform gazetesinin yazı müdürüydü. Stalin - Tito çatışmasına kadar bu gazete, Belgrat'ta yayınlanırdı. Yudin kendisinden yukarda olanlara karşı uşakça dil

Yudin bir süre Mao ile birlikte, anlaşarak çalıştı. Çok defa Mao'nun kendisi Yudin'i görmek için ayağına gidiyordu. Stalin bile Yudin'in Mao'ya gereken saygıyı göstermemesinden biraz olsun üzülüyordu; çünkü kendisi ayağına gideceği yerde, onun gelmesine fırsat veriyordu. Fakat buna rağmen herşey yolundaydı.

Derken Yudin'den şifreli bir telgraf aldık. Bu telgrafta Mao Çe-Tung'tan, Sovyetler Birliği, Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve bizzat Yudin hakkında inanılmaz şeyler söylediğini işittiğini anlatıyordu. Artık Mao'nun Yudin'e yaltaklanmak zorunda kaldığı için üzülmek yersizdi. Çünkü Mao'nun Yudin'e hiç saygı beslemediği açıkça ortadaydı. Biz de, en iyisi Yudin'i Çin'den geri almaktır, diye kararlaştırdık. Yudin bir elçi olarak zayıf bir yönetici, fakir bir diplomattı; ama, Mao ile kişisel ilişkileri dostça kaldığı sürece, bize yararlı olabilmişti. Resmî elçilik görevlerinin canı cehenneme demiştik; Pekin'deki elçilik görevlilerimiz nasıl olsa bunun altından kalkabilirlerdi. Fakat felsefe alanında Mao ile çatıştıktan sonra artık ne elçi olarak bizim işimize yarayabilirdi, ne de Mao ile temas için faydalı olabilirdi. Biz de kendisini geri çağırdık.

İşte şimdi bu filozof, suçu başkalarına yıkmaya kalkıyor.

Benim Mao ile olan ilişkilerime gelince; bunun daima açık ve dostça olmasına itina göstermişimdir. Stalin'-

---

döker, kendisinden aşağıda olanlara da gösterişli bir küstahlıkla çatardı. Birlikte çalışmak zorunda kaldığı Yugoslav ve Çinlilerle gerektiği gibi didişemeyen bütün yabancılara karşı bu son şekilde davranmak hayalini beslediği anlaşılmaktadır. Moskova'da Çeka'nın en iyi filozofu ve filozoflar arasında en iyi Çeka'cı diye ün salmıştı. Felsefesi, Kremlin'in dönüş ve sapmalarını marksist diliyle anlatmaktan ibaretti. Kruşçev kendisini küçük görmekte son derece haklıydı; fakat Yudin'in 1953'ten büyük tartışmaya kadar Çin'de Sovyet elçisi olarak kalışının suçu da, daha çok Kruşçev'indir.

in aksine, hiçbir zaman Mao'dan avantajlar sağlamaya kalkmadım. Aslında tam aksi oldu: Çinliler bizden, faydalanmaya kalktılar. Sözgelişi, biz 1954'te henüz açken ve savaş yüzünden halkımızı hâlâ yeteri kadar besleyemezken, Pekin'de bulunduğumuz bir sırada Çu En-lai, «Acaba bize bir üniversite hediye edemez misiniz?» diye sordu.

«Biliyorsunuz, biz de fakiriz,» diye cevap verdim. «Sizden daha zengin olabilirdik, fakat savaş henüz sona erdi ve hâlâ doğru dürüst toparlanamadık.» Kendi dertlerimiz olduğu halde, Port Arthur ve Dalny'yi Çin'e karşılıksız vermiş ve Çin'e büyük yatırımlar yapmıştık (1).

Ulan Bator'dan Pekin'e kadar uzanan yolu da biz yaptık. Mao, 1957'de bundan bahsederken, «Ulan Bator yolunu biz pek kullanmıyoruz,» dedi. «Bizim asıl istediğimiz, Pekin'den Kazakistan dağlarına uzanan bir yol.»

«Siz kendi arazinizi bizden daha iyi tanırsınız,» dedim. «Ulan Bator'dan başlayan yolun sizin için daha kestirme olduğunu düşünmüştük. Fakat Kazakistan üzerinden de Çin'e bir yol açmak istiyoruz. Neden siz kendi topraklarınızdaki kısmı, biz de kendi topraklarımızdaki kısmı ayrı ayrı inşa etmiyoruz? İkisi nasıl olsa sınırda buluşur.»

Çu En-lai daha sonra bu yol konusunu yeniden açtı:

«Belki yolun bizim tarafımızdaki kısmını da inşa edersiniz değil mi?» diye sordu.

Haritaya baktık ve bunun dağları yarıp geçmek, akarsular üzerinde köprüler kurmak demek olduğunu gördük.

«Hayır,» diye cevap verdik; «başlangıçta anlaştığımız gibi, herkes kendi tarafındaki bölümü inşa etsin.»

---

(1) Burada Port Arthur ve Dalny (Laire) nin uzun süren ve bir türlü çözümlenemeyen Çin - Japon - Rus anlaşmazlığından sonra, 1955 Mayıs'ında Çin'e verilmesinden sözediliyor. Gerçekte Sovyet kredileri Çinlilerin ihtiyacı karşısında denizdeki bir damla sudan farksızdı.

Biz işin kendi payımıza düşen kısmına başladık. İnşaat sırasında Çinliler yine bize başvurup kendi topraklarındaki yolu da bizim yapmamızı istediler. Sonunda biz sınıra ulaştık fakat Çinliler hâlâ görünürde yoktu.

1954'te Çin'den geri döndükten sonra bizim yoldaşlara; «Çin'le ergeç çatışmamız kaçınılmaz birşey,» dediğimi hatırlıyorum. Bu sonuca Mao'nun çeşitli uyarmalarını dinledikten sonra varmıştım. Pekin'i ziyaretimiz sırasında atmosfere tam bir Şark havası hakimdi. Herkes inanılmayacak kadar nazik ve sokulgan görünmeye çalışıyordu, ama ben iki yüzlülüklerini yine de farkettim. Vardıktan sonra Mao ile kucaklaştık ve iki yanağımızdan birbirimizi öptük. Pekin'de bir yüzme havuzunun yanında uzandık ve her konuda, iki iyi dost gibi tartıştık. Ama herşey insanı rahatsız edecek kadar tatlıydı. Mide bulandıran bir hava vardı. Ayrıca Mao'nun söylediği bazı şeyler, beni dikkat kesilmeye zorlamıştı. Ne demek istediğini anlayıp anlıyamadığımdan bir türlü emin olamıyordum. O zaman bunun Çinlilere özgü karakterin ve Çin düşünce tarzının bir sonucu olabileceğini düşünmüştüm. Mao'nun ifade ettiklerinden bazıları bana pek sade, bazıları da pek karışık gibi görünmüştü.

Mao'nun bana, «Yoldaş Kruşçev, **'Bırakın Yüz Çiçek Açsın'** diyen sloganımız hakkında ne düşünüyorsunuz?» diye sorduğunu hatırlıyorum (1).

Kendisine; «Yoldaş Mao Çe-tung, bu sloganınızın ne anlama geldiğini bilemiyorum,» diye cevap verdim. «Çeşit çeşit çiçek var; güzeli, mide bulandıranı, hatta öldüreni bile!»

Mao bunun Ruslar için iyi bir slogan olmayabileceği-

(1) **«Bırakın Yüz Çiçek Açsın Bırakın Yüz Öğreti Yarışsın»:** Mao hoşgörü getiren bu kısa ömürlü politikayı 1957'nin başlarında ortaya atmıştı. Kruşçev, daha o zaman ve ondan da sonra bu cümleyi işittiği zaman kızmıştır.

ni kabul etti. Biz basınımızda **«Yüz Çiçek»** sloganı hakkında hiçbir şey yayınlatmamıştık. Mao aptal değildi; susuşumuzun kendisiyle aynı fikirde olmadığımız anlamına geldiğini biliyordu. Aslında ben **«Bırakın Yüz Çiçek Açsın»**ın da ne anlama geldiğini biliyordum. Bu, 'bırakın, sanat ve kültür alanında çeşitli eğilimler gelişme imkânı bulsun', demekti. Fakat bugün bu sloganın bir tahrik unsuru olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Herkesin fikirlerini açıkça ifade etmeye çağrılmasından güdülen amaç, yanlış renkte tohum veren ya da başka türlü kokan çiçeklerin kökünden koparılıp çöpe atılmasıydı.

Derken Mao'nun ünlü bir diğer sloganı ortaya çıktı: **«Emperyalizm, Kâğıttan Kaplandır».** Amerikan emperyalizmi tehlikeli bir yırtıcı yaratık iken, Mao'nun onu kâğıttan kaplana benzetmesini anlaşılmaz birşey olarak kabul ettim. **«Kâğıttan Kaplan»** sloganı ilk defa olarak, Çinle ilişkilerimiz henüz iyi iken ortaya atılmıştı ve bunun Çin halkının lideri ve dostumuz Mao Çe-tung'dan gelişi, bizi hayli sıkıntılı bir duruma soktu. Bugün Çinliler «Kâğıttan Kaplan» konusunda biraz sakinleşmiş gibi görünmektedirler. Artık bıkıp usanmadan söylemiyorlar bu tekerlemeyi.

Pekin'de birgün yüzme havuzu kenarında, sırtımızda mayolarımız, Mao ile uzanıp barış ve savaş sorununu tartıştığımızı hatırlıyorum. Mao Çe-tung bana; «Yoldaş Kruşçev, ne düşünüyorsunuz?» diye sordu. «Kapitalist dünyanın askerî gücünü, sosyalist dünyanın askerî gücüyle kıyaslayacak olursak; bizim düşmanlarımızdan daha avantajlı olduğumuzu açıkça görebiliriz. Çin, SSCB ve diğer sosyalist ülkelerin kaç tümen asker çıkarabileceğini bir düşünsenize!»

«Yoldaş Mao Çe-tung,» dedim; «artık bu tür düşüncenin modası geçti. Kuvvetlerin dağılışını bundan sonra kimin daha çok askeri var temeline dayandıramazsınız. Anlaşmazlıkların süngü ve yumrukla çözümlendiği günlerde her iki tarafta kimin daha çok asker ve süngüsü olduğu so-

runu önemliydi. Fakat makineli tüfek icat edildiğinden beri, artık askeri çok olan tarafın avantajlı sayılması imkansız hale geldi. Hele şimdi Atom bombası da bulunduktan sonra, her iki taraftaki askerî birliklerin sayısı bile, gerçek kuvvetin ve savaşın sonucunun kimin lehinde olacağı konusunda hiç farketmiyor. Bir tarafta ne kadar çok birlik varsa, o kadar fazla bomba gerek!»

Mao, Atom bombasının da uydurma birşey olduğunu bana inandırmaya çalışarak cevap verdi:

«Dinleyin beni Yoldaş Kruşçev,» dedi. «Sizin yapacağınız tek şey, Amerikalıları askerî eyleme girişmeye kışkırtmak olsun; sonra da onları ezmek için gereken istediğiniz kadar tümeni ben temin edeceğim size. Yüz, iki yüz, bin tümen!»

Kendisine bir-iki füzenin Çin'deki bütün tümenleri toz edeceğini anlatmaya çalıştım. Fakat düşüncelerimi dinlemeye bile tenezzül etmedi. Bana da açıkça korkak gözüyle baktı (1).

Mao, 1957'de Komünist ve İşçi Partilerinin Konferansı için Moskova'ya geldiğinde, belirli şekilde tonunu değiştirmişti. Teklifsiz ve samimî bir toplantı sırasında;

«Yoldaş Kruşçev,» dedi. «Savunma Bakanınız Jukov'un bir gazetede, herhangi bir sosyalist ülke emperyalistlerin saldırısına uğrarsa, aynen mukabele edeceğinizi yazmış. Bu hatalı bir davranış olur.»

«Yoldaş Mao Çe-tung,» dedim; «Jukov bunu söylerken, kendi hesabına konuşmuyordu. Merkez Komitesi adına konuşuyor ve kollektif bir kararı açıklıyordu. Aynı şeyi

(1) Pekin'de bir yüzme havuzunun kenarında dinlenirken komünist dünyasının iki liderinin savaş, barış ve Atom bombasından çocuk oyuncağı gibi sözettikleri sırada, Kruşçev'in, sonradan bir Atom savaşından sonra bile yine de 300 milyon Çinli olacağını söyleyen adama karşı kişisel bir öfke beslemeye başlayışını burada görüyoruz.

ben de kendi kendime söyledim.»

Tartışmıyorduk; sadece dostça konuşuyorduk.

Mao cevap verdi:

«Bence emperyalistler Çin'e saldıracak olurlarsa, siz işe karışmamalısınız. Biz onlarla kendi gücümüzle savaşırız. Sizin işiniz yaşamak olmalı. Bırakın biz kendi kendimize göz kulak olalım. Dahası var; size saldıracak olsalar bile, bence buna karşılık vermemelisiniz.»

«Peki, ne yapmalıyız?»

«Ricat etmelisiniz.»

«Nereye?»

«Bundan önce de 'ricat' etmiştiniz. İkinci Dünya Savaşı sırasında Stalingrad'a kadar geri çekilmiştiniz, şimdi de saldırıya uğrayacak olursanız, bu sefer Urallar'a kadar çekilebilirsiniz ve iki üç yıl dayanabilirsiniz. Arkanızda nasıl olsa Çin var.»

«Yoldaş Mao, bugün bir savaş patlak verecek olsa, bunun ne kadar süreceğini tahmin edersiniz? Yeni bir savaş, eskisine benzemez. O, askerlerin ve tankların savaşıydı. Şimdi ise füzeler ve Atom bombaları var. Urallar'a kadar geri çekilmekle, üç yıl direnebileceğimizi neye dayanarak söylüyorsunuz? En iyi ihtimalle birkaç günde herşey olup biter ve geriye kala kala bir-iki parça paçavradan başka birşeyimiz kalmaz. Düşmana karşılık vermeyeceğimizi söylersek, onu saldırıya davet etmiş oluruz. Bu nedenledir ki, kendisine ihtarımızın onu saldırıdan caydırmak amacını güttüğünü bildirmeliyiz.»

Aramızda temelden bir anlaşmazlık olduğu apaçık ortadaydı. Fakat Çin'le olan anlaşmazlığımız daha da derinlere uzandı. Çinliler, Partinin Yirminci Kongresi'nden sonra Dünya Komünist eylemi içinde tehlikeli bir durumda olduklarını anlamışlardı. Kongre'nin kişileri putlaştırma, istibdat yönetimi ve diğer bütün antidemokratik, Partiye karşı yolları reddedişinin, başlarına ne gibi dertler aça-

cağını anlamışlardı. Kongre'de Stalin teşhir edilmiş ve yüz binlerce insanı kurşuna dizdirdiği, iktidarını kötüye kullandığı gerekçesiyle mahkûm olmuştu. Mao Çe-tung da, Stalin'in izinden gidiyordu.

Mao'nun kişileri putlaştırma politikası karışık bir olaydı. Kişileri putlaştırma, biraz dine benzer. İnsanlar yüzyıllar boyunca, «Tanrım, bize acı; Tanrım, bize yardım et, koru bizi,» diye sızıldanıp durmuşlardır. Acaba bu duaların faydası oldu mu? Elbette hayır. Fakat insanlar yollarından sapmaz ve bütün karşı delillere rağmen, Tanrı'ya inanmaya devam ederler.

Hatta ülkemizde bile Mao'nun kişiyi putlaştırmasının yankıları olmuştur. 1962'de bazı askerlerimizin Mao Çe-tung'un sözlerini askerî yayınlar arasında bastırdıklarını keşfettim. Derhal Savunma Bakanlığına başvurarak, şöyle dedim:

«Yoldaş Malinovski, Bakanlığınızın Mao'nun sözlerini bastırdığını görüyorum. Bu çok saçma birşey! Mao Çe-tung'un adamları yirmi, yirmi beş yıl süreyle, bıçak ve süngülerle birbirlerini arkalarından vurmak için didişirken, Sovyet orduları kusursuz Alman ordularını ezmişti. Şimdi ise Mao'nun sözlerini bastırıyorsunuz. Niçin? Gelecekte nasıl savaşılacağını öğretmek amacıyla mı? Bu kararı aldığınız zaman acaba aklınız neredeydi?»

Malinovski ve diğer askerlerimiz zeki insanlardı, fakat Mao'nun sözlerini ve düşüncelerini savaş yayınları arasında yayınlamak, budalaca bir zaman kaybıydı. Bastırdıkları kopyaların şimdi ne olduğunu bilmiyorum: Herhalde bir depoda çürümektedir ya da yakılıp yokedilmiştir.

1958'de askerî sorunlar üzerinde işbirliği yapma çabalarımızın Mao Çe-tung tarafından nasıl geri çevrildiğini çok iyi hatırlıyorum. Bir anlaşma uyarınca uçaklarımız iniş ve yakıt ikmali için Çin'deki havaalanlarını kullanabileceklerdi. Öte yandan uzun menzilli denizaltılarımız hizmete gi-

rince, donanmamızla bağlantı kurabilmek için Çin'de bir telsiz istasyonu kurmamız gerekmişti. Bu arada Çinliler bizden denizaltı planlarını kendilerine vermemizi ve kendilerine nasıl denizaltı inşa edildiğini öğretmemizi istemişlerdi. Bu yüzden kendilerinden topraklarında telsiz istasyonu kurmak için izin isterken, kendimizi haklı görüyorduk. Bize verdikleri cevap, hayır oldu. Bundan sonra da Yudin'in, Çinli liderlerin Sovyet aleyhtarı tutumlarını açıklayan şifreli telgrafını almakta gecikmedik.

Ben bizim yoldaşlara;

«Protokol uyarınca bizim oraya gitmemizden önce, Mao'nun bize resmî bir ziyarette bulunması gerekir,» dedim. «Fakat bugünkü durum gereğince, belki de bizim gidip kendisiyle konuşmamız daha hayırlı olacak. Böylece özel bir toplantı yapılmış olur ve Çinli yoldaşlarla ilişkilerimizin ne noktaya vardığını öğreniriz.»

Bu, bizim Çin'e son gezimiz oldu (1). Tartışmalarımız dostça geçti, fakat somut sonuçlar vermedi. Tartışılan konular arasında telsiz istasyonu sorunu da vardı. Ben;

«Yoldaş Mao Çe-tung, biz size istasyonu inşa için gereken parayı vereceğiz,» dedim. «Bizim için istasyonun kime ait olacağı konusu hiç önemli değil. Tabii denizaltılarımızla bağlantı kurmak için istasyonu kullanabildiğimiz sürece. Hatta istasyonu size bile bırakmaya hazırız; yeter ki mümkün olduğu kadar çabuk yapmaya başlıyalım. Donanmamız şu anda Pasifik'te görev başında ve ana üssümüz de, Vladivostok'ta. Yoldaş Mao Çe-tung, acaba deniz-

---

(1) Bu toplantı Kruşçev'in ilk Amerika gezisinden hemen sonra, **«Camp David ruhu»**nun benliğinde en yoğun bulunduğu sırada yapılmıştır. Ayrıca Kruşçev'in, Eisenhower'in devlet başkanlığı meziyetlerini övmesi, Mao'yu iyice çileden çıkartmıştı. Bu talihsiz toplantının estirdiği maraz duygular, birçok fabrikanın inşası ile görevli Sovyet teknisyenlerinin geri çekilmesi sonucunu verdi. Fabrika inşaatlarını yarım bırakarak Moskova'ya döndüler.

1961 yılında Çar üçüncü Alexandre'ın Kırım'da yazlık yerinde misafirleriyle görülmektedir. Arka sırada Polonya Komünist Parti lideri Gomulka ve Doğu Almanya Komünist lideri Walter Ulbricht yer almaktadır. Kruşçev'in sağında oturan Mrs. Brejnev'dir. Sağda iskemleye dayananlardan şapkalısı Suslov, diğeri Brejnev'dir. Otekiler bilinmemektedir.

3 Haziran'da Viyana'da bir konserde Sovyet Başkanı Kruşçev ve Mrs. John F. Kennedy

John F. Kennedy ve Kruşçev

altılarımızın yakıt ikmali, onarım, yanaşmaları için ülkenizde bir üs kurmamıza izin verir misiniz?»

«Son defa olarak hayır diyorum ve bu konuda başka birşey işitmek de istemiyorum!»

«Yoldaş Mao Çe-tung, Atlantik Paktı üyeleri işbirliği ve birbirlerini desteklemek konularında hiçbir güçlükle karşılaşmıyorlar; biz ise bu kadar basit bir konuda bile sizinle anlaşmaya varamıyoruz.»

«Hayır!»

Neden bu kadar öfkeli olduğunu anlıyamıyordum. Kendisini mantığa davet edebilmek için son bir teşebbüste daha bulundum:

«İsterseniz, siz de Murmansk'ı denizaltılarınız için üs olarak kullanabilirsiniz.»

«Hayır, Murmansk'la hiçbir alış verişimiz olsun istemiyoruz, sizi de burada görmek istemiyoruz. Yıllarca İngilizler ve diğer yabancılar topraklarımızdan yararlandı. Bundan böyle hiç kimsenin topraklarımızı kendi amaçları için kullanmalarına izin vermeyeceğiz.»

Denizaltı üssü için kendisinden asla izin koparamadık (1).

Mao, Çin'in beş yılda Amerika'ya yetişebileceği fikrine saplandıktan sonra, bize karşı saldırıya geçti ve bunu açıkça yaptı. Bu sırada toplantılar düzenlemeye ve semaverden yüksek fırınını inşaya başladı (2). Mao'nun telkinleri ile Çinliler, maddî kazancın, harcanan işin miktar ve kalitesine uygun olarak dağıtılması gerektiğini savunan

---

(1) Çinliler buna karşılık Atom sırlarını istemişler, Ruslar ise bunları vermeyi reddetmişlerdi.

(2) Burada 1958'deki **«İleri Doğru Büyük Hamle»**den sözedilmektedir. Buna göre, her avluda bir yüksek fırın ve **«tarımsal çelik fabrikaları»** kurularak köylüler proletarya haline getirilecek, tarım işçileri birlikler halinde örgütlenecekti. Bu kavramın bütünü, Rusların nefretini kazanmıştı.

Sovyet inancının, bir burjuva kavramı olduğunu ileri sürmeye başladılar. Bizim; yani, Sovyetler Birliği'nin, burjuvazilerin ceketlerinin eteklerine asıldığımız hakkında Çin'de demeçler yayınlanmaya başlamıştı. Böylece eylemimizin gelecekteki yönü üzerinde bazı temel ilke sorunları ortaya çıkmış oluyordu ve Çin'le yollarımızın ayrıldığı noktaya ermiştik.

Mao Çe-tung bir arada barış içinde yaşama ilkesinin de bir barışçı burjuva kavramı olduğunu ilân etti. O andan itibaren de, Çin, Sovyetler Birliği Komünist Partisini, barış içinde bir arada yaşama politikası yüzünden bıkıp usanmadan yıpratmaya çalıştı. Fakat her zaman söylediğim gibi, Çinlilerin gerçekte ne düşündüklerini kestirmek çok zordur. Çin'in gerçekten barış içinde bir arada yaşama ilkesine karşı olup olmadığını bilmek başlı başına meseledir. Emekli olduktan sonra radyoda Mao'nun Amerikalı bir yazara demeç verdiğini ve yazarın kendisine dosdoğru şu soruyu yönelttiğini işittim:

«Dünyayı gerçekten savaşa salmak istiyor musunuz?»

Mao şu cevabı verdi:

«Hayır, Çinliler savaş istemiyorlar. Biz ancak topraklarımıza doğrudan doğruya bir saldırı olursa savaşırız.»

Burjuva gazetecilerinin ısrarlı soruları karşısında Mao Çe-tung, birçok defa Çin'in barış içinde bir arada yaşama prensibinden yana olduğunu da söylemiştir. Mao Çe-tung'un **«sözde»** beyanı'nın aslında Çu En-lai tarafından yazıldığı, benim kişisel inancımdır. Mao'nun durumunun gerçek yönünü bir türlü anlıyamadım. Bu Çinlileri anlamak o kadar güç ki!

Yalnız Mao hakkında kesinlikle bildiğim birşey var. Kendisi bir milliyetçidir ve hiç olmazsa tanıştığımız sırada dünyayı yönetmek için sabırsızlıktan yanıp tutuşuyordu. Planı, önce Çin'e, sonra Asya'ya... Sonra da nereye hükmetmekti acaba?

Çin'de 700 milyon insan yaşamaktadır ve Malaysia gibi bazı ülkelerin halkının da enaz yarısı Çinlidir. Bir gün çay içerken Mao ile aramızda geçen şu masum konuşma, Mao'nun Çin milliyetçiliğini nasıl gördüğü sorusuna ışık tutması bakımından çok ilginçtir.

«Kaç fatih Çin'i istila etmiştir?» diye sordu bana, Sorusuna kendisi cevap verdi: «Çin birçok defa istilaya uğradı, fakat Çinliler istilacıların hepsini sinelerinde sindirip erittiler.»

Gelecek hakkında görüşlerini açıklıyordu:

«Şunu bir düşünün hele,» dedi. «Siz 200 milyon kişisiniz, biz ise 700 milyon!»

Daha sonra Çin'in ayrılığı üzerine nutuk çekmeye başladı. Örnek olarak da Çince'de hiçbir yabancı kelime olmadığını gösterdi.

«Bütün dünya 'elektrik' kelimesini kullanıyor,» diye gürledi, «Bu sözcüğü hepsi de İngilizceden aldılar. Oysa, biz Çinliler aynı şeyi kendimize özgü bir sözcükle ifade ediyoruz.»

Aşırı milliyetçiliği ve küstahlığı karşısında sırtımın ürperdiğini hissettim.

Daha sonra Çin basını, Mao'nun bir işareti üzerine Vladivostok'un Çin topraklarına ait olduğunu iddia etmeye başladı. Rusya'nın bu şehri Çin'den çaldığını yazıyorlardı. Doğrudur; tarihin bir döneminde Çinliler, Sibirya'nın bir bölümünü yönetmekteydiler; sonradan bizim Çarlar topraklarını genişletip Çinlileri buradan sürmüşlerdi. Sınırlarımız konusunda Çinlilerle müzakerelerde bulunmaya razı olduk. Bize haritanın kendilerince nasıl çizilmesi gerekeceğini gösteren bir belge yolladılar. Şöyle bir inceledik haritayı: O kadar aşırı isteklerle doluydu ki, tiksinerek çöp sepetine attık (1).

(1) Burada da günümüze kadar kâh yumuşayarak, kâh alevlenerek süregelen sınır anlaşmazlığından sözedilmektedir. XIX. yüzyılda

Mao Çe-tung bir milliyetçi olabilirdi, fakat sersem değildi. Çin sözde toplumsal eşitlik reformlarına başladığında, bu konu üzerinde yapılan edebiyat sınırları da aştı ve Sovyet Sibiryasında geniş çapta dolaşmaya başladı. Olup bitenleri anlar anlamaz, bizim yoldaşlara;

«Bu derhal durdurulmalı,» dedim. «Çin reformlarının sloganları çok çekicidir. Bu fikirlerin tohumlarının ülkemizde bereketli topraklar bulmayacağını düşünüyorsanız, yanılıyorsunuz.»

Mao'nun tahmin ve tekliflerine özlü cevap vermek zorundaydık. En yumuşak söyleyişiyle, tutumunu kabul etmiyorduk. Artık kendisine karşı beslediğim sabır da tükenmişti. Partinin Yirmiikinci Kongresi'ndeki söylevimi okuyacak olursanız, Çin sorununa Çin adını hiç anmadan büyük yer verdiğimi görebilirsiniz. Yine de Mao'nun tutumundaki ana fikirleri Partinin Yirmiikinci Kongresinde reddetmişizdir (1).

Her şeye rağmen Mao'nun **«toplumsal eşitlik»** reformlarından birine ben de katılıyorum. Çin ordu mensuplarının üniformalarından apoletleri çıkartmakta haklıydı. Bunu gerçekleştirmenin hassas bir şey olduğunu düşünüyorum ve aynı nedenle, bizim de üniformalarımıza yeniden apolet ve sırmaları koymakla hata ettiğimizi sanıyorum. Sanki kimin ihtiyacı vardı ki bunlara? Biz İç Savaş'ı kazandık ve rütbem komiser olduğu halde, ne omuzlarımda

---

zayıf düşen Çin devleti önemli toprak parçalarını elinden çıkarmak zorunda kalmıştı. Bunlar arasında İmparatorluk Rusyası'na kaptırdığı ve şimdi bir Sovyet deniz bölgesi olan Vladivostok da vardı. Çin - Sovyet çatışmasının doruğuna eriştiği devrede Mao, bu toprak ilhaklarına sebep olan **«eşitlikten uzak»** antlaşmaların artık geçerli sayılamıyacağını ısrarla ileri sürmüştü. Böylece bütün sınır sorunu apaçık ortaya konmuş oluyordu.

(1) 1961 yılı Ekim ayında toplanan Partinin Yirmiikinci Kongresi'nde Kruşçev ilk defa olarak tartışmayı açığa vurdu ve Çin'in müttefiki Arnavutluk'a şiddetle saldırdı, ama Çin adını hiç anmadı.

apolet, ne de kolumda şerit vardı. Erlerin, komiserlerinin ve komutanlarının kim olduğunu anlamaları için cicili-bicili sırmaları görmelerine ihtiyaçları yoktu. O eski günlerde biz düşmanlarımızı apolete ihtiyaç duymadan yenmeyi becermiştik. Her ne hal ise, şimdi bizim askerlerimiz sarı kanaryalar gibi giyiniyorlar.

1960 yılında Kremlin'de toplanan Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'nda Liu Şao-çi'nin başkanlık ettiği Çin heyeti bize karşı çıkmış, Arnavutlar da Çin'i destekleyerek yine bize karşı konuşmalar yapmışlardı (1). Mao Çe-tung'un ajanı Enver Hoca'nın tavır ve hareketleri pek utanmazcaydı. Çinlilerden bile daha tehdit dolu ifadeler kullanarak dişlerini göstermişti bize. Onun konuşmasından sonra eski bir devrimci ve komünist hareketinin sadık bir işçisi olan Yoldaş Dolores İbarruri, kızgın bir ifadeyle kalkıp söz aldı ve Hoca'nın, kendisini besleyen eli ısıran bir köpeğe benzediğini söyledi.

Arnavutlarla aramızda bir kopmayı önlemek için eli-

(1) Kruşçev'in Çin'e ilk defa ağır bir şekilde saldırısı Romanya Komünist Partisinin Üçüncü Kongresi'nde olmuştur. Bu Kongre, U-2 olayı yüzünden dağılmak zorunda kalan Paris Zirve Konferansı'ndan hemen sonra, 1960 yılı Haziran ayında Bükreş'te toplanmıştı. Hücum, Kongrede hazır bulunan yabancı Parti liderleri üzerinde şok etkisi yapmış, fakat çok büyük bir sır olarak saklanmıştı. Kruşçev saldırısının ikinci safhasını, aynı yılın Kasım ayında Moskova'da toplanan Dünya Komünist Partileri Kongresi'nde yaptı. Her iki saldırıda da Kruşçev, Mao'ya kabaca demiyelim, ama körü körüne, lâfını hiç sakınmadan saldırdı ve bu bölümde daha üstü kapalı olarak belirtilmiş olsa da, yine yansıyan, heyecanla sarfedilmiş sözler etti. Çinliler de aşağı kalmadılar ve alabildikleri kadar lâf ettiler. Ama Enver Hoca hepsinden de müthiş bir konuşma yaparak, Arnavutluk'u sindirmek ve Stalin'i kötülemek için Kruşçev'in şantaj yaptığını ileri sürdü. Fakat anlaşmazlık yine de dünyadan saklanıyordu. Bu sinirli toplantılar ve genellikle anlaşmazlığın gelişmesi hakkında daha fazla bilgi, Edward Crankshaw'un **«Yeni Soğuk Harp: Moskova'ya Karşı Pekin»** adlı kitabında bulunabilir.

mizden gelen her şeyi yapmak istiyorduk, ama bütün çabalarımız boş çıktı. Arnavutlarla aramızdaki anlaşmazlık, bize Çinlilerle birlikte tuzaklar kurduklarını anlayıncaya kadar, bölüm bölüm gelişti. Bir Arnavutluk heyeti Çin'den geri dönüşünde Moskova'ya uğradığı sırada, ilk defa hıyanetlerinden şüphelendik.

Arnavutlardan biri, şerefli bir kadın delege, bize gelip olup bitenleri anlattı. Zavallı kadının bir süre sonra boğazlanarak öldürüldüğünü sanıyorum. Kadını öldürten Gestapo değildi. Hayır, sadece kendi **«kardeşleri»**ydi. Bunu söylüyorum, çünkü kendisi bir komünistti ve diğerleri de komünistti. Onu öldürdüler; çünkü kadın, bir komünist olarak bize, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne gelip, Arnavutlar'ın Çinlilerle yaptıkları gizli görüşmeler hakkında bilgi vermişti.

Meğer biz ne kadar safmışız! Aynı sıralarda Mehmet Şeku da, SSCB'nde bir hastanede tedavi görmekteydi. Kendi ülkesiyle Çin arasında görüşmeler yapıldığından haberimiz olduğunu ona söylediğimizde, hasta yatağından fırlayarak kalktı ve uçakla doğru Arnavutluk'a döndü.

Enver Hoca, Mehmet Şeku ve Ballatu Arnavutluk'ta iktidara, düzenledikleri bir ayaklanmadan sonra, Tito'nun her zaman övdüğü ve Yugoslavların daima destekledikleri Arnavutluk Komünist Partisi'nin ilk Birinci Sekreteri olan iyi bir yoldaşı devirerek gelmişlerdi. Kendisinin sağlam bir işçi geçmişi vardı ve Arnavutluk Komünist Partisi'nin kurucusuydu. Tito bana, bu adamı Mehmet Şeku'nun bizzat öldürdüğünü söylemişti. Bu üç yönetici —Hoca, Şeku ve Ballatu— birini mahkemeye çıkarıp yargılamayı ve yazılı hiçbir açıklamada bulunmamayı âdet edinmişlerdi. Sonra da kurbanlarının gizlice öldürülmesi için fırsat kollarlardı. Bu, Stalin ve Beria tarafından kullanılan sistemin aynısı idi (1).

(1) Arnavutluk Komünist Partisi Birinci Sekreteri Enver Hoca, kendisine Müttefikler ve Yugoslavlar tarafından verilen silahları, ge-

Sovyetler Birliği ile Arnavutluk arasındaki uçurum, daha çok Arnavutluk'un demokratlaşma korkusu yüzünden büyümüştür. Her şeyin henüz kaybolmadığını düşündüğüm zamanlar da olmuştu, ama şimdi bu kopmanın kaçınılmaz birşey olduğuna inanmaktayım. Arnavutlarla son çatışma 1960 yılı Haziran ayında, Bükreş'te toplanan Romanya Komünist Partisi Kongresi'nde meydana geldi. Bu Kongrede uluslararası sorunlar, özellikle kardeş Komünist Partileri ile Çin Komünist Partisi arasındaki ilişkiler hakkında görüş teatisinde bulunacaktık. Şimdi Arnavutlarla her türlü ilişkimiz kesik olduğuna göre, Arnavutların asla kabul edemiyecekleri demokratik liderlik ilkelerine daha sıkı bir şekilde sarılmaktayım.

Demokrasi, elbette istenecek bir şeydir; fakat bir demokraside, eğer lider, peşinden gelenlere danışmayacak olursa iktidarda kalması çok zorlaşır. Demokrat bir lider iyi düşünceli ve nasihat dinler bir insan olmalıdır. Liderlik durumunun kendisini liderleri olarak görmek isteyen halkının arzusuna bağlı olduğunu bilmelidir. Kendi isteği ile halkı yönetemiyeceğini bilmelidir. Halk da liderini ancak Parti ile aynı etten ve kandan ise benimseyip kabul etmelidir. Bir lider halkın çıkarlarını düşünerek hareket

---

rek Milliyetçi rakiplerine, gerekse Almanlara karşı kullanarak iktidara gelmiş, bir savaş zamanı 'mücahidi'ydi. Buradan anlaşıldığına göre; Kruşçev, Enver Hoca'nın 1949 yılında Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı olan Koci'yi tasfiye edişinden sözetmektedir. Olay, Stalin'in Tito'yu afaroz etmesinden sonra cereyan etmiştir Koci, Yugoslav dostuydu. Kruşçev, Hoca'yı Koci'yi temizlemeye itenin Stalin olduğunu belirtmeyi unutmuştur (zaten bilemezdi de.) Koci'nin yerine İçişleri Bakanı olan Mehmet Şeku, Arnavut komünistleri içinde en amansızıydı; başlıca temizlik hareketlerini o yönetmiştir; daha sonra Başbakan olmuştur. Arnavutluk Savunma Bakanı ve Politbüro üyesi Bekir Ballatu, 1952 - 53 yılları arasında Moskova Askeri Akademisinde bir kursa katılmıştır. Kruşçev'in bu üçlü yönetici kadro hakkında anlattıkları, gerçeğe çok yakındır.

etmeli, saçma kibir ve gurura kapılmamalıdır. Bir lider bilgi, alçakgönüllülük ve toplumun bir parçası olarak yaşama yeteneklerine hükmedebilmelidir. Tekrar ediyorum; lider mevkiini Parti'nin isteği ile kazanmıştır. Bir başka deyimle, Partinin üstünde değil, Partinin hizmetindedir. Ve durumunu ancak Partiyi tatmin ettiği ve desteğini gördüğü sürece devam ettirebilir (1).

Enver Hoca, Mehmet Şeku ve Ballatu, kendi Partilerinde bu ilkelere asla uymamışlardı. Mao Çe-tung da öyledir.

Mao Çe-tung iktidarını kötüye kullanmış olabilir; Partiyi kötü yöne de çekebilir, ama bazılarının ileri sürdüklerinin aksine, Mao hiçbir zaman bir deli değildir. Şimdi bir takım insanlar Mao'nun bir çılgın olduğunu, bütün hislerini ayaklar altına aldığını söylemektedirler. Bu, doğru değildir. Mao, son derece zeki ve kurnaz bir insandır. Bundan birkaç yıl önce Çin'deki post kavgasından Mao'nun galip çıkamayacağı kehanetini savuranlar olduğunu hatırlıyorum. Ben o zamanlar; «Saçma, elbetteki Mao kazanacak,» demiştim. Ve haklı çıktım. Mao'nun bugün Çin'de en büyük kuvvet olduğu bir gerçektir. Ama neye dayanarak? Çinliler iktidar ve kuvvet yasasından başka bir yasa tanımıyorlar. Boyun eğmeyecek olursanız, boynunuzu uçuruveriyorlar. Hem de bunu ustaca, sanatla gerçekleştiriyorlar: Sizi binlerce kişinin önünde, bir alanın orta yerinde boğazlayıveriyorlar. Acaba bu ne tür bir **«politika»**dır dersiniz? Buna, barbarlık bile diyemezsiniz. Bu, barbarlıktan da ileridir. Unutmayalım, nihayet yirminci yüzyılda yaşamaktayız.

Mao, Çin'de zaferi kazandığı halde, Liu Şao-çi henüz pes etmemiştir. Kendisi Mao'nun politikasına karşıdır ve bu uğurda bir mücadele vermektedir. Liu Şao-çi çok zeki

(1) Bu gözlemlerin ışığında acaba Kruşçev yaşantısını baştan yaşasaydı, nasıl olurdu? Herhalde bunu görmek çok ilginçtir.

bir insandır ve kendisinden yana olan çok insan vardır; fakat bunların hiçbir gerçek kuvveti yoktur. Liu Şao-çi'nin hâlâ hayatta oluşunun nedeni, halk tarafından çok sevilmesidir. Mao aşırı bir çaba sarfetmeden Liu'yu boğazlatabilirdi. Fakat Liu'nun katledilmesi, halk kitlelerinin ayaklanmasına sebep olurdu. Mao Çe-tung da bunu çok iyi bildiği için, Liu'ya karşı kişi olarak değil, özel bir politika sisteminin bayraktarı olarak savaşmaktadır. Mao, Liu'yu politik yönden yalnız bırakarak yenmek istemektedir (1).

Bizim için, elbette, Mao Çe-tung'dan sözetmek başka şey, bir bütün olarak Çin'den sözetmek yine başka şeydir. Biz Çin halkına hakaret etmeye kalkacak olsaydık, gözlemci analizi milliyetçi ön yargılardan ayıran hattı çiğnemiş olurduk. Bir ulusun diğer uluslar üzerinde özel hakları ve üstünlükleri olduğunu iddia etmeye başlarsak, biz de milliyetçi oluruz. Nazizm de böyle doğmuştur.

Bu nedenle Çinlilerin kardeşlerimiz olduğunu kabul etmeliyiz. Onlar da tıpkı bizim gibi insandır. Çinli gençler, Pekin'deki Elçiliğimize saldırdı diye bütün Çin halkından nefret etmemeliyiz. Bir ülkenin gençleri, ulusun bütünü değildir. Ayrıca gençlerin de türlüsü vardır. Çin'de herkes o alana gidip de Elçiliğimizi taşlamadı ve orada bulunanların hepsi de Mao'nun politikasının destekçisi değildi. Ülkelerinin başına gelenler için inleyen kimbilir kaç Çinli olduğunu düşünün. Bugün Çin'de amansız bir savaş sürmektedir ve insanlar birbirlerini öldürmektedir.

Bugün bir tarafta Sovyetler Birliği Komünist Partisi ve diğer Komünist Partileri, diğer tarafta da Çin Komünist Partisi arasında varolan anlaşmazlık ve çatışmanın çözüm-

---

(1) Ilımlı bir devlet adamı olan Liu Şao-çi uzun bir süre Mao'nun varisi olarak kabul edilmişti. 1960'ta Moskova Konferansı'nda Çin heyetine başkanlık etmişti. Fakat sertlik taraflısı Peng - Çen karşısında gerilemiştir. Mao ile son çatışması sırasında Liu, eşiyle birlikte canını kurtardığı için talihli sayılmalıdır.

lenmesi için bütün çabalarımızın harcanması gerektiğine inanıyorum. Komünist hareketini bir kere daha birleşmiş ve bir bütün halinde görebilmemiz için her şeyi yapmalıyız. Bu amaca mutlaka ulaşılmalıdır. Sovyetler Birliği halklarının çıkarı bundadır. Çin halkının çıkarları da bundadır. Dünyanın bütün barışsever halklarının çıkarları aynı yerdedir. Yaşasın barış için savaş ve barış içinde bir arada yaşama ilkesi!

Onuncu Bölüm

HO Şİ MİNH VE VİETNAM SAVAŞI

Yaşlı devlet adamı Kruşçev, savaşın barbarlığı üzerinde durmadan, Vietnam trajedisini yansıtmaktadır. Böyle yaparken de savaşın **«tepenin karşı yamacından»** görünüşüne ait bir fikir vermektedir. Bu görüşleri, hiç olmazsa kısmen, bu yamaçta olanların pek çoğu tarafından paylaşılmaktadır.

AMERİKALI saldırganlar, Kuzey Vietnam'ı bombalamayı durdurmak zorunda kaldıklarında, önemli bir yenilginin acısını çektiler. Bugün basından açıkça öğrenildiğine göre; Birleşik Amerika bombardımanı kestiğini söylemekle birlikte, bu sözünde sıkı sıkıya durmamaktadır; ama bombardımanların geçici olarak durdurulması bile, Vietnam halkının cesur direnişinin bir delilidir. Bu direniş, müteveffa

devlet başkanları, eşsiz insan, yoldaş Ho Şi Minh'in liderliği altında örgütlenmişti. Politika hayatım sırasında bir çok insanla tanıştım, fakat Ho Şi Minh beni apayrı bir şekilde etkilemişti. Dine inananlar, bazı kutsal yaratıklardan sözederler. İşte hayatı, başkalarını etkileyişi ile Ho Şi Minh de bu **«kutsal yaratık»**lardan biri gibiydi. O da devrimin kutsal kişisiydi.

Gözlerinin içindeki bakışları, bakışlarındaki kendine özgü samimiyet ve saflık parıltısını asla unutamam. Bu, alçaklık nedir bilmeyen bir komünistin samimiyeti, ilkelerine bağlı, kendisini dâvasına adamış bir insanın saflığıydı. Komünizmin gerek kendi halkı, gerekse bütün halklar için tek haklı dâva olduğu yolunda şerefliliği ve sarsılmaz inancı ile herkesi ikna edebilirdi. Her sözü sanki bütün komünistlerin sınıfsız olduğuna olan inancını belirtiyor, dolayısıyla bütün komünistlerin başkaları ile olan alışverişlerinde samimi ve şerefli olmaları gerektiğini hatırlatıyordu. Ho Şi Minh gerçekten Komünizmin «kutsal»larından biriydi.

Kendisiyle ilk defa Stalin henüz hayatta iken tanıştım. Ho Şi Minh, Vietnam 'cangıl'ından doğrudan doğruya Moskova'ya uçmuştu. 'Cangıl'da günlerce nasıl yürüyerek Çin sınırına ulaştığını, oradan nasıl Sovyetler Birliği'ne geçtiğini anlattı.

Bu sohbet sırasında Ho Şi Minh o olağanüstü gözleriyle ve dikkatle Stalin'i inceliyordu. Hatta bakışlarında çocuksu bir saflık vardı, diyebilirim. Bir ara çantasına uzanıp içinden bir Sovyet dergisi çıkarttığını —yanılmıyorsam, bu **«Kurulma Halindeki SSCB»** idi— ve bunu Stalin'e uzatarak imzalamasını rica ettiğini hatırlıyorum. Fransa'da herkes imza peşinde koşar; Ho Şi Minh'in de bu alışkanlığı oradan edindiği belliydi. Vietnam'a döndükten sonra herkese, Stalin'in imzasını göstermekle herhalde büyük kıvanç duyacaktı. Stalin, Ho'nun istediği imzayı attı, ama

kısa bir süre sonra dergiyi kendisinden çaldırttı; çünkü imzasını nasıl kullanacağı hakkında endişeliydi.

Ho Şi Minh bize, halkının Fransız istilasına karşı giriştiği savaşı anlattı ve kendisine malzeme, özellikle silah ve cephane yardımında bulunmamızı istedi. Moskova'ya döndükten sonra da bizden yazılı olarak kinin yardımı talebinde bulundu. Çünkü Vietnam halkı sıtmadan kırılmaktaydı. İlâç sanayiimiz büyük çapta kinin üretmekteydi ve Stalin de cömertçe bir davranışta bulundu;

«Yarın ton kinin gönderin ona,» dedi.

Sonraları Ho Şi Minh ile birçok defalar daha karşılaştım. Cenevre Konferansı (1954'te) sırasında birlikte çalıştığımızı da hatırlıyorum (1).

O zamanlar Çin Komünist Partisi ile ilişkilerimiz çok iyiydi. Cenevre Konferansından önce Moskova'da bir hazırlık toplantısı yapılmıştı. Çin, Çu En-lai, Vietnam da Başkan Ho Şi Minh ve Başbakan Fam Van Dong tarafından temsil edilmekteydi. Vietnam'daki duruma dayanarak Cenevre'de takınacağımız durumu tespit ettik. Durum çok ciddiydi. Vietnam'daki direniş hareketi çökecek noktaya varmıştı. Partizanlar, Fransız işgaline karşı Vietnam halkının giriştiği savaşta kazandıklarını ellerinde tutabilmek için, Cenevre Konferansında varılacak bir ateş-kes antlaşmasına güveniyorlardı. Hanoi, Fransızların elindeydi. Bir

(1) Bu, 1954 yılı ilkbaharında ve yazın ilk günlerinde, Fransızlarla Vietnamlı komünistler arasındaki savaşa son veren ve 20 Temmuz'da Vietnam'ı 17'nci paralelden itibaren ikiye ayıran tarihî konferanstır. 7 Mayıs tarihinde konferans henüz devam ederken Dien - Bien - Phu düşmüş ve bütün Vietnam'ın komünistlerin eline geçmesine engel olabilecek hiçbir şey kalmamıştı. Amerikalılar hava gücüyle müdahalede bulunmak için ortaya çıkmış, fakat Eisenhower buna karşı bir karar almıştır. Kruşçev'in kendisi bu vesileyle Cenevre'de değildi. Başlıca delegeler İngiltere adına Anthony Eden, (sonradan Lord Avon), Fransa adına Mendès - France, Çin adına Çu En - lai ve Ho Şi Minh'ti.

anlaşmaya varılması için isteklerimizi üzerine çizdiğimiz haritaya bakmış olsaydınız, Kuzey Vietnam'ın Fransızlar tarafından ele geçirilip işgal edilen bölgelerinin noktalarla tarandığını görürdünüz.

Kremlin'de, Katerina salonunda yapılan görüşmelerden birinden sonra Çu En-lai, beni tutup zorla bir köşeye sıkıştırdı.

«Yoldaş Ho Şi Minh, Vietnam'daki durumun umutsuz olduğunu ve kısa zamanda bir ateş-kes anlaşması imzalayamazsak Vietnamlıların Fransızlara karşı daha fazla direnemeyeceklerini söyledi,» dedi. «Bu yüzden de gerekirse Çin sınırına kadar ricat etme kararı almışlar ve Çin'in Kuzey Kore'de yaptığımız gibi, birliklerini Vietnam'a sokmaya hazır olmasını istiyorlar. Bir başka deyimle, Vietnamlılar bizden Fransızları geri püskürtmemizi talep ediyorlar. Biz Yoldaş Ho Şi Minh'in bu isteğini yerine getiremeyiz. Zaten Kore'de çok insan kaybettik; bu savaş bize çok pahalıya mal oldu. Şu sırada bir başka savaşa daha karışacak durumda değiliz.» (1)

Ben de Yoldaş Çu En-lai'den bir başka istekten bulundum.

«Çok önemli bir savaş verilmektedir,» dedim. «Vietnamlılar gerçekten yaman dövüşüyorlar. Fransızlar ağır kayıplara uğruyorlar. Birlikleri Fransızların saldırıları karşısında sınırınıza kadar çekilirlerse, kendilerine yardım etmeyi reddedeceğinizi söylemenizin hiçbir gereği yok. Neden kendisine bir yalan uydurmuyorsunuz? Bırakın Vietnamlılar gerektiğinde sizin yardım edeceğinize inansınlar; bu Vietnam çetecilerine, Fransızlara karşı direnişlerinde yeni bir güç verecektir.»

Çu En-lai bunun üzerine Yoldaş Ho Şi Minh'e, Çin'in

(1) Batı'da hiç kimse Vietnamlıların durumunun bu kadar ümitsiz olduğunu bilmiyordu.

Fransızlara karşı Vietnam topraklarında savaşa karışmayacağını söylemekten caydı.

Derken bir mucize oldu. Delegelerin Cenevre'ye geldikleri sırada, Vietnamlı partizanlar büyük bir savaş kazandılar ve Dien Bien Phu kalesini işgal ettiler.

Konferansın ilk oturumunda Fransız hükümetinin başı Mendès-France, Fransız kuvvetlerinin 17'nci paraleli aşmalarının kısıtlanmasını ileri sürdü. Cenevre'den gelen bu haberler bize ulaştırıldığı zaman, hayretler içinde kaldığımızı ve pek sevindiğimizi itiraf etmeliyim. Doğrusu böyle birşey beklemiyorduk. 17'nci paralel bizim isteyip de elde etmeyi umduğumuz azami sınırdı. Cenevre'deki temsilcilerimize bölme hattının daha güneyden, 15'inci paralel hizasından çizilmesini istemeleri için talimat verdik, fakat bundan güdülen amaç sadece çetin bir tartışmaya hazır olduğumuz havasını vermek içindi. Kısa bir süre direndikten sonra, Mendès-France'ın teklifini kabul ettik ve anlaşma imzalandı. Vietnam komünistlerinin elde ettikleri kazançları garantiye almayı becermiştik (1).

Bu vesileyle Mendès-France'a olan borcumuzu da ödemek isterim. Burun buruna geldiği durumu doğru ve akla yakın bir şekilde değerlendirmişti. Hakları tanınan partizanlar Vietnam'da türlü dertlerle karşıya karşıya geleceklerdi, fakat Fransız ordusu kadar da sıkıntıya düşmeyeceklerdi. Mendès-France, Fransa'nın Vietnam'da sürdürdüğü savaşa son vermekle, yegâne etkili adımı atmış oluyordu. Böylece Fransa savaştan çekildi ve askerlerini geri aldı.

Eğer herkes Cenevre anlaşmalarının şartlarına uymuş olsaydı, herşey daha iyi olurdu. İki yıl sonra genel

(1) İngiliz ve Fransızlar 17'nci paralel üzerine varılan anlaşmadan son derece hoşnut kalmışlardı. Ho Şi Minh ve Kruşçev'in de memnun kaldıklarını öğrenmek hoş oluyor. Fakat Bay Dulles hiç memnun değildi.

seçim yapılır ve hiç şüphesiz Ho Şi Minh —yani Vietnam'ın ilerici güçleri ve komünistler— bu seçimden galip çıkardı. Fakat tam bu sırada Dulles denen 'meşum adam' ve Birleşmiş Milletler işe burunlarını soktular ve Vietnam halkına kanlı bir savaşı zorla kabul ettirdiler. Öyle bir savaş ki, bugün de hâlâ sürüp gidiyor.

Ben burada savaşa ayrıca dokunmayacağım; çünkü basında buna geniş yer veriliyor. Yalnız Sovyetler Birliği ile Çin arasındaki anlaşmazlık yüzünden Vietnamlıların karşılaştıkları güçlüklerden söz edeceğim.

1960 yılında toplanan Komünist ve İşçi Partileri Konferansında son safhaya varıldığında, (1) Çinliler hariç herkes, Konferans Bildirisi'ni imzalamaya razı olmuştu. Onlar ise belgenin bir noktasına inatla karşı çıkıyorlardı. Bu önemli bir noktaydı ve bildiride bulunması bizim için bir prensip haline gelmişti. Bu nedenle Çinlilerle anlaşmamıza imkân olmadı.

Ho Şi Minh yanıma gelerek;

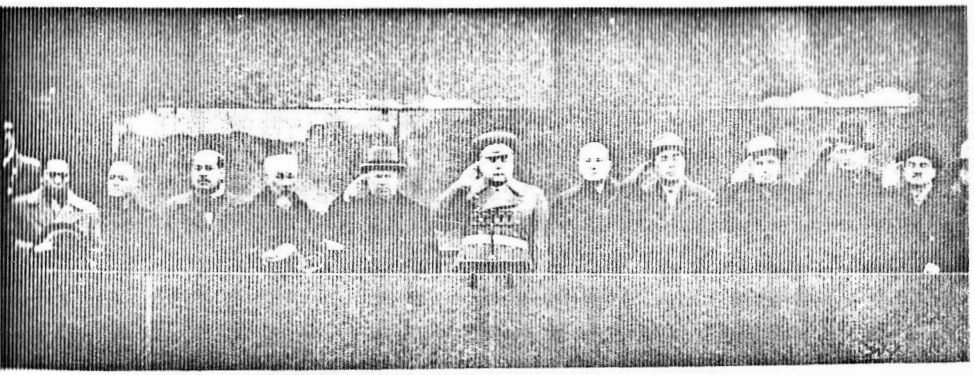
«Yoldaş Kruşçev, bu konuda Çinlilere teslim olmalısınız,» dedi.

«Nasıl teslim oluruz?» diye cevap verdim. «Bu bir prensip meselesi.»

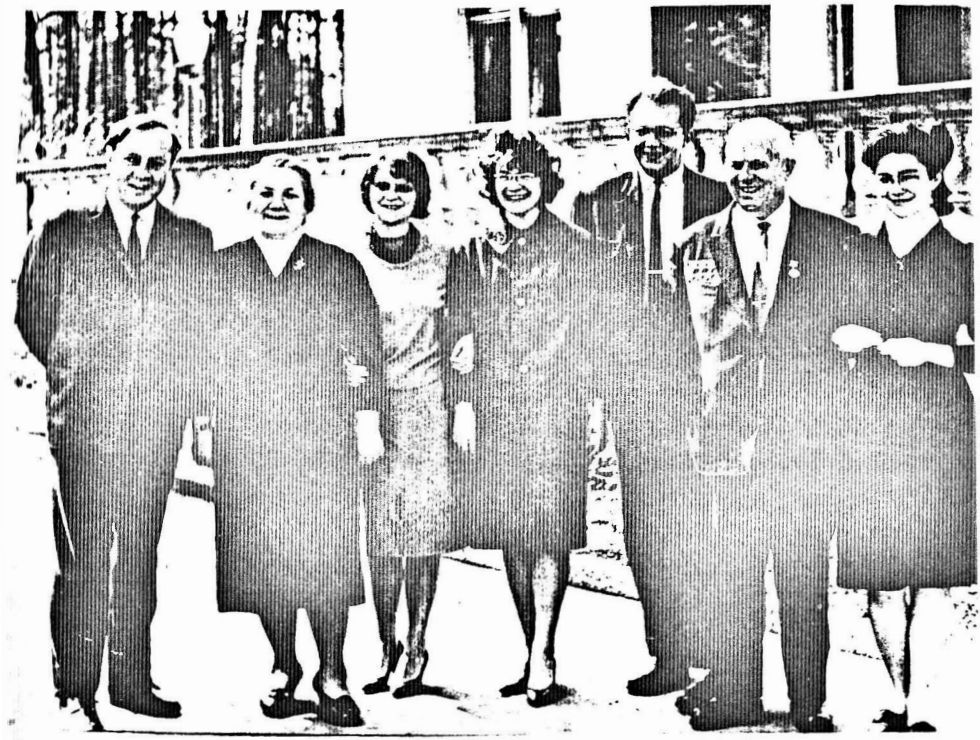
«Yoldaş Kruşçev, Çin, büyük bir Partisi olan, büyük bir ülkedir. Bir kopmaya izin veremezsiniz. Çinlilerin de hepimizle birlikte bildiriyi imzalamalarını sağlamalısınız. Ancak oybirliği ile onaylandığında bu belge uluslararası bir önem kazanabilir. Yoldaş Kruşçev, heyetimiz komünist hareketinin

---

(1) Bu, bundan bir önceki bölümde söz konusu edilen Komünist ve İşçi Partileri Konferansı'ydı (Partilerden 81'i konferansa katılmıştı). Çinlilerin sonunda görünüşü kurtarmak için anlaşmalı bir karar tasarısını imzalamaya razı oluşları, dünyanın bir süre daha Komünist hareketinin bölünmez niteliğinin devam ettiğine kanmasına sebep olmuştur.

1961 yılında, devrimin 44'üncü yıldönümünde (soldan beşinci) Ho Şi Minh, Kruşçev, Mareşal Rodion, Y. Malinovski, bilinmiyor, Leonid i. Brejnev, Frol R. Koslov, Mihail A. Suslov, Anastas i. Mikoyan, Nikolai M. Şvernik.

Moskova yakınlarında Usovo'da yabancı ziyaretçiler için kullanılan evin önünde 1961 ve 1964 yılları arasında çekilen bu resimde (soldan sağa) Kruşçev'in kızı, Kruşçev, oğlu Serge, Galia, Rada, Nina Petrovna ve Adahubei :

Castro 1963 yılında Sovyetler Birliğine yaptığı ziyarette Kafkas dağlarında Ritsa gölünde Polaroid kamarasıyla, Mareşal Malinovski ve Küba Sovvet Elçisi Alekseyev'le birlikte

birliğini korumak için bütün çabaları harcamaktadır. Çin Komünist Partisi'nin yapısını ve gücünü küçümsediğimizi sanmayın. Çin'i de kardeş Komünist Partilerin birliği içinde tutabilmek için elimizde olan her şeyi yapmaktayız. Fakat ilkelerimizi ayaklar altına alamıyacağımızı anlamanız gerekir. Bu nokta üzerinde Çinlilere boyun eğersek, bunu yapmış oluruz. Tutumları, bizim komünist dünyası görünüşümüze bütünüyle aykırıdır. Çin'in büyük bir ülke, Çin Komünist Partisi'nin de büyük bir parti olduğunu söylüyorsunuz. Hiç şüphe yok, bizim de büyük bir ülke ve Parti olduğumuzu kabul etmektesiniz. Fakat bu, konunun dışındadır. Bütün komünist partileri esittir ve esit haklardan, esit fırsatlardan yararlanmalıdır. Ve durum böyle oldukça, bütün emellerimiz tek bir amaca yönelmelidir; bu amaç da, komünist hareketinin zaferidir.»

Ho Şi Minh söylediklerimi kabul etti, ama şöyle dedi:

«Bizim için çifte zorluk var. Unutmayın, Çin bizim komşumuz.»

En sonunda temsilcilerimizin Çinlilerle görüşmek için harcadıkları uzun çabalardan sonra, karşılıklı olarak kabul edilebilecek bir formül bulduk ve Çin de bildiriyi imzalamaya razı oldu.

Çin en sonunda bizimle bütün siyasal ilişkilerini sona erdirdiği zaman, gerçekten çok üzüldüm. Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile Çin Komünist Partisi arasındaki kopma açığa çıkınca, Çin, Vietnam İşçi Partisini boynuna geçirdiği yularla yönetmeye başladı. Vietnam'da —dolayısıyla Parti içinde— halkın büyük bir bölümü Çinlidir. Çin, Vietnam ile Sovyetler Birliği arasında anlaşmazlıklar çıkartmak ve Vietnam Komünist Partisini bize karşı döndürmek için büyük etkisini kullanmaya başladı. Vietnam Komünist Partisindeki kilit noktalarına bugün Çin taraftarı yoldaşlar getirilmiştir. Bizim Vietnam'a yardım etmek için elimizden gelen her şeyi yaptığımız bir sırada, Vietnam'-

daki Çin taraftarı elemanlar da, Çin'e yaranmak için ellerinden geleni artlarına koymuyorlardı. Yani, bir başka deyimle yalnız bize karşı değil, Vietnam'ın kendi çıkarlarına karşı da çıkıyorlardı. Bu, acınılacak bir durumdur.

Bizim Vietnam'a yardım etmek için gösterdiğimiz çabalar samimi ve cömertçeydi ve Vietnam'daki Çin taraftarı elemanların bize karşı gösterdikleri düşmanlık, yutulması zor bir lokma olmuştu. Bu konuyu şimdi neden açıyorum? Bunu yeniden söz konusu etmemin nedeni, Ho Şi Minh'in ölümünden sonra, şimdi ne beklediğimizi söylemek içindir.

Basında okuduklarıma göre; Sovyet - Vietnam görüşmelerinde bir yumuşama görülmektedir. Vietnam delegeleri Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmekte, bizim gazetecilerimiz de Vietnam halkının savaşını aktarmak için Vietnam'a gitmektedirler. Bunların gönderdikleri haberler gazetelerde, televizyon ve aktüalite filimleri arasında yer almaktadır.

Fakat bana ulaşan bazı haberlere göre, her şey gazetelerdeki yazıların, televizyon filimlerinin gösterdiği kadar yolunda değildir. İstihbaratıma göre, Vietnamlılar, Sovyet hükümeti ve Komünist Partisine karşı saklamadıkları bir çeşit ölçülü davranış içindedirler. Bu, Vietnam hükümetinde ve Vietnam İşçi Partisi içinde hâlâ Çin taraftarı elemanlar bulunuyor demektir. Dıştan bakıldığı zaman Vietnam ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerde kardeşlik ve karşılıklı anlayış havasının estiği söylenebilir. Fakat bunun Vietnamlı liderler tarafından ortaya atılmış —belki de Çinlilerin desteği ile— bir göz boyama olması mümkündür. Amaç da, Sovyetler Birliği ve diğer kardeş Komünist Partilerin yardımlarını kaçırmamaktır. Bunun böyle olmamasını diliyorum, fakat olması ihtimalinin varlığını da kabul ediyorum: Vietnam'ın Sovyetler Birliği ile gerçekten iyi ilişkiler kurmak istediğine inanmak isterim, fakat Çin'in Vietnam'ı

pençeleri arasından salacağına inancım yok ve sanırım, Çin taraftarı güçler, Vietnam'da kuvvetli olmakta devam edeceklerdir. Bunlar, Vietnam'ın Çin'in eline bakması için ellerinden gelen her şeyi yapacaklardır.

Yoldaş Ho Şi Mihn'in ölümünden sonra Çin taraftarı sinsi gelişme, daha çabuk yayılma imkânı bulacaktır. Böyle olursa, gerçekten yazık demek gerek; çünkü, ülkesinin Sovyetler Birliği ile dost olması için düşüncesinden ve enerjisinden çok şeyler katan yoldaş Ho Şi Minh'in anısına da karşı çıkılmış olacaktır.

Yoldaş Ho Şi Minh'in ölümünden beri türlü siyasal eğilimleri olan kişiler tarafından birçok söylevler çekilmiş, türlü yazılar yayınlanmıştır ve bunların hepsi de, herkesi korkutan sorulara cevap bulmak amacını gütmektedir: Vietnam'ın Sovyetler Birliği ile olan ilişkileri nasıl bir gelişme gösterecektir? Kapitalist ülkelerle nasıl ilişkiler kuracaktır? Görüşleri Mao Çe-tung'dan farklı olan Komünist Partileri ile nasıl anlaşacaktır? Vietnam'ın Çin Komünist Partisi liderleri ile ilişkileri nasıl bir gelişme gösterecektir? Vietnam'ın politikasında ne gibi değişiklikler meydana gelecektir? Şimdi okuyup işittiğim şeyler hakkındaki izlenimlerimi paylaşmak ve Sovyet - Vietnam ilişkilerinin gelişmesi hakkındaki tahminlerimi ifade etmek istiyorum.

Elbette, hiç kimse ilerde ne olacağını bilemez. Bundan sonra ne olacağı hakkında bazı belirtiler vardır, ama biz kehanette bulunmamaya dikkat etmeliyiz, çünkü hiçbir şey sürekli değildir. Her şey bir akış halindedir. İşler her zaman değişebilir. Sözgelişi, bir zamanlar Sovyetler Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında kusursuz ilişkiler vardı. Hatta Sovyet liderleriyle Mao Çe-tung arasında bile iyi ilişkiler bulunuyordu. Fakat bugün bütün bunlar değişmiştir. Aynı şey, Vietnam için de geçerli olabilir. Başlangıçta ilişkilerimiz çok iyiydi; daha sonra bozulduysa, bunun suçu da Sovyetler Birliği Komünist Partisine ait değildir. Aksine,

bana kalırsa, suç yalnızca Mao Çe-tung'un ve onun Vietnam üzerindeki etkisinindir.

Vietnam'ın geleceği için kehanette ya da tahminde bulunmak için bana temel olan belgeler, Ho Şi Mihn'in **«Vasiyetnamesi»** ile Le Duan'ın (1) ünlü söylevidir. Her iki belgeyi de iki defa okudum ve doğru olarak yorumlayabilmek için dikkatle üzerlerinde durdum.

Ho Şi Minh'in **«Vasiyetnamesi»**nde Sovyetler Birliği'nin Vietnam'a yaptığı büyük ve karşılıksız yardımdan hiç söz edilmemektedir. Sağladığımız yardım son derece önemliydi, çünkü bu yardım olmadan Vietnam'ın modern savaş şartlarına ayak uydurmasına ve Birleşik Devletler gibi zengin ve güçlü bir saldırgana karşı direnmesine imkân olamazdı. Vietnam'ın gereken silah ve teçhizatı sağlamak için Sovyetler Birliği'ne güvenmekten başka çıkar yolu yoktu. Zafere erişmek için uygun silahlara sahip olmalıydılar ve bu silahlar ancak Sovyetler Birliği'nden sağlanabilirdi. Çin, bugün, Vietnam'a ihtiyacı olan şeyi veremez. Dünya basını, komünizmin düşmanları da dahil, Amerikan saldırısına karşı Vietnam'ın güttüğü siyasal ve askerî direnişi, ancak Sovyetler Birliği'nin ekonomik ve malzeme yardımları ile yürüttüğünü kabul etmektedir. Sözgelişi Kuzey Vietnam Kurtuluş ordusunun bir Amerikan hava üssüne karşı roketlerle saldırıya geçtiğini bildiren bir haberi alın: Tabii, bu roketler Vietnam 'cangıl'ında yapılmamıştır. Sovyetler Birliği'ndeki fabrikalardan gelmiştir. Sovyetler Birliği çıkarcı amaçlarla bağlı olmadığından; bağımsızlıkları, ekonomik ve politik hürriyetleri ve emperyalist saldırılarına karşı çıkmak için dövüşen bütün güçlere ve bütün halklara yardım etmeye kendisini adamıştır.

Vietnam'daki Çin taraftarı elemanlar bile, Sovyetler Birliği ile dostluğun gerekliliğini anlamaya başlamışlar ve

(1) Ho'nun ölümünden sonra Kuzey Vietnam liderleri içinde en üstün mevkide olan yönetici.

Ho Şi Minh geleneği, bir bölümüyle de olsa, yeniden benimsenmiştir. Vietnamlılar politikalarına yeni bir yön vermekle akıllıca bir iş yapmışlardır. **«Yeni yön vermek»** diyorum; çünkü politikalarını kökten değiştirmemişler, sadece saptırmışlardır. Yani, gelecekte savaşı sürdürmenin gerekliliğini ve bu durumda muhtaç oldukları yardımı kendilerine Çin'in değil, ancak Sovyetler Birliği'nin sağlıyacağını hesaba katarak bu sonuca varmışlardır.

Bugün amansız bir savaş sürüp gitmekte ve zafer henüz çok uzaklarda görülmektedir. Fakat Vietnam'ın Amerikan emperyalizmine karşı kazanacağı zaferin ışığı uzaklarda şimdiden parıldamaktadır. Bu yüzden de çabalarımız gevşememelidir. Vietnam halkının savaşını başarılı bir sonuca ulaştırmak için her şey seferber edilmelidir. Bu savaşta, Vietnam halkının geleceğinden daha başka hedefler de vardır. Vietnamlılar, dünya komünist hareketi uğruna kanlarını dökmekte, hayatlarını feda etmektedirler. Ho Şi Minh'in vârisleri acaba savaşın kazanılması için gereken akıllılığı gösterebilecekler mi? Buna ancak zaman cevap verecektir.

Onbirinci Bölüm

FİDEL CASTRO VE KARAİB BUNALIMI

Kruşçev'in Küba bunalımı hakkında anlattıkları, belki de bütün anıları arasında en açık sözlü, kaynaşmış ve ayrıntılı bölümleri içine alan kısımdır. Çok iyi bilinen bir hikâyede bazı ayrıntıların unutulması, pek önemsenmeyebilir. Bundan çok daha önce, hassas gözlemciler, Kruşçev'in amaçlarının bugün burada anlattıklarının aşağı yukarı aynı olduğunu belirtmişlerdi. Füzelerini geri çekmek zorunda kaldığı için Batı'da çok şeyler söylendi (Başkan Kennedy hariç). Çinliler de bunu sonuna kadar sömürdüler ve Kruşçev'in içerdeki rakipleri de onlardan aşağı kalmadılar. Gerçek şudur; Kruşçev, tam düşündüğü gibi olmasa bile, hesaplarını gerçekleştirmişti: Bu, Castro'nun Küba-sı'nı sürekli istila tehdidinden kurtarmaktı. Ayrıca Başkan Kennedy ile bir karşılıklı an-

laşma zemini de bulmuştu, ama Başkan'ın öldürülmesi, kendisi için derin ve kişisel bir talihsizlik oldu.

1962 YILI Ekim ayında meydana gelen Karaib bunalımının ne olduğunu açıklayacağım. Bunalım şöyle ortaya çıktı:

Fidel Castro devrimini zafere ulaştırdığında ve birlikleriyle Havana'ya girdiğinde, nasıl bir politika izleyeceği hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Castro'nun başını çektiği hareketin içinde tek-tük komünistler olduğunu biliyorduk, ama Küba Komünist Partisinin kendisiyle bir ilişkisi yoktu. Hatta Küba Komünist Partisinin Merkez Komitesi Birinci Sekreteri, Castro ile beraber dağa çıkmak için Partiden istifa etmişti. Castro'nun adamları Havana'yı ele geçirdiklerinde, olup bitenler hakkında ancak Küba'dan ve diğer ülkelerden gelen gazete ve radyo haberlerinden başka bilgi alacak bir kaynağımız bulunmuyordu. Durum, baştan aşağı karanlıktı. Fidel'in Başkan olarak atadığı kişinin adı hiç duyulmamıştı. Dahası, Küba, bizim hükümeti tanımamıştı ve uzun bir süre yeni rejimle diplomatik ilişkilerimiz bile olmadı.

Fakat Latin Amerika sorunları ile ilgilenen adamlarımız, Kübalı liderlerin bazılarını tanıyorlardı. Özellikle Raùl Castro'yu tanıyorlardı. Bizim yoldaşlardan biri, —rastlantı bu ya,— Raùl Castro ile birlikte Mexico'ya giden aynı gemiye binmişti. Bu yoldaş bana Raùl'la tanıştığını ve birlikte konuştuklarını, Raùl'un daha sonra Mexico'da gözleri önünde nasıl tutuklandığını anlattı. Çeşitli kaynaklardan topladığımız bilgilere dayanarak Raùl Castro'nun iyi bir komünist olduğunu öğrenmiştik, ama anlaşıldığına göre; gerçek inançlarını kardeşi Fidel'den saklamaktaydı. Ché Guevara da komünistti ve daha başkaları da; ya da biz öy-

le olduklarını düşünüyorduk. Yeni Küba liderlerinin hiçbiri ile resmî temasımız yoktu ve bu yüzden ancak söylentilere dayanıyorduk.

Olaylar pek çabuk gelişmeye başladı.

Anastas İvanoviç Mikoyan'ı, elçimiz Anatoli Dobrinin'in misafiri olarak Amerika'ya göndermeye karar verdik. Mikoyan'ın görevi Amerikan iş âleminin liderleriyle gayri resmî ilişkiler kurmaktı. Amerika ile ticaretimizi geliştirmenin meyvelerinin ne olabileceğini öğrenmek istiyorduk. Anastas İvanoviç böyle bir görevi yapacak mantıklı bir kişiydi. Savaştan önce de Amerika'da bulunmuştu ve orada hâlâ eski tanıdıkları vardı. Washington'da boy gösterdiği zaman, bizimle alışveriş etmek isteyen iş âlemi mensuplarının kendisine yanaşacaklarını umuyorduk. Her ne olursa olsun; Anastas İvanoviç, rüzgârların ne yönden estiğini anlayacak çaptaydı.

Mikoyan'ın ABD'nde bulunduğu sırada, Fidel kendisini Küba'yı ziyarete davet etti. Mikoyan da kabul etti. Küba'yı dolaştı, işlere bir göz attı, halkla konuştu. Küba ile henüz diplomatik ilişkiler kurmamıştık ve Castro bize karşı son derece dikkatli bir politika izlemekteydi. Bu sıralarda Küba'daki durumu ve Castro'nun rolünü çok iyi belirten bir hikâye anlatılır:

Küba devriminin liderleri cennete giderler; Tanrının resmî temsilcisi olarak Aziz Pierre kendilerini karşılar ve saf olmalarını söyler. Sonra, «kömünistler üçer adım ileri çıksınlar!» diye bir komut verir. Guevara ileri çıkar; Raul ileri çıkar; biri daha ileri çıkar. Fakat diğer bütün geri kalanlar —Fidel de aralarında— safta kalırlar. Bunun üzerine Aziz Pierre, Fidel Castro'ya bakarak seslenir: «Hey, sana söylüyorum, sakallı sırık! Ne oluyor, dediğimi işitmedin mi yoksa? Bütün komünistler üç adım ileri çıksınlar dedim!»

Hikâyenin anlatmak istediği, Aziz Pierre de dahil, herkes Fidel'i komünist olarak bilirken, Fidel'in kendisinin

bunun farkında olmadığıdır. Aziz'in komutunun kendisini ırgalamadığını düşünmüştür.

Mikoyan'ın ziyaretinden kısa bir süre sonra Küba ile diplomatik ilişkiler kurduk ve bir de heyet gönderdik. Amerikalılar, Küba'nın başlıca enerji gücü kaynağı olan akaryakıtı kesmişler, Kübalılar da yardım istemek için bize başvurmuşlardı. Adada hayat durmak tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Küba'ya büyük çapta petrol gönderebilmek için örgütlenmemiz gerekiyordu. Fakat bunu yapmak, söylemekten çok daha zordu. Tanker filomuzda okyanuslara açılacak yeterli tekne yoktu. Küba'ya petrol ve ürünlerini gönderebilmemiz için kendi gemi işletme sistemimizi aralıksız çalıştırmak ve fazladan İtalya'dan tanker sipariş etmek gerekmişti. İtalya bize gerekli tankerleri satmaya razı olunca, İtalya ile Amerika arasında ciddi bir anlaşmazlık meydana geldi. Amerikalılar, İtalyanları dost kapitalist ülkelerle dayanışma ruhunu 'ihlâl'le suçladılar. Bundan çıkartılacak ders de, kapitalist ülkelerin fazladan para kazanmak için, ekonomik dayanışmaya asla aldırmamalarıydı.

Küba ile diplomatik ilişkiler kurduktan sonra, Havana'ya elçi olarak kıdemli diplomatlarımızdan birini gönderdik. Fidel'le, daha da çok Raùl'la dost olan Alekseyev adında bir gazeteci de oradaydı. Kübalı liderler birşeye ihtiyaçları olduğu zaman, elçimizden çok Alekseyev'e başvuruyorlardı. Alekseyev de derhal Moskova ile temas ederek Kübalıların isteklerini bize duyuruyordu. Alekseyev'in Küba'da bulunuşu, bizim için bir talihti, çünkü elçimiz yeni bir devrim hareketinden henüz çıkan bir ülkede hizmet göremeyecek durumda olduğunu kısa zamanda göstermişti. Elçimizin sorunlarından biri, gırtlağına kadar bürokrasiye gömülmüş olmasıydı. Bir diğer sorun da, işler kızışıp, silahlar konuşmaya başlayınca, Kübalılardan kendisine özel bir muhafız vermelerini istemesi oldu. Hepsi gerillacı olan ve dağdan henüz inen Kübalı liderler, bu istek karşısında pek şaşırdılar ve kızdılar. Kendileri devrim düşmanları için çok daha iştah

çekici birer hedef oldukları halde, muhafızsız dolaşırlarken, bizim komünist aristokrat, muhtemel bir olaya karşı bir çeşit özel korunma talep ediyordu. Elçimizin Küba ile olan ilişkilerimize yardım etmek yerine, zarar verdiğini görebiliyorduk. Bu yüzden kendisini geri çağırdık ve onun yerine de Alekseyev'i elçi olarak atadık. Kübalılar, zaten Alekseyev'i tanıyor ve kendisine güveniyorlardı. O da isabetli bir seçme yaptığımızı ispatladı; Alekseyev tam onlara göre bir diplomattı.

Bu arada çevrilen gizli dolaplar yoğunlaşmaktaydı. Castro artık suya sabuna dokunmadan yerinde oturamıyordu; kendisinin komünist olduğunu ilân etmemekle birlikte, tam bir komünist gibi davranmaya başlamıştı. Hükümetine hep komünistleri alıyordu.

Castro'nun güttüğü politika kendisine bir sürü de düşman kazandırmaktaydı. İlk iktidara geldiğinde atadığı Başkan, Amerika'ya kaçmıştı ve bağımsızlık için saflarında dövüşenlerin pek çoğu da kendisinden uzaklaşmaktaydı. Bunun nedeni, pek çoğunun sosyalist reformlardan yana olmamalarıydı. Batista'ya karşıydılar, bozulmuş rejimini devirmeye can atıyorlardı; ama, Castro'nun her şeyi millîleştirmesine, toprak sahiplerine karşı güttüğü kısıtlayıcı politikaya ve zengin Amerikalılara ait mülke el koyuşuna da karşı çıkıyorlardı.

Bu arada Amerikalılar da Castro'yu sıkı bir göz hapsine almışlardı. Önce Küba'nın kapitalist ekonomisinin hiç dokunulmadan kalacağını sanmışlardı. Bu yüzden de Castro, Küba'yı sosyalizm yoluna sokacağını açıkladığında, ellerinde basit bir baskı teşebbüsünden başka yapacak şeyleri kalmamıştı. Küba'da Amerika hesabına örgütlenip çarpışacak hiçbir güç bulunmuyordu. Kendileri için tek bir alternatif vardı: İstilâ!

Kübalılar bizden silah istediler. Kendilerine tank ve top verdik; ayrıca öğretmen yolladık. Buna ek olarak uçak-

savar silahları ve bazı av uçakları da gönderdik. Yardımımızın sonucu olarak Küba iyice silahlanmış oldu. Küba ordusunun en büyük eksikliği, tecrübesizlikti. Bundan önce hiç tank kullanmamışlardı; sadece hafif silahlarla çarpışmışlardı: Otomatik tüfekler, el bombaları ve tabancalarla. Fakat öğretmenlerimizin de yardımı ile modern silahların nasıl kullanılacağını pek çabuk kavradılar.

Küba'ya bir karşı devrim taraftarı istilâ hareketinin yöneltildiğini ilk defa radyoda işittik (1). Hatta istilâcıların kim olduklarını bile bilmiyorduk: Bunlar, Kübalı suikastçiler miydi, yoksa Amerikalılar mıydı? Fakat istilâcılar hangi bayrağı taşırlarsa taşısınlar, arkalarında Amerikan desteği olduğunu biliyorduk.

Fidel'in kuvvetleri harekete geçtiler ve kısa zamanda istilâcıların hesabını gördüler. Amerikalılar tertipçilere fazla güvenmişlerdi. İstilânın ardında Amerikan desteği de olunca, Kübalıların Castro'yu kendiliklerinden alaşağı edeceklerini sanmışlardı.

Castro'nun karşı devrimcilere karşı kazandığı ezici zaferden sonra, Küba'ya yaptığımız askerî yardımı daha da yoğunlaştırdık. Küba ordusuna dilediği kadar silah verdik. Fakat gerçek sorun yine de silahların kalitesi ya da miktarı değil, modern araçları kullanabilecek personeli bulabilmekti.

Daha istilâcı kuvvetler bütünüyle ezilmeden Castro, Küba'nın sosyalist bir yol izlemeye devam edeceğini açıklayan bir beyanda bulunmuştu. Bu beyanın zamansızlığı yüzünden başımız derde girdi. Castro'nun açıklaması, kendisiyle sosyalizme karşı olanlar arasındaki uçurumu biraz daha açtı ve bir istilâ teşebbüsüne karşı güvenebileceği kişilerin sayısını daha da daraltti. Castro'nun kişisel cesareti yönünden tutumu dürüst ve hayranlık uyandıracak nitelik-

(1) Burada sözü edilen istilâ, 1961 Nisan'ındaki Domuzlar Körfezi fiyaskosudur.

teydi, fakat taktik yönden pek de mantıklı sayılamazdı (1).

Her şeye rağmen Castro galip gelmişti. Karşı devrimcileri yenilgiye uğratmış ve çoğunu da esir almıştı. Castro'nun zaferini çok iyi karşılamıştık, ama aynı zamanda son (Domuzlar Körfezi) istilânın bir başlangıç olacağını, Amerikalıların Küba'yı rahat bırakmıyacaklarını biliyorduk. Birleşik Amerika bir aralık Kübalı mültecilere bel bağlamıştı ve aynı şeyi bir daha tekrar edebilirdi. Mülteci suikastçiler yenilgilerinden bir takım dersler almışlardı ve saldırılarını tekrarlamak için hiçbir fırsatı kaçırmayacaklardı.

Küba'nın coğrafî durumu, ülkeyi düşmanlarına karşı pek hassas bir bölge haline getirmişti. Küba kıyıları Amerika sahillerinden sadece birkaç mil uzaktaydı ve bir sosis gibi uzanıyordu. Bu, saldırganlar için bir avantaj, adayı savunanlar için de büyük güçlükler doğuran bir biçimdi. Hele istilâcıların deniz topçusu ve hava desteği de olursa, ellerine sonsuz istilâ imkânları geçebilirdi.

Amerikalıların Castro'lu bir Küba ile hiçbir zaman anlaşamayacaklarından emindik. Tam umduğumuz gibi, sosyalist Küba'nın diğer Latin Amerika ülkelerini de sosyalizme doğru çeken bir mıknatıs haline gelmesinden korkuyorlardı. Amerikalıların Karaib'lerdeki sürekli müdahale ihtimaline karşı bizim politikamız acaba ne olmalıydı? Bu sorun kafamdan hiç çıkmıyordu ve diğer Prezidyum üyeleriyle de sık sık tartışıyordum. Herkes biz birşeyler yapmayacak olursak, Amerika'nın Küba'yı rahat bırakmıyacağı görüşündeydi. Sosyalist bir ülke olarak Küba'nın varlığını sürdürebilmesi için elimizden geleni yapmak zorunluluğundaydık ve Küba, diğer Latin Amerika ülkeleri için canlı bir örnek olmalıydı. Ülkenin savunması için kararlı adımlar atmazsak, Küba'yı kaybedebileceğimizi açıkça biliyordum.

---

(1) Oyunun bu safhasında Castro'nun Sosyalist prensipleri açıkça beyan etmesi, düş kırıklığına büyük değer veren Lenin'in devrimci taktikler öğretisini altüst etmişti.

Küba'nın kaderi ve dünyanın bu bölgesindeki Sovyet prestijinin korunması, beni Moskova'da diğer devlet sorunları ile uğraşırken ve kardeş ülkeleri ziyaretimde bile rahat bırakmıyordu. Sözgelişi, Bulgaristan'a yaptığım bir gezi sırasında bir fikir beynimi kurcalayıp durdu: Biz Küba'yı kaybedecek olursak, ne olurdu? Bunun Marksizm - Leninizm'e indirilecek ağır bir darbe olacağını biliyordum. Prestijimizi de bütün dünyada, ama özellikle Latin Amerika'da çok sarsardı. Küba düşecek olursa, diğer Latin Amerika ülkeleri de bizi reddeder, Sovyetler Birliği'nin bütün gücüne rağmen, Birleşmiş Milletler'de boş protestolarda bulunmaktan başka birşey yapmadığını ileri sürerlerdi. Amerika'ya lâftan başka şeylerle karşı çıkmayı düşünmeliydik. Karaib'lerde Amerikan müdahalesini önlemek için elle tutulur ve etkili önleyici tedbirler almalıydık. Ama kesin olarak ne? Bunun en mantıklı cevabı, füzelerdi. Birleşik Amerika, zaten Sovyetler Birliği'ni hava üsleri ve füzelerle kuşatmış durumdaydı. Batı Almanya bir tarafa, Amerikalıların bize karşı Türkiye ve İtalya'da da füze üsleri kurduğunu biliyorduk. Hayatî önemi olan sanayi merkezlerimiz Atom bombası taşıyan uçakların ve nükleer savaş başlıklı güdümlü füzelerin tehdidi altındaydı. Bakanlar Kurulu'nun başkanı olarak, Amerikan tehdidine cevap teşkil edecek, ama aynı zamanda savaşı da önleyebilecek bir yol seçmekte karar vermek gibi güç bir durumdaydım. Her sersem savaşı başlatabilir, fakat ondan sonra da dünyanın en aklı evvel kişileri bir araya gelseler, bu savaşı durduramazlar; hele başlayan nükleer bir savaş ise.

Bulgaristan'ı ziyaretim sırasında nükleer savaş başlıklı füzeleri Küba'daki rampalarına yerleştirmek ve Amerika Birleşik Devletleri artık birşey yapamayacak hale gelinceye kadar onlara bunu belli etmemek kararına vardım. Önce Castro ile görüşmek ve Küba hükümetinin onayını almak için stratejimizi açıklamak gerektiğini biliyordum. Ben şöyle düşünmekteydim: Biz füze rampalarını gizlice

yerleştirecek olursak, Birleşik Amerika da bunların yerlerine yerleştirilmiş ve her türlü darbeyi indirmeye hazır hale geldikten sonra varlıklarını haber alırsa, tesislerimizi askerî yollardan yoketmeye karar vermeden önce, derin derin düşünmek zorunda kalacaktı. Birleşik Amerika'nın tesislerimizden birkaçını saf dışı edebileceğini, fakat hepsini birden yere seremeyeceğini biliyordum. Füzelerimizin dörtte biri, hatta onda biri sağlam kalacak olsa —hatta sadece büyüklerden bir ya da iki tanesi ayakta kalsa—, yine de New York'u bombalayabilirdik ve bu durumda da New York'tan geriye pek birşey kalmazdı. New York'ta yaşayanların hepsi ölürdü demek istemiyorum tabii; hepsi ölmezdi, ama çok sayıda insan silinip süprülürdü. Sayı olarak kaç insanın öleceğini bilemezdim; bu, bilginlerimizin ve askerî personelimizin üzerinde çalışacakları bir konuydu. Bunlar nükleer savaş başlıkları üzerinde ihtisas yapmışlardır ve New York çapında bir şehir füzeyle bombalandığı takdirde, sonucunun nasıl ölçüleceğini bilmektedirler. Esas olan, füze rampalarımızın Küba'da kurulmasının, Birleşik Amerika'yı anî bir askerî harekâta kalkışmaktan alakoyacağı idi. Füzelerimiz Küba'yı korumaktan ayrı olarak, Batılıların **«Kuvvet dengesi»** demeyi pek sevdiği dengeyi de kurmaya yarayacaktı. Amerikalılar ülkemizi askerî üslerle kuşatmışlardı ve bizi nükleer silahları ile tehdit ediyorlardı ve şimdi böyle bir tehdit altında bulunmanın ne demek olduğunu kendileri de hissedeceklerdi. Onlara kendi ilâçlarından bir kaşık vermekten başka birşey yapacak değildik. Amerikalıların da, kendi ülkelerinin ve halklarının tehdit altında olmasının ne demek olduğunu öğrenmelerinin artık zamanı gelmişti. Biz Ruslar son yarım yüzyıl içinde üç savaş geçirmiştik: Birinci Dünya Savaşı, İç Savaş ve İkinci Dünya Savaşı. Amerika ise hiç olmazsa son elli yıl içinde kendi toprakları üzerinde hiç savaşmamıştı. Yalnız iki dünya savaşında da askerlerini yabancı ülkelere savaşmaya göndermiş, bundan da bir servet kazanmıştı. Amerika dünyanın geri kalan yerlerini kan-

sız bırakıp milyarlar kazanırken, sadece birkaç damla kan dökmüştü.

Bulgaristan'da bulunduğum süre içinde bütün bu fikirler kafamda kaynaştı durdu. Ne yapmak gerektiğini düşünerek bir aşağı bir yukarı dolaştım durdum. Kimseye neler düşündüğümü söylemedim. Kafamdaki kargaşalığı kendime sakladım. Fakat Küba'ya füze rampaları yerleştirmek düşüncesi de durmadan kafamda olgunlaşıyordu. Bulgaristan'dan Moskova'ya döndükten sonra da bu ihtimal üzerinde düşünmeye devam ettim. En sonunda bir toplantı düzenledik ve ben Küba hakkında bazı düşüncelerim olduğunu söyledim. Önceden tasarladığım ihtimalleri ortaya döktüm. Fikrimi, Castro'nun henüz direndiği istilâ teşebbüsü çerçevesi içinde takdim ettim. Kaçınılması imkânsız ikinci bir istilâ teşebbüsünün de kötü planlanıp uygulanacağını beklemenin delilik olacağını söyledim. Küba'ya karşı bir istilâ haraketi daha yöneltilecek olursa, Fidel'in bu sefer ezileceğini ve böyle bir felâketi önleyebilecek tek kuvvetin biz olduğumuzu ekledim.

Hükümet içindeki tartışmalar sırasında Küba'ya orta menzilli füzeler, füze fırlatma rampaları ve İl-28 bombardıman uçakları göndermeye karar verdik. Bu bombardıman uçaklarının modası geçmiş olmakla beraber, düşmanın çıkartma kuvvetlerine karşı etkili olabilirlerdi. İl-28'ler düşman toprakları üzerinde uçamayacak kadar yavaştılar; kolayca düşürülebilirlerdi, fakat kıyı savunmasında yararlıydılar. İl-28 bizim ilk jet bombardıman uçağımızdı. Zamanında göklerin tanrısı kadar güçlüydüler, fakat Küba'ya askerî yardıma başladığımız devrede, çoktan bunların yapımından vazgeçmiştik.

Füzelerimizi gemilerle göndermeye başlamamızdan hemen sonra, Amerikalılar kuşkulandılar. İstihbarat örgütleri Küba'ya giden gemilerimizin sayısının birden arttığını ve gemiler Küba limanlarına vardıktan sonra, bunların bizim adamlarımız tarafından boşaltıldığını bildirmişlerdi.

Füzelerin gemilerden indirilmesi ve rampaların kurulması işlemini Kübalılara bırakmamıştık. Amerikalılar ne verdiğimizi bilmiyorlardı; ama ne verirsek verelim, bunu kendi elimizle getirip yerleştirdiğimizi öğrenmişlerdi. Çok geçmeden de keşif uçakları tarafından çekilen fotoğraflardan bizim füze rampaları kurmakta olduğumuzu öğrendiler. Küba'ya gönderilen İl-28 uçaklarından da haberleri oldu.

Amerikalılar korkmaya başlamışlardı ve biz de gemi seferlerini sıklaştırdık. Bunalım patlama noktasına yaklaştığında, hemen hemen her şeyi göndermiş bulunuyorduk.

Küba semalarını düşmana kapatmak için balistik füzelerden önce uçaksavar füzeleri yerleştirmemizin daha iyi olacağını ileri süren art düşünceliler vardır. Bu hiç de mantıklı bir görüş değildir. Sosis biçimindeki ince bir ada üzerine kaç tane yer-gök füzesi yerleştirebilirsiniz ki? Küba kadar küçük bir ada üzerine yerleştirilecek füze rampalarının sayısı sınırlıdır. Üstelik bu füzelerin hepsini ateşledikten sonra, tamamen savunmasız kalırsınız. Kaldı ki, uçaksavar füzelerinin menzilleri çok kısadır. Uçaksavar bataryaları denizden ve havadan kolayca yokedilebilir.

Bir noktayı kesinlikle aydınlatmak istiyorum: Balistik füzelerimizi Küba'ya yerleştirdiğimizde, asla bir savaşa başlamak niyetinde değildik. Tam aksine, başlıca emelimiz, Amerika'yı savaş çıkartmak emelinden caydırmaktı. Küba uğruna başlatılacak bir savaşın hızla bir dünya savaşı halini alacağını çok iyi biliyorduk. Herhangi bir budala, Amerika ile Küba arasında bir savaş başlatabilirdi. Küba bizden 11 bin kilometre uzaktaydı. Bizim Küba'dan başlayarak Amerika'yı istilâya kalkışacağımızı ancak bir deli ileri sürebilir. Amacımız, tam bunun aksiydi: Biz, Amerikalıların Küba'yı istilâ etmelerini önlemek istedik; füzelerimize karşı çıkmadan önce ince eleyip sık dokumalarını arzuladık. Bu amaca da erdik; ama son derece tehlikeli bir gerginlik devresi atlattıktan sonra.

Amerikalılar bizim Küba'da ne yaptığımızı anladıktan sonra, basında aleyhimizde büyük bir kampanya açtılar ve Birleşik Amerika'nın güvenliğini tehdit ettiğimizi, daha başka şeyleri söylediler. Kısacası, düşmanlık tohumları filizlenmeye başladı ve Amerikan basını da yangını körüklemekten hiç geri kalmadı.

Derken Ekim ayında bir gün, Başkan Kennedy Küba'daki Rus füzelerinin **«tehdidi»** dediği şeyi ortadan kaldırmak için Birleşik Amerika'nın gerekli gördüğü bütün tedbirleri alacağı uyarısıyla ortaya çıktı. Amerikalılar kuvvetlerini saldırganca bir biçimde göstermekle işe başladılar. Güçlerini Küba üzerine yığdılar, donanmaları adayı ablukaya aldı. İşler kızışmaya başlamıştı. Hesaplarımıza göre Amerikalılar bizi korkutmak istiyorlardı, fakat en az bizim kadar onlar da bir Atom savaşından çekinmekteydiler. Henüz tasarladıklarımızın hepsini Küba'ya göndermeye zaman bulamamıştık; yolladıklarımız da Washington gibi küçük bir kasabayı değil, New York, Chicago ve diğer büyük endüstri merkezlerini yoketmeye yeterdi. Amerika'nın bütün tarihi boyunca o andaki gibi büyük bir tehditle burun buruna gelmiş olacağını hiç sanmam.

Bu arada biz kendi işimize bakıyorduk. Kolay kolay gürültüye papuç bırakmadık. Gemilerimiz Amerikan donanmasının arasından geçerek Küba'ya doğru yollarına devam ettiler, ama Amerikalılar gemilerimizi durdurmaya, hele aramaya hiç kalkışmadılar. Birleşik Amerika tehdit jestleriyle yetindiği sürece, bunları görmemezlikten gelmeyi kararlaştırmıştık.

Amerikalıların bizimle moral ya da kanunî bir takışmaları yoktu. Biz Küba'ya, Amerikalıların müttefiklerine verdiklerinden fazla birşey vermemiştik. Biz de Amerikalılarla aynı hak ve imkânlara sahiptik. Uluslararası alandaki davranışımız, aynı kurallar ve sınırlar içinde yürütülüyordu.

Gemiyle füze taşıma işimizi hemen hemen bitirmiş-

tik. Bunalım kaynama noktasına yaklaştıkça, Batı basını öfke ve endişeyle çırpınmaya başladı. Kendimizi kaybetmemekle birlikte, biz de aynı şekilde cevap verdik. Gelişen tehlikeli durumdan halkımız haberdardı; yanısıra olayları açıklarken panik yaratmamaya da çaba gösteriyorduk.

Tehlikenin özellikle had noktada bulunduğu altı - yedi günlük bir devreyi çok iyi hatırlıyorum. Havadaki gerginliği azaltmak amacıyla diğer hükümet üyelerine şunu teklif ettim:

«Haydi yoldaşlar, bu akşam Bolşoy Tiyatrosu'na gidelim. Hem kendi halkımız, hem de yabancı gözler görür bunu ve belki de hepsini sakinleştirmeye yardımcı olur. Kendi kendilerine, 'Kruşçev ve diğer liderlerimiz böyle bir zamanda operaya gidebildiklerine göre, hiç olmazsa bu gece huzur içinde uyuyabiliriz,' derler.»

Aslında kendimiz de içimizdeki yoğun tedirginliği saklamayı deniyorduk(1).

Derken nota teatisi başladı. Bizim tarafımızdan mesajları ben dikte ediyordum. En tehlikeli gecelerden birini Kremlin'deki Bakanlar Kurulu salonunda geçirdim. Odamdaki divanın üzerinde, elbiselerimi bile çıkarmadan uyudum. 1956'daki Süveyş bunalımı sırasında don - paça yakalanan ve tehlike durumu kalkıncaya kadar böyle dolaşmak zorunda kalan Batılı Bakanın halinde yakalanmak istemiyordum. Her an gelebilecek haberlere karşı hazırdım ve derhal gereken tepkiyi gösterebilmek için de hazır olmak istiyordum.

Başkan Kennedy füzelerimizi ve bombardıman uçaklarımızı Küba'dan çekmemizi isteyen bir ültimatom gönder-

(1) Kremlin'deki bir numaralı lider, çevresi ile birlikte Bolşoy Tiyatrosu'nda boy gösterdiği zaman, yeni bir bunalım tezgâhlanıyor demektir. Bunun en iyi örneklerinden biri de, Beria'nın tutuklanmasından bir gece önce aynı şeyin yapılmasıdır. Tabii, grupta Beria da eksik değildi.

di. O günleri bütün canlılığı ile hatırlıyorum. Başkan Kennedy ile teati ettiğimiz mesajlar da özellikle aklımda, çünkü buna ben başlamıştım ve bu muhaberatın sona erdirilmesi de benim elimdeydi. Bunalımın en kritik ve tehlikeli safhasında Başkan'la doğrudan doğruya temasa geçişimin bütün sorumluluğunu ben üzerime alıyorum.

Washington'daki elçimiz Anatoli Dobrinin'in Başkan'ın kardeşi Robert Kennedy'nin kendisini gayri resmî olarak ziyarete geldiğini bildirmesi üzerine beş - altı gün sonra bunalım en yüksek noktasına erişmiş oldu. Dobrinin'in raporu aşağı yukarı şöyleydi:

«Robert Kennedy pek bitkin görünüyordu. Gözlerine kim bakacak olsa, günlerden beri uyumadığını anlardı. Bizzat kendisi altı gün ve geceden beri eve gitmediğini söyledi. 'Başkan çok ciddi bir durumla karşı karşıya', dedi ve 'bu durumdan nasıl kurtulacağını da bilemiyor,' diye ekledi. 'Küba'ya karşı kuvvet kullanmamız için askerî liderlerimizin baskısı altındayız. Muhtemelen şu anda Başkan, Kruşçev'e bir mesaj yazmak için masa başında oturmaktadır. Başkan Kennedy'nin mesajını gayri resmi yollardan Kruşçev'e ulaştırmanızı sizden istiyoruz Bay Dobrinin. Başkan Kennedy, Amerikan sisteminin özelliklerini göz önüne alması için Kruşçev'e rica etmektedir. Küba yüzünden bir savaşın patlak vermesine Başkan'ın bizzat kendisi şiddetle karşı olmakla beraber, geriye dönüşü imkânsız bir takım olaylar zinciri arzusu hilâfına gerçekleşebilir. Bu nedenledir ki Başkan, doğrudan doğruya Kruşçev'e bunalımın tasfiyesi için başvurmaktadır. Bu durum biraz daha uzayacak olursa, Başkan askerlerin kendisini devirip iktidarı ele almayacaklarından emin değildir. Amerikan ordusu her an kontroldan çıkabilir.» (1)

(1) Açıkça anlaşılıyor ki, bu, Kruşçev'in kendisine anlatılanı nakledişidir. Başkanın askerî bir harekât korkusuyla hareket ettiği üzerine bir delil yoktur.

Bu ihtimali ben de gözden uzak tutmamıştım. Kennedy'nin genç bir başkan olduğunu ve Birleşik Amerika'nın güvenliğinin tehdit edildiğini biliyorduk. Bir süreden beri Başkanın askerlerinin kontrolünü kaybedebileceğini hissediyorduk ve şimdi bunu kendisi de itiraf ediyordu. Kennedy'nin mesajı, Küba'daki füzelerin ve bombardıman uçaklarının geri çekilmesi ile ilgili Amerikan teklifinin acele yerine getirilmesini tekrarlıyordu. Mesajın havasından, Birleşik Amerika'daki gerginliğin kritik noktaya ulaştığını da sezinliyebiliyorduk.

Kennedy'ye cevabı bir mesaj göndererek, füzeleri Küba'yı savunmak için yerleştirdiğimizi ve Küba'ya karşı girişilecek bir istilâ hareketini önlemekten başka amacımız olmadığını, Küba'nın üçüncü bir tarafın dikte edeceği yoldan değil, kendi halkının seçtiği yoldan yürümesinin garanti altına alınması hedefini güttüğümüzü bildirdik.

Biz resmî kaynaklardan bu şekilde bir görüş teatisi yürütürken, Başkanın kardeşinden daha da sırdaşça mektuplar almaya başladık. Robert Kennedy, Dobrinin'e telefon numarasını vermiş ve istediği zaman kendisini aramasını söylemişti. Bir seferinde Robert Kennedy, Dobrinin ile konuşurken, neredeyse ağlayacak hale gelmişti.

«Çocuklarımı günlerden beri görmüyorum,» demiş; «Başkan da aynı durumda,» diye eklemişti. «Bütün gün ve gecelerimizi Beyaz Saray'da geçiriyoruz; generallerimize karşı daha ne kadar direnebileceğiz, bilemiyorum.»

Durumumuza yavaş yavaş yeni bir yön vermek gerektiğini anlıyorduk.

«Yoldaşlar,» dedim; «bu bunalımdan çıkmak için şerefli bir yol bulmak zorundayız. Aynı zamanda Küba'nın da zarar görmemesini garanti altına almalıyız.»

Bunun üzerine Amerikalılara bir mesaj göndererek, Küba'nın Amerikan ya da başka kuvvetler tarafından istilâ edilemeyeceğine dair garanti vermesi şartıyla füzelerimizi

geri çekmeye razı olacağımızı bildirdik. En sonunda Kennedy bize garanti veren bir demeç yayınlamaya razı oldu.

Bizim yönümüzden güdülen politikanın kollektif liderlik kararları uyarınca alındığını belirtmeliyim. Konunun iki - üç uzun tartışmadan sonra kararlaştırıldığını ve Küba'ya öncelikle füze yerleştirmenin zahmetine değeceği sonucunu çıkarmıştık. Benim hissettiğime göre; gerek önceki, gerekse sonraki kararlar, kimsenin boğazı sıkılarak alınacak kararlar değildi. Kollektif liderliğin üyelerinin hepsinin zihninde sorunun iyice billûrlaşması için, emin olmak istemiştim. Yoldaşlarımın kararı vicdan huzuru içinde, Küba'ya füze rampaları yerleştirmemizin ve belki de Birleşik Amerika ile girişeceğimiz bir savaşın sonuçlarının ne olabileceği hakkında her şeyi anlayarak vermelerini istemiştim. Attığımız her adım topluca ve dikkatle incelenmişti.

Biz füzelerimizi Küba'dan geri çekmeye razı olduğumuzu kamuoyuna açıklar açıklamaz, Amerikalılar hemen küstahlaştılar ve adaya ille de bir denetim kurulu göndermekte diretmeye başladılar. Biz de bunun için Küba hükümetinden izin almaları gerektiğini bildirdik. Ardından Amerikan ve Çin basını Kruşçev'in nasıl korktuğunu ve tersyüz ettiğini anlatan yazılar yayınlamaya başladılar. Bizim barışı kurtarmak için büyük bir taviz vermek zorunda kaldığımızı inkâr etmiyeceğim. Hatta gemilerimizin denetlenmesine bile razı olduk, ama ancak havadan. Amerikalıların gemilerimizin güvertesine ayak basmalarına asla izin vermedik; sadece füze rampalarımızı söktüğümüz konusunda kendi kendilerini tatmin etme fırsatını onlara tanıdık.

Söküp boşaltma işlemi başlayınca, Amerikalıların adayı kuşatan donanmalarını geri çekip çekmeyecekleri konusunda zihnimize bir soru takılmıştı. Biz geri çekildikten sonra Amerikalıların saldırıya geçmesinden endişe ediyorduk. Ama hayır, iyi niyet üstün geldi. Savaş gemileri Küba kara sularının dışına çıktı, ama uçakları adanın üzerinde

dolanmaya devam ettiler. Castro bunun üzerine ateş emri verdi. Kübalılar bir U-2 Amerikan keşif uçağını düşürdüler. Bu, bizimkilerin füzeyle düşürdükleri ve içinde Gary Powers'in bulunduğu türden bir uçaktı (1). Olay, büyük gürültü kopardı. Önce Başkan Kennedy'nin bu utancı hazmedemiyeceğini düşündük. Şükür, birşey olmadı, sadece Amerikalılar propagandalarında biraz daha yüzsüzleştiler. Bizim gururumuzu yaralamak ve Kennedy'yi iyi göstermek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Fakat askerlerini geri çektikten ve uçaklarının uçuş iznini kaldırdıktan sonra mesele yoktu.

Durum düzelmeye başlamıştı. Bunalımın doruğuna ulaştığı anda Başkan'la teati ettiğimiz mesajlarla birlikte; Birleşik Amerika ile ilişkilerimiz normale dönmeye başlamıştı. Öte yandan Küba ile olan ilişkilerimiz birden bozuluverdi. Hatta Castro bile elçimizi kabul etmeyi reddetti. Anlaşılan, füzelerimizi geri çekmekle Kübalıların gözünde moral bir yenilgiye uğramıştık. Küba'daki prestijimiz yükseleceği yerde, düşmüştü.

Bunun üzerine Mikoyan'ı Küba'ya gönderdik.

«Bu görevi becerecek Mikoyan'dan daha iyi diplomatımız yok,» dedim. «Ancak o durumu Kübalılarla sakin bir şekilde tartışabilir.»

Mikoyan konuşurken herkes kendisini pek anlamaz, ama mantıklı adamdır. Uzun yıllar boyunca dış ticaretimizin gelişmesinde önemli bir rol oynamış ve usta bir müzakereci olduğunu göstermişti.

Derken Castro, Birleşik Amerika ile ilişkilerini normalleştirmek için dört-beş şartıyla birlikte ortaya çıktı. Amerikalıların, Guantanamo körfezindeki deniz üslerini terketmeleri konusunda kendisini bütün kalbimizle desteklekledik. Bugün de isteğini aynen desteklemekteyiz, fakat

(1) U-2 pilotunun uçağı binbaşı Rudolf Anderson Jr. gerçekten de 27 Ekim 1962'de düşen uçağında ölmüştü.

Amerikalılar hâlâ bu üstedirler ve burasını ne zaman terkedeceklerini de kimse bilmemektedir.

Bunalım sırasında Amerikalılarla yaptığımız görüşmelerde, bize karşı açık ve çocukça davranmışlardı, özellikle Robert Kennedy. Amerikalılar, eğer Küba'da Rus kanı akacak olursa, Almanya'da da Amerikalı kanının akacağını biliyorlardı. Amerikan hükümeti böyle bir gelişmeyi önlemek için çok titiz davranıyordu. En azından söylemek gerekirse, bu ilginç ve tam meydan okuma şeklinde bir durumdu. Dünyanın en kudretli iki devleti, parmakları düğmelerin üzerinde, savaşmaya kalkışmışlardı. Savaşın artık kaçınılmaz hale geldiğini düşünebilirdiniz. Fakat her iki taraf da, savaşı önlemek isteği yeteri kadar güçlü olunca, en acil anlaşmazlıkların bile uzlaşmayla çözümlenebileceğini göstermişti. Ve gerçekten de Küba için bir uzlaşma yolu bulunmuştu. Bu bölüm, iyi niyetin bir zaferi olarak sona erdi. Müteveffa Başkanı daima saygı ile anacağım; çünkü son bir tahlil sırasında, savaşı önleyebilecek kararlı ve mantıklı bir insan olduğunu göstermişti. Hiçbir zaman korkuya kapılmamıştı, pervasızlık etmemişti. Amerika'nın gücünü gözünde fazla büyütmemiş, bunalımdan çıkmak için bir yol bulabilmişti. Kendisini askerî eyleme girişmeye zorlayan Birleşik Amerika'nın sağ kanat güçlerine sırt çevirerek, gerçek uyanıklığı ve devlet adamlığını ispatlamıştı. Ayrıca Kennedy'den Amerika'nın ve müttefiklerinin Küba'yı istilâya kalkışmayacaklarına dair bir söz kopartmak da bizim için büyük bir zafer sayılırdı.

Fakat Castro, olayları bu açıdan görmüyordu. Füzelerimizi geri çektiğimiz için öfkeliydi. Çinliler de ayrıca açık açık büyük gürültü koparıyorlar, bir yandan da Castro'nun kulağına fısıldıyorlardı:

«Daima hatırla emperyalistler verdikleri sözlerin hiçbirini tutmazlar!»

Bir başka deyimle, Çinliler bizi Kübalıların gözünden düşürmek için durumu sömürüyorlardı.

Mikoyan'ın Havana'dan dönüşünden sonra kendisiyle görüştüm ve düşüncelerimi açık - seçik belirleyen bir mektubu Castro'ya göndermeyi kararlaştırdım:

«Karaibler bunalımının en önemli noktası, sosyalist Küba'nın varlığını garanti altına almış olmasıdır,» diyordum. Eğer Küba bu kadar çetin bir denemeye girmeseydi, çok kuvvetli bir ihtimalle Amerikalılar, Küba'nın sosyalist gidişine son vermek için bir istilâ teşebbüsüne kalkışacaklardı. Şimdi gerginlik geçti ve Amerikan hükümetiyle karşılıklı fedakârlıklarda bulunduk; bundan böyle Amerikalıların bir müdahale ihtimali çok zordur. Birleşik Amerika şimdi bir istilâya kalkışacak olsa, Sovyetler Birliği de saldırıya geçmek hakkına sahip olacaktır. Böylece hiç olmazsa Kennedy'nin Beyaz Saray'da kalacağı iki yıl boyunca sosyalist Küba'nın geleceği garanti altına alınmış oluyordu. Kaldı ki Kennedy'nin ikinci defa Başkanlığa seçileceğine de inanmakta haklıydık. Böylece altı yıl daha iktidarda kalacaktı. Bu gün ve bu çağda altı yıllık bir devre de az şey değildir. Ve şu andan itibaren altı yıl sonra dünyadaki kuvvet dengesi herhalde değişecektir ve bu; bizim lehimize, sosyalizmin lehine değişecektir.

Castro'ya yazdığım mektup, dünya tarihinin, dünyayı bir Atom savaşının eşiğine kadar getiren ve sonucunda sosyalist bir Küba kazandığımız bir bölümünü özetlemiş oluyordu. Bizim tarafın çok doğru davrandığını ve Amerikan emperyalizminin bizi korkutmasına fırsat verilmediğini bilmek, benim için teselli edici bir durumdur. Karaibler bunalımı, Sovyet dış politikasının ve kollektif liderliğin bir üyesi olarak benim kişisel devlet adamlığımın bir zaferidir. Bir tek defa bile ateş açmak zorunda kalmadan, parlak bir başarı kazandığımızı söyliyebilirim.

Aradan bir hayli yıl geçti ve Fidel Castro'nun devrimci hükümeti hâlâ yaşadığı ve daha da geliştiği için, övünebiliriz. Birleşik Devletler de Küba'ya karışmamak,

başkalarını da karıştırmamak için verdikleri sözü tutmuşlardır.

Yoldaş Fidel Castro ile yaptığım en son görüşmemi hatırlıyorum. Pitsunda'da idik (Kafkasya'da bir tatil merkezi; hükümet üyelerinin daşa'larının bulunduğu bir yer) ve Küba'nın şeker kamışı ürününü tartışıyorduk. Castro'nun gözleri, mümkün olduğu kadar çabuk Küba'nın tarım devrimini gerçekleştirmek ateşiyle yanıyordu. Küba ekonomisini kalkındırmak için tek çıkar yolun şeker üretimini arttırmak olduğunu biliyordu ve bunun için de traktörlere, hasat kombinalarına, modern şeker rafinerilerine ihtiyacı vardı. Konuşmamız sırasında Castro, dünya şeker piyasasına hakim olmak niyetini açıkladı. Kendisine Küba bunalımı sırasında çok yükselen dünya şeker fiyatlarının, diğer ülkeler de dünya ihtiyacını karşılamak için şeker üretimlerini arttırdıkları için, yakında normale dönmeye başlayacağını hatırlattım. Haklı olduğum da anlaşıldı: Geçici piyasa durumu Küba için çok kârlı olacak yüksek şeker fiyatlarını sürdüremedi ve fiyatlar pek çabuk yeniden normale düştü.

Fakat Küba'nın iyi iş becerdiği gerçeği de ortadadır. Gazetelerde Küba'nın 1970'de 10 milyon ton şeker kamışı üreteceğini okumuştum. Bu yıl bütün ilerici insanlık için çok önemliydi, çünkü büyük Lenin'in 100. yıldönümü kutlanacaktı. Küba halkının böyle bir dönemde bu kadar ileri gitmesi karşısında enikonu mutluluk duyuyorum.

Bugün Küba, Amerikan emperyalizminin yağmacı tehditleri karşısında bağımsız bir sosyalist ülke olarak yine vardır. Küba'nın varlığı diğer Latin Amerika ülkeleri için de iyi bir propaganda aracıdır; Küba örneğini izlemeleri ve sosyalizm yolunu seçmeleri bakımından onlara cesaret verecek niteliktedir. Diğer Latin Amerika halkları da kendilerini Amerikan emperyalizminden ve tekelciliğinden kurtarmak için ne gibi adımlar atacaklarını anlamaya başlamışlardır. Küba örneği, umutla parlamaya devam edecektir.

Kennedy'ye gelince; ölümü, gerçekten büyük bir kayıp olmuştur. Uluslararası çatışmaları müzakere yoluyla çözümlemek kabiliyetinde olduğunu göstermişti ve Küba bunalımı denen çatışma sırasında da bütün dünya, ondan ders almıştır. Gençliğine rağmen, gerçek bir devlet adamıydı. Eğer Kennedy yaşamış olsaydı, Sovyetler Birliği ile Birleşik Amerika arasındaki ilişkilerin bugünkünden çok daha iyi olacağına inanıyorum. Niye böyle diyorum? Çünkü Kennedy, ülkesini asla Vietnam'da batağa sürüklemezdi.

Başkan Kennedy'nin ölümünden sonra halefi Lyndon Johnson, Kennedy'nin Küba'yı istilâ etmemek için verdiği sözü devam ettireceği konusunda bize teminat vermişti. O zamandan beri de Amerikalılar verdikleri sözden dönmediler. Dönseler bile, Castro'ya verdiğimiz garantiyi yerine getirecek ve her zaman Küba'yı savunacak imkânlara sahibiz.

Onikinci Bölüm

SOSYALİST CENNETİN SAVUNMASI

Bu bölümde Kruşçev'in devlet adamı olarak zaaflarının dikkati çeken açık bir portresi ile beraber, en az onun kadar çarpıcı üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Bölüm, uluslararası bir sahneyle açılmakta, kişisel sapmaların dışında, komünistlere özgü peşin kavramlar sahneyi karartmaktadır; ama giderek gelişip, geniş bir anlayış ve hiçbir politikacıda görülmeye alışılmamış derin bir görüşe varmaktadır. Meslek hayatının sonuna kadar beraberinde taşıdığı bütün kusurlarına rağmen, Kruşçev'in asıl garip yönü, giderek devleşip gelişmesidir. Kalinovka'lı köylü, kaba, 'mütehakkim', amansız, bazan kindar, palavracı, köylülere has kurnazlıkla dolu alışılmış anlamda hiçbir eğitim görmemiş ve kafası asla tam olarak işlenmemiş, herşeye rağmen bazan kişiliğindeki üstünlük-

ler, hayal gücü, belki de alçakgönüllülüğü ile bütün meslektaşlarını kendisinden ayırmış, hatta hepsinin üstüne çıkmıştır. Kendi öz geçmişinin boyunduruğundan ve kişiliğinin zaaflarından ise, hiçbir zaman yakasını kurtaramamıştır; fakat bu sayfalarda, faal hayatının son devrelerinde ortaya koymak istediği gibi, derin akıl parıltıları çakan ve başka şartlar altında olsa, büyük bir saygı kazanarak, dünyaca tanınmış kişiliğiyle cesur bir devlet adamı olarak ortaya çıkmaktadır.

SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN dünyanın ekonomik yönden ikinci büyük ülkesi sayıldığı günü görmek için yaşamak, küçümsenecek bir şey değildir. Bir gün Macmillan bana;

«İngiltere bugün nedir ki?» demişti; «İngiltere, bir zamanlar denizlere hükmeden ve dünya politikasında son sözü söyleyen kudret olmaktan artık çıkmıştır. Aslında her şeye karar veren Birleşik Amerika ve sizsiniz.»

Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle de hemen aynı kelimelerle, aynı şeyi söylemişti bana: «Evet Bay Kruşçev, bugün iki büyük devlet, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'dir. Fransa bir zamanlar sahip olduğu kudret ve etkiye artık sahip değildir.»

İşte görüyorsunuz, gerek Macmillan, gerekse de Gaulle dünya sahnesindeki önemimizi kabul etmişlerdir.

Yıllar boyunca Sovyetler Birliği barış, ilerleme, sömürülmekten kurtulmak için savaşan ulusların nazarında büyük prestij kazanmıştır. Dış politikamızın amacı, diğer ülkelerin sırtından sınırlarımızı genişletmek olmamıştır; biz hiç bir zaman insanın insan, devletin devlet ta-

rafından sömürülmesine inanmamışızdır. Aksine, politikamız ve davranışımızla ülkelerin kendi çabalarının meyvelerinden yararlanmalarını desteklemişizdir. Bu ülkelere yalnız öğütlerimiz ve verdiğimiz örneklerle yardımcı olmadık, kendilerine ayrıca bedava yardım malzemesi sağladık, ya da düşük fiyatlarla mal ve araçlar sattık. Dış politikamızın yönü, bize Lenin tarafından gösterilen ve geleceğin yolunun yalnız Sovyetler Birliği için değil, bütün dünya halkları ve ülkeleri için açık olduğu inancını savunan düzene göre çizilmiştir.

Sözgelişi Afganistan'a karşı güttüğümüz politikayı ele alın. Hindistan'dan dönerken (1955'te) heyetimizin başkanı olan Bulganin'le birlikte oraya gitmiştim. Afgan kralı tarafından Kabil'e davet edildik. Kral ve bakanları ile yaptığımız konuşmaların sonucundan, Afganistan'ın ne kadar geri kalmış bir ülke olduğu hakkında açık bir fikir edindik. Afganların sorunlarını çözümlemek için bir çıkar yol aradıklarını sezinliyebiliyorduk.

Amerika'nın da, Afganistan'a kur yapmakta olduğu meydandaydı. Bizi askerî üslerle kuşatma arzusu içinde kıvranan Amerika, sözde ülkeye ekonomik yardım sağlamak, ama aslında siyasal çıkarlar elde etmek amacıyla Afganistan gibi bir devlete el atacaktı. Amerikalılar masrafları ceplerinden çıkan her çeşit projeyi yüklenmişlerdi; yol yapımı, kredi ve daha başkaları. Fakat yardım ellerini, zenginin fakire yardım edişinde olduğu gibi şefkat ya da merhametle uzatmıyorlardı. Hayır, Amerika'nın sözde dış yardım programı, Afganistan gibi ciddi ekonomik güçlükler içinde olan ülkelerden çıkar sağlama kampanyasının bir bölümüdür. Üstelik Amerikalılar gerçek amaçlarına ulaşmakta pek de güçlük çekmemektedirler; bencil, militarist sebeplere dayanan davranışlarını ancak bir 'incir yaprağı' ile örtmeye çalışmaktadırlar. Amerikan kapitalistleri, emperyalistleri, tekelcileri ve militaristleri —bunların meydana getirdiği bütün çete— Asya'da diğer ülkelerin işlerine

burnunu sokunca neler oluyor; önceden görmüştük. Her çeşit ekonomik yardım vaadleri ile girerler, sonra da SEATO antlaşmasının altına atılan yeni bir imza ile de çıkarlar. Pakistan SEATO'ya katılmış, ardından Amerikalılar Hindistan'ı da bu pakta katmayı denemişlerdir. Fakat —şükür ki— Nehru'nun ilerici yönetimi altında olan Hindistan bunu reddetmiş ve Hindistan askerî blokların dışında bağımsız bir ülke olarak sımsıkı ayakta kalabilmiştir.

Ziyaretimiz sırasında Amerikalıların açıkça bir askerî üs elde etmek için Afganistan'a sızdıkların besbelliydi.

Biz de bir ekmek fırını, bir demiryolu ve öğretim tesisleri kurduk, ayrıca yüzlerce kilometre uzunluğunda yol yapımına da giriştik. Bu yol şimdi büyük siyasal ve ekonomik önem taşımaktadır; çünkü Afganistan-İran sınırı yakınından geçmektedir.

Afganistan'a yatırdığımız paranın boşuna harcanmadığına inancım var. Karşılığında Afganların güven ve dostluğunu kazandık; onlar da Amerikalıların tuzağına düşmekten kurtuldular. Afganistan, ucuna yem diye Amerikan doları takılı oltaya yakalanmadı.

Elbette, Afganlar dostumuz olmasalardı, Amerikalılar kendi deyimleri ile **«insancıl yardımlar»**ı aracılığı ile şirin görünmeyi becereceklerdi. Afganistan'a karşılıksız yaptığımız yardımın miktarı, Afgan topraklarında kurulacak bir Amerikan askerî üssünün tehdidinden kurtulmak için alacağımız tedbirlerin giderleri yanında, deryada bir damla sayılır. Afgan sınırı boyunca askerî tedbirlerimizi arttırmak için katlanacağımız yatırımların ne olacağını bir düşünün; üstelik bu gider, üretim araçlarımızı bir zerre bile arttırmadan, halkımızın kanını emmiş olacaktı.

Dış politikamızın, çocukluğumda dinleyip hâlâ hatırladığım bir halk geleneğine dayandırılması gerektiğini düşünüyorum. Bir ev kadını, dostlarını, ya da akrabalarını ziyaret için komşu kasabaya gittiğinde, yanına bir torba ha-

mur işi almadan yola çıkmazdı —ya da Kursk ilimizde olduğu gibi bir düzine yumurta götürürdü. Kendisini ağırlayacak olanlara ev hediyesi diye. Bence bu gelenek, bir devletin diğeri ile olan alışverişinde de benimsenmelidir. Bu adet akıllıca ve ılımlı biçimde uygulanmalıdır. Kendi ailesinin karnını doyurmak için gerekeni ayırmadan, başka ailelere armağanlar almak için para harcayan **«düşünceli dayı»** diye ün salmak için fazla akıllı, ya da usta olmaya gerek yoktur. Tabii bu, kaçınılması gereken bir aşırılıktır. Başka ülkelere **«ev hediyesi»** vermek politikacı, zekice ve ölçülü olarak kullanılmalıdır ki, cömertliğimizin karşılığını ekonomik ve siyasal yönlerden alabilelim (1).

Düşmanlarımızın daima bize karşı çalıştıklarını, yapacağımız bir dikkatsizliği sömürme fırsatını kolladıklarını asla unutmamalıyız. Dünyada kimin kimden üstün olduğunu kararlaştırmak için bugün bir savaş verilmelidir: Emekçi sınıfı mı, yoksa burjuva sınıfı mı üstün gelecek? Emekçi sınıfı, ilelebet yönetici olacak kalacağına inanan burjuva sınıfının kendi kendisini tükettiğine inanmaktadır. Her doğru düşünen kişi, temel ideoloji sorunlarının ancak mücadele ile, bir doktrinin diğerine karşı kazanacağı zaferle çözümlenebileceğini açıkça görebilir.

Biz komünistler, biz Marksist-Leninstler, ilerlemenin bizden yana olduğuna ve zaferin bizim için kaçınılmaz olacağına inanıyoruz. Kapitalistler yine de bir santim bile gerilemeyecekler ve acı sona kadar savaşmakta yeminli olacaklardır. Öyleyse kapitalist ideoloji ile barış içinde bir arada yaşamaktan nasıl sözedebiliriz? Çeşitli hükümet sistemleri arasında barış içinde bir arada yaşamaktan sözedilebilir, ama çeşitli ideolojiler arasında barış içinde bir ara-

(1) Kruşçev'in burada belirttiklerine göre; Sovyetlerle A.B.D.'nin gelişmemiş ülkelere yaptıkları yardımların sebebi arasında pek büyük bir fark görülmemektedir. Her ikisi de **«Kaz gelecek komşudan tavuk esirgenmez»** sözüne uymaktadır.

da yaşamak mümkün değildir. Bir tarafta Marksist-Leninist ideoloji, diğer tarafta burjuva ideolojisi arasında barış içinde bir arada yaşamaya inanmakla, Partimizin önde gelen ilkelerine ihanet etmiş olurum.

Bunu biz her zaman söyledik. Politikamızın yönetiminin büyük çapta benim omuzlarımda olduğu yıllarda, basın toplantılarında konuşurken, ideolojik bir barış içinde bir arada yaşama ilkesinin imkânsız olduğunu belirttim. Sonuna kadar mücadele etmemiz gerektiğini ve en sonunda üste geleceğimizi daima anlattım.

Bu nedenle bir noktada **«Devrim düşmanlarını gömeceğiz»** deyimini kullanmakta hiç çekingenlik duymadım. Böyle derken tabii, Amerika'dan sözediyordum.

Düşman propagandası bu sloganı ele aldı ve şişirdikçe şişirdi: «Kruşçev, Sovyet halkının, Amerika Birleşik Devletleri halkını gömmek istediğini söylüyor!» Oysa, ben böyle birşey söylememiştim. Ağzımdan çıkan bir cümleyi düşmanlarımız tahrif edip, sömürmeye kalkışmışlardı. Daha sonra bir basın toplantısında ne demek istediğimi aydınlatıp, açıklığa kavuşturdum. Biz, Sovyetler Birliği olarak, kimseyi gömecek değildik; Birleşik Amerika'nın emekçi sınıfı, kendi düşmanını; yani, Birleşik Amerika burjivazisini gömecekti. Ettiğim söz, her ülkenin kendi başına karar vereceği bir iç soruna değiniyordu: Belirli bir ülkenin emekçi sınıfı, hangi yoldan ve hangi metodlarla burjuva sınıfı karşısında zafere ulaşabilecekti?

Gorki'nin bir zamanlar **«Sarı Şeytanın Şehri»** dediği New York'u ziyaretim sırasında, kapitalist batı dünyası hakkında dikkatimi çeken başlıca şey, insana değil, dolara değer verilmesi olmuştu. Herkes nasıl para kazanacağını, nasıl daha çok dolar elde edeceğini düşünmekteydi. Orada ilginin merkezi halk değil, kâr ve büyük para peşinde koşmaktı.

Birleşik Devletler'in yönetici çevreleri sözde Ameri-

1963 yılında Yugoslavya'da Tito ve Krușçev

1963 yılında Moskova yakınında dinlenme yeri olan Zaividovo'-da Krușçev görülmektedir.

Castro 1963 yılında Sovyetler Birliğine yaptığı ziyarette Kafkas dağlarında Ritsa gölünde Kruşçev ve ailesinin resmini çekiyor. Kruşçev on sıranın ortasında ve karısı Nina Petrovna sağında görülmektedir.

16 Haziran 1963 yılında Nikita Kruşçev yanında Leonid Brejnev olduğu halde kadın Kozmonot Valentina Tereşkova ile konuşurken görülmektedir. O sıra Kruşçev, Sovyetler Birliğinin Komünist Parti Merkez Komitesinin Birinci Sekreteri ve Brejnev ise Yüksek Sovyet Prezidyumu Başkanı.

kan tarzı yaşamayı «**hür dünya**»nın modeli olarak göstermektedirler. Ama acaba ne tür bir hürriyettir bu? Bu, sömürü hürriyetidir, çalmak hürriyetidir, ürün fazlası varken, açlıktan ölmek hürriyetidir, üretim yetenekleri hareketsiz kalınca, işsiz kalmak hürriyetidir. Birleşik Devletler'de hürriyet, tekelci sermayenin emekçi sınıfını ezmek serbestliği demektir; iki partili bir sistemle halkı aldatmak demektir; askerî paktlardaki ortaklarına isteklerini zorla kabul ettirmektir. Böyle bir toplum, ülkeler arasında savaş çıkması için gerekli ortamı hazırlar. Çünkü ülke içindeki tepkiye karşı yatkınlık ile ülke dışındaki genişletme ve saldırganlığa karşı yatkınlık, tekelci Kapitalizmin ve Emperyalizmin başlıca nitelikleridir.

Toplumun gelişmesinde kapitalizm sisteminin tasfiyesi çok kritik bir sorundur. Emekçi işçi sınıfının, emekçi köylülerin, emekçi aydınların zaferinden sonra savaş çıkartmak için hiçbir ülkede sosyal, ulusal ya da diğer bir sebep yaratılamıyacaktır. Fakat bu sosyalist, komünist sistemin ancak bütün dünyaya egemen olmasından sonra gerçekleşebilecektir. O zaman insanlar, eşit uluslar topluluğu halinde, gerçekten birleşmiş olacaktır. Bütün bunlar çok daha önceleri söylenmiş ve Marksizm-Leninizm'in kurucuları tarafından bilimsel yönden de ispatlanmış şeylerdir.

Şu halde asıl önemli mücadele, her ülke içindeki burjuvazi ve proletarya sınıfları arasındaki mücadeledir. Bu etkenin, Sovyetler Birliği'nin kendi topraklarında ve kardeş sosyalist ülkelerin topraklarında ne büyüklükte bir ordu beslemesi gerektiği sorunu üzerinde de rolü vardır. Bu konu üzerindeki düşüncem son yıllarda büyük gelişme göstermiştir.

Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra Romanya'da bulunuyordum ve Romen Savunma Bakanı Yoldaş Bodnaras (1) ile konuşuyordum. Kendisi Sovyetler Birliği'nin iyi

(1) E. Bodnaras, Romen oldusunda topçu assubayı olarak hayata

bir dostu, bir süre Romanya'da hapishanelerde yatmış eski bir Bolşevikti ve bizim tam güven ve saygımıza sahipti. Hiçbir giriş yapmadan, birden soruverdi:

«Askerlerinizi Romanya'dan geri çekmek konusunda ne düşünüyorsunuz?»

Onun bu teklifine karşı ilk tepkimin pek anlayışlı olmadığını itiraf etmeliyim. Hatta öfkelenip, kendimi kaybettiğimi söylecek kadar ileri gidebilirim.

«Ne söylüyorsunuz siz? Nasıl böyle bir soru sorabilirsiniz?»

Bodnaras, «Şöyle ki,» diye açıkladı: «Romanya'nın sadece diğer sosyalist ülkelerle sınırı var ve Karadeniz'de de Türkler dışında bizden başka hiç kimse yok.»

«Peki, Türklerden ne haber?» diye sordum.

«Evet, ama sizinle de kapı komşusuyuz. Gerekirse her zaman yardımımıza koşabilirsiniz.»

«Ben yalnız Türkleri düşünmüyorum. İstanbul ve Çanakkale boğazlarını onlar kontrolleri altında bulunduruyorlar. Dolayısıyla düşman her zaman Romanya'yı Karadeniz'e geçireceği çıkartma kuvvetleriyle işgal edebilir.»

Romanyalılar aralarında bakıştılar. Bu sorunu önceden aralarında tartıştıkları açıkça belliydi. «Pekâlâ,» dediler; «sizce öyle ise, biz de teklifimizi geri alıyoruz. Biz sadece askerleriniz topraklarımızda üslendikleri için sosyalist düzende ısrar ettiğimizi sanmamanızı istedik. Sımsıkı durabiliyoruz; çünkü sosyalizmi kuracağımızdan eminiz ve Mark-

---

atılmıştı; 1932'de komünist oldu ve ordudan kaçıp Sovyetler Birliği'ne sığındı. Çeşitli değişikliklerden sonra Sovyet vatandaşlığına geçerek Moskova Gizli Polis Okulu'nda eğitildi. Savaştan sonra Romanya'ya dönerek, Sovyet süngülerinin de yardımı ile, komünistlere destek oldu ve komünist olmayan partilerin yokedilişine katıldı. 1947 yılı Aralık ayında Groza hükümetinde Savunma Bakanlığına getirildi. Romanya bir halk cumhuriyeti olunca, bu sayede ordu komünist kontrolü altına girdi. Bundan sonra gücü gittikçe arttı.

sist-Leninist politikayı izleyeceğimize inanıyoruz. Üstelik halkımız da bizleri liderleri olarak kabul ediyor ve bizi kesinlikle destekliyorlar.»

Sovyet birliklerinin topraklarından geri çekilmeleri konusunda yaptıkları teklifi bu şekilde açıklamaları beni pek memnun etmişti. Romanyalı yoldaşların Sosyalizmi kuracakları yolunda verdikleri teminatın samimi olduğuna inandım.

Birkaç yıl sonra da Sovyet ordusunun gücünü azalttık, Stalin çağındaki miktarının yarısına indirdik. Merkez Komitesi'ndeki liderler arasında, fikir teatisinde bulunarak: Polonya, Macaristan ve Romanya'daki birliklerimizi de geri çekebileceğimiz sonucuna vardık. Çekoslovakya ve Bulgaristan'da zaten askerimiz yoktu (1). Yalnız Almanya'da askerlerimiz kaldı. Eski müttefiklerimiz —ki NATO'yu kurmuşlardır— bir barış antlaşmasına razı oluncaya kadar, askerî birliklerimizin Doğu Almanya'da kalmalarının gerektiği herkes için açıkça ortadaydı.

Askerlerimizi kardeş ülkelerden geri çekmeye karar verişimizin bir takım nedenleri vardı. Bu nedenlerden biri, siyasaldı. Hiç kimsenin bizim Polonya, Macar ve Romen halklarına güvenmediğimizi düşünmesini istemiyorduk. Onlar bizim müttefiklerimizdi. Ülkelerinde sosyalizmi kendi çıkarları gerektirdiği için kuruyorlardı; yoksa tepelerinde askerî birliklerimiz olduğu için değil. Marksist-Leninist enternasyonalciliği, diğer sosyalist ülkelerin halkları için başlıca birleştirici güç ve çekici kaynak olmuştu. İnsanları tehditlerle cennete kapatıp sonra da kapıları askerlerle tutamazsınız. Halk daha iyi bir yaşama düzenini kendi kendine seçebilmelidir. Kendilerine fırsat tanınırsa, seçerler de.

(1) Kruşçev devrinde Sovyet ordusu gerçekten çok azaltılmıştır. Çekoslovakya'da asker bulundurulmasını gerekli görmeyen Stalin'di: Bu unutkanlığa çare bulma görevi Brejnev'e verilmişti. Fakat Macaristan, Polonya ve Romanya'da hâlâ Sovyet birlikleri vardı.

Böylece düşman propagandasının elindeki kozlardan birini de almak istiyorduk. Düşmanın, Macar, Polonya ve Romanya halklarının, Sovyet birliklerinin süngülerinin tehdidi altında Sosyalizm yolunu izledikleri hakkında sinsice yalanını ortaya sermek istiyorduk.

Birliklerimizi kardeş ülkelerden geri çekmek için elbette siyasal nedenler kadar, ekonomik nedenler de vardı. Bir tümeni dışarda, bir diğer sosyalist ülkenin topraklarında tutmak, aynı tümeni kendi topraklarımızda beslemekten iki kat daha fazla paraya mal oluyordu. Gerek yurt içindeki, gerekse yurt dışındaki ordumuzun gücünü azaltmak zorunluluğundaydık. Bu yüzden askerî harcamalarda, özellikle personelde önemli kısıtlamalar yaptık. Parti Birinci Sekreterliği ve Başbakanlık görevlerimden ayrıldıktan sonra, Sovyet Ordusunda ücretleri azaltmak kararının günahını bana yükleyenlerin memnuniyetsizlik söylentileri, bana kadar ulaştı. Askerlerin ücretlerinin benim zamanımda kısıtlandığını inkâr etmiyorum, fakat bu aslında Mareşal Jukov'un fikriydi. Elbette, ben de bu fikri destekledim, çünkü gerçekten budanması gereken aşırılıklar açık-seçik görülüyordu. Bu işler Jukov'un Savunma Bakanlığı sırasında, daha sonra da Malinovski Bakan olunca yürütüldü. Burada Jukov'a hakkını vermeliyim. Çünkü ordu masraflarının kısıtlanması gerektiğini takdir etmiş ve komuta heyetindeki gereksiz personelin tasfiyesi ile bazı subay sınıflarındaki maaşların budanması için emir vererek, teşebbüsü ele almıştı.

Şimdi —özellikle askerler arasında— Sovyetler Birliği Silahlı Kuvvetleri'nin sayısının azaltılmasının hata olduğunu ileri sürecekler çıktığını görebilirsiniz. Size emperyalistlerin yıllardan beri Sovyetler Birliği'ni yoketmeyi hayal ettiklerini, saldırganlara karşı durmanın tek çıkar yolunun da, askerî gücümüz olduğunu söyleyeceklerini biliyorum. İşte böyle söyleyenler yanılmaktadır. Bir zamanlar bir ülkenin kaç tümeni, kaç tüfeği, kaç süngüsü olduğu

önemliydi. Fakat artık yeni ve başka bir çağda yaşıyoruz. Artık tümenlerin, tüfeklerin, süngülerin sayısı önemli değildir. Bugün önemli olan, nükleer füze stoklarının miktar ve kalitesidir. Ülkemizin savunması ve bir emperyalist saldırıyı durdurma imkânımız, nükleer ve termonükleer ateş gücümüze bağlı bulunmaktadır (1).

Atom ve Hidrojen silahlarının kullanılmasından kaçınılmasını isteyen dürüst insanlar bile, büyük bir savaş patlak verecek olursa, bu tür silahlardan ne kadarının bize gerekeceğini bilmemezlikten gelemezler. Bu nedenle, gerçekçi bir şekilde bu silahların yapımı için gereken harcamalara öncelik tanımalıyız.

Parti ve hükümet lideri olduğum zaman, mesken inşaatında, şehir hizmetleri yapımında, hatta tarımın geliştirilmesinde önemli kısıtlamalar yapılarak, savunmamızın sağlanmasına karar vermiştim. Hatta Kiev, Baku ve Tiflis'teki şehir yollarının yapımını erteleyerek, bu iş için ayrılan paraların da savunma ve saldırı güçlerimizin arttırılmasına aktarılmasını emretmiştim. Ayrıca stadyumlar, yüzme havuzları ve kültürel tesisler için daha az yatırım ayırmıştık. Diğer alanlardaki her türlü yatırımlar pahasına da olsa, giderleri askerî yatırımlara yöneltmekte haklı olduğumu sanıyorum. Askerî ihtiyaçlarımıza böylesine öncelik tanımasaydık, yaşamamız mümkün olamazdı. Bütün gücümü Sovyetler Birliği'nin yeniden silahlanmasına adadım, Çünkü hayatımızın önemli ve meydan okuyuşlarla dolu bir devresindeydik. Artık anılarımdan başka pek az şeyle ilgilenerek yaşadığım şu günlerde, Sovyet ordusunu ileriye doğru atılan dev bir dalgaya benzeyen yaratıcı bir güçle nasıl yeniden silahlandırdığımızı düşünüyorum. Günün en

(1) Kruşçev, klasik askerî kuvvetler yerine, nükleer silah giderlerine öncelik tanıdığı için gerçekten ağır saldırılara hedef olmuştur. 1964 yılı Ekim ayında iktidardan düşürülüşünün nedenlerinden biri de budur.

modern silahları ile donatılmış devreye geçişin Başbakan ve Merkez Komitesi Birinci Sekreteri olarak benim kontrolüm altında yapılmış olmasından gurur duymaktayım.

Muhtemel düşmanımız —başlıca, en güçlü, en tehlikeli düşmanımız— bizden o kadar uzaktaydı ki, hava kuvvetlerimizle ona erişmemize imkân yoktu. Ancak bir nükleer füze gücü kurarak düşmanın bize karşı bir savaş açmasını önleyebilirdik. Hayatın önceden de hepimize gösterdiği gibi, biz Batılılara bir şans tanımış olsaydık, Dulles'ın sağlığında savaş patlak verebilirdi. Ama uzaya ilk roketleri gönderen biz olduk; en güçlü nükleer patlamaları biz gerçekleştirdik; Birleşik Amerika'nın, İngiltere'nin ve Fransa'nın önünde, ilk defa biz bu işleri başardık. Becerdiklerimiz ve uluorta görünen gücümüz, Birleşik Devletler, İngiltere, Fransa ve tabii Bonn hükümeti içindeki saldırgan kuvvetler üzerinde sindirici bir etki yarattı. Bize insafsızca bir darbe indirme fırsatını kaçırdıklarını çok iyi bilmektedirler.

Artık önemli olanın ordumuzun büyüklüğü değil, nükleer füze stoklarımızın büyüklüğü olduğu anlaşıldığına göre; ordumuzun gücünün en azına indirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bunun mümkün olacağı devreye eriştiğimiz düşüncesi kafamdan çıkmıyor. Hükümeti yönettiğim ve askerî yatırımlar üzerinde son kararın bende olduğu sıralarda, teorisyenlerimiz düşmanı yokedecek nükleer güce eriştiğimizi hesaplamışlardı ve o zamandan bu yana nükleer yeteneklerimiz daha da ve büyük çapta artmıştır. Benim liderliğim zamanında Birleşik Devletler'in başlıca şehirlerini yokedecek kadar silah biriktirmiştik. Üstelik Avrupa'daki güçlü düşmanlarımız da bu hesabın dışındaydı.

Başkan Kennedy'nin bir söylev ya da basın konferansı sırasında, Birleşik Devletler'in Sovyetler Birliğini baştan başa iki defa yokedecek güçte nükleer silaha sahip olduğunu açıkladığını hatırlıyorum. Başkanın ileri sürdüğüne göre, Sovyetler Birliği ise Birleşik Devletlere ancak bir de-

fa böyle bir darbe indirebilecek nükleer güce sahipti. Gazeteciler benden Kennedy'nin iddiasına cevap vermemi istediklerinde, şakayla karışık şöyle demiştim:

«Evet, Kennedy'nin ne demek istediğini biliyorum ve haklıdır da. Fakat Başkan bizi iki defa yokederken, bir defa da olsa, bizim de kendilerini yokedeceğimizi anladığına göre, şikâyetçi değilim. Bu gerçeği kabul ettiği için, Başkan'a müteşekkirim. Biz kana susamış bir halk değiliz. Biz, Birleşik Devletler'i sadece bir kere yoketmekle yetiniriz. Bir keresi de yeter bize. Bir ülkeyi iki defa yoketmek neye yarar ki?» Sözlerim uzun süren gülümsemelere sebep oldu.

Bu konuda müteveffa düşmanımız Adenauer'in aklı başında davranışını anmak zorundayım. Gazeteciler kendisine ne zaman saldırsa ve Batı Almanya'yı yeni bir dünya savaşının tahrikçiliğini yapmakla itham edecek olsa, Adenauer daima kendisinin kusursuz, küçük bir İsa olduğunu ileri sürerdi. «Neden bahsettiğinizi anlamıyorum doğrusu,» derdi. «Eğer bir üçüncü dünya savaşı patlak verecek olursa, yokolacak ilk ülke, Batı Almanya'dır.» Bunu işitmek benim pek hoşuma gitmişti ve Adenauer böyle söylemekte tamamen haklıydı da. Onun buna benzer beyanlarda bulunması, bizim hesabımıza büyük bir başarıydı. Böylece yalnız bir numaralı düşmanımızı hizaya getirmekle kalmıyor, Adenauer'in de diğer düşmanlarımızı hizaya getirmek konusunda yardımını görmüş oluyorduk.

Ben daima savaşa karşı oldum, ama aynı zamanda bir ülkenin liderinin nükleer savaş korkusu içinde bulunmasının, o ülkenin savunmasını felce uğrattığını da anladım. Ve bir ülkenin savunması felce uğrayacak olursa, savaş kaçınılmaz hale gelir: Düşman korktuğunuzu hisseder ve bu durumdan yararlanmaya kalkışır. Ben her zaman için savaşa karşı olmak, fakat asla savaştan korkmamak ilkelerine bağlı olarak davrandım. Bazan ricat gerekli olabilir; ama ricat, direncinizin sonunun başlangıcı haline de gele-

bilir. Düşman her hareketinizi gözlediği zaman, ölüm bile cesurca göğüs gerilecek birşey olabilir ve eğer düşman size karşı savaş açarsa, savaştan sağ çıkmak; en sonunda zaferi gerçekleştirmek, görevinizdir.

Bir an bile etrafımızı gözetlemekten geri kalmamalıyız. Şartlar ne olursa olsun, nükleer füze gücümüzü asla gereken seviyenin altına düşürmemeliyiz. Gerektiğinde el altında bulunması gereken daha başka silahlar da var: Sözgelişi, kimyasal ve bakteriyolojik silahlar. Şükür ki İkinci Dünya Savaşı'nda bu tür silahlar kullanılmadı, ama Birinci Dünya Savaşı'nda kullanılmıştı. Düşmanımız bize karşı kimyasal ve bakteriyolojik silahlar kullanacak olur ve bunlardan bizde de bulunmazsa, ordumuz çok zor bir duruma düşebilir. İki zıt sistem varolmaya devam ettikçe, mümkün olan her çeşit savaş aracının stoklarını yapmak zorunda kalacağız. Bunu belirtmemin sebebi, bir emperyalist saldırıya karşı tetikte olmanın ve etkili şekilde caydırıcı tedbirler almanın önemini ne kadar benimsediğimin karşı tarafça açıkça anlaşılmasını istememdir.

Ayrıca uluslar arasındaki siyasal gerginlikten yararlanarak para kazanmakla ilgilenen bütün emperyalistlerin, kapitalistlerin, tekelcilerin ve militaristlerin gerçek niteliklerini de aklımızdan çıkarmamalıyız. Askerî harcamalar konusunda Batı ile anlamsız bir yarışmaya girmeyeceğimizden emin olmalıyız.

Askerî hazırlık konusunda, en önemlilerini bırakıp, her alanda Amerika ile yarışmaya kalkacak olursak, iki kötü şey yapmış oluruz. Birincisi; bizim askerî hazırlıklarımızı bahane ederek kendi ülkelerinin silahlanma bütçelerini şişirtmeye zorlayan Birleşik Devletler'in zengin kapitalist çevrelerini daha da zenginleştirmiş oluruz. İkincisi, halkımızın hayat seviyesini yükseltmeden, maddî kaynaklarımızı tüketiriz. Ordumuzda ne kadar az insan barındırırsak daha başka ve kazançlı işlerde o kadar fazla insan bulacağımızı daima hatırlamalıyız. Dünyadaki ilerici güçlerin barış içinde

bir arada yaşama için gösterdikleri çabalarda bu emeli gerçekleştirmek, ortak bir çıkış noktası olabilir. Bir taraf askerî giderlerini kısacak olursa, öbür taraf için de aynı şeyi yapmak çok daha kolay olur. Düşmanımıza her zaman karşı darbeyi indirmeye hazır olmalı, ama «Bu baş döndürücü yarışın sonu nerede?» diye de sormalıyız.

Tecrübeyle biliyorum; silahlı kuvvetlerin liderleri yatırım için para bulmak zamanı gelip çatınca, isteklerinde çok ısrarcı olabilmektedirler. Her komutan payının diğerlerinden daha fazla olması gerektiği konusunda çeşitli ve inandırıcı nedenler ileri sürebilir. Yazık ki silahlı kuvvetleri yönetenlerin harisliğe ve bencilliğe yatkınlıkları vardır. Yüzünüze baka baka şu sloganı söylemeye hazırdırlar: «Bugün ülkenin savunması için tutumlu davranmayı deneyecek olursanız, yarın savaş patlak verince bunu kanla ödeyeceksiniz.»

Ben bu komutanların büyük sorumlulukları olduğunu inkâr etmiyorum ve moral üstünlüklerini de küçümsemiyorum. Fakat şurası da bir gerçektir; bütçe kazançlı olmayan dallara yapılacak yatırımlarla şişirildiği takdirde, ülkedeki hayat seviyesi bundan büyük çapta zarar görmektedir. Ve dün olduğu gibi, bugün de en kazançsız yatırımlar, daima silahlı kuvvetlere yapılanlardır. Bu yüzden de askerî liderlerin sık sık hükümetin yeni yatırımlar yapması gerektiğini söylememelerinin daha doğru olacağını düşünüyorum. Silahlı kuvvetlerin ne kadar sarfedebileceklerine ancak hükümetin karar vermesi gerektiği kanısındayım.

Askerî giderler evrensel bir sorundur. Bir zamanlar Başkan Eisenhower ile Camp David'deki daşa'sında yaptığım sohbeti hatırlıyorum. Birlikte bir yürüyüşe çıkmış ve samimi, yararlı konuşmalar yapmıştık. Bu konuşmalardan biri sırasında Eisenhower bana sordu:

«Söyleyin bakalım Bay Kruşçev, askerî giderleriniz için nasıl karar veriyorsunuz?» Benim daha birşey söyle-

meme fırsat bırakmadan da ekledi: «Belki de önce benim bu işlerin bizde nasıl yürüdüğünü söylemem gerekiyor.»

«Peki, siz nasıl yürütüyorsunuz?»

Gülümsedi, ben de ona gülümsedim. Ne diyeceğini çok iyi hissediyordum.

«Şöyle oluyor,» diye başladı. «Bizim askerî liderler bana gelip, 'Sayın Başkan, falanca, ya da filanca program için, falanca ya da filanca miktar paraya ihtiyacımız var', diyorlar. Ben de, 'Özür dilerim, bu iş için ayrılacak paramız yok,' diyorum. Bunun üzerine, 'İnanılır kaynaklardan aldığımız bilgilere göre, Sovyetler Birliği buna benzer bir program için gereken parayı bulmuş,' diyorlar. 'Yani, biz gereken parayı bulamazsak, Sovyetlerden geri kalacağız.' Ben de pes ediyorum. İşte benden bu yoldan para sızdırıyorlar. Onlar daha fazlasını sızdırmak istiyorlar, ben de sızdırılmamasına çalışıyorum. Şimdi siz söyleyin bakalım, sizde de böyle mi?»

«Tıpkı böyle! Komutanlardan biri gelip, 'Şuraya bakın Yoldaş Kruşçev,' diyor. 'Amerikalılar falanca ya da filanca sistemi geliştiriyorlar. Biz de aynı sistemi geliştirebiliriz, ama bu bize şu kadar ya da bu kadar paraya mal olur.' Kendilerine paramız olmadığını söylüyorum; her şeyin yerine harcanmış olduğunu ekliyorum. Bu sefer, 'ihtiyacımız olan parayı almazsak, çıkabilecek bir savaşta düşman bize üstünlük sağlayabilir,' diyorlar. Böylece biraz daha tartışıyoruz ve en sonunda ben istedikleri parayı vererek teslim bayrağını çekiyorum.»

«Evet,» dedi; «tam düşündüğüm gibi. Biliyor musunuz, bu faydasız, gerçekten ziyankârca rekabete son verebilmek için bir anlaşmaya varmalıyız.»

«Bunu ben de çok isterim. Buraya gelişimin nedenlerinden biri de, bu toplantılardan ve sohbetlerden bir çeşit anlaşma çıkartıp çıkartamıyacağımızı anlamak.»

Ama o zaman anlaşmamıza imkân yoktu, şimdi de anlaşamayız. Bilmiyorum, belki de bizim için anlaşmak im-

kânsızdır. Tecrübeme dayanarak, bunun çok zor olduğunu kesinlikle söyliyebilirim. Fakat askerî giderleri iki taraflı olarak kısmak, bir Sovyet-Amerika anlaşması ile gerçekleştirilemezse bile, bizim ileri atılıp tek taraflı olarak giderlerimizi kısmak yoluna gitmekten ibaret ilk hissime geliyorum yine. Düşmanımız askerî bütçesini ille de arttırmak niyetinde ise, parasını sağa sola çarçur etmeyi, anlamsız şeylere yatırmayı göze almışsa, kendi halkının hayat seviyesini de düşüreceğinden emin olabilir. Böyle davranmakla kendi içindeki komünist ve ilerici güçlerin durumunu kuvvetlendirir, bunların tekelci başkentteki reaksiyoner güçlere karşı daha yüksek sesle kafa tutmalarını sağlamış olur.

İşte siz de gördünüz. Benim görüşümün özü budur ve yanılmıyorsam bir takım değerleri de vardır. Benim zamanım geldi ve geçti. Artık tecrübelerimi paylaşmak isteyenlere bunları aktarmaktan ve beni dinleyecek, ilgilenecek birinin çıkmasını ummaktan başka yapacak birşeyim yok! Bundan böyle benim etkili bir şeyler yapmam için vakit çok geç. Bütün gözlemlerimi artık çalışmayan bir insan olarak açıklıyorum. Fakat bugünkü emekli durumumda, başlattığımız tutumlu gidişin yeniden saptırıldığını, paranın gereksiz yerlere ve kısımlara harcandığını, askerî yatırımlardaki bu yeni aşırı harcamaların, ülkemizin çok daha önemli, fakat gerektiği gibi finanse edilmemiş bölgelerinin kalkınmasına darbe indirdiğini görmeden edemiyorum.

Onüçüncü Bölüm

BİZ, SANATÇILARIMIZ VE....

BEN hükümet başkanı iken, genç piyano virtüozu Eskenazi, bizim konservatuarlardan birinde öğrenimini yapmış genç bir İngiliz kadını ile evlenmişti. Derken bir çocukları, oldu ve kadının akrabalarını ziyaret için, birlikte İngiltere'ye gittiler. Bir süre sonra da Gromiko, Londra'daki elçimizin şu durumu telgrafla kendisine bildirdiğini bana açıkladı: Eskenazi elçilimize gitmiş ve eşinin Sovyetler Birliği'ne dönmeyi reddettiğini söylemişti. Sanatçı karısını çok seviyordu ve elçiliğimize, «Ben şimdi ne yapayım?» diye soruyordu. Sırası gelmişken Eskenazi'yi dinlediğimi ve Çaykovski yarışmasında birincilik ödülü aldığı zaman kendisini şahsen tebrik ettiğimi de belirteyim. Eskenazi usta bir piyanisttir ve onu birçok defa radyoda da dinledim. Bizim yoldaşlarla danıştıktan sonra, «Bırakalım Eskenazi dilediği kadar İngiltere'de yaşasın,» teklifinde bulundum. «Böylece dilediği zaman geri dönebilir de. Nasıl olsa başka bir alternatifimiz yok. Karısını terkedip geriye dönmesini isteyecek olsak, reddedecek. Kendisi Sovyet

aleyhtarı değildir, ama onu karısı ile hükümeti arasında bir seçim yapmaya zorlayacak olursak, Sovyet aleyhtarı olacaktır. Derhal mültecilerin ve hemen kendisini işlemeye başlayacak olanların eline düşecektir. Kafasına her türlü Sovyet aleyhtarı fikir sokulacaktır. Bunun böyle olmasını biz de istemeyiz. Hem Sovyet vatandaşlığını muhafaza etse, hem de İngiltere'de yaşasa ne olur yani? Her zaman konserler vermek üzere Moskova'ya gelebilir. En sonunda kendisi bir müzisyendir ve bu da, bağımsız bir meslektir!»

Herkes kabul etti ve teklifim onaylandı.

Bugünlerde sık sık radyo dinliyorum. Dışarda yürüyüşe çıktığım zamanlar, radyom yanımdan hiç ayırmadığım bir arkadaştır benim için. Radyodan hem haber, hem de zevk alırım. Folk müziğini, folk şarkılarını pek severim. Çağdaş müzik arasında da hoşlandığım parçalar var, ama takdir edersiniz ki benim yaşımda bir adam daha çok gençliğinin melodilerine yatkındır. Radyo programlarının çoğu çok iyi; fakat havayı bulandıran saçma sapan şeyler de eksik olmuyor. Radyonun düğmesini çevirip de Eskenazi'nin konser vermek üzere Moskova'ya geldiğini her duyuşumda, özel bir zevk alırım bundan. Büyük bir Sovyet piyanisti olarak ünvanını koruduğumuz, bu arada aile hayatını da kurtarabildiğimiz için, memnunluk duyarım. Belki bir gün gelecek Eskenazi ile karısı temelli olarak Moskova'ya yerleşeceklerdir. Belki de Londra'ya yerleşeceklerdir. Bu ihtimali de gözden uzak tutmuyorum. Ne çıkar ama? Bırakın, istedikleri yerde yaşasınlar. Ben her Sovyet vatandaşına dilediklerini seçme hakkını vermenin zamanı geldiği kanısındayım. Canı ülkemizden çıkıp bir süre başka yerde yaşamak istiyorsa, öyle olsun; kendisine bu fırsatı tanımalıyız. Elli yıllık Sovyet iktidarından sonra cennetin kilitli kapılarla korunacağına benim aklım yatmıyor (1).

(1) 1969 yılı Ağustos ayında Sovyet diplomatları Eskenazi'yi SSCB dışında serbestçe dolaşabilen bir sanatçıya örnek oalrak göster-

Biz komünistler, Kapitalizmin, emekçi sınıfın köle gibi çalışmaya mahkûm edildiği bir cehennem olduğuna inanıyoruz. Biz Sosyalizmi kuruyoruz. Bir çok alanlarda başarıya ulaştık, gelecekte daha da başarılı olacağız. Bizim yaşama tarzımız, hiç şüphe yok, insanlığın gelişmesinin bugünkü aşamasında en ilerici olanıdır. Yine İncil dilini kullanmak gerekirse; bizim yaşama tarzımız insanlık için cennettir. Ama bu, bereket boynuzunun dolup taştığı bir cennet değildir. Hele armut piş, ağzıma düş cenneti hiç değildir. Böyle bir cennet yok bizde; henüz yok. Hiçbir zaman olup olmayacağını da bilmiyorum. Fakat dedikleri gibi, her şey birbirine bağıntılıdır. Ve kapitalist dünyaya bağıntılı olarak, bizim hayat tarzımız büyük bir başarıdır. Şimdiye kadar çok şeyler başardık ve daha büyük başarılar için şartlar yarattık.

Öyleyse ne diye kendi kendimizi yalanlıyacağız? Ne diye halk için iyi bir hayat tarzı düzenleyip sınır kapılarımıza kilit üzerine kilit vuracağız? Bazan kendi vatandaşlarımız bile alay ediyorlar: «Demek bizi cennete sopa ile götürüyorsunuz ha?» diyorlar. Halk bu tür şikâyetlere zorla kollektifleştirme ve diğer kampanyalar yürütülürken alışmıştı. Artık dünyaya halkımızın hür olduğunu, gönülden, isteyerek çalıştığını göstermenin zamanı gelmiştir sanıyorum. Sosyalizmi de başka çıkar yolları olmadığı için değil, inançla kurmaktadırlar.

Gerek pratik, gerek teorik açıdan, sınırlarımızı pekâlâ serbest bırakacağımıza hiç şüphe yoktur. Bu mümkün değilse, biz ne tür bir hürriyete sahibiz acaba? Evet, bazı kişilerin şöyle fikirler ileri sürdüklerini biliyorum: «Bakın, bizde toplumun bir sınıf yapısı vardır ve proletaryanın, sı-

---

mişlerdir. Eskenazi ise bu açıklamanın doğru olmadığını ileri sürmüş ve şöyle demiştir: **«Resmî bir Sovyet sözcüsü benim Batı ile Rusya arasında serbestçe gidip geldiğimi söylediği zaman —ben de böyle olmasını isterdim—, bu, gerçeğin kabaca ve biçimsiz bir şekilde tahrifi olur.»**

nıf düşmanlarının gönüllerinin diledikleri gibi girip çıkmalarına izin veremeyiz.» Halkımızı düşünmek konusunda bu varoluşumuzun bir başka çağıdır. Düşman sınıfları biz elli **yıl** önce tasfiye ettik ve bugün Sovyetler Birliği içinde sınıf düşmanları heyûlası ile ilgili fikir yürütenler, sadece delidir.

Liderliğim sırasında cereyan eden ve Sovyet devletinin vicdanında bir zincir gibi ağırlığını hissettiren şu kapalı sınırlar denen çirkin mirastan nasıl kurtulacağımızı gösteren bir diğer olaydan daha sözedeceğim. Bir numaralı balerinamız Maya Plisetskaya —kendisi yalnız Sovyetler Birliği'nin değil, bütün dünyanın en iyi balerinası idi—. Bolşoy Tiyatrosu yabancı ülkelerde turneye çıkarken daima topluluk dışında bırakılırdı. Bana ona güvenilemiyeceği, gittiği yerden dönmemesi ihtimalinin olduğunu rapor etmişlerdi. Kendisini şahsen tanımam; tutumunun ne olduğunu da bilmiyordum. Plisetskaya gibi ünlü birinin birden Sovyetler Birliği'ni terketmesi herhalde hoş birşey olmazdı. Onun iltica etmesi, Batılıların Sovyet aleyhtarı propagandaları için yararlı olabilir ve biz de bundan çok acı çekebilirdik.

Derken bale topluluğunun yine bir yabancı ülkeye gidişinin arifesinde, Maya Plisetskaya'dan bir mektup aldım. Mektup, Merkez Komitesi Birinci Sekreteri olarak bana gönderilmişti. Uzun ve dobra dobra yazılmış bir mektuptu bu. Plisetskaya vatansever olduğunu, kendisine gösterilen güvensizlik yüzünden kırıldığını ve hakarete uğradığını söylüyordu. Mektubun kopyalarını çıkartarak bunu Prezidyum'un diğer üyelerine dağıttım. Sonra ne yapabileceğimiz sorununu ortaya attım. Ben kendisinin turneye dahil edilmesini salık verdim. Geri dönmeyeceği konusunda bazı şüpheler vardı.

«Olabilir,» dedim, «Bu, pekâlâ ihtimal dahilindedir. Fakat ben kendisini tanımadığım halde, ona güveniyorum.

İnsanlara güvenmeden yaşamak imkânsızdır. Eğer bu mektubu şerefsizce niyetlerle, bizi aldatmak ve kaçışını hazırlamak için yazmışsa... Bu, elbette bizim için büyük bir kayıp olur ve zor, sıkıcı bir durumda kalırız. Ama ölmeyiz de bu yüzden!»

Maya Plisetskaya turneye katıldı ve yabancı ülkelerdeki çeşitli parlak gösterileri sayesinde ben mükâfatımı gördüm. Sovyet balesinin ve kültürünün ününü yüceltti. Ve geri de döndü. Bu bizim sosyalist bir toplum kurmak için gösterdiğimiz çabaların karşılığıdır ve Maya Plisetskaya da bu toplumun bir üyesi olduğu için gurur duymaktadır.

Peki, ya **«Dışarıya çıkamaz»** politikamızı sürdürseydik ne olacaktı? Maya Plisetskaya'yı kilitli kapılar ardında saklamaya devam etseydik ne olacaktı? Hiç şüphe yok, kendisini eksik bir yaratık ve Sovyet düşmanı biri haline getirecektik. İnsan ruhu son derece hassastır. Büyük bir saygı gösterisi ister. Dikkatsizce bir davranış, insan ruhunu kötü dengesizliklere sürükleyebilir. Maya Plisetskaya'yı yabancı ülkelere göndermek için verdiğim kararla gurur duyuyorum ve onun da kendisine karşı gösterdiğimiz güveni takdir edişi karşısında memnuniyetim sınırsızdır.

Sınırlarımızı herkese açacak olsak, göstereceğimiz güven ve inancın kişiler tarafından kötüye kullanılabilmesi mümkün müdür? Elbette mümkündür. 240 milyon insan arasında mutlaka saf olmayan unsurlar da bulabilirsiniz. Saf olmayan bu elemanlar, tıpkı sıvı karışımlarda hafif maddelerin üste çıkması gibi, yüzeyde görünüvereceklerdir. Öyleyse bırakın toplumun süprüntüsü, posası, alçakları üstte yüzsün ve dalgalar bunları alıp bizim kıyılardan çok uzaklara götürsün.

Benim burada söylediklerim, devrimin ilk yıllarında, Sovyetler Birliği'nin bütün düşmanlarını dışarıya sürdüğümüz günlerdeki Lenin politikasına tıpatıp uymaktadır. Bu gitmek isteyenlerin hiçbirine engel çıkartılmamıştı. Kendi-

1963 yılında Kruşçev torunu **Nikita Sergeyeviç ile yüzerken**

1963 yılında Küba buhranından sonra Kafkas dağlarında Ritsa gölünde Mareşal Malinovski, Castro ve Kruşçev

MÜTEKAİT KRUSCEV SİMDİ MÜTEVAZI DAŞA'SINDA
76 yaşındaki Kruşçev, şimdi Moskova'nın 25 kilometre Güney - Doğu'-sundaki PETROVA DALNİYE'deki bir Daşa'da yaşamaktadır. Bu iki katlı «Daşa» emekli memurların oturduğu mahallededir. Resim, mütekait Kruşçev'i «Daşa»sının avlusunda göstermektedir.

lerine, «Gitmek mi istiyorsunuz?» diye sormuştuk. «Pekâlâ, toplayın tasınızı tarağınızı, defolun öyleyse!» Ve böylece çekip gitmişlerdi.

Şimdi de, aradan elli yıl geçtikten sonra, kalkıp herkeste bir bozguncu aramaya kalkıyoruz. Süprüntüleri, alçakları ülkemizde tutacağız diye, kapalı sınır politikası güdüyoruz. Artık alçak diye çağrılmaya lâyık olmayan insanları düşünmeye başlamalıyız; o insanlar da kendi öz inançları ile geçici bir kararsızlığa düşebilir ya da kapitalist cehenneminin bazı görüntüleri bizim daha az istikrarlı kişilerimize çekici gelebilir. Bunları ille de ülkemizde barındıramayız. Böylelerine dünyanın kaç bucak olduğunu anlamaları imkânını tanımalıyız.

Bu konudaki tutumumuzu değiştirmeyecek olursak, korkarım ki Sovyet tarzı yaşamanın temelini meydana getiren Marksist-Leninist ilkeleri gözden düşürmüş olacağız.

EKLER 1

KRUŞÇEV KRONOLOJİSİ

1894 17 Nisan. Ukrayna sınırı yakınındaki Kurs eyaletinin Kalinovka şehrinde doğdu.	**Çar II. Nikola'nın tahta çıkışı.**
1903	**Lenin'in Londra'da toplanan İkinci Kongre'de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni Bolşevik ve Menşevik kanatlara bölüşü.**
1904 - 5	**Rus - Japon savaşı.**
1905	**1905 Devrimi.**
1906	**Birinci Duma'nın (Parlamento) toplanması.**

1909

Kruşçev'in, babasının maden işçisi olarak çalıştığı Ukrayna'daki Donbass bölgesinde, Yuzovka şehrine göç edişi (Burası sonra Stalino, şimdi de Donetsk diye adlandırılmıştır.)

1909 - 12

Yuzovka'daki Bosse fabrikasında maden tesviyeciliği öğrenişi.

1912 - 18

Fransızların sahibi oldukları Ruşenkov ve Pastukhov madenlerinin jeneratör tesislerinde maden tesviyecisi olarak çalışması.

1914

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı.

1915

Kruşçev, «Pravda gazetesinin doymak bilmeyen okuyucusu» oluyor.

1917

Siyasal toplantılarda ve mitinglerde madencileri temsil ediyor ve Lazar Kaganoviç ile tanışıyor.

Şubat Devrimi; Çar'ın tahttan feragat edişi; Geçici Hükümet'in kuruluşu.

Ekim Devrimi; Lenin'in Geçici Hükümeti devirerek Sovyet düzenini kuruşu.

1918

Kruşçev, bolşevik oluyor.

1919

Kruşçev, Kızılordu'ya katılıyor.

1919 - 21

O zamanlar Budyonni'nin Karadeniz'e karşı saldırıya geçen Birinci Bindirilmiş Ordusu'na bağlı Dokuzuncu Silahendaz Tümeni saflarında asker ve Parti üyesi olarak yer alıyor.

İç Savaş ve Müttefiklerin müdahalesi.

1921

İlk karısının kıtlık sırasında ölmesi.

Kıtlık; «Yeni Ekonomik Politika - NEP»nın kabulü.

1922

Cepheden Yuzovka'ya dönüşü.

Yuzovka Parti örgütünde görev alarak Ruşenkov madenlerinde müdür yardımcısı oluşu.

Pastukov madenlerinde kendisine müdürlük teklif edilişi, fakat Yuzovka İşçi Fakültesi'nde öğrenim yapmak amacıyla bunu reddedip izin istemesi.

1923

Yuzovka İşçi Fakültesi'nde öğrenci ve siyasî lider.

1924

Yuzovka Parti örgütünde çeşitli görevler alışı.

Lenin'in ölümü.

Nina Petrovna ile evlenişi.

1925

Stalino (eski Yuzovka) bölgesi, Petrovsko - Marinsk ili Parti sekreterliğine atanışı.

Kaganoviç'in başkanlık ettiği Dokuzuncu Ukrayna Parti Kongresi'ne katılışı.

Moskova'da toplanan 14. Komünist Partisi Kongresi'ne danışman (oy hakkı olmayan) delege olarak katılıp, ilk defa Stalin'le karşılaşması.

Stalin'in, Zinoviyev ve Kamenev'e karşı harekete geçişi.

1926

Harkov'da toplanan Ukrayna Parti toplantısında ilk defa kalabalığa karşı nutuk söyleyişi.

1927

Moskova'da toplanan 15. Parti Kongresi'ne delege olarak katılışı. Stalino bölgesinden, Bölgesel Parti Örgütü'ne yükselişi.

Zinoviyev ve Kamenev'in yenilgisi.

1928

Kaganoviç tarafından Harkov'daki Ukrayna Parti Merkez Komitesi Örgütlenme Bölümü Şef yardımcılığına getirilişi.

Kaganoviç tarafından Kiev Parti Örgütü Örgütlenme Bölümü şefliğine atanması.

Birinci Beş Yıllık Plan; kolektifleştirmenin başlaması.

1929

Kruşçev 35 yaşında; Moskova'daki Stalin Sanayi Akademisi Madencilik Bölümü'nde öğrenim için izin alışı.

Kaganoviç'in Moskova'ya nakli.

1929 - 30

Sanayi Akademisi'nde öğrenci ve siyasî işçi. 16. Parti Kongresi'ne delege olarak seçiminin engellenişi; Parti hücresi bürosuna adaylığının önlenişi. **«Akademi'de sağcılara, parazitlere, Eskiler'e karşı mücadeleyi yönetiyor.»**

Troçki'nin itibarını kaybedişi.

Stalin'in eşi Nadezda Alliluyeva ile işbirliği ve Akademi'de grup örgütçülüğü.

Samara bölgesindeki Stalin Kollektif Çiftliği'ni denetime gönderilişi; kollektifleştirmenin yarattığı şartların ilk belirtilerinin ortaya çıkışı.

Meklis tarafından Akademi'deki Stalinci güçleri yönetmekle görevlendirilişi; Boman bölgesi Parti Kongresinde başkanlık edip, delegeleri **«sağcılık»**la suçlayışı.

1931

Boman bölgesi Parti Birinci Sekreterliği'ne seçilişi; altı ay sonra Presniya bölgesi Parti Birinci Sekreterliği'ne 'terfi' edişi.

1932

Bitiremeden Akademi'den ayrılışı; Moskova Parti Komitesi'nde Kaganoviç'ten sonra, İkinci Sekreterliğe getirilişi.

Stalin'in karısı Nadezda Alliluyeva'nın ölümü.

Moskova şehri yönetiminde Lenin'in dul eşi Nadezda Krupskaya ile işbirliği.

1933

Moskova Bölge Komitesi İkinci Sekreteri oluşu.

Moskova'nın yeniden yapımında ve metro inşasında Kaganoviç'in emrinde, etkili bir şekilde çalışması.

1934

17. Parti Kongresinde Merkez Komitesine seçilişi **(«Galipler Kongresi»)**

Kirov'un öldürülüşü.

1935 Moskova şehri ve Bölge Komitesinde Birinci Sekreter olarak Kaganoviç'in yerini alışı.	**Kanlı temizlik yıllarının, terör çağının ve düzmece yargılamaların başlangıcı.**
1936	**Zinoviyev ve Kamenev'in yargılanıp idam edilmeleri (Ağustos).** **Yagoda'nın yerine Yezov'un Gizli Polis şefi oluşu (Eylül).**
1937	**Ordzonikidze'nin ölümü (Şubat).** **Tukaşevski ve generallerin idamı (Haziran).**
1938 Ukrayna Parti Merkez Komitesi Birinci Sekreterliğine atanışı.	**Buharin ve Rikov'un yargılanmaları (Mart).** **Yezov'un yerini, Beria'nın alışı.**
1939 Kaminski'nin Beria'yı eleştirdiği Şubat ayı Merkez Komitesi toplantısına katılışı; Kaminski bundan sonra ortadan kaybolacaktır. Politbüro asil üyeliğine getirilişi (Mart). Ukrayna Parti Birinci Sekreteri ve Kiev Askeri Konseyi sivil üyesi olarak Batı Ukrayna'ya (İşgal altındaki Polonya) geçişi.	**Ribbentrop - Molotov Paktı (Ağustos).**
1939 - 40	**Finlandiya ile Kış Savaşı (Kasım - Mart).**

1940

Batı Ukrayna'nın Sovyetleştirilmesi ne 'nezaret' edişi.

1941 - 43

Askerî Konsey üyesi ve Politbüro temsilcisi olarak savaş çağı rütbesi olan korgeneral rütbesi ve komiser sıfatıyla çeşitli cephelerde hizmetleri.

Ukrayna'nın ekonomisini ve Parti'yi yeniden örgütlemeye başlaması.

Almanya, Rusya'yı işgal ediyor ((Haziran 41); 'Barbaros Harekâtı' başlıyor.

Kiev'in düşmesi (Eylül 41).

Moskova savaşı (41 - 42 kışı).

Harkov felâketi (Mayıs 42).

Stalingrad savaşı (Haziran 42 - 43 kışı).

Kursk savaşı (43 yazı).

Kiev'in kurtuluşu (Kasım 43).

Tahran Konferansı (Kasım 43).

1944

Ukrayna Parti Birinci Sekreteri görevini de yürütürken, Ukrayna Bakanlar Kurulu Başkanlığına atanışı.

Berlin'e doğru Sovyet saldırısının başlangıcı (İlkbahar).

Müttefiklerin Fransa'yı istilası (Haziran).

1945

Eisenhower ile Moskova'da tanışması.

Varşova'nın yeniden yapımı için Polonyalılara yardım amacıyla uzmanlar komisyonuna başkanlık edişi.

Sovyet birliklerinin Berlin'i işgali (Mayıs).

Moskova'da zafer resmi geçidi (Haziran).

1946 - 47

Geçici olarak gözden düşüşü, görevden ayrılışı; Ukrayna Parti Birinci Sekreterliğine Kaganoviç'in getirilişi; zor atlattığı zatürree.

Ukrayna'da kıtlık.

1948

Ukrayna'da Kruşçev'in bütün itibarının iade edilişi.

Stalin'in Tito ile çatışması.

1949

Stalin tarafından Moskova'ya çağrılışı; Moskova Parti örgütünün başına getirilişi (Aralık).

Leningrad Olayı.

1950

Başlıca tarım sorumlusu oluşu; kolektif çiftlikleri kuruşu ve 'tarım-kentleri tasarısı'nı ortaya atışı.

Stalin «Pravda»da dil bilimi üzerine yazılar yayınlıyor.

Kore savaşının başlaması.

1952

19. Parti Kongresi'nde Parti tüzüğündeki değişiklikler için teklif verişi (Ekim).

19. Parti Kongresi'nde genel raporu kendisi yerine okuma işini Stalin, Malenkov'a veriyor.

1953

Kruşçev, Malenkov, Molotov, Beria ve Kaganoviç'in ardında yer alıyor.

Doktorlar komplosu (Ocak-Şubat)

Birinci Sekreter olarak Malenkov'un yerini alıyor (Eylül).

Stalin'in ölümü; Malenkov Başbakan ve Birinci Sekreter oluyor (Mart).

1954

Bulganin'le birlikte Pekin'i ziyareti.

'Bâkir Topraklar kampanyası'nın başlangıcı.

1955

Yugoslavya ziyareti (Tito ile anlaşmazlığın ortadan kaldırılışı); Cenevre zirve konferansı; Afganistan ziyareti; Hindistan ziyareti.

Bulganin, Başbakan olarak Malenkov'un yerini alıyor.

1956

Parti'nin 20. Kongresi'nde Stalin'in cinayetleri üzerine **«Gizli Söylev»i** söyleyişi (Şubat).

Londra ziyareti (Nisan).

Polonya'nın meydan okuyuşu (Haziran).

Süveyş bunalımı (Ekim - Kasım).

Macar Ayaklanması (Ekim).

1957

Sanayide merkeziyetçilikten ayrılışın başlangıcı (Mayıs).

«Parti düşmanı grup»un muhalefetini ezişi - Malenkov, Molotov, Kaganoviç, Şepilov ve diğerleri (Temmuz).

Mareşal Jukov'u Savunma Bakanlığı görevinden alışı (Ekim).

Sputnik I.'in fırlatılışı (Ekim).

1957

Mao Çe-tung'un da katıldığı Moskova'daki Dünya Komünist Partileri Konferansı.

1958

Bulganin'den Başbakanlık görevini alışı.

Orta-doğu bunalımı (Temmuz - Ağustos).

Birinci Berlin bunalımı (sonbahar).

1959

Çin'e Atom silahları ile ilgili sırları vermeyi reddedişi (Yaz).

A.B.D.'ne ilk ziyareti, Camp David'de Eisenhower ile tanışma (Eylül).

1960

U-2 keşif uçağının düşürüldüğünü ve pilotu Gary Powers'in esir düştüğünü açıklaması (Mayıs).

Paris Zirve Konferansı'nı terkedis (Mayıs).

Bükreş'te yapılan Romanya Komünist Partisi toplantısında Çin'e örtülü kapılar arkasından saldırısı (Haziran) ve Moskova'daki Dünya Komünist Partileri Konferansında aynı şeyi tekrarı (Kasım).

1961

Viyana'da Kennedy ile buluşması.

Parti'nin 22. Kongresi'nde Çin'e, Arnavutluk'u bahane ederek açıkça saldırışı (Ekim).

Stalin'in tabutunun Kremlin'deki yerinden alınışı.

Yuri Gagarin'in ilk uzak adamı olarak boşluğa atılışı (Nisan).

İkinci Berlin bunalımı (Haziran).

1962

Küba'daki füzeler dolayısıyla savaşın eşiğine kadar gidişi ve geri dönüşü (Ekim).

1963

Yazarlara ve sanatçılara saldırısı.

Nükleer denemeleri yasaklayan antlaşmanın imzalanması (Ağustos).

Kötü ürün alınması.

1964

Aralık ayında yapılacak Dünya Komünist Partileri Konferansı'nda Çin'le kapışmak için hazırlanışı.

Bütün görevlerinden istifa edişi; yerine Parti Birinci Sekreteri olarak Brejnev'in; Başbakan olarak da Kosigin'in atanmaları (Ekim).

EKLER 2

SOVYET KURULUŞLARI VE TERMİNOLOJİSİ

Sovyetler Birliği 15 kurucu cumhuriyetten (Rusya Federasyonu ve Ukrayna ikişerdir) meydana gelir ve bunların herbiri şeklen egemen devletler olup, Anayasa'ya göre gerektiğinde Birlik'ten ayrılmak hakkına sahiptirler.

Gerek her cumhuriyette, gerekse Birlik içinde karşılıkları olan Parti ve devlet kuruluşları, teorik yönden ayrı ayrıdırlar, ama eşit sayılırlar. Oysa gerçekte asıl iktidar, Parti'dedir.

PARTİ

Sovyet halkının yüzde 5'inin üye olduğu Parti, piramit şeklindeki bir hiyerarşiye dayanan komiteler tarafından yönetilir. En küçük örgütlen-

me birliği, bir fabrika, bir maden ocağı, bir kollektif çiftlik, bir askerî birlik ya da bir eğitim müessesesi gibi kuruluşlarda meydana getirilir. Partinin ilk örgütleri uzun yıllar boyunca **hücre** diye anılmıştır; sözgelişi, Sanayi Akademisi Parti Hücresi gibi. Parti piramidi bir kutu - kutu içinde sistemi şeklinde inşa edilmiştir ve herbirinin **büro** diye adlandırılan bir yönetici komitesiyle, **sekreterya** denen icra organı bulunur. Parti komiteleri yetki ve kuvvetlerine göre aşağıdan yukarıya doğru **bölge, şehir, eyalet** ve **Cumhuriyet Merkez Komiteleri**'dir. En yukarda ise **Birlik Merkez Komitesi** bulunur.

Partinin yönetimi, **Parti Tüzüğü** denen kurallara uygun olarak düzenlenir. Bu tüzük, devrimden önce metin haline getirilmiştir ve daima değişikliklere uğrar.

Parti tüzüğüne göre; Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin en **«büyük organı»**, **Parti Kongresi**'dir. Bu Kongreye Birlik Merkez Komitesi'ni seçen ve bütün cumhuriyetlerden gelen delegeler katılır. Parti tüzüğü en az üç yılda bir Kongre'nin toplanmasını şart koşmuştur. Parti Kongresinin ve dolayısıyla parti tüzüğünün gerçekte ne kadar otoritesi olduğunu anlamak için, Stalin'in devrinde, Onsekizinci ve Ondokuzuncu Parti Kongreleri arasında onüç yıl geçtiğini hatırlamak yeter.

Bölge, şehir, eyalet ve cumhuriyet seviyelerindeki işler, Parti Konferansları tarafından idare edilir.

Birlik Merkez Komitesi altı ayda bir genel kurul toplantıları yapar. Genel kurul toplantıları arasında Merkez Komitesi'nin işleri, idarî organı olan **Merkez Komitesi Sekreteryası** tarafından yürütülür. Bu sekreterya, Parti liderliğinin en iç çekirdeği olan Politbüro'yu meydana getirir (Stalin'in ölümünden hemen önce adı **Prezidyum** olarak değiştirilmiş, Kruşçev'in iktidardan uzaklaşmasından sonra da yine **Politbüro** adını almıştır). Teknik açıdan seçimle işbaşına geldiği ve Merkez Komitesi'ne karşı sorumlu olduğu halde, Politbüro aslında kendi kendini devam ettirir ve Parti içinde gerçek iktidar merkezidir. Parti Merkez Komitesi Birinci Sekreteri daima Politbüro ya da Prezidyum'un da başıdır ve bütün Parti örgütünü taraftarları ile doldurmak elindedir.

DEVLET

Devlet, icra ve yasama organlarına bölünmüştür ve sözde ikincisi birincisine karşı sorumludur, ama aslında her ikisi de Partinin emri altındadır.

İcra görevi Cumhuriyet ve Birlik seviyelerinde, bakanlıklar tarafından yürütülür (İkinci Dünya Savaşı'ndan sonrasına kadar bunlara **komiserlik** denirdi). Bölge, şehir ve eyalet seviyelerinde ise, **icra komiteleri**'nce yapılır. Gerek Cumhuriyet, gerekse Birlik seviyelerinde çeşitli hizmetler (taşıt, elektrik, maden, tarım, sanayi ve benzeri kollar) bir Bakanlar Konseyi tarafından

yürütülür. (Eskiden buna **Halk Komiserleri Konseyi** denirdi). SSCB Bakanlar Konseyi başkanı, yaygın olarak Sovyetler Berliği Başbakanı diye anılır. Başbakan daima Politbüro ya da Prezidyum üyesidir.

Yasama sisteminin yapısı, Parti örgütünün ülke içindeki dağılışına çok benzer.

Başlıca temsilci ünite, **sovyet** ya da konseydir. Bölge sovyetinden, Yüksek Sovyet Şûrası'na kadar, gerek Cumhuriyetlerde, gerekse Birlik seviyesinde sıralanır.

Şehir sovyetinin başkanı, gerçekte şehrin belediye başkanıdır ve Sovyet Yüksek Şûrası Prezidyumu Başkanı da, ünvan olarak SSCB Devlet Başkanıdır.

Stalin'in 1936 Anayasası, Sovyet Yüksek Şûrası'nı, **«SSCB'ndeki en yüksek Devlet gücü organı»** olarak ilân eder ve demokratik parlamentonun kanun yapma yetkisini ona verir. Oysa, gerçekte Merkez Komitesi nasıl Partinin kopyası ise, Yüksek Sovyet Şûrası da Devlet'in kopyasıdır ve her ikisi de Politbüro tarafından sıkı sıkıya kontrol altına alınmıştır.

GİZLİ POLİS

Sovyet polis örgütü, karışık bir gelişme göstermiş ve çağlara, faaliyetlerinin çeşidine göre on çeşitli adla anılmıştır (Bu faaliyetler devlet, parti ve orduyla ilgilidir). Bu kitapta da önce

NKVD, ya da **İçişleri Halk Komiserliği** adı ile görülür ve bu temizlik yıllarına rastlar. İkinci Dünya Savaşı sırasında silahlı kuvvetlerin **Politik Direktörlüğü** idi. Savaştan sonra polis örgütü bir süre için İçişleri Bakanlığı ve Devlet Güvenliği Bakanlığı'na bağlanmıştı. Kısaca, **«Devlet Güvenliği»** diye anılırdı. Kruşçev'in de sık sık karıştırmasından anlaşıldığı gibi, örgütün adını belirten harfleri doğru olarak hatırlamak mümkün değildir ve bu nedenle başlangıçtaki yakıştırma **Çeka** adı (Lenin'in kurduğu **«Karşıdevrim, Vurgunculuk ve Sabotajla Olağanüstü Mücadele Komisyonu»**nun kısaltılmışı) hâlâ gizli polis örgütünü anmak için kullanılmaktadır. Güvenlik örgütlerinde çalışanlar da **Çekacı** deyimiyle çağrılmaktadır.

Stalin'in ölümüne kadar Çeka, Devlet ve Parti hayatının bütün organlarına kadar sızan, vatandaşların özel hayatlarına bile burnunu sokmak için elinden geleni yapan bir kontrol ejderhasıydı. Komutası altında geniş bir yönetici bürokrasi, kendine özgü silahlı kuvvetler, kimsenin kontrol edemediği, meşruluk dışı imtiyazları, tutuklama, sorguya çekme (çok defa da işkenceyle) için türlü kolaylıklar sağlayan usulleri, kurbanlarını yargılayıp idam etme yetkileri bile vardı. Lavrenti Beria zamanında, hapishaneler ve temerküz kampları devlete kölelerin büyük iş gücünü sağlarken, Gizli Polis örgütü hükümet içinde hükümet olarak ününün doruğuna çıkmıştı.

Stalin'in kendisi bile diktatörce yönetimi altında NKVD'nin durmadan gelişen kudretinden çekinmeden edemiyor ve kendisini pek emin his-

sedemiyordu. Yezov'un temizlik hareketlerinin tehlikeli birikimlere sebep olduğuna karar verince, **«kana susamış cüce»**yi aynı çarkın tekerlekleri arasına attırmaktan çekinmedi. Kruşçev, Stalin'in ömrünün sonuna doğru, Beria'dan **«korkmaya başladığını, ama nasıl yakasını kurtaracağını bilemediğini»** söylüyor. Kruşçev'le, Stalin'in tahtına adaylıklarını koyan diğerlerinin anlaşabildikleri tek noktanın, acele Beria'dan kurtulmak olduğu bellidir. Beria'nın tasfiye edilmesinden kısa bir süre sonra Devlet Güvenlik Örgütü bir bakanlık ve imparatorluk statüsünden çıkartılıp, sıkı sıkıya Bakanlar Konseyine bağlı bir komite (KGB) haline getirilmiştir.

EKLER 3

KRUŞÇEV'İN KREMLİNLİ MESLEKTAŞLARI

LAVRENTİ P. BERİA

Güvenilir bir hemşeri ve yardımcı olarak Stalin tarafından devlet içinde devlet haline gelen NKVD'nin başına kadar yükseltilen Beria, daha sonra Stalin'in vârisleri tarafından şeytanî bir deha ve hain olarak ilân edilip, tasfiye edilmiştir. Beria, Stalin'in kanlı sağ kolu ününe rahatça hak kazanmıştır, ama Stalinci terör çağı tarihinde rolü, paradoks kabilinden birşeydi. 1930'ların sonundaki Yezov temizlik hare-

ketlerinin frenlenmesi onun denetimi ve bir bakımdan teşebbüsü ile olmuştur (Bak. Ek 2). Ayrıca Beria savaştan sonra girişilen ünlü üç temizlik hareketinde elebaşı olmaktan çok, göze kestirilen kurbanlardan biri de olabilirdi: Kırım olayı (Stalin'in siyonist - emperyalist bir suikast hazırlamakla suçladığı Anti - Faşist Musevi Komitesi'ni örgütleyen kişi olmakla sorumluydu); «Mingreliyan Olayı» ve «Doktorlar Olayı.»

Beria'nın geçmişi karanlıktır. Orta halli bir aileden geldiği sanılmaktadır. Stalin kendisini Yezov'un yerine geçirmek için Moskova'ya getirinceye kadar, hayatını Gürcüstan'da, önce Çeka'da, sonra da Parti örgütünde çalışarak geçirmişti. Diğer Gürcüler (Ordzonikidze, Yenukidze gibi) hakkında çevirdiği dolaplar sayesinde, Kremlinin Kafkasya'daki bir numaralı muhbiri ve zalimi haline gelerek, Stalin'in vazgeçemeyeceği bir kişiliğe bürünmüştür. 1935'te Gürcistan'da Partinin Dokuzuncu Kongresi'ne **«Stalin'in İlk Yazıları ve Faaliyetleri Üzerine»** adlı bir belge sunarak, kendisini resmen Stalin'in resmî biyografi yazarları arasına soktu.

Malenkov, Voroşilov, Molotov, Kaganoviç, Bulganin, Mikoyan ve Kruşçev gibi diğer meslektaşlarıyla kıyaslanacak olursa, Beria, Stalin'in yakın çevresine en geç girenidir. Fakat 1938 yılı Temmuz ayında Mos-

kova'ya atandıktan sonra, kaybettiği zamanı telâfi etmekte hiç gecikmemiştir. Hem kendisini Stalin'e sevdirmeye, hem de öz çıkarları için Stalin'in şüphelerini başkaları üzerine çekmeye muktedirdi. Savaştan önce Halk Komiserleri Konseyi Başkan yardımcısı ve güvenlik harekâtı ulusal koordinatörü oldu. Smolensk yakınlarındaki Katyn ormanında 4000 kadar Polonyalı subayın kitle halinde öldürülüşünün perde arkasındaki suçlularından biri de muhakkak ki odur. Alman istilâsı başlayınca, Stalin, Beria'yı (Molotov, Voroşilov ve Malenkov'la birlikte) Devlet Savunma Komitesi'ne atadı. İç politikanın sorumluluğunu ona yükledi. Almanların ilerleyişi sırasında sanayi bölgelerinin boşaltılıp ülkenin iç taraflarında yeniden kuruluşunda önemli bir rol oynadı. İki yıl sonra da Almanlar ricat ederken, Malenkov'un kurtulan Bölgelerin Islâhı Komitesi'ne üye oldu. Her iki görevi sırasında da Kruşçev'le sık sık ve pek de ahenkli olmayan ilişkileri oldu. Amerikalıların Hiroşima'ya Atom bombası attıkları günün hemen ertesi sabahında Stalin, Beria'yı Manhattan Projesi'nin Sovyet benzerini hazırlama çabalarını denetlemekle görevlendirdi. Bu atama, 1949 yılı Temmuz ayında, Hazer ve Aral denizleri arasındaki çölde gerçekleştirilen nükleer patlamayla sonuçlandı.

Beria, özellikle tarım politikası konusunda sık sık Kruşçev'e karşı çıkmıştı.

1951'de Malenkov'la birlikte onun 'tarım - kentleri tasarısı'na saldırmışlardı. Beria bir entrika ustası olabilirdi, ama kudret ve ihtiraslarını yoldaşlarının yüzüne karşı küstahça bir eda ile gösterirdi. Felâketini hazırlayan da bu tutumu oldu. Stalin bile ömrünün son yıllarında Beria'dan çekinmeye ve ona güvenmemeye başlamıştı, ama diktatörün 1953'te ölümünden birkaç ay sonra Beria'ya karşı aralarındaki safları kapatıp kendisini kurşuna dizdirtmek, Stalin'in haleflerine nasip oldu.

NİKOLAİ A. BULGANİN

Bir memurun ve usta bir aparaçik (1)'in oğlu olan Bulganin, Partideki ilk yıllarını Çeka saflarında, Rusya Federasyonu ve Türkistan'daki **«karşı - devrim»** hareketleriyle mücadele ederek geçirdi. 1931'de Moskova Şehir Sovyeti Başkanlığına seçildi —yani belediye başkanlığına— ve bu gö-

(1) Aparaçik; aslında rusça. Her çeşit âletten anlayan usta kişi demektir (Ç.N.).

revi sayesinde Kruşçev'le sıkı ilişkileri oldu, Temizlik hareketlerinden yakasını sıyıran Bulganin, 1937'de Rusya Federasyonu Halk Komiserleri Konseyi Başkanlığı'na atandı, 1939'da da Birlik Merkez Komitesi aslî üyesi oldu. Savaş yıllarında tıpkı Kruşçev gibi, o da Moskova, Batı bölgesi, Baltık ve Beyaz Rusya cephelerinde korgeneral rütbesiyle komiserlik yaptı. 1944'te orgeneralliğe yükseltilerek Stalin'in savaş kabinesine girdi. Savaştan sonra Stalin'in yerine Silâhlı Kuvvetler Başkanlığı'na getirildi ve Mareşal oldu. 1948'de Politbüro'nun aslî üyeleri arasına katıldı.

Bulganin'in en büyük meziyeti, çevresinde birbirlerini gırtlaklamakla uğraşan insanlara karşı tahammüllü oluşuydu. Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra, herkes tarafından kabul edilen uygun bir aday ve Kruşçev'in güvenilir piyonu olarak, Savunma Bakanı oldu ve 1955'te de Malenkov'un yerine Başbakanlığa getirildi. **«B. (Bulganin) ve K. (Kruşçev) Gösteri Turnesi»** sırasında Pekin, Delhi, Belgrat, Cenevre ve Londra'yı dolaşırlarken, yerinde duramayan ve cin fikirli Kruşçev'in yanında, sakin ve keçi sakallı Bulganin, dik duruşuyla sahneyi tamamlıyordu.

Kruşçev başbakanlığı da eline geçirebilecek duruma gelince, elinin tersiyle Bulganin'i uzaklaştırdı ve hemen ardından adı-

nı Parti düşmanlarının kara listesine geçirti. Merkez Komitesi'nin 1958'deki toplantısında Bulganin suçunu kabul ederek, Molotov, Malenkov ve Kaganoviç'in de suç ortakları olduğunu ihbar etti. Kendisine iyi bir emekli maaşı bağladılar ve Moskova dışındaki daşasına çekildi.

LAZAR M. KAGANOVİÇ

Bu anılarda Kaganoviç, Stalin'le Beria'nın hemen ardından genel alçaklık konusunda üç numaralı cani olarak belirmektedir. Okuyucu, Kruşçev'in doruğa tırmanışını Kaganoviç'e borçlu olduğunu anlayamazsa, mazur görülebilir. 1917 yılı Şubat ayındaki devrim hareketi sırasında, o zamanlar **«Ziroviç»** adı ile tanınan Bolşevik örgütçü ile ilk defa tanışan Kruşçev, o günden sonra, Kaganoviç'in kanatları altına aldığı sağ ko-

lu olmuştur. 1920'lerde Kruşçev, Ukrayna örgütünde Partinin basamaklarını, Kaganoviç'in eteklerinde tırmanmıştır. Kruşçev, akla hiç de yakın olmayan bir şekilde, gerçek koruyucusunun Moskova'daki Stalin'in eşi olduğunu ileri sürmesine rağmen, kendisini Moskova'da Merkez Komitesi'ne ve Politbüro'ya kadar yükselten, aslında Kaganoviç olmuştu. Sert tabiatlı, yorulmak bilmeyen ve insafsız Kaganoviç'in SSCB'nin en iyi yöneticisi olmak gibi bir ünü vardı. En parlak günleri, 1930'larda Moskova'nın yeniden yapılışına, başına konan en büyük zafer tacı da, yapımına nezaret ettiği Moskova metrosunun inşasına rastlar. Parti Kontrol Komisyonu'nun başı olarak, Stalin'in en güvenilir uydularından biriydi ve kollektifleştirme sırasında, **«toprak sahiplerinin bir sınıf olarak tasfiyesi»**ni Ukrayna ve Sibirya'da o hızlandırmış, temizlik hareketleri sırasında da sendikalardaki **«muhalif unsurları»** ezmekte o çalışmıştı.

Kruşçev'in, Kaganoviç'e karşı beslediği düşmanlık, kuvvetli bir ihtimalle, 1947'de geçici olarak gözden düşüp yerine Ukrayna Parti Birinci Sekreterliği'ne Kaganoviç'in getirildiği devreden kalmıştır. Stalin'in ölümünden sonra Kaganoviç, Bakanlar Konseyi Birinci Başbakan yardımcısıydı. Stalin'in yerine kimin geçeceği tartışması yapılırken, **«Malenkov'un adamı»** olarak tanınan Kaganoviç, Parti aleyhtarı

diye 1957'de, 27 yıl önce aslî üye olarak seçildiği Prezidyum'dan kovulmuştur. Ukraynalı bir yahudi olan Kaganoviç, Kruşçev tarafından Ukrayna ve yahudi düşmanı olmakla suçlanmış, **«ulaşım ve yapım işlerinin gelişmesindeki katkısını fazla büyütmek»** ve **«Stalin'in köpeği ve dalkavuğu»** olmakla yerilmiştir. Bu saldırılar için her ne kadar uygun bir zemin varsa da, bu özel taşları atması gereken herhalde Kruşçev değildir. Kaganoviç, gözden düştükten sonra Sverdlovsk'ta bir çimento fabrikasına müdür olarak atanmıştır. Son zamanlarda kitaplıklarda dolaşırken, tiyatrolarda, Moskova'daki park sıralarında öğrencilere öğüt verirken görülmüştür.

GEORGİ M. MALENKOV

Kruşçev'in kendisini göstermek istediğinin aksine —Stalin'in aklı kıt kâtibi ve Beria'nın boynu bükük şamar oğlanı—, **«Yegor»** Malenkov müthiş zeki, usta, irade ve ihtiras sahibi bir adamdı. Arka plandaki davranışlarında Kruşçev'den çok daha pişkindi ve muhtemelen ona ağzı kalabalık, eli nasırlı bir hödük nazarıyla bakıyordu. 1948'de Andrei Zdanov'un ölümü üzerine (Kruşçev, Zdanov'u tamamen bilmezlikten gelerek lâ-

RODYON Y. MALİNOVSKİ

Bu haşin, iriyarı, az konuşan komutan, gerek eratın, gerekse komiserlerin gözdesiydi. Bu anılardan da açıkça anlaşıldığı gibi, Nikita Kruşçev de kendisine ötedenberi hayrandı. Odesa'da bir köylü ailesinden dünyaya gelen Malinovski, 16 yaşında iken Çar'ın ordusuna katılmış, Devrim'e kadar makineli tüfek eri olarak Rusların Fransa'ya gönderdikleri kuvvetlerde çarpışmıştı. İç Savaş sırasında Sibirya'da Amiral Kol-

çak'ın Beyaz Ordusuna karşı bir Kızılordu taburuna komuta etmişti. 1926'da Partiye katıldı. Rostov'da Sovyetlerin uğradığı yenilgi sırasında rütbesinin indirilmesi dışında, İkinci Dünya Savaşı sırasında da dikkatleri çekti. Savaş boyunca Kruşçev'le sıkı ve anlaşıldığına göre iyi ilişkileri oldu: Önce Besarabya ve Ukrayna'da Sovyetlerin Almanlara karşı ustaca uyguladıkları oyalama harekâtının yapıcısı, sonra da Stalingrad'da Alman saldırılarını geri çeviren ve Jukov'un komutası altındaki komutanlardan biri olarak. Kruşçev'in doğum yeri olan Donbass bölgesiyle, Malinovski'nin doğduğu yer olan güney Ukrayna'daki Odessa'yı da Almanlardan temizleyen oydu. 1944'te Romanya'da Almanların teslim oluşunu kabul etti ve Budapeşte'den Viyana'ya kadar Sovyet ilerleyişini yönetti. Savaşın sonunda kendisini Mançurya'da Japonlara karşı savaşırken buluyoruz (Bu arada Çinlilere de duman attırmıştı). 1956'da Savunma Bakanlığı Birinci Yardımcısı olmak üzere Moskova'ya geri çağrılıncaya kadar, Uzak Doğu'da kaldı, bu arada Merkez Komitesi aslî üyeliğine getirildi. Bir yıl sonra da Stalingrad'da kendisinden üst rütbede olan komutanı Mareşal Jukov'un yerine Savunma Bakanı oldu.

Malinovski 1960 yılındaki, ölü doğan Paris Zirve Konferansı sırasında Kruşçev'in sağ koluydu. Paris'ten Moskova'ya dön-

dükten sonra sert bir konuşma yaparak, bundan böyle SSCB semalarını ihlâl edecek uçakların havalanacağı üslere karşı derhal eyleme girişileceği tehdidini savurmuştu. Malinovski'nin yerini daha sonra, yine savaşta Kruşçev'le çok iyi dost olan yardımcısı Mareşal Greçko almıştır. Malinovski 1967'de ölmüştür.

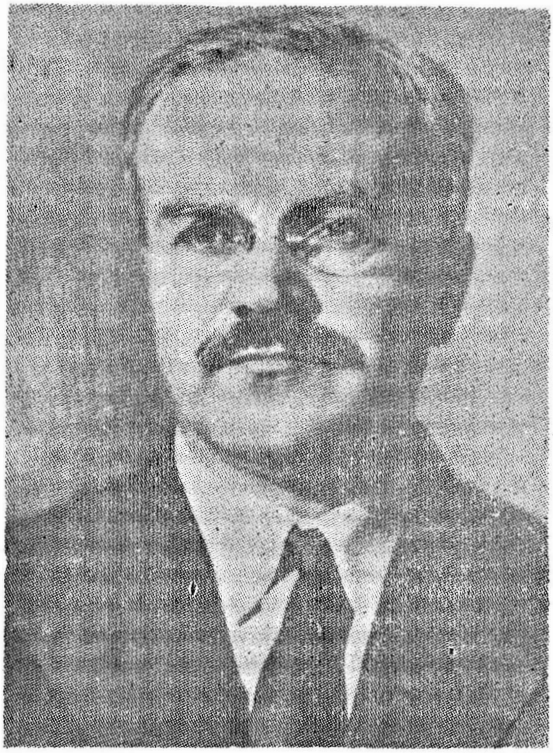
ANASTAS İ. MİKOYAN

Batıda Sovyetler Birliği'nin bir numaralı **«seyyar satıcısı»** olarak tanınan bu asık suratlı ve çin fikirli Ermeni, klasik anlamda —ama aynı zamanda bir eşi daha olmayan— bir eski çağ artığı etüdüdür. Biyoğrafisi ve siyasal yükselişinin Stalin'inkine kendi iyiliği bakımından pek yakın olduğu düşünülebilir. Stalin gibi Gürcü ve yine Stalin gibi bir zamanlar din okulu öğrencisi olan Mikoyan; 1915'te Bolşeviklere katıl-

mış, aynı yıl da İlâhiyat diplomasını almıştır. Baku ve Tiflis Parti örgütlerinde görev almış, Devrim'den sonra Kızıllarla birlikte Gürcüstan'ın kontrolünü ele geçirmeye çalışan Menşevikler, Beyaz Ruslar, Alman, Türk ve İngiliz kuvvetlerinin elinden canını güç kurtarmıştır. Troçki'ye karşı —kendisinden daha az talihli, belki de daha az uysal Sergo Ordzonikidze ile beraber— erkenden Stalin'in tarafını tutmuş, Kremlin'deki üçlü Gürcü ekibine katılmıştı. Mikoyan 1926'da önce İç Ticaret, sonra da Dış Ticaret Halk Komiserliği'ne atandığında, Politbüro üyeliğine de aday oldu. O günden sonra da dış ticaret, kendi özel alanı oldu. 1936'da besin üretim metodlarını incelemek için Birleşik Devletler'de geziye çıktı; 1959'da yeniden **«en büyük iki kudret»** arasındaki ticareti geliştirme imkânlarını araştırmak amacıyla yine aynı ülkeye gitti. Kruşçev'e göre; Molotov'la birlikte Mikoyan da, Stalin'in son yıllarında diktatörün gözünden düşmüştü. Stalin ikisini de yönetici çevreden uzaklaştırmış, öldüğü güne kadar da kendilerine bir daha yüz vermemiştir. Kruşçev, Stalin eğer biraz daha fazla yaşasaydı, dış politikanın ünlü iki simasının da daha fazla yaşayıp yaşamıyacaklarından pek emin olmadığını belirtmektedir.

Mikoyan'ın, Kruşçev'in meslek hayatının senaryosunda oynadığı rol biraz karanlıktır: Kruşçev'in 1953'te düzenlediğini ile-

ri sürdüğü yargılama sırasında, Lavrenti Beria'yı savunmuştur; 1956'da ise **«Anastas İvanoviç»**, Kruşçev **«Gizli Söylev»**inde Stalin'i açık açık eleştiriyor diye, Yirminci Parti Kongresi'nin kulağını doldurmuştur. Mikoyan tek başına yolculuk ederken çevresine çekicilik ve içten gelen bir şakacılık havası yayardı. Ama yabancı ülkelere yaptığı gezilerde Kruşçev'le beraber olunca, patronunun rezilce patavatsızlıklarını ve sık sık rastlanan sarhoşluğunun yarattığı sıkıntılı havayı dağıtmak için, kendi kasvetli suratıyla denge kurmaya çalışırdı. Mikoyan, eskiler arasında (Malenkov, Molotov, Kaganoviç, vb.) Kruşçev'in Parti aleyhtarları grubuna katılmak ithamına uğramayan tek kişiydi. Kısa bir süre SSCB Cumhurbaşkanlığı gibi aslında pasif bir görevde bulunduktan sonra, Kruşçev'in düşmesinden aşağı yukarı bir yıl geçince, faal politika hayatından çekildi. Yirmiüçüncü Parti Kongresi'nde emekliye ayrıldı ve şimdi Moskova'da bir devlet dinlenme evinde sessiz sedasız günlerini tamamlamaktadır.

VİYAŞEZLAV M. MOLOTOV

Çocukluk soyadı Şriyabin'di ve aynı adı taşıyan Rus bestecisinin yeğeni, bir tezgâhtarın oğluydu. Daha çok erken çağlarda Stalin'e bağlanan burjuva asıllı ender Bolşeviklerden biriydi. Henüz 20 yaşlarında iken Petrograd Parti örgütünü derleyip toparladı; bu sırada Lenin, Troçki, Zinoviyev ve diğerleri yabancı ülkelerde sürgünde, Stalin'le Kamenev de Sibirya'daydılar. Lenin bir seferinde onun için **«Rusya'nın**

en iyi dosya kâtibi» deyimini kullanmış, daha da insafsızca davranan Troçki de onun için, **«Alelâdeliğin canlı timsali»** demişti. Şubat devriminde Çarlık rejimi yıkıldığı zaman, Molotov 27 yaşında, fena halde kekeleyen, burnunun üzerine bir gözlük kondurulmuş, meslek hayatı boyunca asla bırakmayacağı asık suratlı bir genç adamdı. Ayrıca Petrograd'daki en üst rütbeli bolşevikti. Stalin **«çelik»** lâkabını alınca, Molotov da kendisine **«çekiç»** dedirtti. ve gerçekten de Stalin, Molotov'u muhalefeti ezmek, kendi iktidarının temelini atmak için bir çekiç gibi kullandı. Stalin'in emriyle Molotov, Menşevikler'in tasfiyesini yönetti, sonra da Voroşilov'la 1926'da Leningrad'da Zinoviyev muhalefetini ezdi. Kaganoviç ve Kruşçev'den sonra Moskova'da Parti örgütünün başına geçti, 1931'de **«sağcılık»**la suçlanan ve azledilen Rikov'un yerine Başbakanlığa yükseltildi (Halk Komiserleri Konseyi Başkanı). 1939'da Başbakanlığı Stalin'e bırakarak, Maksim Litvinov'un kollektif güvenlik politikasını terkettiği ve Stalin'in Hitler'le pazarlığa giriştiği sırada, Dışişleri Bakanı olarak ilk büyük hareketi, Nazi meslektaşı Joachim von Ribbentrop ile bir saldırmazlık ve dostluk paktı imzalamak oldu. Kruşçev'e göre; Stalin'in son yıllarında Molotov, tehlikeli şekilde diktatörün gözünden düşmüştü. Yaşlı ve megaloman Stalin, belki

de en sadık adamı olan Molotov'un, Amerikan hükümetinin emrinde olduğunu kafasına takmıştı. Stalinci mantıksızlığın azılı temsilcisi, hislerini hiç belli etmeyen taş yüzlü Molotov, **«Soğuk Harp»**in ilk acı günlerinde sert bir dış politikanın başlıca temsilcisi haline gelmişti.

Stalin'in ölümünden sonra Molotov, her önemli sorunda Kruşçev'e karşı çıktı. Stalin'in putlaştırılmasına son verme teşebbüslerine karşıydı; Tito ile barışılmasına karşıydı; 1965'daki Polonyalıların meydan okuyuşuna verilen sınırlı cevaba karşıydı. Kruşçev de 1957'de kendisini Kaganoviç ve Malenkov'la birlikte Parti'nin düşmanı olarak ilân etti. Molotov, muhalefetin **«başlıca beyni»** olmakla suçlandı. Dış görevler içinde en silik olanına, Ulan Bator'a elçi olarak gönderildi. Yerine Dış İşleri Bakanı olan Şepilov da çok geçmeden Kruşçev'in Parti düşmanı diye suçladığı kişilerin arasına katıldı. Şepilov'un da yerini yardımcısı, bugünkü Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko aldı. Molotov, sürüldüğü Dış Moğolistan'dan sonradan geri alınıp, 1960'ta Viyana'daki Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'na Sovyet temsilcisi olarak atandı. Buna rağmen Partinin Yirmiikinci Kongresi'nde Stalin'in cinayetlerinin suç ortağı olmak ve özellikle temizlik hareketlerinde listeleri hazırlamakla suçlanınca, daha iyi şartlara döndürülüşü-

nün bütün sonuçları kayboluverdi. Molotov son olarak yabancılar tarafından 1970'te Moskova'da, karısı Zemşuzina'nın cenaze töreninde görülmüştür.

KLİMENT E. VOROŞİLOV

Profesyonel bir asker olmaktan çok, bir **«siyasî general»** olan Voroşilov'un uzun meslek hayatı, boş bir kibir, çılgınlıklar ve sürekli bir iyi talihle belirmektedir. İç Savaş sırasında Beyaz Rus ordusunun Çariçin (Sonradan Stalingrad) şehrini kuşatmasına son verdiren ve 1921'de Kronstadt ayaklanmasını ezen Voroşilov, ağır ağır Savunma Halk Komiserliğine, Sovyetler Birliği Mareşalliğine ve Stalin'in

«başlıca nişancıları» arasına yükseldi. Kruşçev'in de dediği gibi, vaktinin çoğunu operalarda boy göstererek, fotoğrafçılara madalyaları ile poz vererek, sahne ışıklarının gösterişli aydınlığında geçirdi. Hitler'in olanca gücüyle savaşa hazırlandığı sırada Voroşilov'un sorumluluğu altındaki Kızılordu da tam bir perişanlık halindeydi. 1939-40 yılında, Finlilere karşı verilen Kış Savaşı sırasında SSCB'nin uğradığı utanç verici yenilgi yüzünden, Stalin haklı olarak Voroşilov'u suçlamıştı. Kruşçev'in anlattığına göre, Voroşilov açıkça kovulmuştu ve **«zırlayan çocuklar gibi etrafta boş boş dolanıp duruyordu»**. Bu kadar yükseldikten sonra, böyle birden bire çok aşağılara düşmesine rağmen, Stalin'in harp kabinesinde kendisine yenik, fakat saygı gören bir eski profesyonel yeri ayarlamayı becerdi. Stalin de bir zamanların ünlü savaşçısını kızağa çekmeye ya da Voroşilov'un birkaç eski yardımcısı ile birlikte bir tutkal fabrikasına göndermeye pek hevesli görünmüyordu (Savaşın ilk yıllarında, Hitler yıldırım savaşıyla Kızılordu savunma mevzilerini çökerttiğinde, hepsi de «ihanet»le suçlanarak cezalandırılmışlardı). Savaşın sonu ile Stalin'in ölümü arasında geçen yıllarda Voroşilov, gerek Stalin'in ciddi kuşkularından, gerekse diktatörün vârislerinin düşmanlığından yakasını kurtarmasını becerdi. Kruşçev'in bi-

ze anlattığına göre; Stalin bunadıktan sonra sık sık Voroşilov'un bir İngiliz casusu olduğunu homurdanarak söylemişti. Buna rağmen yine de Soçi'de Voroşilov'un tatilini Stalin'in yanındaki evde geçirmesine kimse engel olamıyordu.

Stalin'in 1953'te ölümünden sonra Voroşilov, SSCB Sovyet Yüksek Prezidyumu başkanlığına seçildi. 1960'a kadar Sovyetler Birliği'nin cumhurbaşkanı olarak kaldı, sonra sağlık nedenleriyle bu görevinden ayrıldı. Bir buçuk yıl sonra, Yirmiikinci Parti Kongresi'nde, birden 1950'lerin ortasındaki Parti aleyhtarı faaliyetlere katılmakla suçlandı. Voroşilov kusurlarını itiraf etti ve Kruşçev de affedilmesini istedi. İşin şaşılacak yanı Voroşilov 1962 Nisan'ında yeniden Sovyet Yüksek Prezidyumu'na seçildi. 1970'te 89 yaşında olduğu halde öldü.

GEORGİ K. JUKOV

Jukov, SSCB'nin Almanya'ya karşı kazandığı acılarla dolu zaferde Stalin'in en ünlü komutanı, Kruşçev'in ise Parti düşmanlarını kıl payı ile yenilgiye uğratışında en önemli müttefikiydi. Askerlik mesleğine Birinci Dünya Savaşı sırasında Çar ordusunda, bir Kazak süvari birliğinde küçük bir subay olarak başladı. 1918'de Kızılordu'ya, bir yıl sonra da Parti'ye girdi. 1936'da Jukov, İspanya İç Savaşı'nda başlıca

Sovyet danışmanıydı. Stalin'in Kızılordu'nun yüksek komuta heyetindeki **«Spaniards»** (İspanya savaşına katılan Sovyet subayları) lara karşı giriştiği temizlik hareketinden bir talih eseri olarak kurtuldu. Üç yıl sonra Dış Moğolistan'da, Halkin-Gol nehri yakınında Japonlara karşı başarılı ve parlak bir karşı saldırıyı yönetti. 1969 yılı yazında Sovyet propagandası bütün dünyaya —ve özellikle Çin'e— SSCB'nin Uzak Doğu sınırlarını korumaya gücü olduğunun delili diye, Halkin-Gol savaşını örnek olarak gösteriyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında Jukov, Moskova savunması sırasında ilk büyük Sovyet başarısını yönetti, Stalingrad savaşında Alman saldırı dalgalarını geri çevirdi, Leningrad'ı kuşatmadan kurtardı ve Varşova'dan Berlin'e uzanan Rus taarruzuna komuta etti. Jukov'un askerlik mesleğinde kazandığı büyük başarılar ve halk arasında prestijinin çok artması, Stalin'in öfkesine sebep oldu ve savaştan sonra sırayla birçok ikinci derece komutanlıklara atandı.

Jukov'u, Stalin tarafından itildiği karanlıktan çekip çıkartan, Kruşçev oldu. 1953'te Savunma Bakanlığı birinci yardımcısı oldu; iki yıl sonra da Bakan olarak Bulganin'in yerine geçti. Böylece Sovyetler tarihinde ilk defa olarak meslekten bir asker, komiserlerin ya da **«siyasî general»**lerin yerine Silahlı Kuvvetler'e ait bakan-

lığın başına getirilmiş oluyordu. Yükselişi devam etti ve 1957 yılı haziranında Parti aleyhtarı gruba karşı Kruşçev'i Merkez Komitesi nezdinde destekledi; bunun karşılığında Prezidyum'a aslî üye seçildi. Dört ay sonra Jukov, Belgrat'a yaptığı resmî bir ziyaretten dönüşünde, Savunma Bakanlığından uzaklaştırıldığını, Merkez Komitesi ve Prezidyum üyeliklerinden çıkartıldığını, **«maceraperestlik»** ve **«Bonapartçılık»**la suçlandığını gördü. Kruşçev'in kendisine karşı yönelttiği en şeytanca suç, İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Stalin'in gösterdiği ihmale onun da ortak olduğuydu, Jukov emekliye ayrılıp, Batı basınında yayınlanan savaş anılarını yazdı. Kısa bir süre için göz kamaştırıcı bir siyasî kudrete eren bir Sovyet askerî lideri örneği olarak Jukov, benzeri olmak bir yana, başlı başına bir 'istisna'ydı. Kendisinden sonra Savunma Bakanlığı'na getirilenlerden hiç biri, ne Malinovski, ne de Greçko, Parti Prezidyumu'na, ya da Politbüro'ya alınmamışlardır.

EKLER 4

KRUŞÇEV'İN GİZLİ SÖYLEVİ

(4 Haziran 1956'da Birleşik Devletler Dış İşleri Bakanlığı tarafından açıklandığı gibidir)

Yoldaşlar!

Parti Merkez Komitesi'nin Yirminci Kongre'ye sunduğu raporda, Kongre'deki delegelerin birçok konuşmalarında ve Merkez Komitesi ile Sovyet Yüksek Prezidyumu'nun önceki oturumlarında, kişileri putlaştırma alışkanlığı ve bunun zararlı sonuçları üzerinde çok şeyler söylenmiştir.

Stalin'in ölümünden sonra Parti'nin Merkez Komitesi, tek bir kişiyi, tabiatüstü nitelikleri olan, âdeta tanrılaştırılmış üstün insan haline getirmenin, Marksizm-Leninizm'in ruhuna yabancı bir tutum olduğunu seçkin ve uygun şekilde açıklayıp anlatmak politikasını uygulamaya baş-

lamıştı. Böyle bir kişinin her şeyi gördüğü, her şeyi bildiği, herkes hesabına düşündüğü, her şeyi yapabileceği ve her hareketinin doğru olduğu sanılır.

Bir adam hakkında böyle bir inanç, özellikle Stalin'in bu tür üstünlükleri olduğu inancı; uzun yıllar içimizde beslendi, durdu.

Bu raporun amacı, Stalin'in hayatını ve faaliyetinin tam bir gelişimini ortaya koymak değildir. Stalin'in meziyetleri hakkında daha sağlığında yeteri kadar kitap, broşür ve araştırma yazılmıştır. Sosyalist Devrim'in hazırlanışı ve uygulanışında, İç Savaş'ta ve ülkemizde Sosyalizmin kuruluşu için girişilen mücadelede Stalin'in rolü bütün dünyada bilinmektedir. Herkes bunu çok iyi anlamıştır. Biz şu anda, bugün ve gelecekte Parti için büyük önem taşıyan, Stalin'in putlaştırılması işleminin derece derece nasıl geliştirildiği, bu putlaştırmanın bazı özel aşamalarda nasıl Parti prensiplerinin, Parti içi demokrasinin, devrimci meşrûluğun, ciddi ve ağır bir şekilde bozulmasının kaynağı haline getirildiğiyle ilgiliyiz.

Kişiyi putlaştırmanın sonucunda ortaya çı-

kan elle tutulur sonuçlar ve Parti'nin kollektif yönetimi prensibinin çiğnenmesiyle meydana gelen büyük zarar, henüz herkesçe anlaşılamadığı için, son derece geniş ve sınırsız bir iktidar bir tek insanın elinde toplandığından; Parti Merkez Komitesi bu konuya ilişkin malzemeyi Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Yirminci Kongresi'ne açıklamayı kesinlikle gerekli görmüştür.

İzin verirseniz, öncelikle Marksizm-Leninizm'in klasik ilkelerinin, kişinin putlaştırılması gösterisini nasıl reddettiğini sizlere hatırlatayım. Marx, Alman siyasî işçisi Wilhelm Bloss'a yazdığı bir mektubunda şunları belirtmiştir: **«Kişileri putlaştırmaya karşı beslediğim antipati nedeniyle, Enternasyonal'in varolduğu sürece çeşitli ülkelerden aldığım ve meziyetlerimi kabul eden, ama canımı sıkan hitapları asla kamu oyuna açıklamadım. Hatta yazarlarını bazan terslemek niyetinin dışında, bunlara cevap bile vermedim. Engels'le ilk defa gizli Komünistler derneğine, ancak bir otoriteye aşırı bağlılığı sağlayan maddelerin tüzükten çıkarılıp atılması şartıyla girmiştik. Sonradan Lasalle bunun tam ak-**

sini yapmıştır.» Bir süre sonra da Engels şunları yazdı: **«Gerek Marx, gerekse ben, önemli bir nedeni olmasının dışında, kişiler lehinde uluorta gösteri yapılmasına daima karşı olduk; ve biz hayatımız süresince kişi olarak bizi ilgilendiren konularda bu tür gösterilere şiddetle muhalif kaldık.»**

Devrimin dehası Vladimir İlyiç Lenin'in büyük alçak gönüllülüğü iyi bilinir. Lenin, tarihin yaratıcısı olarak halkın rolünü, yaşayan ve yaratıcı bir organizma olarak Partinin yönetici ve örgütleyici rolünü ve Merkez Komitesi'nin rolünü daima belirtmiştir.

Marksizm, emekçi sınıf liderlerinin devrimci kurtuluş hareketlerini yönetmelerinde oynadıkları rolü reddetmiyor.

Lenin, liderlerin ve kitleleri örgütleyenlerin oynadıkları role büyük önem vermekle beraber, her türlü kişiyi putlaştırma hareketini amansızca takbih etmiş, bir **«kahraman»** ve bir **«kalabalık»** hakkında ileri sürülen, Marksizm'e yabancı görüşlerle bıkıp usanmadan savaşmış ve bir **«kahraman»**ın kitlelere ve halka karşı çıkarılmasına bütün gücüyle direnmiştir.

Lenin, Partinin gücünü kitlelerle olan kopmaz bağlantısından aldığını, Partinin ardından —işçisi, köylüsü, aydını ile— halkın geldiğini düşünmüştü. **«Ancak halka inanan, ancak halkın yaşayan yaratıcılığının kaynağından susuzluğunu giderен kişi, galip gelecek ve iktidarda kalacaktır,»** demişti Lenin.

Lenin, Bolşevik Komünist Partisi hakkında halkın lideri ve eğitmeni olarak böyle gururla konuşmuştu; sorunların en önemlilerinin, emekçilerin anlaşılır görüşleri, Partilerinin görüşü önünde tartışılması çağrısında bulunmuştu; **«Biz buna inanıyoruz, çağımızın irfanını, şerefini ve bilinci burada görüyoruz,»** demişti.

Lenin, Sovyet devletinin yapısı içinde Partinin yönetici rolünü küçültücü ya da zayıflatıcı her türlü teşebbüse karşı kararlı bir şekilde direnmiştir. Parti yönetiminin Bolşevik ilkelerini ve Parti hayatının genel kurallarını çizmiş, Parti liderliğinin yönetici ilkesinin topluluk olduğu üzerinde durmuştur. Lenin daha devrim öncesi yıllarda Parti Merkez Komitesi'ni, bir liderler birliği ve Parti ilkelerinin yorumcusu ve koruyucusu olarak adlandırmıştır. Lenin'in belirttiğine

göre; **«Kongreler arasındaki devre süresince, Merkez Komitesi, Partinin ilkelerini korur ve yorumlar.»**

Parti Merkez Komitesi'nin rolünü ve otoritesini çizerken, Vladimir İlyiç şuna da dikkati çekmiştir: **«Merkez Komitemiz sıkı sıkıya merkezileşmiş ve son derece otoriter bir topluluk olarak ortaya çıkmıştır...»**

Lenin'in yaşadığı sürece Parti Merkez Komitesi Parti ve ulusun kollektif liderlerinin gerçek bir ifadesi halini almıştı. Militan bir ihtilâlci-Marksist olarak Lenin, prensiplerden asla ayrılmamış, görüşlerini birlikte çalıştığı arkadaşlarına asla zorla kabul ettirmeye kalkışmamıştır. O, inandırmayı denemiştir; görüşlerini diğerlerine sabırla izah etmiştir. Lenin, Parti hayatı genel kurallarının gerçekleştirilmesine, Parti tüzüğünün güçlendirilmesine, Parti kongrelerinin ve Merkez Komitesi toplantılarının belirli aralıklarla yapılmasına itina göstermiştir.

Lenin'in, emekçi sınıfın ve emekçi köylülerin zaferi, Partimizin zaferi ve bilimsel Komünizm fikirlerinin gerçek yaşantıya uygulanması uğrunda başardığı büyük işlerden başka, keskin

zekâsı sonradan ciddî sonuçlar doğuran Stalin'in olumsuz niteliklerini zamanında keşfederek, bu alanda da kendisini belli etmiştir. Parti ve Sovyet ulusunun gelecekteki alın yazısı için endişelenen Lenin, Stalin'in aşırı sertliği yüzünden Genel Sekreterlik görevinden alınması sorununu göz önüne almak gerektiğine, yoldaşlarına dürüst davranmadığına, şımarıklığına ve kuvvetini kötüye kullandığına dikkati çekerek, Stalin'in aslına çok uygun bir kişiliğini çizmiştir.

1922 Aralık ayında Vladimir İlyiç, Parti Kongresi'ne gönderdiği mektupta şunları yazıyordu: **«Yoldaş Stalin Genel Sekreterlik görevine geldikten sonra, eline ölçülemeyecek kadar büyük bir kudret geçirmiştir ve ben onun bu kudreti daima gereken dikkatle kullanmaya muktedir olacağından pek emin değilim.»**

Bu mektup —Parti tarihinde Lenin'in **«Vasiyetname»**si diye bilinen, gürültü kopartacak kadar önemli siyasî bir belge— Partinin XX. Kongresi'ne katılan delegelere dağıtılmıştır. Bunu okumuşsunuzdur ve hiç şüphe yok, bir kereden daha fazla okumuşsunuzdur. Lenin'in açık

seçik sözlerinde, Vladimir İlyiç'in Parti, halk, Devlet ve Parti politikasının gelecekteki yönetimi üzerine beslediği endişenin yansıdığını görebilirsiniz.

Vladimir İlyiç şöyle demişti: **«Stalin, aşırı derecede serttir ve bu zaafı aramızda ve biz komünistler arasındaki ilişkilerde hoş görülebilir, fakat Genel Sekreter olarak asla hoş görülemez. Bu yüzden, yoldaşların Stalin'in bu görevinden hangi metotla alınacağını ve yine hangi metotla yerine bir başkasının atanacağını düşünmelerini teklif ediyorum. Bu yeni seçilecek adam Stalin'den, her şeyden önce bir tek nitelikte farklı olmalıdır; daha kesinlikle belirteyim, çok daha hoşgörü sahibi, çok daha dürüst, çok daha nazik ve yoldaşlara karşı daha saygılı bir tutum içinde, daha az şımarık huyda, vb. bir adam olmalıdır.»**

Lenin'in bu belgesi Partinin Onüçüncü Kongresi'nde delegelere duyuruldu ve Kongre, Stalin'in Genel Sekreterlik görevinden alınması sorununu tartıştı. Delegeler, Stalin'in, Vladimir İlyiç'in eleştirilerini dikkate alarak, Lenin'in ciddi endişelerine yol açan zaaflarını yeneceği

umudu içinde, Stalin'in görevinde kalması lehinde fikirlerini açıkladılar.

Yoldaşlar! Parti Kongresi'ne Stalin'in kişiliğini Vladimir İlyiç'in **«Vasiyetname»** sinde de önceden çizdiği şekilde onaylayan iki yeni belge daha verilmeliydi. Bu belgeler, o zamanlar Politbüro'nun başı olan Kamenev'e, Nadezda Konstantinovna Krupskaya'nın gönderdiği bir mektupla, Vladimir İlyiç Lenin'in, Stalin'e gönderdiği şahsî bir mektubudur.

Şimdi bu belgeleri okuyacağım:

Lev Borisoviç!

Doktorların izni ile Vladimir İlyiç'in bana dikte ettirdiği ve benim de yazdığım kısa bir mektup nedeniyle, Stalin dün bana alışılmamış sertlikte bir çıkış yaptı. Ben Partide dünkü çocuk değilim. Otuz yıl boyunca hiçbir yoldaştan, bir tek sert söz bile işitmedim. Parti işleri ve İlyiç'in uğraşıları Stalin için olduğu kadar, benim için de önemlidir. Şimdilik azamî bir kendi

kendimi kontrol yeteneğine ihtiyacım var. İlyiç'le ne tartışılır, ne tartışılmaz, ben bunu her doktordan daha iyi biliyorum, çünkü ben onun neye kızdığını, neye kızmadığını da bilirim, hele Stalin'den çok daha iyi bilirim. V. İ.'in çok daha yakın arkadaşları olarak size ve Gregori'ye başvuruyorum ve sizden özel hayatıma kabaca karışılmasının, bana kin dolu tehditler savrulmasının önlenmesini rica ediyorum. Stalin'in beni tehdit için uygun gördüğü Kontrol Komisyonu'nun oybirliği ile vereceği kararının ne olacağından hiç şüphem yok; öte yandan bu delice tartışmaya katılacak ne gücüm, ne de vaktim var. Ve ben yaşayan bir insanım, sinirlerim de son derece gergin.

N. Krupskaya

Nadezda Konstantinovna bu mektubu 23 Aralık 1922'de yazmıştı. İki buçuk ay sonra, 1923

yılı Mart'ında, Vladimir İlyiç Lenin, Stalin'e aşağıdaki mektubu gönderdi:

V. İ. Lenin'in mektubu

Yoldaş Stalin'e.

Mektubun birer kopyası da Kamenev ve Zinoviyev'e gönderilmiştir.

Sevgili Yoldaş Stalin!

Telefonda eşime sert bir şekilde çıkışıp, onu sertçe azarlamışsınız. Kendisi söylenenleri unutacağını size söylemekle birlikte, Zinoviyev ve Kamenev, olayı kendisinden işitmişler. Bana karşı yapılan şeyleri kolayca unutmak niyetinde değilim ve karıma karşı yapılanların da doğrudan doğruya bana karşı yapılmış gibi sayılacağını burada belirtmeyi gereksiz görüyorum. Bu nedenledir ki, sizden sözlerinizi geri almanızı ve özür dilemenizi, aksi halde aramızdaki ilişkilerin sert-

leşmesini tercih etmiş olacağınızı bilmenizi dikkatle tartmanızı istiyorum.

Selâmlarımla
LENİN

5 Mart 1923.

(Salonda karışıklık ve heyecan)

Yoldaşlar! Bu belgeler üzerinde yorum yapmayacağım. Kendileri her şeyi çok iyi anlatmaktadır. Stalin daha Lenin hayatta iken böyle davranırsa, Partinin çok iyi tanıdığı, Lenin'in sadık arkadaşı olarak değerlendirdiği ve kuruluşundan beri Partinin dâvası uğruna faal bir savaşçı olarak katılan Nadezda Konstantinovna'ya karşı bu şekilde hareket ederse, Stalin'in diğerlerine karşı ne şekilde muamele ettiğini de kolayca tahmin edebiliriz. Ondaki bu olumsuz nitelikler devamlı gelişmiş ve son yıllarda bütün bütün çekilmez bir karakter halini almıştır.

Sonraki olayların doğruladığı gibi, Lenin'in kuşkuları ispatlanmıştır; Lenin'in ölümünden sonraki birinci devrede Stalin onun (Lenin'in) öğüt-

lerine dikkat etmiş, ama sonradan Vladimir İlyiç'in ciddi tembihlerine aldırmamaya başlamıştır.

Stalin'in Parti'yi ve ülkeyi yönetişindeki tutumunu incelersek, yaptığı her şeyi anlamak için biraz üzerinde durursak, Lenin'in kuşkularında haklı çıktığına inanırız. Lenin'in zamanında henüz oluşma halinde bulunan Stalin'in bu olumsuz nitelikleri, son yıllarda Stalin'in iktidarı kötüye kullanması halini almış, bu da Partimize sayılamayacak kadar büyük zararlar vermiştir.

Bu konuyu ciddi olarak ele almalı ve doğru tahlil edip, Stalin'in zamanında olup bitenlerin herhangi bir şekilde tekrar edilmesi ihtimalini önlemeliyiz. Stalin gerek liderlikte, gerekse çalışmalarında asla birlikte olmaya tahammül edememiş, yalnız kendisine muhalif olanlara değil, uçarı ve despot karakterine, kendine has kavramlara karşı gördüklerini de sindirmek için kaba tedhişe başvurmuştur.

Stalin halka karşı inandırma, açıklama, sabırlı bir işbirliği ile davranma yollarını seçmemiş, kendine özgü kavramları zorla kabul ettir-

mek ve düşüncesine mutlak boyun eğdirmek istemiştir. Bu kavrama kim karşı çıkmışsa, ya da kendi görüşünü ispatlamaya, tutumunun doğruluğunu iddia etmeye kalkışmışsa, moral ve fizik yokoluş tehdidiyle karşı karşıya getirilmiştir. Bu, özellikle Partinin Onyedinci Kongresi'nden sonraki çağda, Partinin tanınmış birçok liderlerinin, şerefli ve Komünizm dâvasına kendilerini adamış sıradan partililerin Stalin'in despotluğunun kurbanı oldukları zamanda özellikle gerçek halini almıştır.

Partinin Troçkistlere, sağcılara ve burjuva milliyetçilerine karşı ciddi bir savaş verdiğini, Leninizm'in bütün düşmanlarını ideolojik yönden silahtan arındırdığını kabul etmeliyiz. Bu ideolojik savaş başarı ile yürütülmüş, sonuç olarak Parti daha da kuvvetlenmiş ve hız kazanmıştır. Stalin bu yönden olumlu bir rol oynamıştır.

Parti, kendi safları içinde bulunan ve anti-Leninist tezler ileri süren, Parti siyasetine düşman ve Sosyalizm dâvasına aykırı bir siyasal hattı temsil edenlere karşı büyük bir ideolojik mücadele vermiştir. Bu inatçı ve zor bir müca-

dele olmuştu; ama gerekliydi, çünkü gerek Troçki-Zinoviyev blokunun, gerekse Buharincilerin izledikleri siyasî yol, kapitalizmin yeniden kuruluşuna ve burjuvazi dünyasının egemenliğine doğru gidiyordu. Bir an 1928-1929'da sağa sapma politikasının aramızda yayıldığını, **«pamuklu kumaş sanayii»** ya da toprak ağalığı vb.'na sapmanın tuttuğunu düşünüp, neler olabileceğini şöyle bir düşünelim, Güçlü bir ağır sanayi kuramayacaktık, kolhozları kuramayacaktık, çevremiz kapitalistlerle kuşatılmış olarak, zayıf ve silahsız kalacaktık.

İşte bu nedenle Parti amansız bir ideolojik mücadeleye girmiş, bütün Parti üyelerine ve Partili olmayan kitlelere Troçkici muhalefetle, sağcı oportünistlerin anti-Leninci tekliflerinin tehlikesini ve zararını açıklamıştır. Ve bu Parti çizgisini açıklama işi meyvelerini vermiştir; gerek Troçkiciler, gerekse sağcı oportünistler, siyasal yönden yalnız bırakılmışlardır; Partinin ezici çoğunluğu Leninci hattı desteklemiş ve Parti, emekçi kitleleri, Leninci Parti çizgisini uygulamak, Sosyolizmi kurmak için örgütlemiş ve uyandırmıştır.

Troçkicilere, Zinoviyev ve Buharin taraftarlarına karşı açılan amansız mücadelenin yürüdüğü sırada bile, aşırı sindirme tedbirlerinin uygulanmadığını belirtmekte yarar vardır. Mücadele ideolojik alanda verilmiştir. Ama birkaç yıl sonra Sosyalizm ülkemizde temelli olarak kurulduktan, sömürücü sınıflar genellikle tasfiye edildikten, Sovyet sosyal yapısı kökten değiştirildikten, Partiye düşman siyasal hareketler ve gruplar geriledikten, Partinin ideolojik muhalifleri siyasal alanda yenilgiye uğratıldıktan sonra, bunlara karşı yöneltilen şiddetli sindirme hareketleri başlatılmıştır.

Özellikle (1935-1937-1938) yılları arasındaki devrede hükümet eliyle kitleleri yoketme uygulaması başlamıştır. Bu önce Leninizm'in düşmanlarına —Troçkicilere, Zinoviyevcilere, Buharincilere— karşı uygulanmıştır. Oysa, bunlar siyasal alanda çoktan Parti tarafından altedilmişlerdi. Aynı işlem birçok şerefli komüniste, İç Savaş ile sanayileşme ve kollektifleştirme çabalarının ilk ve en güç yıllarının ağır yükünü taşımış olan ve Leninci Parti çizgisi uğruna Troçkicilere ve sağcılara karşı mücadele

veren Parti kadrolarına karşı da uygulanmıştır.

«Halk düşmanı» kavramını Stalin yaratmıştır. Bu deyim otomatik olarak bir insanın ya da insanların anlaşmazlık konusu olan ideolojik hatalarının ispatlanmasını gereksiz hale getirmiştir: Bu deyim en vahşi sindirme metotlarının herhangi bir konuda Stalin'le görüş birliğinde olmayan, kötü niyet beslemelerinden şüphe edilen, kötü ünü olan herkese karşı, bütün devrimci meşrûluk kurallarını çiğneyerek kullanılmasını mümkün kılmıştır. **«Halk düşmanı»** kavramı, her türlü ideolojik mücadele ihtimalini ortadan kaldırmış, kişilerin şu ya da bu konuda fikirlerini hatta, pratik niteliği olanlarını bile, açıklamalarını önlemiştir. Temelinde ve uygulanışında bilinen her türlü meşrû bilim kurallarının aksine, suç delili olarak yalnızca sanığın **«itiraf»**ından yararlanılmıştır; sonradan ispatlandığı gibi bu **«itiraflar»**ın çoğu da sanıktan fizik işkence ile sızdırılmaktaydı.

Bu, devrimci meşrûluğun göze batacak şekillerde çiğnenmesine ve geçmişte Partinin politikasını savunan tamamen masum birçok kişi-

nin kurban durumuna düşmesine sebep olmustur.

Bir zamanlar Partinin gidişine karşı çıkanların vücutlarının ortadan kaldırılmalarını gerektirecek yeterli ciddi nedenler bulunmadığını ileri sürmeliyiz. **«Halk düşmanı»** formülü böylelerini ortadan kaldırmak için ortaya özel olarak atılmıştı.

Parti ve halk düşmanı olarak ortadan kaldırılan birçok kişinin Lenin'in sağlığında onunla birlikte çalıştıkları bir gerçektir. Ama Lenin herşeye rağmen onların çalışmalarından yararlanmış, hepsini yola getirmiş ve kendilerini Parti safları içinde tutabilmek için elinden geleni yapmıştır. Onları kendisini izlemeye zorlamıştır.

Bununla ilgili olarak Partinin bu Kongresine katılan delegeler, Lenin'in 1920 yılı Ekim ayında Merkez Komitesi Politbüro'suna gönderdiği ve yayınlanmamış bir belgeyi öğrenmelidirler. Kontrol Komisyonu'nun görevlerini belirtirken Lenin, Komisyonun gerçek bir **«Parti ve proleter bilincin organı»** haline dönüştürülmesini savunmuştu:

Kontrol Komisyonu'nun özel bir görevi olarak, sözde muhalefetin temsilcileriyle —yani Sovyetleri, ya da Parti içindeki mesleklerinde zaaf gösterdiklerinden psikolojik bir bunalımın tecrübesine sahip kişilerle— derin ve özel ilişkiler kurması tavsiye olunur; hatta bu onlar için bir çeşit tedavidir de. Kendilerini sakinleştirmek için bir çaba gösterilmeli, yoldaşlar arasında alışıldığı yoldan konu onlara açıklanmalı (bu arada emir verme metodundan kaçınılmalı) kendileri için ruhsal durumlarına uygun bir görev bulunmalıdır. Bu konu ile ilgili öğütler ve kurallar Merkez Komitesi Örgütleme Bürosu tarafından formüle edilecektir, **v.b.**

Lenin'in, Marksizm'in ideolojik düşmanları ve doğru Parti çizgisinden ayrılanlarla nasıl bağdaşamadığı herkes tarafından bilinir. Bununla beraber Lenin Parti yönetiminin uygulanması sırasında Parti çizgisinden hoşnut olmayan ya da

bu çizgiye ayak uydurmakta güçlük çekenlerle çok samimi bir Parti içi ilişki kurulmasını istemiştir. Bu, aşağıdaki belgeden de anlaşılmaktadır. Lenin böylelerine karşı, aşırı metotlara başvurulmadan, sabırla öğretici yolun denenmesini salık vermiştir.

Lenin'in halkla alışverişindeki hikmet, kadrolarla çalışmasında açıkça görülebilir.

Halkla ilişkiler konusunda tamamen ayrı bir yol da, Stalin'i nitelendirmektedir. Lenin'in özellikleri —halkla sabırlı bir ilgileniş; halkın inatla ve özenilerek eğitilmesi; halkın kendisini izlemesini hiçbir şekilde zor kullanmadan sağlama yeteneği ve bütün kollektifin ideolojik baskısı ile yola getirme— Stalin için hiç bilinmeyen, yabancı şeylerdi.

O (Stalin), Lenin'in inandırma ve eğitme metotlarını silkip atmıştı; yönetimin baskısı, kitle halinde sindirme ve tedhiş uğruna, ideolojik mücadeleyi terketmişti. Ceza verme yetkisi olan organları gittikçe daha geniş çapta ve inatla kullanarak, bir yandan da varolan bütün moral kurallarını ve Sovyet kanunlarını sık sık çiğnemişti.

Bir kişinin keyfî davranışları, başkalarında da keyfîliği cesaretlendirmiş ve buna uygun zemin hazırlamıştı. On binlerce insanın kitleler halinde tutuklanıp sürülmesi, yargılanmadan ve normal soruşturmalar yapılmadan gerçekleştirilen infazlar, güvensizlik, korku hatta umutsuzluk koşulları yaratmıştı.

Elbette bu tutum Parti saflarının sıklaşmasına ve emekçi halk katlarının yakınlaşmasına katkıda bulunmamış, aksine Parti'ye sadık, fakat Stalin'in hoşuna gitmeyen Parti üyelerinin yokedilmelerine ve kovulmalarına sebep olmuştur.

Partimiz, Sosyalizmin kurulması için Lenin'in planlarının uygulanması uğruna mücadele etmişti. Bu, ideolojik bir savaştı. Bu mücadele sırasında Lenin ilkelerine uyulsaydı, Parti'nin ilkelere bağlılığı, halka karşı hassas ve dikkatli ilgilenişiyle ustaca bağdaştırılsaydı; kovulanlar ve harcananlar yerine, bir tarafa çekilenler olsaydı herhalde devrimci meşruluk böylesine kabaca ayaklar altına alınmaz ve on binlerce insan terör metotlarının kurbanı olmazdı. O zaman olağanüstü metotlar ancak gerçekten Sov-

yet sistemine karşı caniyane suçlar işleyenlere karşı uygulanırdı.

Gelin birlikte bazı tarihsel imkânları hatırlayalım.

Ekim Devrimi'nden önceki günlerde Bolşevik Partisi Merkez Komitesi'nin iki üyesi —Kamenev ve Zinoviyev— Lenin'in silahlı ayaklanma planına karşı olduklarını açıkladılar. Ayrıca 18 Ekim'de Menşeviklerin gazetesi **«Novaya Zizn»**de, Bolşeviklerin bir ayaklanma için hazırlandıkları ve bunu macera olarak kabul ettiklerini belirten bir bildiri yayınladılar. Kamenev ve Zinoviyev böylece Merkez Komitesi'nin ayaklanmayı başlatma kararını düşmana duyurmuş oluyorlardı ve üstelik ayaklanmanın çok yakın bir gelecekte gerçekleştirileceğini de bildiriyorlardı.

Bu, Parti ve Devrim'e karşı ihanetti. Lenin, bununla ilgili olarak şunları yazdı: **«Kamenev ve Zinoviyev, Partilerinin Merkez Komitesi'nin silahlı ayaklanma kararını, Rodziyanko ve Kerenski'ye açıkladılar...»** Sonra da Kamenev'le Zinoviyev'in Partiden çıkartılmaları sorununu Merkez Komitesi'ne getirdi.

Buna rağmen Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nden sonra, bilindiği gibi Zinoviyev ve Kamenev önemli mevkilere getirildiler. Lenin onları büyük sorumlulukları olan ve Parti ile Sovyet organlarının yönetimine etkinlikle katılmalarını sağlayacak görevlere getirmişti. Zinoviyev'le Kamenev'in, Lenin'in sağlığında da daha başka ciddi hatalar işledikleri bilinir. Lenin **«Vasiyetname»**sinde **«Zinoviyev ve Kamenev'in Ekim macerası elbetteki bir kaza değildir,»** diye belirtmiştir. Ama Lenin bunların ne tutuklanmaları, ne de kurşuna dizilmeleri gibi bir sorun ortaya atmamıştır.

Troçkiciler örneğini ele alalım: Bugün, yeteri kadar uzun bir tarihî aradan sonra, Troçkicilere karşı girişilen mücadele üzerinde tamamen sakin olarak konuşabilir ve sorunu yeterli bir objektiflikle tahlil edebiliriz. Şurası muhakkak, Troçki'nin çevresinde kökleri hiçbir zaman burjuva toplumuna dayanmayan insanlar vardı. Bir kısmı Partinin aydınlar kesimindendi ve bir bölümü de işçiler arasından toparlanmıştı. Zamanın'a Troçkicilere katılan birçok kişiyi sayabiliriz. Oysa bunlar devrimden önceki işçi hareket-

leri sırasında faal bir rol oynamışlar, hatta Sosyalist Ekim Devrimi'ne katılmışlar, devrimlerin en büyüğünün ulaştığı zaferin pekleştirilmesinde bile çalışmışlardı. Pek çoğu Troçkicilerle ilişkiyi keserek yeniden Lenin çizgisine dönmüşlerdir. Bu tür insanları yoketmek gerekli miydi? Lenin yaşamış olsaydı, pek çoğu için böyle aşırı metotların uygulanmayacağından biz kesinlikle eminiz.

Bunlar birkaç tarihî olay! Ama gerektirdiği zaman Lenin, devrim düşmanlarına karşı en sert metotları kullanmaya karar veremezdi denilebilir mi? Hayır, hiç kimse söyleyemez bunu. Vladimir İlyiç devrim ve emekçi sınıfının düşmanlarına karşı kesin davranılmasını istemiş ve gerektiği zaman bu tür metotlara çekinmeden başvurmuştur. Lenin'in Sovyet aleyhtarı ayaklanmanın örgütçüleri olan 'İhtilâlci Sosyalistler'le mücadelesini, 1918'de karşı devrimci toprak ağalarına ve diğerlerine karşı tutumunu hatırlayacaksınız. Bu durumlarda Lenin düşmanlara karşı en amansız metotları hiç çekinmeden uygulamıştır. Ama Lenin bu metotları yalnızca sınıf düşmanlarına karşı uygulamış, pot üstüne

pot kıran yanılanlara dokunmamış, bunları ideolojik etkiyle doğru yola sokmayı, hatta liderlik mevkiinde bile tutmayı öngürmüştür.

Lenin sert metotları yalnız gerektiği durumlarda, sömürücü sınıflar henüz varlıklarını sürdürür ve devrime karşı şiddetle karşı çıkarken, yaşama için mücadele en sert şekilleriyle —İç Savaş da dahil— yürütülürken kullanmıştı.

Stalin ise, metotları ve kitle halinde cezalandırmaları, devrim çoktan zafere ulaştıktan, Sovyet devleti güçlendikten, sömürücü sınıflar tasfiye edildikten ve ulusal ekonominin bütün saflarında sosyalist ilişkiler sağlam kökler saldıktan sonra, Partimiz siyasal yönden kuvvetlendiği, gerek üye sayısı, gerekse ideoloji açısından sağlamlaştığı zaman kullandı. Stalin'in bu alandaki çeşitli olaylarda tahammülsüzlüğünü, sertliğini ve iktidarını kötüye kullandığını açıkça görmek mümkündür. Siyasal dürüstlüğünü göstermek ve kitleleri seferber etmek yerine, çok defa cezalandırma ve ortadan kaldırma yolunu seçti. Hem de yalnız düşmanlara karşı değil, Parti ve Sovyet hükümetine karşı hiçbir suç işlememiş kişilere de aynı yolu uyguladı.

Burada akılla değil, bir zamanlar V. İ. Lenin'i bile kuşkulandıran kaba kuvvet gösterisiyle karşı karşıya gelmekteyiz.

Daha sonra, özellikle Beria çetesinin maskesinin düşürülmesiyle birlikte, Merkez Komitesi bu çete tarafından uydurulan bir dizi olaya el koymuştur. Bu da Stalin'in sapık davranışı ile bağlantılı kaba inatçılığın çirkin bir tablosunu ortaya çıkartmıştır. Olayların ispatladığı gibi, Stalin sınırsız iktidarından yararlanarak, birçok kereler bunu kötüye kullanmış, Merkez Komitesi adına hareket ederken, Komite üyelerinin fikirlerini sormamış, hatta Merkez Komitesi Siyasî Bürosuna bile danışmamıştır; çok defa en önemli Parti ve hükümet sorunlarında bile aldığı kişisel kararlardan üyelere hiç bir şekilde bilgi vermemiştir.

Bir kişinin putlaştırılması sorununu tartışırken, her şeyden önce herkese bunun Parti çıkarlarına verdiği zararı göstermeliyiz.

Vladimir İlyiç Lenin işçi ve köylülerin kurduğu sosyalist hükümetin yönetiminde Partinin anlam ve rolünü daima açıklamıştır. Ülkemizde Sosyalizmin başarılı bir şekilde kurulması için,

bunu bir ön şart olarak görmüştür. Sovyet devletinde yönetici parti olarak Bolşevik Partisinin taşıdığı sorumluluğa işaret eden Lenin, Parti hayatının bütün genel kurallarına en sıkı şekilde uyulmasını istemiştir. Parti ve devletin yönetiminde birlikte idare ilkelerinin gerçekleştirilmesi için çağrıda bulunmuştur.

Demokratik merkezîyetçilik ilkeleri üzerine kurulmuş olan Partimizin tabiatında liderlikte ortaklık vardır. Lenin; **«Bu demektir ki, bütün Parti sorunları, bütün Parti üyeleri tarafından —doğrudan doğruya ya da temsilciler aracılığı ile— çözümlenir ve üyelerin hepsi, istisnasız aynı kurallara uymak zorunluluğundadır,»** demişti. **«Ayrıca bütün yönetim üyeleri, bütün idareciler, Partide, çeşitli görevlere gelenler, seçimle gelirler, faaliyetleri için hesap vermek zorundadırlar ve görevlerinden alınabilirler.»**

Lenin'in kendisinin de bu kurallara büyük bir dikkatle uyduğu bilinmektedir. Lenin'in Merkez Komitesi üyelerinin çoğunluğunun ya da Merkez Komitesi Siyasî Bürosu üyelerinin onayını almadan, tek başına karara vardığı hiçbir önemli konu yoktur.

Ülkemizin ve Partimizin en çetin günlerinde bile Lenin, düzenli bir şekilde kongreleri toplamayı, Parti toplantıları düzenlemeyi, bütün önemli sorunların tartışıldığı ve liderler ortaklığının dikkatle incelediği kararların alınıp onaylandığı Merkez Komitesi toplantıları tertiplemeyi gerekli kabul etmişti.

Bir örnek olarak 1918 yılında, ülkemizin emperyalist müdahalecilerin saldırı tehdidi altında bulunduğu çağı ele alabiliriz. Bu durumda bile Partinin Yedinci Kongresi ertelenmesine imkân olmayan çok önemli bir sorunu tartışmak üzere toplantıya çağrılmıştı: Barış konusunu.

1919 yılında İç Savaş'ın bütün şiddetiyle devam ettiği bir devrede, Partinin Sekizinci Kongresi toplantıya çağrılmış, bu Kongrede yeni bir Parti programı benimsenmiş, köylü sınıfı ile ilişkiler, Kızılordu'nun örgütlenmesi, Sovyetlerin çalışmalarında Partinin önderlik rolü, Partinin sosyal yapısının düzeltilmesi ve daha birçok önemli konu üzerinde karara varmıştı. 1920'de Partinin Dokuzuncu Kongresi ekonomik kalkınma alanında Partinin çalışmalarının yönetici ilkelerini tespit etti. 1921'deki Onuncu Parti

Kongresi, Lenin'in Yeni Ekonomik Politika'sını kabul ederek **«Parti Birliği Üzerine»** denen tarihsel kararı aldı.

Lenin'in sağlığında Parti kongreleri düzenli olarak yapılmaktaydı; Parti ya da ülkenin gelişmesinde köklü bir dönemece varıldığında, Lenin iç ve dış politikaya ait bütün temel sorunların enine boyuna Parti tarafından tartışılmasını daima gerekli görmüştür. Parti ve hükümetin gelişmesi konularında da aynı yolu uygulamıştır.

Lenin'in en son yazılarını, mektuplarını ve uyarılarını, Partinin en yüksek organı olarak Kongre'ye hitaben kaleme alması çok belirli bir davranıştır. Kongreler arasındaki devrede de Partinin Merkez Komitesi en büyük otoriteye sahip yönetici topluluk olarak, Parti ilkelerini dikkatle izlemiş ve politikasını gütmüştür.

Lenin'in sağlığında işte durum böyleydi..

Partimizin kutsal Leninci ilkelerine Vladimir İlyiç'in ölümünden sonra acaba uyulmuş mudur?

Lenin'in ölümünden sonraki birkaç yıl içinde Parti Kongreleri ve Merkez Komitesi toplan-

tıları az-çok düzenli bir şekilde yapılmış, sonradan, Stalin elindeki iktidarı kötüye kullanmaya başlayınca, bu ilkeler kabaca ayaklar altına alınmıştır. Özellikle hayatının son 15 yılında bu durum açıkça belirlidir. Partinin Onsekizinci ve Ondokuzuncu Kongreleri arasında on üç yıllık bir zamanın geçmesi ve bu arada ülkemizde ve Partimizde çok önemli olayların cereyan etmesi normal bir şey midir? Bu olaylar Partinin Vatan Savaşı sırasında ülkenin savunması ve savaştan sonraki barış devresinde girişilecek işler hakkında kesin kararlar almasını gerektirecek çaptaydı. Oysa savaştan sonra bile, aradan yedi yıl geçmeden bir kongre toplanmamıştır.

Merkez Komitesi toplantıları da pek ender yapılıyordu. Bütün Vatan Savaşı boyunca bir tek Merkez Komitesi toplantısı bile düzenlenmediğini söylemek yeterli sayılmalıdır. 1941 yılı Ekim ayında Merkez Komitesinin toplanması için teşebbüse geçildiği ve dört bir taraftaki üyelerin Moskova'ya çağrıldıkları doğrudur. Bunlar toplantının açılması için iki gün beklediler, ama boşuna. Stalin, Merkez Komitesi üyelerini kabul edip konuşmak bile istemiyordu. Bu olay, sava-

şın ilk aylarında Stalin'in moral bakımından ne kadar çöktüğünü ve Merkez Komitesi üyelerine karşı ne kadar kibirli ve alaycı davrandığını göstermektedir.

Stalin uygulamada Parti hayatının genel kurallarını bilmemezlikten geldi ve kollektif parti liderliği konusunda Leninci prensiplere kulaklarını tıkadı.

Stalin'in Parti ve Merkez Komitesi'ne karşı söz dinlemeyen tutumu, 1934'te toplanan Onyedinci Kongre'den sonra iyice su üstüne çıkmıştır.

Parti kadrolarına karşı kabaca davranıldığını gösteren verilere sahip olan Merkez Komitesi Prezidyumu'nun kontrolü altında bir Parti Komisyonu kurmuştu; Merkez Komitesi üyelerinin ve Komünist Partisi (Bolşevikler) Onyedinci Genel Kongresine seçilen adayların çoğunluğunun karşı kararına rağmen, kitle halindeki cezalandırmaların nasıl yapıldığını araştırmakla görevlendirilmişti.

Komisyonu, NKVD arşivlerindeki çok sayıda malzemeyle haşır-neşir oldu ve daha başka belgeleri de inceleyerek komünistlere karşı açı-

tan düzmece dâvalarla, sosyalist meşrûluğun açıkça kötüye kullanılmasıyla ilgili birçok olayı meydana çıkardı; bunlar, birçok masum insanın ölümüne sebep olmuştu. 1937 - 1938 yıllarında «düşman» olarak ilân edilen çok sayıda Partili, Sovyet yöneticisi ve ekonomi uzmanının aslında hiç de düşman, casus, bozguncu, vb. olmadıkları açıkça görüldü; tersine, bunların hepsi şerefli bir komünistti; yalnız öylesine damgalanmışlardı ki, barbarca işkenceye daha fazla dayanamayarak, kendi kendilerini her türden ağır ve affedilmez suçlarla suçlamışlardı. Komisyon, Merkez Komitesi Prezidyumu'na, Onyedinci Kongre'ye katılan delegelerle, bu Kongre'de seçilen Merkez Komitesi üyelerine karşı girişilen kitle halindeki cezalandırma işlemiyle ilgili uzun ve belgelerle tamamlanan bir rapor sunmuştur. Bütün bu malzeme Merkez Komitesi Prezidyumu tarafından incelenmiştir.

Onyedinci Kongre'de seçilen Parti Merkez Komitesi üyelerinden 139'u içinde 98'i, yani % 70'i, tutuklanarak kurşuna dizilmiştir (çoğu da 1937 - 1938 yılları arasında). **(Salonda öfkeli kıpırdanmalar.)**

Onyedinci Kongre'ye katılan delegelerin kuruluşu nasıldı? Onyedinci Kongre'ye katılan oy hakkına sahip delegelerden % 80'inin Partiye Devrim'den önce ve İç Savaş sırasında girdikleri bilinmektedir; yani bu, 1921'den önce demektir. Toplumsal kökleri bakımından da deleglerin temelini işçiler meydana getiriyordu (Oy verenlerin % 60'ı).

Bu nedenledir ki, bu şekilde meydana gelmiş bir Kongre Genel Kurulu'nun, çoğunluğu Parti düşmanı olan bir Merkez Komitesi seçmiş olması düşünülemez. Onyedinci Kongre'de seçilen Merkez Komitesi üyeleri ve adaylarından % 70'inin Parti ve halk düşmanı olarak ilân edilmelerinin yegâne nedeni, şerefli komünistlerin iftiraya uğramış olmaları, haklarında uydurma suçlamalar yaratılmasıdır ve devrimci meşrüluk bu yüzden ciddi zarar görmüştür.

Aynı kötü alınyazısı yalnız Merkez Komitesi üyelerini değil, Onyedinci Kongre delegelerini de etkilemiştir. Kongreye oy hakkı olarak ya da danışman diye katılan 1. 966 delegeden 1. 108'i, devrime karşı işlenmiş suçlarla suçlanarak tutuklanmıştır. Yani Kongre'nin çoğunluğun-

dan fazlası. Bu bile Onyedinci Kongre üyelerinin çoğunluğunu karşı - devrimcilikle suçlayıp tutuklamanın ne kadar saçma, insafsız ve mantığa aykırı bir şey olduğunu göstermektedir. **(Salonda öfkeli sesler.)**

Partinin Onyedinci Kongresi'nin **'Galipler Kongresi'** diye tarihî bir şekilde adlandırıldığını hatırlamalıyız. Kongre delegeleri, sosyalist devletimizin kuruluşuna faal olarak katılmışlardı; aralarından pek çoğu devrim öncesi yıllarda Partinin çıkarları için ıstırap çekmiş, savaşmış, İç Savaş'ta cepheden cepheye sürüklenmişlerdi; düşmanlarını kahramanca çarpışarak yenmişler, ölüme gözlerini kırpmadan bakmış kişilerdi. Bu tür insanların **«iki yüzlü»** olduklarına, Zinoviyevcilerin, Troçkicilerin, sağcıların siyasal alanda tasfiyesinde ve Sosyalizmin başarıyla kurulmasından sonra Sosyalizmin düşmanları safına geçebileceklerine nasıl inanabiliriz?

Bu, Parti kadrolarına karşı kitle halinde tedhişi uygulamaya başlayan Stalin'in iktidarını kötüye kullanışının bir sonucu olmuştur.

Partinin Onyedinci Kongresi'nden sonra ak-

tivistlere karşı kitle halinde cezalandırma metotlarının gittikçe daha gelişmesinin sebebi nedir peki? Çünkü Stalin artık kendi kendisini Parti ve ulusun gözünde o kadar yükseltmişti ki, Merkez Komitesi'ni ve Partiyi dikkate almayı bırakmıştı. Onyedinci Kongre'den önce hâlâ kolektif düşünceye bel bağlarken, Troçkicilerin, Zinoviyevcilerin ve Buharincilerin politika alanından tasfiye edilmesinden sonra, bu mücadelenin ve sosyalist zaferlerin sonucu olarak Parti içindeki birlik kurulunca, Stalin Parti Merkez Komitesi'nin üyelerini bütün bütün saymamaya başlamış, hatta Siyasî Büro üyelerini bile dinlememeye yönelmişti. Stalin artık her şeye tek başına karar verebileceğini düşünüyordu ve kendisine sadece istatistik uzmanlarının yeteceğini sanıyordu. Diğerlerine karşı da öyle bir davranışı vardı ki, bunlar sadece onu dinleyip Stalin'i göklere çıkarmaktan başka birşey yapmıyorlardı.

S. M. Kirov'un caniyane bir şekilde katlinden sonra kitle halinde cezalandırılmalar ve kaba şiddet hareketleri yeniden başladı, sosyalist meşrûluk bir daha çiğnendi. 1934 yılı aralık ayı-

nın birinci günü, Stalin'in teşebbüsü ile (Siyasî Büro'nun onayı olmadan) Prezidyum Merkez İcra Komitesi sekreteri Yenukidze, aşağıdaki direktifi imzalıyordu:

I. Tedhiş hareketleri hazırlamak ve uygulamakla suçlananların dâvaları soruşturma organları tarafından hızlandırılacaktır.

II. Yargı organları bu tür suçlarla ilgili ölüm cezalarını geciktirmeyeceklerdir. Çünkü af söz konusu değildir ve SSCB Merkez İcra Komitesi Prezidyumu bu tür talepleri nazara almayacaktır.

III. İçişleri Komiserliği (NKVD) organları yukarda belirtilen tür suçlardan idam hükmü giymiş olanların cezalarını, hükmün tefhiminden hemen sonra uygulacaklardır.

Bu direktif, sosyalist meşrûluğa aykırı kitle halindeki cezalandırmalara temel olmuştur. Düzmece duruşmaların pek çoğunda sanıklar tedhiş hareketleri «hazırlamak»la suçlanmışlardır; bu da kendilerini, dâvalarının yeniden görülmesi ihtimalinden yoksun bırakmış, hatta mahkeme-

de **«itiraflar»**larının kendilerinden zorla alındığını beyan etmelerine ve kendilerine yöneltilen suçlamaları inandırıcı bir şekilde reddetmelerine rağmen.

Bugüne kadar Kirov'un katlinin çevresini saran şartların; açıklanması mümkün olmayan, esrarlı ve çok dikkatli bir soruşturmayı gerektiren birçok şey sakladığı ileri sürülebilir. Kirov'un katili olan Nikolayev'in görevleri Kirov'u korumak olan kişilerden yardım gördüğü hakkında kuşku yaratacak nedenler bulunmaktadır. Cinayetten bir buçuk ay önce Nikolayev, şüpheli davranışları yüzünden yakalanarak tutuklanmış, fakat sonra salınmış ve bir daha da aranmamıştır. 2 Aralık 1934'te Kirov'u korumakla görevli Çekacı, sorgu için otomobille getirilirken bir **«trafik»** kazasında ölmüş, fakat bu kazada, içinde bulunduğu otomobilde ondan başka kimsenin burnunun bile kanamamış olması, olağanüstü şüpheli bir durum yaratmıştır. Kirov'un katlinden sonra Leningrad'daki NKVD'nin yüksek memurlarına pek hafif cezalar verilmiş, fakat 1937'de hepsi kurşuna dizilmişlerdir. Bunların Kirov'un katlini düzenleyenlerin izlerini örtmek için

kurşuna dizildikleri sonucunu çıkartabiliriz. **(Salonda heyecanlı kıpırdanmalar.)**

Kitle halinde cezalandırmalar 1936 yılı sonundan itibaren giderek hızlanmış, hele 25 Eylül 1936'de Stalin'in ve Zdanov'un Kaganoviç, Molotov, ve diğer Siyasî Büro üyelerine çektikleri telgraf üzerine, iyice artmıştır. Telgrafın metni aşağıdaki gibiydi:

«Yoldaş Yezhov'un İçişleri Halk Komiserliğine atanmasının şart olduğu ve bu atamanın derhal yapılması gerektiği görüşündeyiz. Yagoda, Troçkici - Zinoviyevci bloka karşı kesinlikle yetersiz olduğunu göstermiştir. OGPU bu konuda olaylardan dört yıl geride kalmıştır. Bütün Partililer ve NKVD temsilcilerinin çoğunluğu da bunu farketmişlerdir.»

Kesin konuşmak gerekirse Stalin, Partililerle zaten karşılaşmamaktaydı, dolayısıyla ne düşündüklerinden de aslında hiç haberi yoktu.

Stalin'in, kitle halinde cezalandırmalarda **«NKVD'nin dört yıl geride kaldığı»** formülü ve **«arayı kapatma»**nın gerektiğini bildirmesi, ih-

malcilik yaptıklarını düşünen NKVD mensuplarını kitle halinde tutuklanmalara ve infazlara bütün bütün itmiştir.

Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin 1937 yılı Şubat - Mart birleşiminde de aynı formülün zorlandığını söyleyebiliriz. Birleşimde alınan karar, Yezhov'un raporu temel olmak üzere onaylanmakta, **«Japon, Alman ve Troçkici ajanların zararlı faaliyetleri, casusluk ve bozguncu davranışlarından alınan dersler»**den sözedilerek, şöyle denmekteydi:

«Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi birleşiminde taşra illerindeki Sovyet aleyhtarı Troçkici faaliyetlerin soruşturmasında İçişleri Halk Komiserliğinin, halkın en büyük düşmanlarının maskelerini düşürmekte dört yıl geride kaldığı sonucuna varılmıştır.»

O zamanlar kitle halindeki cezalandırmalar, Troçkicilere karşı mücadele sloganı altında yürütülmekteydi. Acaba bu devrede Troçkiciler Parti ve Sovyet devleti için gerçekten bu kadar büyük bir tehlike meydana getirmekte miydi?

1927'de, Partinin Onbeşinci Kongresi'nin arifesinde Troçki - Zinoviyev muhalefeti için sadece 4.000 oy verilirken, Parti çizgisini onaylayan oyların 724.000'e ulaştığını hatırlatalım. Onbeşinci Kongre ile Merkez Komitesi'nin Şubat - Mart birleşimi arasında geçen yıl içinde Troçkizm silahlarından iyice arındırılmıştı; eski Troçki taraftarlarından pek çoğu görüşlerini değiştirmişler ve Sosyalizmin kurulması için çeşitli sektörlerde çalışmaya başlamışlardı. Sosyalizmin ulaştığı zaferin ışığı altında, kitle halinde tedhiş hareketlerine girişmeye hiç gerek olmadığı apaçık ortadadır.

Stalin'in Merkez Komitesi'nin Şubat - Mart birleşimine sunduğu raporda, «**Troçkiciler ve diğer iki yüzlülerin tasfiyesinde Parti çalışma ve metotlarında görülen zaaf**»tan sözedilmesi, kitle halindeki sindirme hareketine teorik bir mazeret bulma çabası gütmekte, biz Sosyalizme doğru ilerlerken, sınıf savaşının daha da bilenmesi gereği bahane edilmektedir. Stalin bunu kendisine gerek tarihin, gerekse Lenin'in öğrettiklerini ileri sürmekteydi.

Aslında Lenin devrimci şiddetin ancak sö-

mürücü sınıfların direnci halinde gerekli olduğunu düşünmüştü ve böyle derken, sömürücü sınıfların varolduğu ve kuvvetli bulunduğu çağı kastetmişti. Ulusal siyasal durumu düzelir düzelmez, 1920 Ocak ayında Kızılordu Rostov'u alıp, Denikin'e karşı çok önemli bir zafer kazanır kazanmaz, Lenin Dzerzinski'ye kitle halinde tedhişe son vermesi ve ölüm cezasını kaldırması için emir vermişti. Lenin 2 Şubat 1920'de Merkez İcra Komitesi'nin toplantısına bu önemli siyasal hareketini şöyle açıklamıştı:

> Biz kuvvet kullanmak zorunda kaldık, çünkü İtilâf devletleri de tedhişe başvurmuş dünyanın en büyük devletleri, her türlü savaş çeşidine başvurmaktan çekinmeden, üzerimize sürülerini salmışlardı. Subayların ve Beyaz Muhafızlar'ın teşebbüsüne aynı insafsız şekilde cevap vermemiş olsaydık, iki günden fazla yaşayamazdık; bu bizi tedhişe zorladı, ama sebep İtilâfçıların bize karşı uyguladıkları tedhişçi metotlardı.

> Fakat kesin bir zafer elde eder etmez, hatta savaşın sona ermesinden de önce, Rostov'u alır almaz, ölüm cezasından derhal vazgeçtik ki bu da programımızı vaadettiğimiz şekilde uygulayacağımızın delilidir. Şiddet hareketinin uygulanmasının sömürücüleri, büyük toprak sahiplerini ve kapitalistleri ezmek kararından doğduğunu söylüyoruz; bu gerçekleşir gerçekleşmez, aşırı tedbirlerin kullanılmasından derhal vazgeçtik. Bunu uygulamada da ispatladık.

Stalin, Lenin'in bu açık ve dobra dobra söylenmiş görüşlerinden sapmıştır. Ülkemizde sömürücü sınıflar tasfiye edildikten sonra da, Stalin Parti ve NKVD'yi, kitle halinde sindirme metotlarının aracı haline getirmiştir. Hem de olağanüstü kitleyi sindirme tedbirlerine ciddi hiçbir sebep bulunmadığı halde.

Bu seferki tedhiş hareketi, yenilgiye uğratılan sömürücü sınıfların artıklarına karşı değil, doğrudan doğruya Parti ve Sovyet devletinin şe-

refli vatandaşlarına karşı uygulanmıştır. Bunlar **«İki yüzlülük»**, **«casusluk»**, **«sabotaj»**, bir takım hayalî **«komplolar»** düzenlemek vb. gibi yalan, iftira dolu ve saçma suçlamalarla karşı karşıya getirilmişlerdir.

1937'de Merkez Komitesi'nin Şubat - Mart birleşiminde **«iki yüzlülük»**le savaş bahane edilerek girişilen kitle halinde cezalandırma hareketlerinin kurulu düzene ne derece uyduğu yolunda birçok delegeler soru sormuşlardır.

Özellikle Yoldaş Postişev bu kuşkuları ifade ederek şöyle demişti:

Amansız mücadele yıllarının artık geride kaldığını düşündüm; yıpranan Parti üyeleri buna ya dayanamadılar ya da düşman tarafına geçtiler. Sağlıklı unsurlar ise Parti uğruna savaştılar. Sanayileşme ve kollektifleştirme yılları geldi geçti. Bütün bu çetin çağ gelip geçtikten sonra, Karpov ve onun gibi olanların düşman saflarına katılacaklarını hiç düşünmedim. (Karpov, Ukrayna Merkez Komitesi'nde bir üyeydi ve Postişev kendisini iyi tanırdı.) **Ve şimdi tanık ifadelerine göre öğreniyoruz ki, 1934'te Karpov, Troçkiciler**

arasına katılmış. Ben şahsen 1934'te Parti ve Sosyalizm düşmanlarına karşı bitmek bilmeyen mücadelenin uzun yolunu aşmış, şerefli bir Parti üyesinin, şimdi düşman safları arasında bulunabileceğine inanmıyorum. Ben buna inanmıyorum... Zor yıllarda Parti ile yanyana gidip de, 1934'te Troçkicilere katılmak nasıl mümkün olur, tasavvur edemiyorum. Bu çok çirkin bir şey...

(Salonda kıpırdanmalar.)

Stalin'in formülünü kullanarak, hele Sosyalizme ne kadar yaklaşırsak, düşmanlarımızın da o kadar artacağı sözüne kanarsak ve Yezhov'un raporunu temel alan Şubat - Mart devresi Merkez Komitesi birleşiminin kararını kullanarak devletin güvenlik örgütlerine sızan tahrikçiler, bilinçsiz çıkarcılarla birlikte, Parti adına, Parti kadrolarına, Sovyet devleti kadrolarına ve alelâde Sovyet vatandaşlarına karşı yürütülen kitle halindeki sindirme işlemini korumaya başlamışlardır denilebilir. 1936 ve 1937 yılları arasında devrime karşı işlenen suçlar nedeniyle yapılan tutuklamalarda on misli bir artış olduğu söylenebilir.

Kaba davranışların belli başlı Parti üyelerine karşı da uygulanmakta olduğu bilinir. Parti tüzüğü, Lenin'in X. Kongre'de ifade ettiği ilkelere uygun olarak, Onyedinci Kongre'de delegeler tarafından onaylanmıştı. Bu tüzüğe göre bir Merkez Komitesi üyesinin, bir Merkez Komitesi adayının, bir Parti Kontrol Komisyonu üyesinin Partiden ihracı gibi sert bir tedbirin uygulanabilmesi için, **«Merkez Komitesini toplantıya çağırmak, bütün Merkez Komitesi üye adaylarını ve Parti Kontrol Komisyonu'nun bütün üyelerini de davet etmek gereklidir.»**

Ancak sorumlu Parti liderlerini bir araya getiren böyle bir genel toplantıda üyelerin üçte ikisi gerekli görürse, ancak o zaman bir Merkez Komitesi üyesi ya da adayı, Partiden ihraç edilebilirdi.

Onyedinci Kongre'de seçilen ve 1937 - 1938 arasında tutuklanan Merkez Komitesi üyelerinin ve adaylarının çoğunluğu, Partiden usulsüz olarak çıkartılmışlar ve Parti tüzüğü kabaca çiğnenmişti; çünkü bu üyelerin ihracı hiçbir şekilde Merkez Komitesi birleşiminde konu olarak incelenmemiştir.

Bu sözde **«casus»** ve **«sabotajcı»**ların bazılarının dâvaları incelendiğinde, çoğunun uydurma olduğu anlaşılmıştır. Tutuklanan ve düşmanca faaliyetleri olduğu hakkında itiraflarda bulunanların bu sözlerinin de kendilerinden vahşice ve insanlık dışı işkencelerle sızdırıldığı anlaşılmıştır.

O zamanın Siyasî Büro üyelerinden öğrendiğimize göre, Stalin aynı zamanda askerî mahkemeler önünde itiraflarda bulunduktan sonra dâvalarının yeniden, daha objektif ölçüler içinde görülmesini isteyenlerin dilekçelerini de kendilerine göstermemiştir. Bu çeşit birçok müracaat bulunmaktaydı ve hiç şüphe yok, Stalin bunların hepsinden haberdardı.

Merkez Komitesi, Kongre üyelerine, Partinin Onyedinci Kongresi'nde seçilen Parti Merkez Komitesi üyelerinden pek çoğu için bu tür dâvalar **«uydurulduğunu»** bildirmeyi mutlak gerekli görmektedir.

Adî bir tahrik, çirkin bir sahtecilik ve devrimci meşruluğun alçakça çiğnenişinin bir diğer örneği de, Merkez Komitesi Siyasî Bürosu'nun eski adaylarından, Partinin ve Sovyet hükümeti-

nin hizmetkârlarından Yoldaş Eykhe'ye karşı düzenlenen dâvadır. Kendisi 1905'ten beri Parti üyesiydi. **(Salonda heyecanlı bir karışıklık.)**

Yoldaş Eykhe 29 Nisan 1938'de, tamamen iftiralara dayanılarak, SSCB Savcısının müzekkeresi de olmadan tutuklandı. Bu tutuklama ile ilgili müzekkere, tutuklama işleminden ancak 15 ay sonra alınmıştır.

Eykhe'nin sorgusu Sovyet hukukunu kabaca çiğneyen, ayrıca kötü davranışlar ve sahte belgelerle birlikte yürütülerek yapıldı.

Eykhe, sorgu yargıçları tarafından önceden hazırlanmış ve içinde kendisiyle birlikte daha başka birçok ünlü Parti üyesini de Sovyet aleyhtarı faaliyetlerde bulunmakla suçlayan bir belgeyi işkence edilerek imzalamak zorunda bırakıldı.

1 Ekim 1939'da Eykhe suçunu kesinlikle inkâr eden bir açıklamasını Stalin'e gönderip, dâvasının yeniden görülmesini talep etti. Açıklamasına şunları yazdı:

Ömrüm boyunca uğrunda çalıştığım hükümetin hapishanesinde yatmak kadar acı bir sefalet olamaz.

Eykhe'nin ikinci bir açıklaması daha oldu ve bunu da 27 Ekim 1939'da Stalin'e gönderdi; bu sefer olayları pek inandırıcı bir şekilde anlatıyor, kendisine yöneltilen iftiraları cevaplıyor, bu tahrikçi suçlamaların bir taraftan Batı Sibirya Komitesi'nde Birinci Sekreter iken, tutuklanmalarına önayak olduğu gerçek Troçkicilerin kendisinden intikam almak için düzenledikleri bir oyun olduğunu açıklarken, diğer taraftan da sorgu yargıçlarının düzdüğü temelinden sahte belgelerin sonucu olduğunu anlatıyordu.

Eykhe bu açıklamasında da şunları yazdı:

> ...Bu yılın 25 Ekiminde dâvamın soruşturmasının sonuçlandırıldığını ve soruşturma ile ilgili belgeleri inceleyebileceğimi bildirdiler. Bana yükletilmek istenen suçlardan yüzde birini işlemiş olsaydım, size bu infaz öncesi açıklamayı göndermeye teşebbüs etmezdim; oysa bana yükletilmek istenen suçlardan bir tekini bile işlemiş değilim ve kalbim en ufak bir gölgeyle bile kirlenmemiş durumda. Ömrümde si-

ze bir defa bile yalan söylemedim ve ayağımın birinin çukurda olduğu şu sırada da söyleyecek değilim herhalde. Hakkımda açılan dâva, tipik bir tahrik, iftira ve devrimci meşruluğun temel ilkelerinin çiğnenmesidir...

...Dosyamdaki itirafların bir bölümü yalnız saçma olmakla kalmıyor, ayrıca Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi ile Halk Komiserleri Konseyi'ne bir çeşit iftira niteliği de taşıyor, çünkü Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi ile Halk Komiserleri Konseyi'nin doğru kararları bile, benim teşebbüsümle alınmadığı, ben kararlar alınırken katılmadığım halde, benim tekliflerimle oluşan karşı - devrimci düşmanca hareketleri gibi takdim ediliyor...

Şimdi hayatımın en çirkin rolünden ve size, Partiye karşı işlediğim gerçek büyük suçtan kısaca sözediyorum. Bu, benim karşı - devrimci faa-

liyetlerimle ilgili itirafımdır... Durum şöyledir: Usakov ve Nikolayev'in yaptıkları işkenceye daha fazla dayanamayarak —özellikle kırık kaburga kemiklerimin iyice kaynamadığını bilerek bana büyük acı çektiren ilki yüzünden— kendimi ve başkalarını itham etmek zorunda kaldım.

İtiraflarımın büyük kısmı Usakov tarafından ileri sürülmüş ya da dikte ettirilmiştir. Geri kalanı da Batı Sibirya'dan gelen NKVD malzemesidir ki, bunun için bütün sorumluluğu yüklenmeye hazırım. Usakov'un uydurduğu ve benim imzaladığım masalın bağdaşmayan tarafları olursa, beni başka bir itiraf imzalamaya zorluyorlardı. Aynı şey Ruhimoviç'e de uygulandı ki, kendisi önce şebekeden gösterilmişken, sonradan bana birşey söylenmeden adı çıkartıldı. Aynı şey güya 1935'te Buharin tarafından kurulan şebekenin lideri için de yapılmıştı. Önce kendi adımı yazdım; sonra Mezlauk adını

da katmamı söylediler. Daha buna benzer başka olaylar da oldu..

...Dâvamı yeniden incelemenizi sizden istiyor ve rica ediyorum. Bunu beni kurtarmanız için değil, ama bir yılan gibi birçok kimseyi sarıp yaralayacak olan alçakça tahrikin maskesini düşürmek için sizden istiyorum. Size ya da Partiye hiçbir zaman ihanet etmedim. Hakkımda tahrikler düzenleyen halk ve Parti düşmanlarının alçakça çabaları yüzünden can veriyorum.

Böylesine önemli bir açıklama üzerine Merkez Komitesi'nin bir soruşturma açması gerekirdi. Buna rağmen bu yapılmamış, Siyasî Büro adayı Eykhe'ye müthiş kötü davranılmaya devam edilirken, açıklama Beria'ya havale edilmiştir.

Eykhe 2 Şubat 1940'ta mahkeme karşısına çıkartılmıştır. Mahkemede hiçbir suçunu itiraf etmemiş ve şöyle konuşmuştur:

Sözde benim denilen itiraflarımda imzam-

dan başka bana ait bir tek kelime yoktur, onu da zorla attırmışlardır. İtiraflarımı, sorgu yargıçlarının tutuklanmamdan beri aralıksız yaptıkları işkenceler yüzünden yaptım. İşkence karşısında bütün bu saçmalıkları yazdım... Benim için en önemli olan şey, Mahkemeye, Partiye ve Stalin'e suçlu olmadığımı söyliyebilmektir. Ben hiç bir komploya katılmak suçu işlemedim. Bütün ömrüm boyunca inandığım gibi, yine Parti politikasının doğruluğuna inanarak öleceğim.

Eykhe 4 Şubat'ta kurşuna dizildi. **(Salonda öfkeli mırıldanmalar.)** Bugün ise Eykhe'nin dâvasının tamamen düzmece olduğu kesinlikle anlaşılmıştır. Hatırasının itibarı iade edilmiştir.

Siyasî Büro üye adayı, 1905'ten beri Parti üyesi olan ve Çar'ın amansız çalışma kamplarında 10 yıl geçiren Yoldaş Rudzutak mahkemede itiraflarının kendisinden zor kullanılarak alındığını açıklamıştır. Yüksek Askerî Mahkeme Ortak Birleşimi'nin tutanaklarında Rudzutak'ın şu beyanı bulunmaktadır:

...Mahkemede yaptığı tek savunma, NKVD içinde henüz tasfiye edilmemiş bir merkez bu-

lunduğunun, bu merkezin düzmece dâvalar yaratıp, masum insanları itirafa mecbur ettiğinin Komünist Partisi (Bolşevikler) **Merkez Komitesi'ne bildirilmesini istemek olmuştur; birçok kişinin itiraflarında kabul ettiğinin aksine, bir suçlunun kendisine isnad edilen suçları işlemediğini ispatlaması imkânı pek yoktur. Soruşturma metotları öyledir ki, insanları yalan söylemeye ve o zamana kadar suçlanmış olanlardan başka diğer masum kişilere de iftira etmeye mecbur bırakır. Bütün bunların yazılı olarak Komünist Partisi** (Bolşevikler) **Merkez Komitesi'ne duyurulmasını mahkemeden talep etmiştir. Mahkemeye şahsen Partimizin politikası hakkında kötü niyetler beslemediği hakkında teminat vermiş, çünkü Partinin ekonomik ve kültürel faaliyetlerle ilgili her türlü politikası ile mutabakat halinde olduğunu beyan etmiştir.**

Rudzutak zamanında Lenin'in Parti birliği için mücadele gayesi kavramıyla anlaşma halinde olmaya davet edilen Merkez Kontrol Komisyonu'nun başkanı olduğu halde, bu beyanına kulak tıkanmıştır... Böylece Partinin en yüksek oto-

riteye sahip organının başı, kaba bir söz dinlemezliğin kurbanı olmuştur: Stalin kendisiyle görüşmek istemediği için Merkez Komitesi Siyasî Bürosu'nun karşısına bile çıkartılmamıştır. Hakkındaki karar 20 dakika içinde verilmiş ve derhal kurşuna dizilmiştir. **(Salonda öfkeli mırıldanmalar.)**

1955'te dâvanın yeniden dikkatle incelenmesi sonucunda, Rudzutak'a karşı yöneltilen ithamların asılsız olduğu ve tamamen iftiraya dayandığı anlaşılmıştır. Rudzutak'ın da hatırasına hürmeten itibarı iade edilmiştir.

1906'den beri Parti üyesi olan ve 1937'de Leningrad NKVD'si tarafından tutuklanan Yoldaş Rozenblum'un itiraflarından, eski NKVD'cilerin tahrikçi metotların yardımı ile nasıl birçok uydurma **«Sovyet aleyhtarı yuvalar»** ve **«blok»**lar yarattıkları görülmüştür.

1955'te Komarov dâvasının incelenmesi sırasında Rozenblum şu açıklamayı yaptı: Rozenblum 1937'de tutuklandığı zaman, kendisine insafsızca işkence yapılmış ve kendisi ile başkaları hakkında yalan itirafta bulunması istenmişti. Da-

ha sonra Zakovski'nin odasına götürülmüş, burada 1937'de NKVD tarafından uydurulan ve **«Leningrad'daki sabotaj, casusluk ve bozguncu tedhişçilik merkezi»** hakkında, Mahkemede yalan beyanda bulunması karşılığında serbest bırakılacağı söylenmiştir. **(Salonda heyecanlı kıpırdanmalar.)** Zakovski inanılmaz bir şeytanlıkla uydurma **«Sovyet aleyhtarı komplolar»**ın kurnazca düzenlenişinin iğrenç **«mekanizması»**nı anlatmıştır.

Rozenblum, bunu **«Benim mahkemede daha iyi anlatabilmem için, ders verdiler,»** diye açıklamıştır:

Zakovski bu merkezin örgütü ve dalları hakkında bana bir sürü ihtimaller anlattı. Sonra örgüt hakkında ayrıntılar açıkladı, Zakovski NKVD'nin bu merkezle ilgili dâvayı hazırlayacağını, yargılamanın açık olarak yapılacağını da söyledi.

Bu merkezin dört ya da beş üyesi mahkeme huzuruna çıkartılacaktı: Şudov, Ugarov, Smorodin, Pozern, Şapoşnikova (Şudov'un karısı)

ve bu merkezin dallarından iki ya da üç üye da ha...

...Leningrad merkezinin dâvası çok sağlam bir şekilde hazırlanacaktı; bu yüzden de tanıklara ihtiyaç vardı. Tanıkların sosyal kökenlerinin ve Parti içindeki durumlarının da büyük rol oynayacağı belliydi. Zakovski, **«Senin kendi başına birşey uydurmana lüzûm yok,»** dedi. **«NKVD merkezin her dalı için önceden bir ifade hazırlayacak. Sen bunu dikkatle öğrenecek ve Mahkeme heyetinin sorabileceği soruları ve cevapları çok iyi hatırlamaya bakacaksın. Dâva dört beş ayda, belki de altı ayda hazırlanacak. Bütün bu süre içinde sen çalışacaksın ki, gerek soruşturmayı, gerekse kendini berbat etmeyesin. Geleceğin, mahkemenin gidişine ve vereceği sonuçlara bağlı olacaktır. Yalan söylemeye ve yanlış beyanda bulunmaya başlarsan, kendini lânetle! Dayanmayı becerebilirsen, kelleni kurtaracaksın; biz de senin ölünceye kadar hükümet adına karnını doyurup, sırtını giydireceğiz.»**

İşte o zaman uygulanan alçakça işler bu türdendi. **(Salonda kıpırdanmalar.)**

Taşra illerinde görülen dâvalarda çok daha geniş çapta sahtekârlıklar uygulanmaktaydı. Sverdlov'daki NKVD karargâhı sözde **«Ural Ayaklanma Hareketi Kurmayı»**nı —Sağcılar, Troçkiciler, 'İhtilâlci, Sosyalist'ler, kilise ileri gelenlerinin toplandığı blok— **«ortaya çıkarmıştı»**. Bunun başı da, sözde Sverdlov Parti örgütü Komitesi Sekreteri, Merkez Komitesi üyesi ve Komünist Partisi **(Bolşevikler)** üyesi, Partiye 1914'te giren Kabakov'du. O zamana ait soruşturma malzemesi, bütün cumhuriyetlerde sözde **«sağcı Troçkiciler, casusluk ve tedhişçilik ile bozgunculuk ve sabotaj örgütlerinin ve merkezlerinin»** varlığını göstermektedir. Ve bu tür örgütlerin başları da nedense hep o cumhuriyetlerin Parti komiteleri ya da Merkez Komiteleri'nin birinci sekreterlerdir. **(Salonda heyecanlı kıpırdanmalar.)**

Bu uydurma **«dâvalar»** yüzünden, bu her türlü iftira ile dolu **«itiraf»**ların kabul edilmesi yüzünden, işkence ve zor altında kendi kendini ve başkalarını suçlamalar yüzünden, on binlerce şerefli ve masum komünist ölmüştür. Aynı şekilde birçok ünlü Parti üyesine karşı düzmece

«dâvalar» açılmıştır: Kosyor, Şubar, Postişev, Kosarev, vb. gibi.

Bu yıllarda kitle halinde cezalandırmalar hiçbir sağlam temele dayandırılmadan sürdürülmüş ve Partinin kadrolarında ağır kayıplara uğramasıyla sonuçlanmıştır. Dâvaları Askerî Ortak yargı Organlarına havale edilen ve hükümleri önceden hazırlanan kişilerin listelerini NKVD hazırlıyor ve bu sinsi uygulamaya göz yumuluyordu. Yezov bu listeleri Stalin'in şahsen görüp, teklif edilen cezaları onaylaması için kendisine gönderiyordu. 1937 - 1938 yıllarında on binlerce Parti, komsomol, ordu ve ekonomi sektörüne mensup insanın adları ile dolu bu tür 383 liste Stalin'e gönderilmiştir. O da bunların hepsini onaylamıştır.

Bu dâvaların büyük bir kısmı, şimdi yeniden görülecek ve pek çoğu hiçbir temele dayanmadığı ve sahtekârlıkla düzüldüğü için, reddedilecektir. 1954'ten bu yana Yüksek Askerî Mahkeme Ortaklığının 7.679 kişinin itibarını iade ettiğini, bunların büyük bir kısmının da ancak ölülerinin hatıralarının itibarlarının iadesi olduğunu söylemek yeter.

Parti ve Sovyet üyeleri, ekonomi ve askerlik alanında çalışanlar arasındaki kitle halinde tutuklamalar ülkeye ve sosyalist ilerleyişe büyük ölçüde zarar vermiştir.

Kitle halinde cezalandırmalar Partinin moral ve siyasal şartları üzerinde olumsuz bir etki yaratmış, kararsız bir durum meydana getirmiş, sıhhatsiz bir kuşku havasının doğmasına yol açmış, komünistler arasında güvensizlik doğurmuştur. Her türlü iftiracı ve çıkarcı ise, kolları sıvamıştır.

Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi'nin 1938 yılı Ocak ayı birleşimi Parti örgütlerine bir takım ıslâh tedbirleri getirmiştir. Buna rağmen geniş çapta sindirme hareketleri yine devam etmiştir.

Ancak Partimizin çok büyük bir moral ve siyasal gücü olduğu içindir ki, 1937 - 1938 yıllarındaki çetin olayların altından kalkması ve yeni kadrolar yetiştirmesi mümkün olabilmiştir. Fakat 1937 - 1938 yıllarındaki alçakça ve yalana dayanan kitle halinde cezalandırmalar olmasaydı, hiç şüphe yok, Sosyalizme ve ülkemizin sa-

vunması için ileri bir seviyeye doğru yürüyüşümüzde çok daha başarılı bir noktaya erilecek, kadrolar arasındaki ağır kayıplara uğranmayacaktı.

1937'deki dejenere olmuş uygulamalar yüzünden haklı olarak Yezov'u suçlamaktayız. Fakat şu sorulara cevap vermemiz gerekiyor: Acaba Yezov, Stalin'in haberi olmadan Kosyor'u tutuklayabilir miydi? Acaba bununla ilgili bir görüş teatisi ya da Siyasî Büro kararı var mıydı? Hayır, böyle bir şey yoktu ve buna benzer olayların hiçbirinde de olmamıştı. Yezov, Partinin en ünlü kişilerinin alın yazılarını çizmek gibi önemli bir konuda kendi başına karar verebilir miydi? Hayır, bu işin yalnızca Yezov'un başının altından çıktığına inanmak, büyük saflık olur. Bunlara Stalin tarafından karar verildiği ve onun emri, onun onayı olmadan, Yezov'un bunu yapmayacağı apaçık ortadadır.

Biz dâvaları yeniden inceledik ve Kosyor'un Rudzutak'ın, Postişev'in, Kosarev'in ve daha başkalarının itibarlarını iade ettik. Bunlar hangi nedenlerle tutuklanıp cezalandırılmışlardı? Deliller yeniden gözden geçirildiğinde, tutuklanma-

lar için bir sebep olmadığı görülmüştür. Diğerleri gibi, onlar da Savcının haberi olmadan tutuklanmışlardır. Böyle bir durumda elbette ki onaya ihtiyaç yoktur; çünkü her şeye Stalin karar verdikten sonra, ne diye onaya ihtiyaç duyulacaktı? O bu dâvaların baş savcısıdır. Stalin yalnız peki demekle kalmamış, ayrıca kendi teşebbüsüyle tutuklama emirleri vermiştir. Bunları söylemek zorundayız, çünkü Kongre delegeleri açıkça davranıp, bütün olup bitenlerden gereken doğru sonuçları çıkartabilmelidir.

Stalin'in emirleriyle, Parti kurallarının ve Sovyet hukukunun çiğnenerek iktidarın kötüye kullanıldığını olaylar ispatlamaktadır. Stalin çok güvensiz, hastalık derecesinde kuşkulu bir adamdı; kendisiyle birlikte çalıştığımız için bunu biliyoruz biz. Bir adamın yüzüne bakıp şöyle diyebilirdi: **«Niçin bugün gözleriniz tilki gibi bakıyor? Niçin dosdoğru gözlerimin içine bakamıyorsunuz?»** Ondaki hastalığa varan bu kuşku, yıllardan beri tanıdığı ünlü Partililere karşı bile güvensiz olmasına yol açmıştı. Her yerde ve herşeyde **«düşmanlar», «iki yüzlüler»** ve **«casuslar»** görüyordu.

Sınırsız bir iktidarın sahibi olarak, büyük bir insanı moral ve fizik yönlerden rahatça çökertebilirdi. İnsanın kendi dileğini ifade etmekten bile âciz kaldığı bir durum yaratılmıştı.

Stalin filânca ya da falancanın tutuklanmasını buyurduğu zaman, bu adamın bir **«halk düşmanı»** olduğunu, sözüne bakıp kabul etmek gerekti. Bu arada devlet güvenlik organlarının dizginlerini elinde tutan Beria çetesi de, tutuklananların suçluluklarını ispatlamak ve sahte delil toplamak konusunda elinden geleni ardına koymuyordu. Peki, ne deliller bulunuyordu dersiniz? Sadece tutuklananların itirafları. Ve bu **«itiraflar»**ı da sorgu yargıçları kabul ediyordu. Peki, bir insanın işlemediği suçları itiraf etmesi nasıl mümkün olabiliyordu? Bunun da tek bir yolu vardı; tutukluya işkence etmek, fizik baskı altında sıkıştırmak, kendisini bilinçsiz bir hale düşürmek, yargı yeteneğinden yoksun bırakmak, insanlık gururunu ayaklar altına almakla. İşte bu şekilde **«itiraflar»** elde edilmiş oluyordu.

1939'da kitle halinde tutuklamalar azalmaya başlayınca NKVD memurlarını tutuklananlara fizik baskı yapmakla suçlayınca, Stalin 20 Ocak

1939'da Komite Sekreterliklerine, her Cumhuriyetteki Komünist Partilerin Merkez Komitelerine, İçişleri Halk Komiserlerine ve NKVD örgütlerinin başlarına şifreli bir telgraf gönderdi. Bu telgrafta şöyle deniyordu:

> Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi, NKVD'de 1937'den itibaren fizik baskı metotlarının uygulanmasına müsaade edildiğini, Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi'nin onayına uygun olarak açıklar... Bütün burjuva istihbarat servislerinin sosyalist proletarya mensuplarına karşı fizik metotlarını uyguladıkları ve hem de bunu en rezilce şekilde uyguladıkları bilinmektedir. Sosyalist istihbarat örgütlerinin de, burjuvazinin çılgın ajanlarına, emekçi sınıfının ve kolhoz işçilerinin ölüme susamış düşmanlarına karşı neden daha insancıl metotlar uygulaması gerekiyor diye bir sorun ortaya çıkmaktadır. Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez

> Komitesi, fizik baskı metotlarının bugün de bilinen ve inatçı halk düşmanlarına karşı, haklı ve uygun bir metot olarak kullanılmasını gerekli görmektedir.

Stalin'in Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi adına onayladığı bu sosyalist meşruluğun en kaba şekliyle çiğnenmesi olayı, işkence ve baskı metotlarıdır ve bütün bunlar, önceden de gördüğümüz gibi, masum insanların kendi kendilerine iftira etmelerine ve kendilerini suçlamalarına yol açmıştır.

Pek geç değil —sadece şu Kongre'den birkaç gün önce—, bir zamanlar Kosyor, Şubar ve Kosarev'i sorguya çekmiş olan sorgu yargıcı Rodos'u Merkez Komitesi Prezidyumu toplantısına çağırttık. Kendisi alçak, kuş beyinli, ahlâk bakımdan tamamen dejenere olmuş bir insandır. İşte Partinin, ünlü kişilerinin kaderlerini çizen bu adamda; ayrıca bu konularla ilgili politik yargılarda da bulunuyordu, çünkü tutuklananların **«suçlarını»** tayin ettiği için, bunlardan ne tür siyasal çatışmalar çıkartılabileceğini kestiriyordu.

Şimdi bu kafada bir adamın, Kosyor ve diğerleri gibi insanların suçluluğunu ispatlamak için tek başına soruşturma açıp açmayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Hayır, gereken direktifleri almasaydı, açamazdı. Merkez Komitesi Prezidyumu toplantısında kendisi bize şöyle dedi: **«Bana Kosyor'la Şubar'ın halk düşmanı olduklarını söylediler ve ben de bu nedenle bir sorgu yargıcı olarak düşman olduklarını kendilerine itiraf ettirdim.»** (Salonda öfkeli mırıldanmalar.)

Bunu ancak uzun işkencelerden sonra becerebilirdi ve bunu yapmıştır da; ayrıntılı direktifleri de Beria'dan almıştır. Merkez Komitesi Prezidyumu toplantısında şeytanca bir ifadeyle şöyle demiştir: **«Ben Partinin emirlerini uyguladığımı düşünmüştüm.»** Böylece Stalin'in tutuklananlara karşı fizik baskı metotlarının uygulanabileceği yolundaki emirleri, pratikte de uygulanmış olmaktadır.

Bu ve buna benzer daha olaylar, sorunların dürüst Parti çizgisi içinde çözümlenmesiyle ilgili kurulların işlemez hale getirildiğini ve her şeyin bir tek adamın inadına bırakıldığını göstermektedir.

Bir tek kişinin, Stalin'in elinde toplanan iktidar, Büyük Vatan Savaşı sırasında da çok ciddi sonuçlar doğmasına sebep olmuştur.

Romanlarımızın, filimlerimizin ve tarihsel **«bilim araştırmalarımız»**ın çoğuna baktığımız zaman, Vatan Savaşı'nda Stalin'in rolü, inanılmaz birşey olarak görünmektedir. Stalin her şeyi önceden görmüştü. Kızılordu. Stalin tarafından çok önceden hazırlanan strateji planı temeline dayanarak, sözde **«aktif savunma»** denen taktiği uygulamıştı ve bildiğimiz gibi, bu taktik sayesinde Almanlar, Moskova ve Stalingrad'a kadar gelip dayanmışlardı. Sovyet Ordusu bu taktikleri kullanarak, sadece Stalin'in dehası sayesinde, sonradan saldırıya geçmiş ve düşmanı altetmişti. Sovyetler toprağının silahlı gücü, kahraman halkımız sayesinde kazanılan efsaneleşmiş zafer, bu tip roman, filim ve **«bilimsel araştırmalar»**da tamamen Stalin'in stratejik dehasının eseri gibi gösterilmiştir.

Bu konuyu dikkatle incelemeliyiz, çünkü bunun yalnız tarihî değil, özellikle siyasî, eğitici ve pratik yönlerden de çok büyük önemi vardır.

Nedir bu konunun etkenleri?

Savaş patlamadan önce basınımız ve bütün siyasal eğitici çalışmalarımız yüksekten atan bir hava içindeydi; bir düşman kutsal Sovyet toprağını çiğnemeye kalkışacak olursa, düşmanın her darbesine karşı biz üç darbeyle karşılık verecek ve düşman topraklarında savaşarak, kendimize fazla zarar vermeden, zafere ulaşacaktık. Fakat bu olumlu beyanlar her alanda sınırlarımızın dokunulmazlığını garanti altına alacak somut olaylara dayanmıyordu.

Savaş sırasında ve savaştan sonra Stalin, ulusumuzun savaşın ilk yarısında geçirdiği acı tecrübenin, Almanların Sovyetler Birliği'ne **«beklenmedik»** saldırısı yüzünden doğduğu tezini ileri sürmüştür. Fakat yoldaşlar, bu beyan gerçeğe tamamen aykırıdır. Hitler, Almanya'da iktidara geçer geçmez, Komünizmi tasfiye etmek işini omuzlarına yüklenmişti. Faşistler bunu açık - seçik söylüyorlar; planlarını saklamıyorlardı. Bu saldırgan emele ulaşmak için de, ünlü Berlin - Roma - Tokyo mihveri gibi her çeşit pakt ve bloklar yaratılmıştı. Savaştan önceki devrede birçok olay, Hitler'in Sovyet devletine karşı bir savaşa gireceğini ve Sovyet sınırları boyun-

ca büyük çapta asker ve zırhlı birlik yığınağı yaptığını açıkça göstermişti.

Yeni yayınlanan belgelerden anlaşıldığına göre Churchill, 3 Nisan 1941'de SSCB'deki elçisi Cripps aracılığı ile Almanların Sovyetler Birliği'ne saldırmak niyetiyle silahlı kuvvetlerini yığdıklarını Stalin'e şahsen bildirmiştir. Churchill'in bunu Sovyet ulusuna karşı beslediği dostça hisler nedeniyle yapmadığı apaçık bellidir. Onun da kendine has emperyalist amaçları vardı: Almanya ile SSCB'ni kanlı bir savaşa sürüklemek ve bundan yararlanıp, Britanya İmparatorluğu'nun durumunu kuvvetlendirmek. Zaten Churchill de anılarında, **«Stalin'i uyarıp kendisini tehdit eden tehlikeye dikkatini çektiğinden»** sözetmektedir. Churchill bunu 18 Nisan tarihli telgraflarında ısrarla tekrarlamış, daha sonraki günlerde de devam etmiştir. Fakat Stalin bunlara hiç kulak asmamıştır. Hatta daha da ileri giden Stalin, bu tür bilgilere inanılmamasını, askerî harekâta girişilerek tahrikçiliğe kaçılmamasını istemiştir.

Almanların Sovyet topraklarını silahlı bir istilâ teşebbüsüne girişeceklerine dair haberlerin,

kendi askerî ve diplomatik kaynaklarımızdan gelmekte olduğunu da belirtmeliyiz. Ne var ki liderlik mevkii bu tür bilgilere karşı şartlandırılmış olduğundan, veriler korkuyla ve ihtiyatla karşılanmaktaydı.

Oysa 6 Mayıs 1941'de Berlin'deki Sovyet askerî ataşesi Yüzbaşı Vorontsov tarafından gönderilen bilgide şunlar belirtiliyordu: **«Sovyet vatandaşı Bozer ..... in deniz ataşesi yardımcısına bildirdiğine göre, Hitler'in karargâhında görevli bir Alman subayı, Almanya'nın 14 Mayısta Finlandiya, Baltık ülkeleri ve Latviya üzerinden SSCB'ni istilâya hazırlandığını ileri sürmüştür. Aynı zamanda Moskova ve Leningrad şiddetle bombalanacak, sınır şehirlerine paraşütçü birlikleri indirilecektir...»**

22 Mayıs 1941'de Berlin'deki askerî ataşe yardımcısı, **«...Alman ordusunun 15 Haziran'da saldırıya geçmesinin kararlaştırıldığını, fakat saldırının haziranın ilk günlerinde de başlamasının mümkün olduğunu»** bildiriyordu.

18 Haziran'da Londra elçiliğimizden gelen bir telgrafta şunlar yazılıydı: **«Cripps, Almanya**

ile SSCB arasında, haziranın ortasına varmadan silahlı bir çatışmanın başlayacağından emin bulunmaktadır. Cripps'e göre; Almanlar halen Sovyet sınırına 147 tümen gücünde bir orduyla (bunlar arasında hava kuvvetleri ve yardımcı birlikler de bulunmaktadır!) **yığınak yapmıştır.»**

Bu son derece ciddi uyarılara rağmen, ülke gerektiği şekilde savunmak üzere hazırlanmamış ve habersiz bir baskına uğramamak için gerekli tedbirler alınmamıştır.

Bu tür hazırlıklar için acaba zamanımız ve imkânlarımız var mıydı? Evet, zamanımız ve imkânlarımız vardı. Endüstrimiz zaten o kadar gelişmişti ki, Sovyet ordusunun bütün ihtiyaçlarını tam olarak karşılayabilecek çaptaydı. Bu da savaşta endüstrimizin ve endüstri ile besinlerimizin sağlandığı alanlarımızın hemen hemen yarısı, Ukrayna, kuzey Kafkasya, memleketin diğer batı yöreleri düşman istilâsına uğradığı halde, Sovyet halkının ülkenin doğusunda askerî araç ve gereçleri üretme işini yeniden örgütlemeyi becermesi, batıdaki sanayi bölgelerinden gelen teçhizatı yeniden kurması ve düşmanı ye-

nebilmesi için ordumuza gereken her şeyi yapmaya başlamasıyla ispatlanmıştır.

Sanayimiz gerektiği gibi seferber edilseydi ve orduya zamanında gereken araçları sağlayabilseydi; savaşta uğradığımız kayıpların çok daha küçük olacağı bir gerçektir. Oysa, bu tür bir seferberlik zamanında başlatılmamıştır. Ayrıca savaşın ilk günlerinde ordumuzun kötü silahlandırıldığı, yeteri kadar topumuz, düşmanı geri püskürtecek kadar tankımız ve uçağımız olmadığı anlaşılmıştır.

Sovyet bilim ve teknolojisi savaştan önce de tank ve top modelleri yapabilmekteydi. Fakat bütün bunların seri halinde imalâtı için hiçbir örgütlenmeye gidilmemişti ve bunun sonucu olarak da askerî teçhizatımızı ancak savaşın arifesinde modernleştirmeye başlayabilmiştik. Bu yüzden de düşmanın Sovyet topraklarını istilâya başladığı sırada ne yeteri kadar yapımından vaz geçilmiş eski makineler, ne de silah imâline sokmayı tasarladığımız yeni makineler vardı. Hele uçaksavar silahlarının durumu daha da fenaydı. Tanksavar cephanelerinin yapımını da örgütlememiştik. Müstahkem mevkilerden pek çoğu

ise, saldırının daha başında savunulmayacak durumda olduklarını ortaya koymuşlardı; çünkü eski silahlar geri alınmış, yenileri de henüz cepheye ulaştırılmamıştı.

Fakat bu eksiklikler, sadece tank, top ve uçak alanında değildi. Savaşın başında seferber edilen insan gücünün eline verilecek yeteri kadar tüfeğimiz bile yoktu. O günlerde Kiev'den Yoldaş Malenkov'a telefon ederek kendisine, **«Halk kurulan yeni orduya gönüllü yazılıyor ve silah istiyor, bize silah göndermelisiniz!»** dediğimi hatırlıyorum.

Malenkov bana; **«Size silah gönderemeyiz,»** diye cevap verdi. **«Elimizdeki bütün tüfekleri Leningrad'a gönderiyoruz, siz kendi kendinize silahlanmaya bakın.»** (Salonda kaynaşma.)

Silahlanma durumumuz işte böyleydi.

Bununla ilgili olarak aşağıdaki şu olayı unutamayız. Sovyetler Birliği'nin, Hitlerci ordular tarafından istilâsından çok kısa bir süre önce, Kiev Özel Askerî Bölgesi Şefi Kirponos (Kendisi sonradan cephede vurularak ölmüştür!), Alman ordularının Bug nehrine geldiklerini, bir

taarruza hazırlandıklarını ve muhtemelen çok yakın bir gelecekte saldırıya başlayacaklarını Stalin'e yazmıştı. Kirponos bununla ilgili olarak sağlam bir savunmanın örgütlenmesini, 300. 000 kişinin sınır bölgelerinden boşaltılmasını ve bu bölgede çeşitli mevziler kurulmasını öngörmüştü: Tank çukurları, askerler için siperler vb.

Moskova bu teklife, bunun bir tahrik olacağını ileri sürerek cevap verdi; sınırlarda savunma hazırlığına girişilemiyeceğini, Almanların bize karşı askerî harekâta kalkışmalarına sebep olabilecek hiçbir fırsat yaratılmayacağını açıkladı. Dolayısıyla sınırlarımız düşmanı geri püskürtecek yeteneklerden yoksun bırakılmıştı.

Faşist orduları Sovyet topraklarını istilâya başladıktan ve askerî harekâta giriştikten sonra, Moskova düşman ateşine karşılık verilmesi emrini gönderdi. Niçin? Çünkü Stalin, çok belirli delillere rağmen, hâlâ savaşın başlamadığını sanıyordu. Bunun, Alman ordusunun disiplinsiz bazı birliklerinin giriştiği bir tahrik hareketi olduğunu, karşılık vermemiz halinde, bunun Almanya tarafından savaşa başlamak için bir sebep olarak kullanılacağını düşünüyordu.

Şu aşağıdaki olay da bilinmektedir: Sovyetler Birliği topraklarının Hitlerci ordular tarafından istilâsının arifesinde bir Alman vatandaşı sınırı aşarak bize sığınmış ve verdiği ifadede Alman ordularının Sovyetler Birliği'ne karşı 22 Haziran günü saat sabahın üçünde saldırıya geçmek üzere emir aldıklarını söylemişti. Durum derhal Stalin'e duyuruldu, ama bu bile kulak arkasına atıldı.

Görüyorsunuz; her şey görmemezlikten gelinmiştir: Bazı ordu komutanlarının uyarılarına, düşman ordusundan kaçanların beyanlarına hatta düşmanın açıkça saldırgan tavırlarına bile göz yumulmuş, kulak tıkanmıştır. Bu, Parti liderinin ve devlet başkanının, çok anlamlı ve tarihî bir anda göstereceği uyanıklılık mıdır?

Ve bu umursamaz tutumun, bu açık belirtileri küçümsemenin sonuçları ne olmuştur? Sonuç; düşmanın ilk saatlerde ve günlerde sınır bölgelerimizdeki hava kuvvetlerimizin, topçumuzun ve diğer askerî teçhizatımızın büyük bir kısmını yoketmesine yol açmıştır; askerî kadrolarımızın çoğunu zararsız hale getirmiş, askerî liderlerimizi dağıtmıştır; bu yüzden de düşma-

nın, ülkenin içine doğru ilerleyişini önleyemeyecek hale düşmüşüzdür.

Stalin'in, şüpheciliği ve iftiraya dayanan suçları yüzünden 1937 - 1941 yılları arasında komutanlar ve Partililer arasında giriştiği yoketme faaliyetleri de çok elim sonuçlar meydana getirmiştir. Bu yıllar sırasında bölük ve tabur komutanlarından, en yüksek komuta mevkilerindeki generallere kadar girişilen temizlik hareketi amansızca yürütülmüştür; bu süre içinde İspanya ve Uzak Doğu savaşlarında tecrübe kazanmış olan askerî kadroların hemen hepsi tasfiye edilmiştir.

Askerî kadrolara karşı girişilen geniş çaptaki temizlik hareketi, askerî disiplinin de sarsılmasına yol açmış, çünkü uzun yıllar boyunca Parti ve Konsomollar içindeki her rütbeden subay ve hatta erler, üstlerini birer gizli düşman olarak belleyip, **«maskelerini düşürmeye»** zorlanmışlardır. **(Salonda kaynaşma.)** Savaşın ilk çağında askerî disiplin üzerinde bunun olumsuz bir etki yaratmış olması tabiidir.

Ve bildiğiniz gibi savaştan önce bizim Partiye son derece sadık ve vatana bağlı mükemmel

bir askerî kadromuz vardı. Bunlar arasında hapishanelerde çektikleri ağır işkencelere rağmen sağ kalabilenlerin ilk günden itibaren tam bir vatansever gibi davrandıklarını ve anavatanın zaferi uğruna kahramanca savaştıklarını hatırlatmak yeter sanırım. Bunlardan şimdi aklıma gelenler arasında Rokosovski (hatırlayacağınız gibi o da hapse atılmıştı), Gorbatov, Meretskov (kendisi bu Kongre'de delege olarak bulunmaktadır), Podlas (cephede can veren olağanüstü bir komutandı) ve daha nice başkaları da vardı. Fakat daha birçok komutan da kamplarda ve hapishanelerde can vermiş, ordu onların yüzünü bir daha görmemiştir.

Bütün bunlar savaşın başlangıcındaki durumun doğmasına yol açmış ve anavatanımız büyük bir tehlikeyle karşı karşıya gelmiştir.

Sınır boylarındaki ilk felâket ve yenilgilerden sonra Stalin'in bu işin sonunun geldiğine inandığını unutmak, doğru olmaz. O günlerde yaptığı konuşmalardan birinde, **«Lenin'in yarattığı her şeyi biz kaybettik,»** demişti.

Stalin bundan sonra uzun bir süre askerî harekâta hiç karışmadı ve hemen hemen hiçbir

şey yapmadı. Ancak Siyasî Büro'dan birkaç üyenin kendisini ziyarete gelip, cephelerdeki durumu düzeltmek için derhal bazı tedbirler almak gerektiğini söylemelerinden sonra, yeniden faal liderliğe dönebildi.

Oysa savaşın birinci devresinde anavatanın içine düştüğü son derece tehlikeli durumun başlıca nedeni, Stalin'in ulusu ve Partiyi yönetmekte kullandığı yanlış metotlardı.

Biz sadece savaşın başladığı, ordumuzun ciddi şekilde dağıldığı ve bize ağır kayıplara mal olan devreden de bahsetmiyoruz. Savaş başladıktan sonra bile Stalin'in sinirliliği ve histerik davranışları, yürütülen askerî harekâta karışması, ordumuza ciddi zararlar vermiştir.

Stalin, cephedeki gerçek durumu anlayabilmek yeteneğinden tamamen yoksundu. Bu da son derece tabii birşeydi; çünkü bütün Vatan Savaşı boyunca, cephede durumun istikrara kavuştuğu sırada Mozhaisk'e gidişi dışında, bir kerecik bile cepheye gitmemiş, kurtarılan bir şehri ziyaret etmemiştir. Tek ziyareti dolayısıyla da yalanlarla dolu türlü edebiyat eserleri ya-

ratılmış, tablolar yapılmıştır. Stalin harekâta karışıp, cephenin belirli bir kesimindeki gerçek durumla hiç bağdaşmayan emirler veriyordu ve bu birşeye yaramadığı gibi, ağır insan kayıplarına yolaçıyordu. Stalin'in cephelerde harekâtı nasıl yönettiğini gösteren belirli olaylardan biriyle ilgili olarak izninizle ben kendim bir şey anlatacağım: Bu Kongre'de aramızda bulunan ve bir zamanlar Güneybatı cephesi karargâhında Kurmay Başkanı olan Mareşal Bagramyan da, size anlatacaklarımı doğrulayabilir.

1942'de Harkov bölgesinde ordumuz için çok ciddi bir durumun meydana gelmesiyle birlikte, biz doğru bir karar alıp Harkov'u kuşatmak amacını güden bir harekâtı durdurduk. Çünkü buna devam edecek olsaydık, cephedeki birliklerimiz çok ciddi bir durumla karşı karşıya gelecekti.

Bunu Stalin'e de duyurduk ve durumun harekât planında bir değişiklik gerektirdiğini, böylece düşmanın ordumuzun büyük bir kısmını yoketmesinin önlenebileceğini bildirdik.

Stalin her türlü mantığa aykırı bir davranışla teklifimizi reddetti ve Harkov'u kuşatmak amacını güden harekâta devam etmemizi emret-

ti. Oysa, bu sırada bizim orduya ait çok sayıda birlik kuşatılmak ve yok edilmek tehdidiyle karşı karşıya bulunuyordu.

Vasilevski'ye telefon edip kendisine, **«Aleksandr Mihailoviç, alın bir harita** (Vasilevski de şu anda aramızdadır) **ve Yoldaş Stalin'e durumun nasıl geliştiğini lûtfen gösterin,»** dedim. Bu arada Stalin'in harekâtı bir küre üzerinde tayin ettiğini de belirtelim. **(Salonda kaynaşma.)** Evet yoldaşlar, küreyi alıp cephe hattını bunun üzerinde çizerdi. Yoldaş Vasilevskiye, **«Kendisine durumu harita üzerinde gösterin,»** dedim; **«bu durumda önceden tasarlanan harekâtı sürdürmemize imkân yoktur. Ordunun selâmeti uğruna alınan eski karar değiştirilmelidir.»**

Vasilevski verdiği cevapta Stalin'in bu konuyu zaten incelediğini, aynı şeyle ilgili olarak Stalin'i bir daha görmesinin mümkün olmadığını, çünkü bu harekâtla ilgili olarak başka bir itiraz dinlemeyeceğini söyledi.

Vasilevski ile konuştuktan sonra villasında Stalin'e telefon ettim. Fakat telefona Stalin değil, yanında bulunan Malenkov cevap verdi. Yoldaş Malenkov'a cepheden telefon ettiğimi, şah-

sen Stalin'le konuşmak istediğimi söyledim. Stalin de, Malenkov aracılığı ile konuşabileceğimi söyledi. İkinci defa olarak sınırda meydana gelen ve bizi ciddi bir durumla karşı karşıya bırakan bir şey için Stalin'le konuşmak istediğimi tekrarladım. Fakat Stalin telefonu eline almayı gerekli görmedi ve söyleyeceklerimi Malenkov'a anlatmamı tekrarladı. Oysa bu sırada telefondan sadece birkaç adım uzaktaydı.

Stalin talebimizi bu şekilde **«dinledikten»** sonra, **«Bırakın her şey eskisi gibi kalsın,»** diye buyurdu.

Ve bunun sonucu ne oldu dersiniz? Tahmin ettiğimizin en beteri oldu. Almanlar birliklerimizi kuşattılar ve bu yüzden askerlerimizin yüz binlercesini kaybettik. İşte Stalin'in askerî **«dehası»** buydu; bize buna malolmuştu. **(Salonda kaynaşma.)**

Savaştan sonra bir sırası düştüğünde, Stalin'in Siyasî Büro üyeleriyle yaptığı bir toplantı sırasında Anastas İvanoviç Mikoyan, Harkov harekâtı ile ilgili olarak telefon ettiğinde, Kruşçev belki de haklıydı ve teklifinin dinlenmemesi belki de talihsizlik oldu dedi.

Stalin'in öfkesini göreceksiniz. Stalin nasıl haksız olabilirdi ki? Eninde sonunda o bir **«dahi»** idi ve bir dahi ancak ve ancak haklı olabilirdi. Herkes yanılabilirdi, ama Stalin asla yanılmadığını sanıyordu; her zaman haklı olduğunu ileri sürüyordu. Hiç kimseye bir hata işlediğini itiraf etmemişti; gerek teoride, gerekse uygulamada, küçük ya da büyük bir kusuru olduğunu kabul etmemişti. Bu Kongre'den sonra herhalde savaş yıllarındaki askerî harekâtın pek çoğunu yeniden değerlendirecek ve bunları gerçek yönleriyle aydınlatacağız.

Savaş harekâtı yönetiminin özünü bilmeden Stalin'in üzerinde ısrar ettiği taktikler, düşmanın ilerleyişini durdurup, karşı taarruza geçinceye kadar çok kan dökmemize sebep olmuştur.

Askerler bilirler; 1941'in sonundan itibaren düşmanın yan cephelerinden sızarak arkadan kuşatmak yerine, devamlı olarak cepheden saldırıyı ve bir kasabadan sonra diğerinin alınmasını isteyen Stalin, ağır kayıplar vermemize sebep olmuştur. Ancak savaşın bütün ağırlığını omuzlarında taşıyan generallerimiz durumu değiştirmeyi başarmışlar ve esnek manevra hare-

kâtına girişerek, cephede bizim lehimizde bir durumun meydana gelişini sağlamışlardır.

En utanılacak taraf da, bize çok pahalıya mal olan zafer kazanıldıktan sonra, bu zaferde büyük katkıları olan generallerin pek çoğunun rütbelerinin Stalin tarafından indirilmesi olmuştu. Çünkü Stalin cephede görülen hizmetlerin kendisinden başka bir kimseye lâyık görülmesi ihtimalini ortadan kaldırmıştır.

Stalin, Yoldaş Jukov'un bir askerî lider olarak tanınması konusuyla pek yakından ilgilenmekteydi. Bana da sık sık Jukov hakkında ne düşündüğümü soruyordu. Ben de kendisine o zaman şu cevabı vermiştim: **«Jukov'u uzun bir süreden beri tanırım; kendisi iyi bir general ve iyi bir askerî liderdir.»**

Savaştan sonra Stalin, Jukov hakkında bir sürü saçmalıklar söylemeye başladı. Bunlardan biri de şuydu: **«Siz Jukov'u pek övdünüz, ama o buna lâyık değildir. Söylediklerine göre cephede her harekâttan önce Jukov şöyle davranırmış: Eline bir avuç toprak alır, bunu koklar, sonra da,** 'saldırıya başlıyabiliriz' **ya da** 'Tasarlanan

harekâtı başlatamayız,' **dermiş.»** Ben de buna şu cevabı vermiştim: **«Yoldaş Stalin, bunu size kim anlattı, bilmiyorum, ama doğru değildir bu.»**

Bu gibi şeyleri, Jukov'un askerî yeteneklerini ve rolünü küçümsemek için bizzat Stalin'in kendisinin uydurmuş olması da mümkündür.

Bu bakımdan Stalin kendisini büyük bir lider olarak çok enerjik bir şekilde reklâm etmiştir; çeşitli yollardan Sovyet ulusunun Büyük Vatan Savaşı sırasında kazandığı zaferin sadece Stalin'in cesareti, atak dehası sayesinde elde edildiği görüşünü yaydırmıştır. Tıpkı Kuzma Kriyuşkov gibi (Almanlara karşı kahramanca başarılar elde eden ünlü bir Kazak), o da bir anda 7 kişinin birden hesabını görmüştür. **(Salonda heyecanlı bir kaynaşma.)**

Aynı konuyla ilgili olarak şimdi bir de tarihî ve askerî filimlerimizle bazı edebî eserlerimize bakalım; bunlar, midemizi bulandırmaktadır. Hepsinin gerçek amacı, Stalin'i askerî bir deha olarak göklere çıkarmak temasını işlemektir. Hep birlikte **«Berlin'in Düşüşü»** adlı filimi hatırlayalım. Bu filimde sadece Stalin oynamaktadır. İçinde sadece boş koltuklar bulunan salonda

emirlerini vermektedir. Ve sadece bir tek kişi yanına yaklaşıp, kendisine birşeyler söylemektedir. Bu da Poskrebişev'dir; yani, Stalin'in sadık koruyucusu. **(Salonda gülüşmeler.)**

Peki ya askerî komutanlar nerededir? Siyasî Büro nerededir? Hükümet nerededir? Bunlar ne yapmaktadır ve ne işle uğraşmaktadırlar acaba? Filimde onlarla ilgili hiçbir şey yoktur. Stalin herkesin hesabına rol yapmaktadır; kimseye bel bağlamamaktadır; kimseye fikir danışmamaktadır. Ulusa her şey bu aldatıcı ışık altında gösterilmektedir. Niçin? Olayların ve tarihî gerçeklerin aksine Stalin'i şan ve şerefle bezemek için.

Şimdi bir sorun çıkıyor ortaya: Savaşın bütün ağırlığını omuzlarında taşıyan askerler nerededir? Onlar filimde yoktur; Stalin içeri girince, salonda kendilerine yer kalmamıştır.

Büyük Vatan Savaş'ında zaferi kazananlar, tümüyle Parti, Sovyetler hükümeti, kahraman ordumuz, onun değerli komutanları ve kahraman erleri, bütün Sovyet ulusudur; zaferi kazananlar bunlardır, Stalin değil! **(Şiddetli ve sürekli alkışlar.)**

Merkez Komitesi üyeleri, bakanlar, ekonomik liderlerimiz, Sovyet kültürünün liderleri, mahallî Parti ve Sovyet örgütlerinin başları, mühendisler ve teknisyenler; görevi başında olup da, düşmana karşı kazanılan zaferin sağlanmasında cömertçe ellerinden geleni yapanlardır!

Olağanüstü kahramanlıklar çilekeş insanlarımız tarafından gösterilmiştir. Bütün emekçi sınıfımız, kolhoz köylülerimiz, Sovyet aydınları, Parti örgütlerinin liderliği altında târifsiz güçlüklerin üstesinden gelmişler, savaşın yükünü taşımışlar, anavatanın savunması uğrunda olanca güçlerini adayarak, şan ve şerefle bezenmişlerdir.

Sovyet kadınları savaşta kahramanca ve büyük işler becermişler, fabrikalarda ağır yükleri, kolhozlarda ağır çuvalları sırtlarında taşımışlar, çeşitli ekonomik ve kültürel alanlarda yararlı olmuşlardır. Pek çok kadın da Büyük Vatan Savaşı'na cephelerde katılmıştır; kahraman gençlerimiz de Sovyet anavatanının savunmasında ve düşmanın yokedilişinde cephede ve ülke içinde ölçülemeyecek büyük hizmetler görmüşlerdir.

Sovyet askerlerinin, komutanlarının, her sınıftan Partililerin hizmetleri ölümsüzleşmiştir. Savaşın ilk aylarında ordunun büyük bir kısmı dağıldığı halde, kendilerini kaybetmemişler, savaşlar devam ederken yeniden örgütlenmeyi becerebilmişlerdir; savaş sürüp giderken kuvvetli ve kahraman bir ordu yetiştirip yaratmışlar bu ordu yalnız güçlü ve usta düşmana karşı direnmeyi becermekle kalmamış, onu ezmiştir de.

Doğudan batıya kadar milyonlarca insanın boynumuza geçirilmek istenen faşist boyunduruğuna karşı giriştikleri mücadelede gösterdikleri muhteşem ve kahramanca çabaları, yüzyıllar boyunca insanlığın belleğinde minnetle anılacaktır! **(Şiddetli alkışlar.)**

Savaşın zaferle sonuçlanmasında başlıca rol ve başlıca şeref, Komünist Partisine, Sovyetler Birliği'nin silahlı kuvvetlerine ve Partinin yetiştirdiği milyonlarca Sovyet halkına aittir. **(Şiddetli ve sürekli alkışlar.)**

Yoldaşlar, gelin şimdi daha başka olaylara değinelim: Sovyetler Birliği, çeşitli ulusların yaşadığı bir devlet olarak kabul edilir ve biz anavatanımızda yaşayan çeşitli uluslar arasında

eşitlik ve kardeşliği kurmayı gerçekleştirmişizdir.

Başlatıcısı Stalin olan ve Sovyet devleti içinde milliyetçilik politikası konusunda Leninci ilkeleri amansızca çiğneyen davranışlar da çok çirkindir. Bununla bazı ulusların bütünüyle, komünistler ve komsomollar da dahil, doğdukları topraklardan kitle halinde sürülüp çıkartılmalarını kastediyorum. Bu sürülme işleminin hiçbir askerî gerekçesi de yoktu.

1943'ün sonuna doğru Büyük Vatan Savaşı cepheleri Sovyetler Birliği lehine yarılırken, alınan ve uygulanan bir kararla Karaylar [1] yaşadıkları topraklardan sürülmüşlerdir. Aynı devrede, 1943 yılı Aralık ayı sonunda, bu sefer Muhtar Kalmuk [2] Cumhuriyeti'nin bütün halkı, aynı kararın insafsız darbesini yedi. 1944 yılı Mart ayında da Çeçenler ve Tarduşlar [3] yerlerinden sürüldüler ve Çeçen-Tarduş Muhtar Cumhuriyeti tasfiye edildi. 1944 Nisan'ında bütün Balkar-

[1] Karaylar: Kuzey Türklerinden bir kol. (Ç.N.)
[2] Kalmuklar: Moğolistan'da bir boy. (Ç.N.)
[3] Tarduşlar: Göktürk boylarından biri. (Ç.N.)

lar (1), Kabardino-Balkar Özerk Cumhuriyeti'ndeki topraklarından çok uzak yerlere sürüldüler; özerk cumhuriyete de yeniden Özerk Kabardin Cumhuriyeti adı verildi. Ukraynalılar ise, çok kalabalık oldukları ve kendilerini yerleştirecek kadar geniş bir yer bulunmadığı için, bu işlemden yakalarını kurtarabildiler. Yoksa onları da süreceklerdi. **(Salonda gülüşmeler ve kaynaşmalar.)**

Yalnız bir marksist değil, mantıklı hiçbir insan, koca ulusların, kadın, çocuk ve yaşlılarla komünistler ve komsomollar da dahil, kitle halinde sürülmelerine bahane olarak, düşmanca faaliyette bulunmakla nasıl sorumlu tutulabileceğine, birkaç kişinin ya da grupun düşmanca hareketi yüzünden nasıl yoksulluğa ve acıya mahkûm edilebileceğine akıl erdiremez.

Vatan Savaşının sonuçlanmasından sonra Sovyet ulusu büyük fedakârlıklar ve geniş çabalar sayesinde kazanılan muhteşem zaferlerini gururla belirtti. Ülke siyasal alanda heyecanlı bir devre tecrübesi geçirdi. Parti savaştan çok da-

(1) Balkarlar: Kuzey Türklerinden bir kol. (Ç.N.)

ha birleşmiş olarak çıktı; savaş ateşi içinde Parti kadroları güçlenmiş ve daha da sıklaşmıştı. Bu şartlar altında hiç kimse Parti içinde bir komplodan şüphe edemezdi.

Ve işte tam bu sırada sözde **«Leningrad Olayı»** ortaya çıktı. Bugün ispatladığımız gibi, bu dâva olduğu gibi düzmeceydi. Suçsuz oldukları halde hayatlarını verenler arasında Yoldaş Voznesenski, Kuznetsov, Rodyonov, Popkov ve daha başkaları davardı.

Bilindiği gibi Voznesenski ve Kuznetsov, yetenekli ve ünlü liderlerdi. Bir zamanlar Stalin'e çok yakın olmuşlardı. Stalin'in, Voznesenski'yi Başbakan birinci yardımcılığına, Kuznetsov'u da Merkez Komitesi Sekreterliğine seçtirdiğini belirtmek yeter. Stalin'in, devlet güvenlik organlarının denetimini Kuznetsov'a emanet etmesinden Kuznetsov'un ne kadar büyük bir güvene kavuştuğu çıkartılabilir.

Bu kişiler nasıl olup da **«halk düşmanı»** olarak nitelendirilmiş ve tasfiye edilmişlerdir?

«Leningrad Olayı»nın, Stalin'in Parti kadrolarına karşı uyguladığı haşinliğin bir sonucu olduğunu, olaylar ispatlamaktadır.

Parti Merkez Komitesi'nde ve Merkez Komitesi Siyasî Bürosu'nda normal bir durum olsaydı, bu cins sorunlar Parti içi uygulama uyarınca yetkili organlarda ele alınıp incelenir ve bütün deliller ortaya dökülürdü; bunun sonucu olarak da bu ve buna benzer olaylar meydana gelmezdi.

Savaştan sonra durumun daha da karışık bir hal aldığını belirtmeliyiz. Stalin çok daha şımarık, öfkeli ve kaba olmuştu; özellikle şüpheciliği daha da artmıştı. İçindeki eziyet çılgınlığı inanılmaz boyutlara erişmişti. Gözlerinin önündeki bazı Partilileri düşman görmeye başlamıştı. Stalin savaştan sonra kendisini kollektif yönetimden bütün bütün ayırdı. Hiç kimseyi ve hiçbir şeyi hesaba katmadan, herşey hakkında tek başına karar veriyordu.

Ondaki bu inanılmaz kuşku, aşağılık tahrikçi ve alçak düşman, binlerce komünist ve namuslu Sovyet vatandaşının katili Beria tarafından ustaca sömürülmekteydi. Voznesenski ve Kuznetsov'un yükselişleri, Beria'yı kuşkulandırmıştı. Bugün ispatladığımıza göre, beyanlar ve imzasız mektuplar, çeşitli söylenti ve fısıltılar

halinde böyle bir durum yaratılmasını Stalin'e teklif eden, Beria olmuştur. Bu da kendisi ve güvendiği adamları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Parti Merkez Komitesi, bu düzmece **«Leningrad Olayı»**nı dikkatle incelemiştir; suçsuz oldukları halde acı çekenlerin bugün itibarları iade edilmiş, şanlı Leningrad örgütünün şerefi de kurtarılmıştır. Bu olayı düzenleyen Abakumov ve diğerleri, mahkeme huzuruna çıkartılmışlardır; yargılanmaları Leningrad'da yapılmış ve lâyık oldukları cezaları görmüşlerdir.

Bir sorun daha çıkıyor ortaya: Bu olayın gerçek yüzü neden şimdi ortaya çıkıyor, neden daha önce, Stalin'in sağlığı sırasında, masum insanların hayatını da kurtarmak mümkün iken, gerçek aydınlatılmadı? Çünkü **«Leningrad Olayı»**na nezaret eden Stalin'in kendisiydi ve Siyasî Büro üyelerinin çoğunluğu, o zaman bu konudaki gerçeklerin hiçbirini bilmiyorlardı; dolayısıyla bir müdahelede de bulunmamışlardı.

Stalin, Beria ve Abakumov'dan iftiralarla dolu bazı malzeme alınca, Voznesenski ve Kuznetsov **«olayı»**nın soruşturma konusu olması için derhal emir verdi. Böylece ikisinin de kaderi çi-

zilmiş oluyordu. Aynı şekilde Gürcüstan'da var olduğu ileri sürülen Mingrelyan milliyetçi örgütü dâvası da pek öğreticidir. Bilindiği gibi Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin bu dâva ile ilgili kararları Kasım 1951 ve Mart 1952 tarihlerinde verilmiştir. Bu kararlar Siyasî Büro ile herhangi bir tartışma yapılmadan hazırlanmıştır. Kararları Stalin şahsen dikte ettirmiştir. Kararlarda birçok şerefli komünist, ciddi şekilde suçlanmaktaydı. Sahte belgelere dayanılarak Gürcüstan'da sözde milliyetçi bir örgütün bulunduğu ispatlanıyor, bu örgütün amacının da, emperyalist kuvvetlerin yardımı ile Sovyet egemenliğine son vermek olduğu ileri sürülüyordu.

Bununla ilgili olarak Gücüstan'da bazı Parti ve Sovyet üyeleri tutuklanmıştı. Sonradan ispatlandığı gibi, bu doğrudan doğruya Gürcüstan Parti örgütüne karşı girişilmiş bir iftiraydı.

Birçok diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi, Gürcüstan'da da bazı burjuva milliyetçiliği belirtileri zaman zaman ortaya çıkmıştı. Şimdi bir sorun çıkıyor karşıma: Yukarda sözedilen kararların alındığı devrede milliyetçi eğilimlerin aşırı

derecede artarak, Gürcüstan'ın Sovyetler Birliği'nden ayrılması ve Türkiye'ye katılması tehlikesi var olabilir miydi? **(Salonda kaynaşma ve gülüşmeler.)**

Bu, elbette saçma bir şeydir: Böylesine düşüncelerin kimin aklından geçeceğini tahmin etmek, doğrusu imkânsızdır. Gürcüstan'ın Sovyet yönetimi altında ekonomi ve kültür bakımından nasıl geliştiğini herkes bilir.

Gürcüstan Cumhuriyeti'nin endüstri üretimi, Devrim'den öncekinin 27 katına ulaşmıştır. Devrim'den önce hiç bulunmayan birçok yeni endüstri dalları, Gürcüstan'da gelişme imkânı bulmuştur: Demir-çelik endüstri, petrol endüstrisi, makine yapım endüstrisi, vb. Alfabesizlik ise çoktan tasfiye edilmiştir; oysa halk arasında Devrim öncesi Gürcüstan'ında alfabesizlerin oranı % 78'di.

Gürcüler, cumhuriyetlerindeki bu duruma kavuşmuşken, Türkiye'de çetin şartlar içinde yaşayan emekçi kitlelerine katılmak isterler miydi hiç? 1955'te Gürcüstan'da adam başına üretilen çelik, Türkiye'de üretilenin 18 katıydı. Gür-

cüstan; Türkiye'ye oranla adam başına 9 kat daha çok elektrik enerjisi üretmektedir. 1950 nüfus sayımına göre; Türkiye'de toplam nüfusun % 65'i kadındır; yine nüfusunun % 80'i okumayazma bilmemektedir. Gürcüstan'daki yüksek öğrenim kuruluşlarının sayısı ise 19'dur ve bu kuruluşlarda 39.000 kadar öğrenci okumaktadır; bu rakam da Türkiye'dekinden 8 kat daha fazladır (Her 1.000 kişi için). Sovyet yönetimi altındaki Gürcüstan'da emekçi sınıfın refahı son derece artmıştır.

Gürcüstan'da ekonomi ve kültür geliştikçe, emekçi sınıfın sosyalist bilinci arttıkça, burjuva milliyetçiliğinin gücünü aldığı kaynağın da buharlaşıp uçtuğu açıkça ortadadır.

Sonraki gelişmeden de anlaşıldığı gibi Gürcüstan'da milliyetçi bir örgüt yoktu. On binlerce suçsuz insan haşinliğin ve kanunsuzluğun kurbanı olmuştu. Bütün bunlar Stalin'in **«dahiyane»** liderliği altında, Gürcülerin Stalin'den sözederken kullanmayı sevdikleri deyimle, **«Gürcü ulusunun büyük evlâdı»**nın zamanında olup bitmiştir. **(Salonda heyecanlı kaynaşma.)**

Stalin'in haşinliği kendisini yalnız ülkenin

iç sorunlarını ilgilendiren kararlarda değil, Sovyetler Birliği'nin uluslararasındaki ilişkilerinde de göstermiştir.

Merkez Komitesi'nin Temmuz birleşiminde Yugoslavya ile çıkan anlaşmazlığın gelişmesinin nedenleri üzerinde, ayrıntılarına kadar durulmuştur. Stalin bu konuda utanç verici bir rol oynamıştır. **«Yugoslav Olayı»**, yoldaşlar arasındaki Parti tartışmaları ile çözümlenmeyecek bir şey değildi. Bu **«olay»**ın gelişmesi için yeterli bir temel yoktu. Bu ülkeyle ilişkilerimizin kesilmesini kesinlikle önlemek mümkündü. Bu, elbette Yugoslav yoldaşlar hiç kusur işlemediler; dar görüşlü davranmadılar demek değildir. Fakat bu kusurlar ve dar görüşler Stalin tarafından aşırı derecede büyütülmüş, böylece dost bir ülkeyle ilişkilerin kesilmesi sonucu doğmuştur.

Sovyetler Birliği ile Yugoslavya arasındaki anlaşmazlığın yapmacık bir şekilde şişirildiği ilk günleri çok iyi hatırlıyorum. Kiev'den Moskova'ya geldiğim bir gün, Stalin tarafından davet edildim ve kendisi bana Tito'ya gönderilen bir mektubun kopyasını işaret ederek, sordu:

«Bunu okudunuz mu?» Sonra cevabımı bek-

lemeden, devam etti: **«Küçük parmağımı şöyle bir oynatsam, Tito diye birşey kalmıyacaktır. Tito düşmeli!»**

Bu **«küçük parmağını şöyle bir oynatma»** yüzünden çok şey kaybettik. Bu beyanı da Stalin'deki büyüklük çılgınlığı göstermektedir, ama aynen şöyle davranmıştır: **«Küçük parmamı şöyle bir oynatsam Kosyor diye birşey kalmaz!»**

«Küçük parmağımı şöyle bir kere daha oynatsam, Postişev ve Şubar da kalmaz!»

«Küçük parmağımı yine şöyle bir oynattım mı, Voznesenski, Kuznetsov ve daha başkaları da yokolur, gider!»

Fakat Tito'nun başına böyle birşey gelmedi. Stalin'in küçük parmağını ne kadar oynattığı ya da oynatacak başka birşey bulduysa, onları da oynatmış olması hiç önemli değildir; önemli olan, Tito'nun düşmemesidir. Niçin? Bunun cevabını, Tito'nun ardında hürriyet ve bağımsızlık uğruna çetin bir sınav vermiş ve savaşmış bir ulusun ve devletin bulunuşunda aramak gerekir. Liderlerine destek olan bir halk!

Stalin'in büyüklük çılgınlığının nerelere kadar uzandığını görüyorsunuz. Gerçekçilik bilincini tamamen kaybetmişti. Şüpheciliğini ve kibirliliğini yalnız SSCB'ndeki kişilere karşı değil, bütün Partililere ve uluslara karşı ortaya koyuyordu.

Yugoslavya'nın durumunu dikkatle inceledik ve Sovyetler Birliği ve Yugoslavya halkları ile, bütün halk demokrasilerinin emekçi sınıfları ve bütün ilerici insanlık tarafından onaylanan bir çözüm yolu bulduk. Yugoslavya ile anormal ilişkilerimizin tasfiyesi, bütün sosyalist blokun ve bütün dünya barışının kuvvetlendirilmesi uğruna yapılmıştır.

Şimdi **«Doktorlar Komplosu Olayı»**na bir göz atalım. **(Salonda Kaynaşma.)** Aslında Timaşuk adlı kadın doktorun —ya birinin etkisi altında kalarak ya da birinden emir alarak bunu yazmış olmalıdır— (Kendisi ayrıca devlet güvenlik organlarının gayri resmî ajanıydı), Stalin'e bir mektup göndererek doktorların sözde tıbbî tedavide uygunsuz metotlar uyguladıklarını ileri sürmesinden başka ortada bir **«olay»** da yoktu.

Böyle bir mektup Stalin'in derhal Sovyetler

Birliği'nde bir doktorlar komplosu olduğu sonucunu çıkartması için yeterliydi. Hemen bazı ünlü Sovyet tıp mütehassısının tutuklanması emrini verdi. Soruşturmanın nasıl yürütüleceği ve tutuklananların hangi metotlarla sorguya çekilecekleri hakkında şahsen öğütler verdi. Akademi üyesi Vinogradov'un zincire vurulmasını, bir başkasının da dövülmesini söyledi. Eski Devlet Güvenlik Bakanı Yoldaş İgnatiev de bu kongrede delege olarak bulunmaktadır. Stalin kendisine kısaca, **«Doktorlardan bir itiraf sızdıramayacak olursanız, boyunuzu bir kafa yüksekliğinde kısaltırız sonra,»** demiştir. **(Salonda gürültüler.)**

Stalin sorgu yargıcını bizzat çağırttı; ona direktifler verdi, ne tür soruşturma metotlarının kullanılacağını da anlattı; bu metotlar çok basitti: Dayak, dayak ve yine dayak!

Doktorların tutuklanmasından kısa bir süre sonra biz Siyasî Büro üyeleri, doktorların suçluluklarını kabul eden itiraflarını yazılı olarak aldık. Stalin bunları bize dağıttırdıktan sonra, **«Kedi yavruları kadar gözünüz kör,»** dedi bize. **«Ben olmasam ne olacak haliniz? Düşmanınızı**

görmeyi beceremediğiniz için, memleket çöküp gidecek.»

Dâva öyle bir biçimde sunulmuştu ki, hiç kimse soruşturmanın hangi delillere dayanılarak yapıldığını doğrulayamazdı. Suçlu olduklarını itiraf edenlerle temas etmek imkânı bulunmadığı için, delilleri doğrulamaya kalkışma imkânı yoktu.

Buna rağmen tutuklanan doktorlar dâvası bize biraz şüpheli görünüyordu. Bunların bir kısmını, bir zamanlar bizi de tedavi ettikleri için, tanıyorduk. Bu **«dâva»**yı Stalin'in ölümünden sonra incelediğimizde, başından sonuna kadar düzmece olduğunu gördük.

Bu iğrenç **«dâva»**, Stalin tarafından düzenlenmişti; fakat sonunu getirmeye vakit bulamamıştı (tabii bu, aklındaki sondu), bu nedenledir ki, aynı doktorlar halen sağdırlar. Bugün hepsinin itibarları iade edilmiştir; hepsi önceden çalıştıkları yerde işlerine devam etmektedirler; en önemli kişileri tedavi etmektedirler, bunlar arasında hükümet üyeleri de vardır; bizim tam güvenimize sahiptirler. Görevlerini de, önceden olduğu gibi, şerefli bir şekilde yapmaktadırlar.

Çeşitli kirli ve utanç verici dâvaları örgütlemekte, Partimizin azgın düşmanı, yabancı istihbarat servislerinin ajanı ve Stalin'in güvenini çalmış olan Beria baş rolü olmuştur. Bu tahrikçi ajan Parti ve devlet içinde Sovyetler Birliği Bakanlar Konseyi Başkanı Birinci Yardımcılığına ve Merkez Komitesi Siyasî Bürosu üyeliğine kadar hangi yoldan yükselebilmiştir? Bu cani, hükümet merdiveninin basamaklarını, sayılamıyacak kadar çok cesedin üzerine basarak tırmanmıştır.

Beria'nın, Partinin düşmanı olduğuna dair belirtiler var mıydı? Evet, vardı. Daha 1937'de bir Merkez Komitesi Birleşiminde eski Sağlık Halk Komiseri Kaminski, Beria'nın «Eşitlik» adlı istihbarat örgütü hesabına çalıştığını söylemişti. Ama Merkez Komitesi sonuca varıncaya kadar, Kaminski tutuklanmış ve kurşuna dizilmişti. Stalin, Kaminski'nin beyanını incelemiş midir? Hayır, çünkü Stalin, Beria'ya inanıyordu ve bu da onun için yeterdi. Ve Stalin birine ya da birşeye inandı mı, kimse aksi bir düşünce söyleyemezdi; aksini söylemeye kalkışacak kişi de, Kaminski'nin sonuna uğrardı.

Daha başka belirtiler de vardı. Yoldaş Snegov'un Parti Merkez Komitesi'nde yaptığı açıklama, çok ilginçtir. (Sırası gelmişken şunu da söyliyelim, onun da geçenlerde itibarı, hapishane kamplarında 17 yıl geçirdikten sonra, iade edilmiştir.) Bu açıklamasında Snegov şunları yazıyor:

> Eski Merkez Komitesi üyesi Kartvelişvili - Lavrentiyev'in itibarının iade edilmesi teklifiyle ilgili olarak Devlet Güvenlik Komitesi temsilcisine Kartvelişvili dâvasında Beria'nın rolü ve Beria'nın hangi caniyane nedenlerle hareket ettiği ile ilgili olarak ayrıntılı bir ifade teslim etmiştim.
>
> Bu dâva ile ilgili önemli bir olayı Merkez Komitesi'ne duyurmayı kaçınılmaz bir iş olarak gördüm, çünkü bunu soruşturma belgelerine katmayı uygun bulmadım.
>
> 30 Ekim 1931'de Komünist Partisi **(Bolşevikler)** Merkez Komitesi Örgütlenme Bürosunun toplantısı sırasında

Kafkasya Komitesi Sekreteri Kartvelişvili bir rapor sundu. Komitenin bütün icracı üyeleri toplantıda hazır bulunuyordu; bunlar arasında şimdi sağ kalan bir ben varım. Bu toplantıda aşağıdaki üyelerden meydana gelen Kafkasya Komitesi Sekreteryasının örgütlenmesiyle ilgili konuşmasından sonra Stalin bir önerge verdi: Birinci Sekreter, Kartvelişvili; İkinci Sekreter, Beria (Böylece ilk defa olarak Beria adı, Parti içinde bir görev almasıyla geçmiş oluyordu). Kartvelişvili, Beria'yı çok iyi tanıdığını ve bu nedenle onunla birlikte çalışmayı kesinlikle reddettiğini söyledi. Bu durum karşısında Stalin konunun çözümlenmeden bırakılmasını ve çalışmalar sırasında bir çözüm yolu bulunmasını teklif etti. İki gün sonra çıkagelen bir kararda Partideki görevin Beria'ya verildiği, Kartvelişvili'nin ise Kafkasya'dan sürüldüğü öğrenildi.

Bu olay, o toplantıda hazır bulunan Yoldaş

Mikoyan ve Yoldaş Kaganoviç tarafından da doğrulanabilir.

Kartvelişvili ve Beria arasında uzun süreden beri devam eden ve hiç de dostça olmayan ilişkiler herkesçe bilinmekteydi; Yoldaş Sergo (Ordzonikidze) nin Kafkasya'da henüz faal olduğu devreye kadar dayanıyordu; Kartvelişvili, Sergo'nun en yakın yardımcısıydı. Aralarındaki düşmanca ilişkiler, Beria'nın Kartvelişvili'ye karşı bir **«dâva»** düzenlemesine sebep olmuştu.

Bu **«dâva»**da, Kartvelişvili'nin Beria'ya karşı tedhiş eylemine girişmekle suçlanması pek karakteristik bir olaydır.

Beria dâvasındaki iddianame, cinayetlerinin bir tartışmasını da içine almaktadır. Kongre'ye katılan delegelerin özellikle bu belgeyi okumamış olmaları ihtimaline karşı bir hususu hatırlatmak gerekir. Beria'nın, Kedrov, Golubiyev ve Golubiyev'in üvey annesi Baturina'nın —Beria'nın ihanet dolu faaliyetlerini Merkez Komitesi'ne haber vermeyi deneyen kişiler— dâvalarındaki hayvanca tutumunu hatırlatmak isterim. Bunlar hiçbir şekilde yargılanmadan kurşuna dizilmişler ve karar infazdan sonra, arkadan gelmişti.

İşte eski Komünist Yoldaş Kedrov'un, Yoldaş Andreyev (Yoldaş Andreyev o sıralarda Merkez Komitesi sekreteriydi) aracılığı ile yazdıkları şunlardır:

> Size Lefortoski hapishanesinin karanlık bir hücresinden bana yardım etmeniz için yazıyorum. Bırakın da dehşet dolu çığlığım kulaklarınıza ulaşsın; duymazlıktan gelmeyin beni; himayenize alın; ne olur, sorgu kâbusundan kurtarın beni ve bütün bunların bir yanlışlık olduğunu gösterin.
>
> Suçsuz olduğum halde acı çekiyorum. Yalvarırım, bana inanın. Zaman gerçeği ortaya çıkaracaktır. Ben Çar taraftarı Okrana'nın tahrikçi ajanı değilim; ihbarlara dayanılarak suçlandığım üzere bir Sovyet aleyhtarı örgütün üyesi değilim; casus değilim. Hükümete ve Partiye karşı da hiçbir suç işlemedim. Ben hiç lekelenmemiş eski bir Bolşeviğim; ulusun iyiliği ve refahı için

40 yıldan beri Parti saflarında mücadele ediyorum...

...Bugün altmışikisinde, yaşlı bir adam olan ben, sorgu yargıçlarının en sert, amansız ve insanı küçük düşürücü fizik baskı metotlarının tehdidi altındayım. Artık hatalarının farkında olmaktan bile âciz durumdalar **(yargıçlar)** ve dâvamı ele alış şekillerinin kanunsuz, akıl almaz birşey olduğunu anlayamıyorlar. Eylemlerini haklı göstermek için beni amansız ve kahredici bir düşman olarak göstermeyi deniyorlar ve bana karşı çok daha sert cezalar uygulanmasını istiyorlar. Ama bırakın, Parti benim masum olduğumu bilsin ve Partinin masum bir evlâdının asla düşman haline gelemiyeceğini, son nefesini verirken bile olsa, anlasın!

Fakat benim hiçbir kurtuluş yolum yok. Hızla yaklaşan yeni ve güçlü patlamalardan kendimi kurtaramam.

Oysa herşeyin bir sınırı vardır. Bana çektirilen işkence de doruğuna var-

dı. Sağlığım bozuldu, gücüm ve enerjim tükeniyor, sonum gittikçe yaklaşıyor. Bir Sovyet hapishanesinde, anavatanına ihanet etmiş bir alçak olarak ölmek şerefli bir insan için ne kadar acı birşey! Ve bütün bunlar ne kadar korkunç şeyler. Ulaşılması imkânsız bir burukluk ve acı kafamın içini dövüyor. Hayır! Hayır! Olmayacak bu; olamaz böyle şey; ağlıyorum. Ne Parti, ne Sovyet hükümeti, ne de Halk Komiseri Beria, bu amansız ve onarılması mümkün olmayan haksızlığa göz yumamazlar. Sakin, objektif bir inceleme yapılsa, öfkeye ve korkulu işkencelere başvurulmasa, suçlamaların alçaklığı kolayca ispatlanır kanısındayım. Gerçeğin ve adaletin zafere ulaşacağına yürekten inanıyorum. İnanıyorum, inanıyorum!

Yaşlı bolşevik Yoldaş Kedrov, Askerî Ortak Mahkeme tarafından suçsuz bulunmuştur. Fakat buna rağmen, Beria'nın emriyle kurşuna dizilmiştir. **(Salonda öfkeli mırıldanmalar).**

Beria, Yoldaş Ordzonikidze'nin ailesine karşı da insafsız davranmıştır. Niçin? Çünkü Ordzonikidze, Beria'nın utanç verici planlarını gerçekleştirmesine karşı çıkmayı denemiştir. Beria ayağına bağ olacak herkesi yolundan silkeleyip atmıştır. Ordzonikidze her zaman Beria'nın karşısında olmuş, o da bunu Stalin'e duyurmuştur. Stalin bu olayı inceleyip gerekli işlemi yapacağı yerde, Ordzonikidze'nin kardeşinin tasfiyesine göz yummuş ve Ordzonikidze'nin kendisini de o hale sokmuştur ki, adam intihar etmek zorunda kalmıştır. **(Salonda öfkeli mırıldanmalar.)** İşte Beria böyleydi.

Beria'nın maskesi, Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra, Partinin Merkez Komitesi tarafından düşürülmüştür. Özellikle ayrıntılı kanunî işlemlerden sonra, Beria'nın birçok korkunç cinayetler işlediği anlaşılmış ve Beria kurşuna dizilmiştir.

Burada on binlerce Parti ve Sovyet mensubunun tasfiyesini hazırlayan Beria'nın maskesinin, neden Stalin'in zamanında düşürülmediği sorusu ortaya çıkmaktadır. Maskenin daha erken düşürülmemesinin nedeni, Beria'nın, Stalin'in

zaaflarını çok ustaca kullanabilmesindedir. Onu şüphelerle besleyerek, her konuda Stalin'e yardımcı olmuş ve onun desteği ile hareket etmiştir.

Yoldaşlar! Kişiyi putlaştırma işlemi böylesine büyük çapta uygulanmışsa, bunun başlıca nedeni, Stalin'in akla gelebilecek bütün metotları kullanarak, kendi öz kişiliğinin şan ve şerefle boyanmasına göz yummasındadır. Çeşitli olaylar bunu doğrulamaktadır. Stalin'in kendi kendisini övmesinin ve en basit bir alçak gönüllülükten bile yoksun oluşunun en belirli örneklerinden biri de, 1948'de yayınlanan **'Kısa Biyografi'**sidir.

Bu kitap, en sefih bir dalkavukluğun ifadesi, bir insanı tanrılaştırmanın canlı örneği; onu **«en büyük lider», «bütün ulusların ve gelmiş geçmiş zamanların en ulu strateji ustası»** haline sokuşunun belgesidir. En sonunda Stalin'i göklere çıkartmak için artık söylenecek söz kalmamıştır.

Burada bu kitabı dolduran sürüyle yaltaklanmalardan örnekler verecek değiliz. Bizim ekleyeceğimiz, her şeyin Stalin tarafından onaylan-

dığını ve gözden geçirildiğini, hatta bazı bölümlerinin bu kitabın taslağına kendi el yazısıyla eklendiğini söylemekten ibaret olacak.

Stalin acaba neden bu kitabı gözden geçirmeyi çok önemli bir şey olarak kabul etmiştir? **'Kısa Biyografi'sini** hazırlayan dalkavukların ateşli övgülerini acaba biraz yumuşatmak mı istemişti? Hayır. Sadece gördüğü hizmetlerin yeteri kadar övüldüğüne inanmadığı yerlere ekler yapmak için.

İşte Stalin'in kendi eliyle yaptığı eklerin niteliğini belirten birkaç örnek:

> İnançsızlara ve bozgunculara, Troçki, Zinoviyev, Buharin ve Kamenev taraftarlarına karşı girişilen mücadelede, Lenin'in ölümünden sonra... Lenin'in ulu bayrağını yükseklerde dalgalandıran, Lenin'in izinden Partiye katılan ve Sovyet halkını, ülkenin endüstrileşmesi ve tarım ekonomisinin kollektifleştirilmesi gibi bir dar yoldan geçiren, Partinin sıkı sıkıya kaynaşmış yönetici çekirdeğidir. Bu çekirdeğin lideri,

> Partinin ve Devlet'in itici gücü de, Yoldaş Stalin'dir.

Ve bu satırları yazan Stalin'in ta kendisidir! Sonra da şöyle devam ediyor:

> Stalin, Partinin ve halkın liderliğini büyük bir ustalıkla yürüttüğü, bütün Sovyet halkının kayıtsız şartsız desteğine mazhar olduğu halde, görevinin asla en ufak bir gurur belirtisi, kibir ya da övünmeyle gölgelenmesine müsaade etmemiştir.

Nerede ve ne zaman bir lider kendisini böylesine övmüştür acaba? Marksist-Leninist bir lidere yakışır mı bu? Hayır. Marx ve Engels böyle bir tutuma herhalde kesinlikle karşı çıkarlardı. Vladimir İlyiç Lenin de daima bu tür davranışların karşısında olmuştu.

Kitabın taslağında şu aşağıdaki cümle de bulunmaktaydı: **«Stalin, bugünün Lenin'idir.»** Bu cümle Stalin'e pek zayıf görünmüş olacak ki, kendi el yazısıyla şu şekilde düzeltmiştir. Oku-

yalım: **«Stalin, Lenin'in eserinin değerli devamcısı ya da Partimiz içinde söylendiği gibi Stalin, bugünün Lenin'idir.»** Ne kadar güzel söylenmiş, görüyorsunuz, ama halk tarafından değil, Stalin tarafından!

Bu kitabın taslağında Stalin'in el yazısı ile yazılmış daha bir sürü övgü bulmak mümkündür. Özellikle askerlik dehası ve stratejiye olan yatkınlığı hakkında da çok cömertçe davranmıştır.

Stalinci askerî deha teması ile ilgili olarak kitaba yapılan bir ekten daha bahsedeceğim.

«Sovyetlerin ileri savaş bilimi daha da gelişme göstermiştir,» diye yazıyor ve ekliyor:

> ...ve bu Stalin sayesinde olmuştur. Yoldaş Stalin, savaşın sonucunu, etkili bir savunmayı, taarruz ve karşı taarruz kurallarını, modern savaş yönetiminde bütün hizmet ve silahların işbirliğini, modern savaşta büyük tank yığınakları ile hava gücünün ve en büyük ateşli silah olarak topçunun kaderini tayin eden sürekli harekât faktörleri

teorisini geliştirmiştir. Savaşın çeşitli safhalarında Stalin'in dehası, durumun şartlarının gerektirdiği doğru çözüm yollarını bulmayı başarmıştır.

(Salonda kaynaşma.) Stalin daha sonra da şunları yazıyor:

Stalin'in askerî ustalığı gerek savunmada, gerekse taarruzda kendini göstermiştir. Yoldaş Stalin'in dehası, düşmanın planlarını önceden kavramasını ve bunu altetmesini mümkün kılmıştır. Yoldaş Stalin'in Sovyet ordularını yönettiği muharebeler, askerî harekât alanındaki ustalığının parlak birer örneğidir.

Stalin bir strateji ustası olarak bu şekilde övülmekteydi. Kim yapmıştır bunu? Stalin'in bizzat kendisi, ama strateji ustası olarak değil de, yazar ve yayıncı, kendini öven biyografi türünün başlıca yaratıcısı olarak.

İşte olaylar bunlardır yoldaşlar! Bunlara utanç verici olaylar desek daha iyi.

Stalin'in aynı **'Kısa Biyografi'**sinden bir başka olay daha. Bilindiği gibi **«Komünist Partisi** (Bolşevikler)**'nin Kısa Tarihçesi»,** Parti Merkez Komitesi'nin seçtiği bir komisyon tarafından yazılmıştır.

Sırası gelmişken bu kitabın da kişileri putlaştırma politikasına uygun olarak, bu iş için seçilmiş bir grup yazar tarafından yazıldığını belirtelim. Bu da Stalin'in **'Kısa Biyografi'**sinin prova kopyalarından birinde aşağıdaki şekilde yansımaktadır:

> Yoldaş Stalin'in ve onun en etkili bir şekilde önderliği altında Komünist Partisi (Bolşevikler) Merkez Komitesi'nin bir komitesi, Komünist Partisi (Bolşevikler) nin Kısa Tarihçesi'ni hazırlamıştır.

Fakat bu cümle bile Stalin'i tatmin etmemiştir; **'Kısa Biyografi'**nin son şeklinde aşağıdaki cümle, bir öncekinin yerini almıştır:

«1938 yılında Yoldaş Stalin tarafından yazılan ve Komünist Partisi (Bolşevikler) **Merkez**

Komitesi'nin bir komisyonu tarafından onaylanan bir Komünist Partisi (Bolşevikler) Kısa Tarihçesi **yayınlanmıştır.»** Buna kim daha fazla birşey ekleyebilir? **(Salonda kaynaşma.)**

Gördüğünüz gibi hayret verici bir başkalaşım, bir grup tarafından yazılan kitabı, Stalin tarafından yazılmış hale dönüştürmüştür. Bu başkalaşımın nasıl ve niçin gerçekleştiğini belirtmeye lüzum yoktur herhalde.

Zihnimize ısrarla bir soru takılıyor: Eğer bu kitabın yazarı Stalin ise, şanlı - şerefli Komünist Partimizin, tarihî Ekim - öncesi devresini neden bir **«Stalin dehası»**nın eylemi haline sokmak ve ve Stalin'in kişiliğini övmek ihtiyacını duymuştur?

Acaba bu kitap ülkenin sosyalist başkalaşımını, sosyalist toplumun kuruluşunu, memleketin endüstrileştirilmesini ve kollektifleştirme çabalarını gerçekleştirmek konusunda yansıtabilmekte midir? Partinin Lenin'in çizdiği yoldan hiç sapmadan yürüdüğünü göstermekte midir? Bu kitap daha çok Stalin'den, söylevlerinden, raporlarından sözetmektedir. Her şey, ama istisnasız her şey, onun adına bağlanmıştır.

Ve Stalin, '**Komünist Partisi** (Bolşevikler) **Kısa Tarihçesi**'ni yazanın kendisi olduğunu ileri sürdüğünde, bu insanı en azından afallatmaktadır. Hiç Marksist-Leninist olan biri kendisini bu kadar över, böylesine göklere çıkartır mı?

Ya da gelin Stalin Armağanları konusuna bir göz atalım. **(Salonda kaynaşma.)** Çarlar bile kendi adlarını taşıyan armağanlar düzenlememişlerdir.

Stalin, içinde Komünist Partisine ait bir tek sözcük bulunmayan bir güfteyi, Sovyetler Birliği'nin millî marşı olarak kabul etmiştir. Oysa güftede Stalin hakkında bir eşi daha olmayan bir övgü bulunmaktadır:

Stalin bizi halka sadakate yöneltti,
Bize çok çalışmayı ve ileri atılmayı esinletti.

Marşın bu satırlarında Leninci büyük Partinin bütün eğitici, yönetici ve esinlendirici faaliyetleri, Stalin'e bağlanmaktadır. Tabii, bu Marksizm-Leninizm'den apaçık bir sapma, Partinin rolünü temelinden, açık-seçik küçültmedir. Bu arada Merkez Komitesi Prezidyumu'nun, halkın ve Partinin rolünü yansıtacak olan yeni bir mil-

lî marş güftesi hazırlatılması konusunda karar aldığını sizlere bilgi olarak açıklamak isterim. **(Salonda şiddetli ve uzun alkışlar.)**

Birçok büyük şehir ve teşebbüse kendi adının verildiğinden Stalin'in haberi yok muydu sanki? Bütün ülkede Stalin heykelleri dikildiğinden, **«yaşayanın hatırası için»** anıtlar yükseltildiğinden de mi haberi yoktu? Gerçekten de 2 Haziran 1951 tarihli bir SSCB Bakanlar Konseyi kararı altında, Volga-Don kanalı üzerinde dev bir Stalin heykeli dikilmesi için Stalin'in de imzası bulunuyordu. Aynı yılın Eylül ayının dördünde de bu dev anıtın yapılabilmesi için 33 ton bakır tahsisi ile ilgili kararnameyi de kendisi imzalamıştı. Stalingrad bölgesini dolaşan herkes, burada yapılmakta olan ve pek kimsenin uğramadığı bir yerdeki dev heykeli görmüş olmalıdır. Bu bölgenin halkı savaştan beri hâlâ barakalarda, kulübelerde yaşadığı bir sırada, bu anıt için büyük paralar harcanmıştır. Stalin biyografisinde, **«... görevinin asla en ufak bir gurur belirtisi, kibir ya da övünmeyle gölgelenmesine izin vermemiştir»** derken acaba haklı mıydı, varın siz düşünün artık!

Stalin aynı zamanda Lenin'in hatırasına karşı da gerekli saygıyı göstermemenin delillerini vermiştir. 30 yıl önce Vladimir İlyiç'in hatırası için bir Sovyetler Sarayı inşası kararlaştırıldığı halde, bu inşaatın daima ertelenişi, tasarının unutulmaya terkedilişi bir rastlantı değildir.

«Eğitici çalışmalar için Lenin Armağanları tesisi» ile ilgili 14 Ağustos 1925 tarihli Sovyet hükümeti kararını da asla unutamayız. Bu karar basında yayınlanmış, fakat bugüne kadar hiçbir Lenin Armağanı verilmemiştir. Bu da düzeltilmesi gereken bir konudur. **(Gürültülü, sürekli alkışlar.)**

Stalin'in sağlığı sırasında önceden sözünü ettiğim metotlar sayesinde ve belirtilen olaylar yüzünden; sözgelişi, Stalin'in **'Kısa Biyografisi'**nde olduğu gibi, Lenin, sanki Sosyalist Ekim Devrimi'nde bile, ikinci derecede bir rol oynamış gibi gösterilerek vakalar anlatılmıştır. Birçok filimde ve edebî eserde de, Lenin'in kişiliği yanlış ve göz yumulamayacak kadar değersiz gösterilmiştir.

Stalin zırhlı bir trenin basamaklarında, düş-

manı kendi kılıcı ile yenmiş edasıyla göründüğü, **«Unutulamaz 1919 yılı»** adlı filimi seyretmeyi pek severdi. Sevgili dostumuz Kliment Yefremoviç'in gereken cesareti bularak Stalin hakkında gerçeği yazmasına izin verin. Stalin'in nasıl dövüştüğünü o iyi bilir. Yoldaş Voroşilov için bunu yapmak zor olabilir, fakat yaparsa herhalde iyi olur. Bunu herkes onaylar, hem Parti, hem de halk. Hatta torunları bile kendisine teşekkür ederler. **(Sürekli alkışlar.)**

Ekim Devrimi ve İç Savaş olaylarından sözedilirken, Stalin'in daima başlıca rolü oynadığı, sanki Stalin'in her şeyde ve daima neyin, nasıl yapılacağını Lenin'e salık verdiği havası yaratılmıştı. Oysa bu Lenin'e iftira olur. **(Sürekli alkışlar.)**

Burada hazır bulunanların Stalin'in adını 1924'ten önce hiç duymadıklarını, Lenin'in adının ise herkes tarafından bilindiğini söyleyecek olursam, herhalde gerçeğe karşı günah işlemiş sayılmam. Lenin'i bütün Parti, bütün ulus, beşikteki çocuklardan, aksakallı dedelere kadar herkes biliyordu. **(Gürültülü, sürekli alkışlar.)**

Bütün bunlar yeni baştan gözden geçirilme-

lidir ki, böylece tarih, edebiyat ve Güzel Sanatlar, V. İ. Lenin ile Komünist Partisinin ve Sovyet halkının, o yaratıcı halkın rolünü ve başardıklarını doğru olarak yansıtabilsin. **(Alkışlar.)**

Yoldaşlar! Kişileri putlaştırma politikası Parti çalışmalarında ve ekonomik faaliyetlerde yanlış ilkelerin kullanılmasına sebep olmuştur. Parti içi ve Sovyet demokrasinin kabaca çiğnenmesine, kısır bir yönetime, her çeşit sapmalara, kusurları örtbas etmeye, gerçeği saklamaya yol açmıştır. Ulusumuz bir sürü dalkavuk ve yalancı bir iyimserler topluluğu meydana getirmiştir.

Parti, Sovyet ve ekonomi sektörlerindeki sayısız tutuklamalar yüzünden birçok işçinin güvenemeden çalışmaya başladıklarını, aşırı bir dikkatlilik gösterdiklerini, yeni her şeyden korktuklarını, kendi gölgelerinden bile çekindiklerini ve bu yüzden de işlerinde teşebbüs sahibi olmaktan caydıklarını unutmamamız gerekir.

Sözgelişi, Parti ve Sovyet kararlarını ele alın. Bunlar çok defa gerçek durum gözönüne alınmadan, sıradan bir iş olarak hazırlanmıştır. Bu iş o kadar ileri götürülmüştür ki, Partililer en

küçük toplantılarda bile söylevlerini yazılı kâğıtlardan okumaya başlamışlardır. Bütün bunlar Parti ve Sovyet çalışmalarını bir şekilden ibaret hale sokma ve bütün sistemi bürokratlaştırma tehlikesini yaratmıştır.

Stalin'in hayatın gerçeklerine karşı küçümseyici tavırları ve taşra illerinde gerçek durumun ne olduğunu bilmemesi, tarım politikasını yönetiş şeklinde yansımaktadır.

Biraz olsun ulusal durumla ilgilenen herkes, tarım sektörünün içinde bulunduğu güç durumu anlamış, fakat Stalin bunu asla farketmemiştir. Bunu Stalin'e söyledik mi? Evet, söyledik, ama o bizi desteklemedi. Niçin? Çünkü Stalin hiçbir yere geziye çıkmaz, şehirdeki ve kolhozlardaki işçilerle konuşmaz, taşradaki durumun ne olduğunu bilmezdi.

Ülkeyi ve tarımı sadece filimlerden bilirdi. Bu filimler ise, tarım sektöründeki durumu insana allayıp pullayarak verirdi.

Filimlerin çoğunda kolhozdaki hayat öyle bir aksettirilirdi ki, masaların üzerleri hep hindiler ve kazlarla dolu olurdu. Herhalde, Stalin, gerçekte de herşeyin böyle olduğunu sanıyordu.

Vladimir İlyiç Lenin hayata bir başka gözle bakardı; o her zaman halka yakındı; köylü heyetlerini kabul eder, fabrika toplantılarında konuşurdu; kasabalarda dolaşmaya ve köylülerle konuşmaya alışmıştı.

Stalin ise kendisini halktan koparmıştı ve asla bir yere gitmezdi. Bu yıllarca sürdü. En son ziyaret ettiği köy, 1928 yılı Ocak ayında Sibirya'da tohumluk verilmesi dolayısıyla gittiği yer oldu. Böyle olunca taşradaki vaziyetin ne olduğunu nasıl bilebilirdi?

Ve birgün bir tartışma sırasında toprak durumumuzun zor olduğu, özellikle büyük baş hayvan yetiştirme ile et üretimimizin çıkmaza girdiği kendisine söylenince, **«Kolhozlarda ve Sovhozlarda hayvan beslemenin çareleri»** adı verilen bir karar sureti hazırlamakla görevli bir komisyon kuruldu. Biz bu proje üzerinde çalıştık.

Elbette ki o zamanki tekliflerimiz bütün imkânları içine almıyordu, fakat kolhoz ve sovhozlarda hayvan yetiştirmeyi mümkün kılacak yollar bulmuştuk. Bunun üzerine büyük baş hayvan yetiştirmenin geliştirilmesi için gerekli

maddî koşullar yaratmak amacıyla kolhoz, MTS ve sovhoz işçilerinin ücretlerini arttırmak, bunun için de bu tür ürünlerin fiyatlarının yükseltilmesini teklif ettik. Fakat tasarımız kabul edilmedi ve 1953 Şubat'ında kesinlikle bir kenara itildi.

İşin kötüsü, Stalin bu teklifi incelerken, kolhozlar ve kolhoz işçileri tarafından ödenen vergilerin 40 milyar ruble arttırılmasını ileri sürdü; Stalin'e göre; köylülerin durumu çok iyiydi ve bir kolhoz işçisinin vergisini tam ödeyebilmesi için, sadece bir piliç daha fazla satması yeterdi.

Bunun ne demek olduğunu düşünmeye çalışın. 40 milyar ruble elbette kolhoz işçilerinin hükümete sattıkları bütün ürünlerinin bile karşılığında alamayacakları bir toplamdı. Sözgelişi, 1952'de kolhozlar ve kolhoz işçileri hükümete verdikleri ve sattıkları bütün ürünlerin karşılığında 26 milyar 280 milyon ruble almışlardı.

Stalin'in tutumunun hiçbir veriye dayandığı anlaşılıyor mu? Elbette hayır!

Böyle durumlarda olaylar ve rakamlar kendisini hiç ilgilendirmezdi. Stalin bir şey söyle-

mişse, o öyle olacak demekti; eninde sonunda o bir «dahi» idi ve dahilerin sayı saymaya ihtiyaçları yoktu; sadece şöyle bir göz atıp, işin nasıl olacağını söylerlerdi. Stalin düşüncesini ifade ettiği zaman, herkes bunu tekrarlayıp, hikmetine hayran olmak zorundaydı.

Fakat tarım vergisini 40 milyar ruble arttırma teklifinde acaba ne hikmet vardı? Hiç, ama kesinlikle hiç bir hikmet yoktu; çünkü teklif, duruma dayanılarak yapılmamıştı; gerçekle ilişkisini kesmiş olan bir adamın, garip fikirlerinden doğmuştu. Bugün zor durumdaki tarım sektörünü kurtarmak için yavaş yavaş bir yol bulmaktayız. XX. Kongre delegelerinin konuşmaları hepimizi hoşnut kılıyor; delegelerden çoğunun konuşmalar yapmasından, hayvancılıkla ilgili altıncı beş yıllık planın gerçekleştirilmesi için gerekli koşulların yaratılmasından, hem de beş yıl içinde değil, iki - üç yıl içinde başarılmasından memnunluk duyuyoruz. Yeni Beş Yıllık Planın da başarıyla gerçekleştirileceğinden eminiz. **(Sürekli alkışlar.)**

Yoldaşlar! Stalin hayatta iken çok geniş bir

şekilde uygulanan kişileri putlaştırma politikasını bugün şiddetle eleştiriyoruz ve Marksizm-Leninizm'e çok yabancı olan bu politikanın yaygın hale getirdiği birçok olumsuz olaydan söz ediyoruz diye çeşitli kimseler bize sorabilir: Nasıl olur bu? Stalin Partiyi ve ülkeyi 30 yıl aralıksız yönetti ve hayatı boyunca çeşitli zaferler kazanıldı. Bunu inkâr edebilir miyiz? Benim görüşüme göre bu soru bu şekilde ancak kişileri putlaştırma politikası karşısında umutsuzca büyülenen ve körleşen, devrimin ve Sovyet devletinin özünü, ruhunu anlayamayan, Leninci bir biçimde Sovyet toplumunun gelişmesinde Partinin ve ulusun rolünü takdir edemeyenler tarafından sorulabilir.

Sosyalist devrim orta sınıf köylülerin bir bölümünün desteği ile, emekçi sınıf ve fakir köylüler sayesinde gerçekleştirilmiştir. Bolşevik Partinin önderliğinde, halk tarafından yaratılmıştır. Lenin'in büyük hizmeti, emekçi sınıfın militanlardan kurulu bir partisini yaratmak olanağına dayanır, ama sosyal gelişme yasaları Marksist bir anlayışla teçhiz edilmişti ve kapitalizmle mücadelede proleter zaferinin bilimine inanıyor-

du. Partiyi, halk kitlelerinin devrimci mücadelesinin potasında çelikleştirmişti. Bu mücadele sırasında Parti sürekli olarak halkın çıkarlarını savunmuş, onun tecrübeli lideri haline gelmiş ve emekçi kitleleri iktidara, ilk sosyalist devletin kuruluşuna yöneltmiştir.

Lenin'in Sovyet devletinin gücünü, kitlelerin tarihin milyonlarca ve milyonlarca insan tarafından yaratıldığı bilincine varmaları sayesinde kazandığını belirten sözlerini hatırlayacaksınız.

Tarihî zaferlerimize Partinin örgütçü çalışmaları, taşra örgütleri ve büyük ulusumuzun kendini adayan çabaları sayesinde erişilmiştir. Bu zaferler ulusun ve Partinin bir bütün olarak ustaca yönetiminin ve faaliyetinin sonucudur. Kişileri putlaştırma politikasının uygulandığı devrede gösterilmek istendiği gibi, hiç de Stalin'in liderliğinin meyveleri değildir.

Bu konuya bir Marksist ve Leninist olarak bakmamız gerekirse, Stalin'in hayatının son yıllarındaki liderlik uygulaması belirli bir şekilde Sovyet sosyal gelişmesine engel olmuştur.

Stalin çok defa çözümlenmeleri ertelenme-

ye tahammülü olmayan önemli Parti ve ülke sorunlarını aylarca çözümlemekten aciz kalmıştır. Stalin'in liderliği sırasında diğer ülkelerle barışçı ilişkilerimiz tehlikeye girmiştir, çünkü bir tek insanın kararları büyük karışıklıklara sebep olabilirdi ve çok defa da olmuştur.

Son yıllarda, kişileri putlaştırma politikasının zararlı uygulamasından kendimizi kurtarmaya başladıktan, iç ve dış politika alanlarında gerekli birçok adımı attıktan sonra, herkes emekçi kitlelerin yaratıcı faaliyetinin nasıl geliştiğini, bunun ekonomi ve kültürümüzün gelişmesine nasıl destek olduğunu gözleriyle görebilmiştir. **(Alkışlar.)**

Bazı yoldaşlarımız bize sorabilirler: Merkez Komitesi'nin Siyasî Büro üyeleri neredeydiler? Neden kişileri putlaştırma politikasına zamanında karşı çıkmamışlardı? Neden bu işe şimdi kalkışılmıştır?

Her şeyden önce Siyasî Büro üyelerinin bu konuları çeşitli zamanlarda, çeşitli açılardan gördüklerini göz önüne almalıyız. Başlangıçta pek çoğu Stalin'i etkili bir şekilde desteklemişlerdir, çünkü Stalin, en güçlü Marksistlerden bi-

riydi; mantığı, gücü ve isteği, kadroları ve Parti çalışmalarını geniş çapta etkilemişti.

Stalin'in, Lenin'in ölümünden sonra, özellikle ilk yıllarda, Leninci teorilere karşı çıkanlara ve Lenin yolundan sapanlara karşı, Leninizm uğruna etkili bir şekilde mücadele ettiği bilinir. Leninci teorilerle işe başlayan Parti, başında Merkez Komitesi, ülkenin endüstrileştirilmesi, tarımın kollektifleştirilmesi ve kültür devrimi ile geniş çapta bir işe girişmiştir. Stalin o zaman yaygın şekilde tanınmış, sevilmiş ve destek görmüştür. Parti, ülkeyi gerçek Leninci çizgiden uzaklaştırmaya kalkışanlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır; Troçkicilerle, Zinoviyevcilerle, sağcılarla ve burjuva milliyetçileriyle savaşmak zorunda kalmıştır. Bu mücadele kaçınılmaz bir şeydi. Fakat sonraları Stalin, iktidarını kötüye kullanarak, ünlü Parti ve hükümet liderleriyle şerefli Sovyet vatandaşlarına karşı sindirme metotları uygulamaya başlamıştır. Önceden de belirttiğimiz gibi Stalin, Kosyor, Rudzutak, Eykhe, Postişev ve daha birçokları gibi ünlü Parti ve hükümet liderlerini tasfiye etmiştir.

Temelsiz şüphelere ve suçlamalara karşı çı-

kışlar da, çıkanın tasfiye hareketlerinin kurbanı olmasıyla sonuçlanmıştır. Yoldaş Postişev'in düşüşü de bu şekilde nitelendirilebilir.

Stalin söylevlerinden birinde Postişev'den memnun olmadığını ifade ederek, kendisine sormuştu: «Siz bugün nesiniz?»

Postişev buna açık-seçik bir şekilde, «Ben bir Bolşeviğim Yoldaş Stalin, bir Bolşevik!» diye cevap vermişti.

Bu ısrar önce Stalin'e karşı bir saygısızlık olarak kabul edilmişti. Sonradan zararlı bir davranış olarak görülerek, Postişev'in yokedilmesi ve hiçbir sebep yokken, **«halk düşmanı»** olarak ilan edilmesiyle sonuçlanmıştı.

O zamanlar meydana gelen bu durum üzerine sık sık Nikolai Aleksandroviç Bulganin ile konuşmuştum; bir gün ikimiz birlikte otomobille giderken, bana, «İnsan bazan davetli olarak Stalin'in yanına gidiyor, yanında otururken, eve mi, yoksa hapishaneye mi döneceğini bilemiyor,» demişti.

Bu şartların Siyasî Büro üyelerini çok zor bir duruma düşürdüğü açıkça ortadadır. Son yıl-

larda Merkez Komitesi toplantılarının yapılmadığını, Siyasî Büro toplantılarının ise, zaman zaman, fırsat düştükçe yapıldığını göz önüne alacak olursak, Siyasî Büro üyelerinden herhangi birinin şu ya da bu adaletsizliğe karşı direnişinin ya da bir usulsüzlüğe karşı çıkışının, liderliğin uygulanışındaki hatalara ve eksiklere muhalefet edişinin imkânsız olduğu anlaşılabilir.

Önceden de gösterdiğimiz gibi, kararların çoğu sadece bir tek kişi tarafından, kollektif bir tartışma yapılmadan alınmaktaydı. Siyasî Büro üyesi Yoldaş Voznesenski'nin, Stalin'in sindirme hareketlerinin kurbanı olarak üzücü bir kaderle karşılaştığını herkes bilir. Kendisini Siyasî Büro'dan çıkartma kararının asla tartışılmamış olması ve bu karara şeytanî bir şekilde varılması, pek belirli bir örnektir. Kuznetsov ile Rodyonov'un da görevlerinden uzaklaştırılmaları aynı şekilde gerçekleştirilmiştir.

Merkez Komitesi Siyasî Bürosu'nun önemi, Siyasî Büro içinde sözde **«beşler»**, **«altılar»**, **«yediler»** ve **«dokuzlar»** adı verilen çeşitli komisyonların kurulmasıyla azaltılmış, çalışmaları

ise darmadağınık edilmişti. İşte Siyasî Büro'nun 3 Ekim 1946 tarihli bir kararı:

Stalin'in teklifi:

1. Siyasî Büro Dışişleri Komisyonu (Altılar) **gelecekte dışişleri sorunlarından başka, dahildeki yapı faaliyetleri ve iç politika sorunları ile de ilgilenecektir.**

2. Altılar Komisyonu, SSCB Ekonomik Planlama Devlet Komisyonu Başkanı Yoldaş Voznesenski'yi de kadrosuna alarak, bunu «Yediler Komisyonu» **olarak belirtecektir.**

İmza: Merkez Komitesi Sekreteri

J. Stalin.

Tam bir kumarbaz sözleridir bunlar. **(Salonda gülüşmeler.)** Siyasî Büro içinde bu tür Komisyonların kurulmasının —**«Beşler»**, **«Altılar»**, **«Yediler»**, **«Dokuzlar»** gibi— kollektif liderlik ilkelerine aykırı olduğu açıkça bellidir. Bunun sonucu olarak Siyasî Büro üyelerinin bazıları en önemli devlet sorunlarının tartışılmasına katılmaktan uzak tutulabilmiştir.

Partimizin en eski üyelerinden biri, Kliment

Yefremoviç Voroşilov, özellikle çok güç bir duruma düşmüştür. Yıllarca Siyasî Büro toplantılarına katılmak hakkından mahrum bırakılmıştır. Stalin onun Siyasî Büro toplantılarına katılmasını yasaklamış ve kendisine belgeler gönderilmesini önlemiştir. Siyasî Büro toplantı halinde iken Yoldaş Voroşilov bunu haber alınca, her seferinde toplantıya katılıp katılamıyacağı konusunda telefon etmiştir. Stalin buna arada-sırada izin vermiş, fakat her seferinde de hoşnutsuzluğunu belirtmiştir. Aşırı kuşkuculuğu yüzünden Stalin, Voroşilov'un da bir İngiliz ajanı olduğu gibi saçma ve budalaca bir kuşkuya saplanmıştır. **(Salonda gülüşmeler.)** Doğru söylüyorum, bir İngiliz ajanı. Evinde neler konuşulduğunu dinleyebilmek için odasına özel teyp tertibatı bile yerleştirilmişti. **(Salonda kaynaşma.)**

Stalin aldığı tek taraflı kararla bir başkasını daha, Andrei Andreyeviç Andreyev'i de Siyasî Büro çalışmalarından uzaklaştırmıştır. Bu en inatçı davranışlardan biridir.

Partinin Ondokuzuncu Kongresi'nden sonra yapılan ilk Merkez Komitesi bileşiminde, Stalin'in yaptığı konuşmada Viyaşeslav Mihailoviç Mo-

lotov ve Anastas İvanoviç Mikoyan'ı nitelendirerek, Partimizin bu iki eski üyesinin hiçbir temele dayanmayan nedenlerle suçlanmasını teklif ettiğini ele alalım. Stalin birkaç ay daha fazla yaşasaydı, Yoldaş Molotov'la Yoldaş Mikoyan'ın bu Kongre'de konuşmaları herhalde mümkün olmazdı.

Stalin'in eski Siyasî Büro üyelerinin işlerini bitirmeye niyetli olduğu açıkça ortadadır. Siyasî Büro üyelerinin yenileri ile değiştirilmesi gerektiğini sık sık söylemekteydi.

Ondokuzuncu Kongre'den sonra Merkez Komitesi Prezidyumu'na 25 kişinin seçilmesiyle ilgili teklifi, eski Siyasî Büro üyelerini uzaklaştırmak ve kendisini göklere çıkartacak yeni ve daha az tecrübeli kişileri getirmek amacını güdüyordu.

Bundan, davranışının eski Siyasî Büro üyelerini ilerde yoketme niyetinin bir yolu olduğu sonucunu da çıkartabiliriz. Ayrıca Stalin'in bugün incelediğimiz bütün utanç verici eylemlerini de gizlemek istediği anlaşılmaktadır.

Yoldaşlar! Geçmişteki hataları bir daha tekrarlamamak için, Merkez Komitesi kişileri put-

laştırma politikasına kesinlikle karşı olduğunu açıklamaktadır. Biz Stalin'in aşırı derecede büyütüldüğünü düşünüyoruz. Buna rağmen Stalin geçmişte hiç şüphe yok ki Partiye, emekçi sınıfa ve uluslararası işçi eylemine büyük hizmetlerde bulunmuştur.

Bu sorun karışıktır, şöyle ki, şu anda tartıştıklarımız, Stalin sağ iken, onun liderliği altında ve onun katkısı ile yapılmıştı; Stalin, emekçi sınıfların düşmanların komplolarına ve emperyalist blokun saldırılarına karşı çıkarlarının korunması için, yaptıklarının gerekli olduğuna inanmıştı. Bunlara emekçi sınıfın, çalışan halkın, Sosyalizm ve Komünizmin zaferi, çıkarları açısından bakmıştı. Bunların zevzek bir diktatörün marifetleri olduğunu söyleyemeyiz. Bunun Partinin çıkarları, emekçi kitleleri, devrimin getirdiklerinin savunulması için yapılması gerektiğini sanıyordu. İşte asıl fâcia da buradadır.

Yoldaşlar! Lenin, alçak gönüllülüğün, gerçek bir bolşeviğin ayrılmaz parçası olduğunu sık sık hatırlatmıştır. Lenin'in kendisi de büyük bir alçak gönüllülüğün canlı örneğiydi. Lenin'in bu

örneğini izlediğimizi biz söyliyemiyeceğiz. Sadece birçok şehirlere, fabrika ve sanayi kuruluşlarına, kolhoz ve sovhozlara, Sovyet kuruluşlarına ve kültür merkezlerine birer isim yakıştırdığımızı belirtmek —eğer doğrusunu söylemem gerekiyorsa— ve bunlara yaşayan, faaliyette olan Parti ve hükümet liderlerinin adlarının âdeta özel mülkiyetini verdiğimizi belirtmek yeter sanırım. Pek çoğumuz adlarımızı çeşitli şehirlere, kuruluşlara, kolhozlara vermek işine katıldık. Bunu düzeltmek zorundayız. **(Alkışlar.)**

Fakat bu sakin bir şekilde ve yavaş yavaş yapılmalıdır. Merkez Komitesi bu konuyu tartışacak ve hatalardan kaçınılması, aşırılığa kaçılmaması için dikkatle çalışacaktır. Ukrayna'da Kosyor'un tutuklandığının nasıl öğrenildiğini hatırlarım. Kiev radyosu programına şöyle başlamayı alışkanlık haline getirmişti: «Burası Kosyor radyosu!» Derken bir gün program Kosyor'un adını anmadan başlayınca, herkes Kosyor'un başına birşey geldiğini, kuvvetli bir ihtimalle tutuklandığını anladı.

Bugün de her tarafta adları değiştirmeye başlayacak olursak, halk kolhozlara, kuruluşlara

ve şehirlere adları verilen yoldaşların başına kötü bir şey geldiğini ya da tutuklandıklarını sanacaktır. **(Salonda kaynaşma.)**

Şu ya da bu liderin otoritesi, önemi nasıl yargılanır? Kaç şehre, kaç endüstri kuruluşuna ve fabrikaya, kolhoz ve sovhoza adının verildiği ile. Artık bu **«özel mülkiyet»**e bir son vermenin, fabrikaları, endüstri kuruluşlarını, kolhozları ve sovhozları «millîleştirmenin» zamanı gelmedi mi dersiniz? **(Gülüşmeler, alkışlar,** «Doğru!» **sesleri.)**

Kişileri putlaştırma politikası sorununu ciddi olarak ele almalıyız. Bu konunun Parti dışına çıkmasına, hele basına aksetmesine müsaade etmemeliyiz. Zaten bu nedenledir ki burada bir gizli oturum düzenlemiş bulunuyoruz. Sınırları bilmemiz gerekir; düşmanın ağzına sakız vermemeliyiz; kirli çamaşırlarımızı onların gözleri önünde yıkamamalıyız. Kongre delegelerinin bunu anlayacaklarını ve tekliflerime uygun olarak davranacaklarını sanıyorum. **(Şiddetli alkışlar.)**

Yoldaşlar! Kişiyi putlaştırma politikasını, ilk ve son defa olarak, tamamen ortadan kaldır-

malıyız. Gerek ideolojik-teorik, gerekse pratik yönden doğru sonuçlar çıkartmalıyız.

Şu hedeflere varmak için bu gereklidir:

Herşeyden önce Bolşevik bir tutumla, kişileri putlaştırma politikasını, Marksizm - Leninizm'e yabancı birşey olarak mahkûm etmek, kökünden koparıp atmak ve Parti liderliği ilkelerine ve Parti kurallarına aykırı olduğunu kabul etmek ve bu uygulamayı şu ya da bu yoldan geri getirme çabalarının her türlüsüne karşı çıkmak.

Her türlü ideolojik çalışmalarımızda Marksist-Leninist bilimin, halkı tarihin ve insanlığa yararlı bütün maddî ve ruhî değerlerin yaratıcısı olarak kabul eden, Marksist Partinin toplumun değişmesi uğruna girişilen devrimci mücadelede kesin rolünü, Komünizmin zaferini belirleyen en önemli tezlerine dönmek.

Bununla bağlantılı olarak, kişileri putlaştırma politikasının tarih, felsefe, ekonomi ve diğer bilim dallarıyla, edebiyat ve güzel sanatlar alanlarında geniş çapta yaygınlaştırdığı yanlış görüşleri, Marksist - Leninist bir açıdan eleştirerek incelemek gibi ağır bir işi yüklenmek. Özellikle çok yakın bir gelecekte, Partimizin tahmini an-

latan ve bilimsel Marksist bir gözleme dayanan bir kitapla, Sovyet toplumunun tarihini anlatan bir kitap, İç Savaş ve Büyük Vatan Savaşı'na ait birer kitap yazdırmak.

İkincisi, Parti Merkez Komitesi'nin son yıllardaki çalışmalarını sistemli ve devamlı bir şekilde sürdürmek. Bu çalışmaları, bütün Parti örgütlerinin dikkatli gözlemleri nitelendirmeli, Parti liderliği ile ilgili Leninci ilkeler, kollektif liderliğin ana ilkeleri, Parti tüzüğünde belirtilen Parti hayatının genel kurallarının gözlenmesi ve eleştiri ile öz eleştirinin nitelendirdiği Parti liderliği konusundaki Leninci ilkeler tepeden tırnağa kadar gözden geçirilmelidir.

Üçüncüsü, Sovyetler Birliği Anayasası'nda ifade edilen Sovyet sosyalist demokrasisinin Leninci ilkelerini tamamen kurmak, kişilerin iktidarı kötüye kullanmaları ile mücadele etmek. Kişiyi putlaştırma politikasının olumsuz bir sonucu olarak uzun bir zamandan beri devrimci sosyalist meşruluğun çiğnenmesinden doğan kötülükleri tamamen onarmak.

Yoldaşlar! Sovyetler Birliği Komünist Partisi Yirminci Kongresi yeni bir kuvvetle Partinin

sarsılmaz bütünlüğünü, Merkez Komitesi çevresinde sıkı sıkıya toplanışını, Komünizmi kurmak gibi büyük bir görevi yapmak konusundaki kararlılığını göstermiştir. **(Şiddetli alkışlar.)** Ve Marksizm-Leninizm'e tamamen yabancı olan kişiyi putlaştırma politikasının temel sorunlarını, bütün ayrıntıları ile ortaya dökmüş olmamız, bunun ağır sonuçlarını tasfiye etmek sorununu ele alışımız bile, Partimizin büyük moral ve politik gücünün bir delilidir. **(Sürekli alkışlar.)**

Yirminci Kongre'nin tarihî kararları ile güçlenen Partimizin, Sovyet halkını Leninci yoldan yeni başarılara, yeni zaferlere doğru götüreceğinden kesinlikle eminiz. **(Şiddetli ve sürekli alkışlar.)**

Yaşasın Partimizin muzaffer bayrağı Leninizm! **(Bütün delegelerin ayakta şiddetli, sürekli ve çığınca alkışları.)**

BİTTİ

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM :
Kardeş ülkeler 9

İKİNCİ BÖLÜM :
Kore savaşı 22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM :
Tito ile barış görüşmeleri 31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM :
Cenevre zirve toplantısı 55

BEŞİNCİ BÖLÜM :
Londra ziyareti 67

ALTINCI BÖLÜM :
Macaristan'da düzeni yeniden kuruş 86

YEDİNCİ BÖLÜM :
Nasır, Süveyş ve Assuan barajı 106

SEKİZİNCİ BÖLÜM :
Berlin bunalımı 135

DOKUZUNCU BÖLÜM :
Mao Çe-Tung ve kopma 147

ONUNCU BÖLÜM :
Ho Şi Minh ve Vietnam savaşı 171

ONBİRİNCİ BÖLÜM :
Fidel Castro ve Karaib bunalımı 182

ONİKİNCİ BÖLÜM :
Sosyalist cennetin savunması 203

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM :
Biz, sanatçılarımız ve... 220

EKLER : 1
Kruşçev Kronolojisi 227

EKLER : 2
Sovyet kuruluşları ve terminolojisi 239

EKLER : 3
Kruşçev'in Kremlinli meslektaşları 247

EKLER : 4
Kruşçev'in gizli söylevi 279

Milliyet YAYINLARI NIN BU KİTAPLARINI OKUDUNUZ MU?

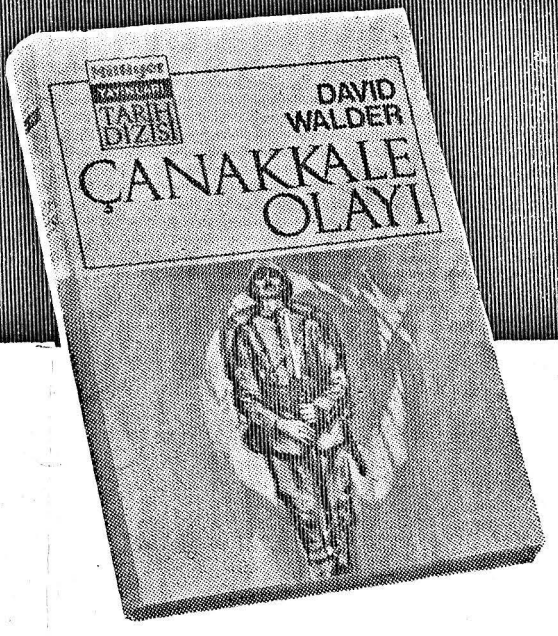
METİN TOKER bir devrin dosyasını açıklıyor!

TEK PARTİDEN ÇOK PARTİYE

«Celâl Bayar 1946 seçimlerinden sonra çok üzgündü 56 milletvekili çıkartmışlardı ama, gelecek onlara acaba nasıl bir kader hazırlıyordu?.»

● Nefis baskı ● Kuşe ofset resim ekleri ile ● Lüks ciltli ● 360 sayfa, 15 lira

Genel dağıtım: Milliyet yayın ltd.şti. Nuruosmaniye-İstanbul

BATI DÜNYASININ 1914 DEN 1923 YILINA KADAR TÜRKİYE ÜZERİNE OYNADIĞI TÜRLÜ OYUNLARI BÜTÜN ÇIPLAKLIĞI İLE ORTAYA DÖKEN KİTAP

- tam metin çeviri
- lüks ciltli
- harita ve kuşe resim ekleri ile
- 425 sayfa * 15 lira

Milliyet YAYINLARI

Genel Dağıtım: Milliyet Yayın Ltd.Şti. Nuruosmaniye-İstanbul

Devlet-i Aliyye Teşrifatçıbaşısı AHMET AĞA

VİYANA KUŞATMASI GÜNLÜĞÜ'nde

kuşatmayı ve bozgunu günü gününe ve bütün dehşetiyle anlatıyor.

Türkiyede ilk defa yayınlanan tarihi resimleriyle

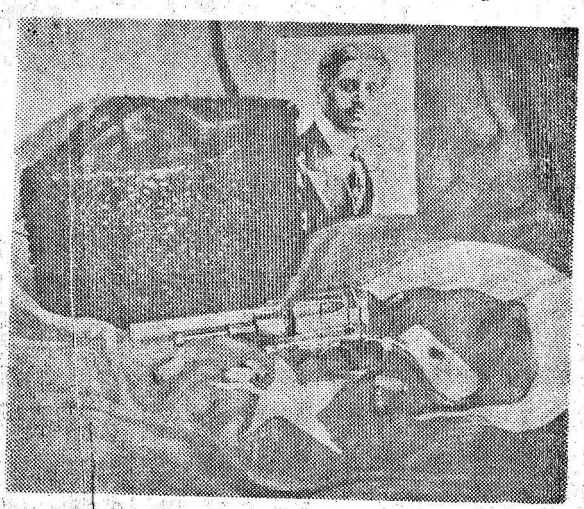
TARİH DİZİSİNDE

✱ 2 renkli ofset kuşe resim ekleri ile
✱ Nefis bir baskı ✱ Lüks ciltli, 15 lira,

Genel dağıtım: Milliyet yayın ltd.şti. Nuruosmaniye-İstanbul

EGE'DE KURTULUŞ SAVAŞI BAŞLARKEN

NURDOĞAN TAÇALAN

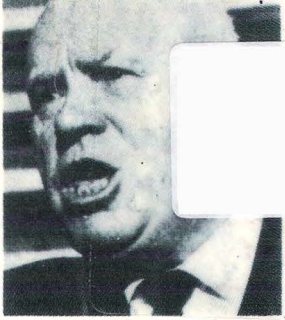

1970 KARACAN ARMAĞANI BİRİNCİSİ
YENİ KAYNAKLAR, HİÇ BİR YERDE YAYINLANMAMIŞ BELGELER, RESİMLER VE
TAM METİN

Nefis bir baskı. 8 sayfalık kuşe ofset ekleri ile. 296 sayfa, lüks ciltli. 15 lira.

Milliyet YAYINLARI

Genel Dağıtım: Milliyet Yayın Ltd.Şti.
Nuruosmaniy -İstanbul

KRUŞÇEV'in ANILARI

Dış Dünya

«Kruşçev, bu anılarını yazmaya iktidardan düştükten bir iki yıl sonra 1965 - 66 da hâlâ iktidarda gözü olan, enerji ve hırs dolu bir adamken başladı. Son kısımlar ise, Kruşçev'in iktidarda hiç bir ümidi olmadığı fakat hâlâ ününü ve Kruşçevizm'i sürdürmeye çalıştığı bir sırada, ilerisi için bir kılavuz mahiyetinde yazılmıştır.»

(H.E. SALİSBURY, **«THE NEW YORK TİMES»**)

«Kitap, düşmüş parti liderleri, başarısız askerleri, serkeş köylüleri suçlayan bir cinayet romanı havasında. Sır, bu cinayetleri kimin işlediği değil; (Herkese göre asıl suçlu Stalin'dir), niçin işlediğidir. Bir Stalin yardımcısı olarak suçunu dolaylı olarak itiraf eden Kruşçev, aynı zamanda bu sorunun da dolaylı cevabını vermiş oluyor.»

(G. MELLOAN, **«THE WALL STREET JOURNAL»**)

«Yüzde doksan eminim ki, bu yazı serisinin bütünü veya büyük bir kısmı Kruşçev'in kalemidir. Çünkü üslup, 1953 - 64 arası dünyanın çok iyi tanıdığı Kruşçev'e ait. Bildiğimiz Kruşçev bütün gerçeğiyle, biraz da kabalığıyla ortada.»

(H.SCHWARTZ, **«SATURDAY REVIEW»**)

«Kitabın sonundaki notlar Kruşçev'in meslek hayatının kronolojisi ve diğer konuları aydınlatır, ve son olarak Kruşçev'in 1956 yılı şubat ayında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin Yirminci Kongresi'nde verdiği ve ABD Devlet Dairesi tarafından 4 haziran 1956 tarihinde yayınlanan 20.000 kelimelik «Gizli Söylev» bir anlamda bütün kitabın merkezidir.»

(G.MCDERMOTT, **«NEW STATESMAN»**)